

8620

4620

సంపుటి. 1.

సంచిక 8.

సంపాదకుడు :

తిరుమల

రామచంద్ర

సంయుక్త

సంపాదకుడు :

తిమ్మావజ్జుల

కోదండరామయ్య

★

మనవి

మాటలు

ప్రింద్రవాజ్ఞయ ప్రపం
చంలో ఎటుచూచినా ఏడు

నిలువుల ఎత్తున సాక్షాత్కరిస్తారు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు.

కలం పట్టినప్పు డెల్ల కలకాలం నిలచే కొత్తనంగతి తెలుపడమే ఆయన ప్రజ్ఞ; అదే ఆయన ప్రతిజ్ఞ. సజాతీయ విజాతీయ భాషాసాహిత్యాల అంచులు చూచి, లోతులు తీసి, సాదృశ్య వైదృశ్యాల సమ్యద్బుద్ధితో మఱించి, మీదు కట్టిన మేలిమిగడలతో తెలుగుతేటలను కూర్చి తేర్చి తెలుగుజాతికి అందివ్వడం ఆయన ఉపజ్ఞ; అట్టి సమన్వయమే రసప్రబుద్ధులకు, పరిశోధనపరాయణులకు రసాయన మని ఆయన ఆజ్ఞ.

జీవితంలో అనుపదం, అనుక్షణం, అన్వయం సత్యగవేషణే ఆయన సాగించిన యోగం; అదే ఆయన ఆశించినభోగం. నేటి ఎగుడుదిగుడు సమాజంలో కష్టజీవుల కరుణగాఢలకు జలజల కన్నీరు జాలువార్చడం, ఆ కన్నీటి వెలుగులలో సహానుభూతి సహకారాలు వెల్లార్చడం ఆయన హృదయం; అదే ఆయన సాధించినఅభ్యుదయం. కత్తిమీది సాముగా, సాహిత్యపాంథులకు ఏడు గడగా మమగడ గడపిన ఆ మనస్వికి, కళాతపస్వికి, తానవ మెఱుగనిమానవంతో గోమతేశ్వరుని గండరువునిలువు నిలచినయశస్వికి ఇవే మా వరసహస్రనమోవాకాలు.

ఆయన శత్రువర్ధంతి దివ్యసంస్మరణకు కానుకగా ఈ సంచికను అర్పిస్తున్నందుకు ధన్యుల మని విన్నవించుకుంటున్నాము.

భాషావికాసము

ప్రొ. పి. భావరత్నమ్

[సంఘంతోడిచే భాష. పరిణామశీల మైనసంఘం మూడుతున్నప్పుడు దానితో భాషాకూడా మార్పు చెందడం సహజం; చెందక తప్పదు కూడ. ఈరహస్యాన్ని ఉత్తమభాషాశాస్త్రజ్ఞులు కావడం చేత ఎన్నడో గుర్తించిన శ్రీ శాస్త్రిగారు భాషావికాసంయెడల ఉదార మయిన దృక్పథం అలవదుచుకొని అన్యభాషాపద జాలంతో మన మన భాషలను పరిపుష్టపరుచుకొంటూ, మూడుతున్న భాషకు యెప్పటికప్పుడు వ్యాకరణాదినియమాలు కల్పించుకొంటూ ఉండా లని ఆశించారు. అలానే ఆ చేశించారు. భాషావికాసాన్ని గూర్చి వారి విశాలదృక్పథాన్ని తెలివిడి చేసే యీ వ్యాసం ఇక్కడ ప్రచురిస్తున్నాము. —గు.పాదకులు.]

భాషావికాసము మానవవికాసము ననుసరించి ఉంటుంది. మానవ హృదయము అంటే మానవ భావములు సున్నితమైన శాస్త్రీయమానశశీలము సున్నిత మవుతుంది. ఆగెంటిని అనుసరించి భాషకూడా సున్నిత మవుతుంది.

మానవ హృదయములూ, శరీరములూ ఏదో ఆధునికపూర్వము కనుక అనిర్వచనీయమైన పరమార్థమునకు ఆభిముఖములై సాగుతూ పరిపక్వతకు వస్తూఉన్నవి. అట్లే భాషలు కూడాను.

మానవ హృదయమునకు, అంటే మానవ భావమునకు మానవ శరీరమునకు, మానవ భాషకు పరిపూర్ణతాకాశ్వతతాస్థితులు ఇంత వరకు ఏర్పడలేదు.

మానవుడు పుట్టింది మొదలుకొని గిట్టేదాకా స్థలస్థలము, క్షణక్షణము - అంటే ప్రతీకాలశ్రేణిలోనూ, ప్రతి దేశశ్రేణిలోనూ కూడా తన స్వరూప స్వభావాలలో మార్పు చెందుతూనే ఉన్నాడు. అలాగే ప్రతి దేశశ్రేణిలోనూ, ప్రతి కాలశ్రేణిలోనూ కూడా ప్రతి మానవ ముఖయంత్రంలోనూ భాష విభిన్నలక్షణాలతో కొంత కొంత రాలిపోతూ మళ్లీ ఎంతో విజృంభిస్తూ పెంపొందుతూ ఉన్నది.

వృక్ష విజృంభణము నుండిచే మానవతా విజృంభణము. దాని భాషలూ విజృంభణమునూ.

దొరికే ప్రతి శబ్దమునూ శ్రమించి, దాని పుట్టు పూర్వోత్తరాలూ, ఇప్పటివరకు అది చెందిన పరివర్తనాలు, అర్థంలోనూ, రూపంలోనూ కూడా గుర్తించి, నిరూపించి ప్రకటిస్తారు. భాషికాలంలో అవీ మారిపోగలవు. ఆ మార్పులను భాషికాలంవారు పరిగణించి ప్రకటించగలరు. దాని స్వరూప స్వభావాలను, ఉపయోగాలను గుర్తించడమే, వానిని ప్రకటించడము మాత్రమే వారిపనిగాని, వానిని చేసినిగాని తార్కారు చేయడంగాని, చంపడంగాని, పుట్టించడంగాని వారిపని గాదు... శాస్త్రకారుల్ని ఉంటూ ఉంటే ప్రజలు ఆయా శబ్దరూపాలకు కైరస్య సారస్యాల కల్ల సౌకర్యసౌకర్యాలవల్ల కాలక్రమాన కంపుపెంపులు జరిగిస్తూ ఉంటారు.

మానవవర్గం అన్యోన్యశ్రయంతోనే అది కాలంనండీ ఆభివృద్ధి చెందుతుంది. ఇప్పుడు మరీ ప్రపంచ ప్రజలు అందరూ కలగావులగంగా విక్యం ఆయిపోతున్నాడు. రైళ్లవల్లా, స్టీమర్లవల్లా, విమానాలవల్లా, రేడియోలవల్లా దూరదేశాలు కడు చేరికకు వచ్చినవి. మనువు సంబంధం లేనిదేశాలతో ఇప్పుడు అనుబంధాలు అధిక మవుతున్నవి. హృదయాలు వికలాలు కావడంచేత. పదానుబంధాలు వికలాలు

సంబంధాలు సాన్నిహిత్యం చెందడంతో బాటు ఇతర భావలవారితో కూడా వ్యవహార బాంధవ్యాది సంబంధాలు జరుగుతూ ఉండడం చేత, విభిన్న భావలకు కూడా సాన్నిహిత్యం ఏర్పడుతోంది.

అవి గర్భము లని నిఁిస్తూ కూర్చునేవారు కూర్చుంటున్నారు. కానీ సాగిపోయేది సాగి పోతున్నది. పరిపూర్ణంగా పర్యాలోకించి, పర్యవలోకించి మానే ప్రపంచజాతు లన్నీ, ప్రపంచభావాన్నీ కూడా ఏకీభావం పొందగలసిన స్థితిలోకి దూకుతున్నట్టున్నది. క్రమపరిమాణాలలో అది సిద్ధిస్తుందో, సిద్ధించదో కాని, అది యెట్లా ఉన్నా సద్యః భావల సాంకర్యం, సాంకర్యం అనివార్యమే ఆనక తప్పదు.

అసలు నిజానికి భావల అభివృద్ధికి, వికాసానికి ఈ సాంకర్యం ఆత్మ్యాదీకృత మేమో అని కూడా నిశ్చింతం. కనుప్రపంచ భావలలో కల్లా ఇంగ్లీషు బహుదేశ బహుప్రజాసామ్యమే ఉన్నదనీ, పదసంఖ్యనుబట్టి కూడా ఆత్మ్యాదీకృతమున చెంది ఉన్నదనీ అందరూ అంగీకరిస్తారు. ఆ భాష అట్టిది కావడానికి అది ప్రపంచ భావలలోనండి ఆనకృత పదజాలమును, భావబంధములను గ్రహించినది కావడం ముఖ్యపాత్ర వహిస్తున్నది. బాండ్‌కూట్ (పండికొక్క) మ్యాం (మాంగాయ్) ఇత్యాది పదాల రెన్నో తెలుగునుండికూడా ఇంగ్లీషులోకి చేరినవి. ఇంగ్లీషువారు అట్లా చేర్చుకోవడం తమ భావకు వికాసపాత్ర వహింింటే మనవారు అంటే ఆంధ్ర ద్రవిడములు మఱీ ద్రవిడులు... కొందరు... ఇతర భావల పదాలను వారు కొంటూ మనవారు మనభాషను పాడు చేస్తున్నారంటున్నారు.

ఈ వింత వార్త మీ రంతా వినే ఉంటారు. యు. పి. లో కాబోలు ప్రజలు తమ భాషలో ఇంగ్లీషు పదాలు వాడకూడదనీ, అట్లా ఎవరైనా వాడితే వాడినపు డల్లా తదాని కొక అణావొప్పున జరిమానా చెల్లించవలసి ఉంటుందని కాసునం చేశారు. అట్లా వాడినందుకు కొన్ని అణాలు ఎవరికో లెక్క విధించినారట కూడా. ఇది చాలా విడ్డూరంగా ఉన్నది. ఇంగ్లీషు వారిమీదా, వారి

సంపాదన ప్రయత్నారంభకాలంలో శ్రేణి విశ్వేషవృక్షపుపంటలే యిటువంటిపనులు.

ఇంతకంటే విద్వార మేమిటంటే మనవారే కొందరు ఇంగ్లీషు పదాలను, అంకెలను వాడక పోవడంతోపాటు అరవవారివలె భాషలో సంస్కృతసమ సంస్కృతభవ పదాలను కూడా వాడకుండా మిడిగట్టుకోవాలని చూస్తున్నారు. ఇవి నిర్వాహం చెందే సంకల్పాలు కావు. ఏమంటే భాష అనేది ఎప్పుడు కానీ సాంకర్యం లేకుండా స్వయము తనకు తానై ఎక్కడా వెలయడం ఎప్పుడూ జరగలేదు. అది అలా వెలయజాలదు. అనేక కుటుంబాల సాంకర్యంచే మానవజాతి ఏర్పడ్డట్లే, అనేక భాషా కుటుంబాల సాంకర్యంచే భాషాజాతు లేర్పడ్డవి. ఇప్పుడు తెలుగుని వ్యవహరింపబడే భాష ఎన్ని సాంకర్యాలతోనో వెలసినది. ఎన్ని సాంకర్యాలతోనో పెంపొందినది. ఈ నాడు కూడా తెలుగులో ఎన్నో ఇంగ్లీషు, బెంగాలి, హిందీ వాక్యనిర్మాణ రీతులు, శబ్దప్రయోగములు చొరబారినవి. వీనిని విధ్వంసపరుప నక్కర లేదు. విధ్వంస పరుపరాదు. అలా విధ్వంసపరుప సాధ్యమూ కాదు కూడాను. అరంభదశలో అట్టివి కొన్ని ఎరుగని వారికి ఎట్టెట్టుగా తొలపివేసి పరిపాటిమీద పరుసుకు పోవాలి.

అతడు గ్రంథమును వ్రాసినాడు... అనుట తెలుగుపలుకుబడి కాదు. కమ్మ వ్రాసినాడు. జాలు వ్రాసినారు అనుటే కాని గ్రంథము వ్రాసినాడు అనుట ప్రాచీన పలుకుబడి కాదు. వ్రాయుట ఓకొరుని పని. అందు రచనాచమత్కృతి లేదు. గ్రంథము రచించినాడు. కబ్బము కట్టినాడు. కబ్బము చెప్పినాడు అనుట ప్రాచీన పలుకుబడి. అయినా నేడు అనేకులు గ్రంథము వ్రాసినాడు అని వ్రాయుచున్నారు. ఇది ఇంగ్లీషు పలుకుబడి. తెలుగులో రూఢి కెక్కినది. ఇక తొలగింపకునురదు. తొలగింప నక్కర లేదు.

గ్రామాధికారిని కరణ మని పిలుచురు అనుట తెలుగు పలుకుబడి కాదు. కరణ మందురు. కరణ మని పేర్కొందురు అనుట తెలుగు పలుకుబడి. కరణ మని పిలుచురు అనుట ఇంగ్లీషు పలుకుబడికి తెలుగు. భాషలో

రూఢి కక్కిన తరువాత తప్పుగా భావించడం తొలగిపోతుంది. ఇట్టి వాని నెన్నింటినో చూపవచ్చును.

పూర్వము సంస్కృతము సంస్కృతభవ ప్రాకృత భవములు తెలుగులో చేరినట్లే నేడు తురుష్కము తురుష్కభవ అంగము అంగ భవ పదములూ చేరినవి. నైశ్యమ, శోడమ, నైశ్యమ, కలెక్టమ, తాలాకాలమ, జిల్లా లను ఇక లోలగింపజాలము. వీటిని పుస్తకాలలో అనుకరణచిహ్నాలలో ఇంకా ఎన్నాళ్ళని బహిష్కారంలో ఉంచడం? ఈ బహిష్కారం తొలగి పోక తప్పదు.

అట్లే మాండలిక ప్రయోగ వైవిధ్యాలను కూడా ఇక దిగిదొక్క జాలము. ఆయా ప్రయోగాలలో ఒక మాధుర్య మున్నది. ఆయా రూపములను అక్కడక్కడి ప్రజలు స్వస్థాన వేష భాషాభిమానులయి ఆదరిస్తారు. ఆయా దరణమును ఇతరుల తనకూ కాదు కూడ దని గర్వింపరాదు. గర్వింపబోయినా పోగదు.

వికాళ జిల్లావాసు వెళ్ళిపోయి వచ్చాడు, 'ఎలోపో యొచ్చాడు' అంటారు. అది వారి నాలుకవీడ తేలికగా తేలియాడే తేటపడుతుంది. నైజాంవారు 'వాడువచ్చాడు' 'వాడువచ్చిండు' అంటారు. —మధ్యాంధ్రదేశం వారు 'వాడు వచ్చి వేసినాడు' 'వాడు వచ్చేవాడు' అంటారు. మదరాసు వారు 'వాడు పోయి విడిచినాడు' 'వాడు వూడ్చినాడు' అంటారు. ఈ ప్రయోగాలన్నీ గ్రాహ్యలే. అచ్చమయిన తెలుగు ఫలానా జిల్లాదే. ఆ జిల్లా ప్రయోగాలే గ్రాహ్యములు. ఇతరులను లన్ని పరిత్యాజ్యములని యెవరూ యెవరినీ గర్వింప జాలరు. గర్వించకూడదు.

ఇట్లా అన్ని జిల్లాల భాషలను ఆదరించేటట్లయితే అవ్యవస్థగా భాష చెడిపోతుండేమోనని భయపడుతున్నారు కొందరు. ఆయా పదాలు ప్రయోగించే ప్రజలూ చెడిపోయే వారయితే ఆయా పదాలూ చెడిపోతవి. ఆ భాషా చెడిపోతుంది. ఆయా ప్రజలు సంఘంలో అభ్యుదయం చెందేవారయితే వారి పదప్రయోగాలూ భాషాసంఘంలో అభ్యుదయం చెందేవారు.

అంగ్రులు అనేకజిల్లాలలో పెల్లివిరిసి నేరు చేసి స్వరూపస్వభావాలతో పెంపొందుతూ వైవిధ్యంలో వికవిధ్యం వెలయించుకొంటూ వస్తున్నట్లే బహు మండలాల్లో బహుముఖాల వేర్వేరి కెంపొందుతూ ఉన్న భాషకూడా తన వైవిధ్యంలోనుండి అంగ్రతారుపమైన యొక విధ్యాన్ని వెలయించుకొంటూనే ఉంటుంది.

'రాజానుమతో ధర్మ' అన్నట్లు ఇంతదాకా విద్యాకాలంలో ఇంగ్లీషు ప్రధాన భాషగా ఉంటూ వచ్చింది. ఇకమీదట దేశభాషలకే ప్రాధాన్యం ఏర్పడనున్నది. సర్వశాస్త్రాలూ దేశ భాషలలోనే వెలయ నున్నవి. కాని ఇందులో చిక్కయిన వింత విషయం ఒకటి ఉన్నది.

ఆయా శాస్త్ర పారిభాషిక పదాలన్నీ ఇది వరకు ఇంగ్లీషులోనూ, కొన్ని కల్పిత సంస్కృతంలోనూ ఉంటూ వచ్చినవి. ఇక విద్యావ్యవహారాలన్నీ దేశభాషలోనే ఉండవలెనంటే భారతదేశాని కంతా ఏకవిధంగా ఉండేట్లు విద్యా శాఖ వారు వాటిని గరిత్రాతగా సృష్టించడంగానీ, ఇంత బాధించుకు? అంగ్ర పద బహిష్కార మొందుకు? ప్రాచీనము జ్యోతిశ్శాస్త్రంలో హోరా చ్రేకకడీయాది పదాలను ప్రేక్షలనుండి గ్రహించినట్లు నేటి వారు కూడా ప్రపంచ పామర్య వ్యవహారంలో ఉన్న ఇంగ్లీషు పదాలనే వాడుకొవడం మంచి దని తలచేవాటినే అంగీకరించడంగానీ చెయ్యవలసి ఉంటుంది. రెండో పద్ధతే మంచిదని నా ఉద్దేశము. వీనివల్ల ప్రపంచైక భాషా వ్యవహార నిర్మాణంలో శాస్త్రపారిభాషిక పదాల వరకైనా వికవిధ్యం ఆనవు పడుతుంది. మన విజ్ఞానంలోనే సర్వప్రపంచవిజ్ఞానాలూ అంతర్భవిస్తవి. ఆవిధ్యవిస్తవి.

భారతీయ విజ్ఞానంనుండే సర్వదేశాలవారి విజ్ఞానాలూ పుట్టినవి అని తృప్తిపడ కూర్చుండే వారు కొందరున్నారు. అట్టివారు మామిడి పెంకను చేతిలో నుంచుకుని వీనిలోనే మామిడి సింజెల, కాయల, పండ్లయిన అన్ని చూస్తామనీ, మామిడిచిగుళ్ళతోడి కొమ్మలనడ అనుభవిస్తామనీ కంతోషిస్తూ కూర్చుండేవారి కగోత్రులు. నిజంగా మన విజ్ఞానంనుండే ప్రపంచ విజ్ఞానమంతా పెల్లివిరిసి నా మన మిప్పుడు ఆ మాటే పాగానూ చేమా కూగునో లాభం లేదు.

సర్వభారతభాషలూ సంస్కృతంలోనుండే పుట్టిన వనే వాదం ఉన్నది. అది చాలావరకు సత్యమే కాని దానినిబట్టి సంస్కృతం ఒకటే నమ్ముతుని నేటి ప్రధానవ్యవహారా లన్నీ దేశ భాషలను విడచిపెట్టి దానిలోనే సాగించ బూనిలే భారతదేశవ్యవహారతంత్రం ఏది కాని కడతేరబోదు.

అమితవిజ్ఞానానికి అటపట్టుయిన సంస్కృతం మన దేశభాష అన్నింటిలోనూ అనుగతమై జీర్ణించి వస్తూ ఉన్నది. అది భారతీయుల శరీరాలలో, రక్తకణాలలో అణువణువునా అనుగతమై ఉన్నది. శరీరికి శరీర నికిఎంత సంబంధం ఉన్నదో సంస్కృతానికి మన దేశభాషలకు అంత సంబంధం ఉన్నది. తెలుగు భాషలో నూటికి ఎనభైవంతున సంస్కృత పదా లున్నవి. మన భాష బంధ మంతా సంస్కృత భాషబంధంతో అంటి పట్టుకొని ఉన్నది. మన పేర్లలో, ఊళ్లలో, నదులలో, నాళ్ళలో—గుళ్ళలో ఆచార వ్యవహారాలలో సర్వత్ర సంస్కృత వికాసం పొర్లి పాటు తున్నది. దేశభాషల పెంపు సంస్కృతపు పెంపే కాని వేరు కాదు. సంస్కృతంలో సంస్కృతమే ఉంది. కాని మన దేశభాషలలో సంస్కృత మంతా ఇమిడి ఉన్నది.

ప్రాకృతా లన్నీ ఇంకా ఇప్పటిదాకా మన దేశంలో చెల్లుబడి కలిగి అధికారించిన తురుష్కాది భాషలలోని ఆవశ్యక పదజాల మంతా పొర్లు వారుతున్నది. తల్లిభాష అయిన సంస్కృతానికి ఈ వికాసం లేదుగదా... కాని ఆ తల్లి చలువే ఈ దేశభాష కింత వికాసం కలిగించింది. దేశ ప్రజలు దేశభాషలలో సర్వవ్యవహారాలూ సాగించ కలిగినా రంటే దేశభాషావికాసం దీదీప్యమానంగా వెలు గొందుతుం దన్నమాట కాదా?

సంస్కృత ప్రాకృతాది భారతీయ ప్రాచీన భాషలలోని గ్రంథా లింకా దేశభాషలలోనికి రానివి ఉంటే అవి సప్రయోజనా లయితే ఇక మీద కూడా తెచ్చుకోవచ్చును. ఇంగ్లీషు మొదలగు విదేశ భాషల విజ్ఞాన వికాసము సంతా మన భాషలలోనికి తెచ్చుకోవచ్చును. దేశ పాలకులు తలచుకొంటే కొద వేముం టుంది? విద్యాశాలలలో విద్యాబోధన దేశ భాషలలో సాగించడం, ప్రజా పాలనతంత్ర మంతా దేశభాషలలో సాగించడం ఎంత కీఘంగా సాగుతుందో అంత కీఘంగా దేశ భాషావికాసం కలుగుతుంది.

(ఆర్ ఇండియా కేడిమో మద్రాసు కేంద్రం వారి సాజన్యంతో.)

విజయరామా ! రామతీర్థాశ్రయా !

గోగులపాటి కూర్మనాథకవి బమ్మెర పోతన కోవవాడు. కృతి నరాంకితం చేయ గూడ ద నేది అయినశపథం. కాని ఒకవైపు విజయనగర రాజాశ్రయం, మరొక వైపు శపథం. ఎలా తుడరుతుంది? కనుక విజయరామభూపాలజ్యోతి, రామతీర్థాశ్రయామిని ఏకకాలంలోనే సంబోధించి తనప్రతి న నిలబెట్టుకున్నాడు.

మ॥ సము లద్దెనను బాటు, నీ స్మరణచేఁ జెన్నైనదే నోరు, గ్రీ
మృదులోఁ బారిన దేరు, సజ్జననిపాసం బున్నదే యూరు, రో
గము బాగైనది వేరు, నీపదపరాగం బున్నదే నీక, ధ
ర్మము చేకొన్నది వేరు శ్రీ విజయరామా ! రామతీర్థాశ్రయా !

కా॥ స్వామిం గన్నదె వూట, పుణ్యనదిక్రేవ న్నున్నదే బాట, నీ
భామం బున్నదె పేట, ధర్మసభ సత్వం బున్నదే మాట, యే
నీమత వస్తుసమృద్ధిచే భటులచేఁ జెల్వనదే కోట, పెక
మామి క్లున్నదె తోట శ్రీవిజయరామా ! రామతీర్థాశ్రయా !

ఆంధ్రవాఙ్మయప్రభాకరుడు

శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారు.

తైలుంగుభాషా పరిణామమునుగూర్చి కాన్పుల వారి యభిప్రాయ మిది: “దక్షిణ హిందూ దేశ గమిష్టి దేశభాషా వధూటి పసిప్రాయపుఁ బలుకుఁ జరవను. ఎలప్రాయపుఁ బలుకుఁ కన్నదను. తెలుతనపుఁ బలుకుఁ తెలుఁగు.” ఇది చారిత్రకముగను భాషాతత్త్వ కాస్త్రాను సారముగాను తెలుఁగుభాషయొక్క వైశిష్టిక తత్త్వమును విశదీకరించును. అధునాతన భాషాకాస్త్రపద్ధతులను సంప్రదాయసిద్ధ మగు పరిజ్ఞానముతో నుపలబ్ధ భాషావాఙ్మయముతోఁ గన్పించుచుగా నుమన్వయము చేసిన వారు శ్రీ కాస్త్రీ గారే. నేఁడు వర్తమానాంధ్రభాషాను కావకు లని ప్రసిద్ధి గాంచిన కీర్తిశేఖరు నిడుగు రామమూర్తి పంతులవారి వాదములోని సత్య మును, తత్త్వమును గ్రహించి యాచరణలో పెట్టిన వారు కాస్త్రీగారే. రామమూర్తి పంతులగారు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య భాషాకాస్త్ర సిద్ధాంతములను సంపూర్ణముగ నాకళించిన మహావ్యక్తి. కాస్త్రీగారు పాశ్చాత్యభాషల తెలుంగకయే నేకైకముగా నాంధ్రభాషా ప్రపంచము నామూలాగ్రముగా పరిశీలించి, పరిశోధించి పంతులవారితోఁ గమానమగు ప్రతిభ గడించినారు. పంతులవారే శ్రీ కాన్పులవారి నీక్రింది విధముగఁ బ్రశంసించి రన్న నేటి భాషాతత్త్వ కాస్త్రజ్ఞులలో కాస్త్రీగారి స్థాన మెట్టిదో విద్యల్లోకమే నిర్ణయింపఁగలదు. “బసవపురాణమునకుఁగ్రీ నేటూరిప్రభాకరకాస్త్రీ గారు వ్రాసినపీఠికలోను శివతత్త్వసారమునకుఁ గీర్తిశేఖరు కొనుజ్జాతా లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిన యుపోదేశములలోను వారు ప్రాచీన గ్రంథ పరిష్కరణము ఎంత దుష్కరమో తెలియజేసినారు. మీఁద నే నుదాహరించిన భాషాలక్షణములకు వ్యత్యక్త ప్రభాకరకాస్త్రీ వంటి పండితులు నిరూపించలేక పోయినప్పుడు ఆపని సామాన్యులకు పాద్యమా.”

(బాలకవిశరణ్యము. పుట 815)

కాదైలు మొదలగు పాశ్చాత్యభాషా కాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతములను దృష్టిలో నిడుకొని వారి నుపకాశము ననంగింపజేయుట నేటి

భాషాకాస్త్రజ్ఞులకు పరిపాటి యైనది. దాని వలన సహజముగ భాషాతత్త్వ పరిణామమును గూర్చి పరిశ్రమించుట కవకాశము తక్కువ యగుచున్నది. ఉపలబ్ధముగ భాషను సక్రమ ముగా పరిశీలించి కొన్ని సిద్ధాంతములను తేసి వానిని సర్వసాధారణమైన భాషాకాస్త్ర సిద్ధాంతములతో సరిపోల్చి చూచి సత్య న్యేషణము గావించుట సరియైన పద్ధతి.

శ్రీ కాస్త్రీగారు నిరంతర తాత్పత్ర గ్రంథ పరిశీలనా ఫలితముగా భాష, లిపి మొదలగు వాని పరిణామతత్త్వమును చక్కగ నవ గానన చేసికొనుటయే కాక ప్రాచీన భాషా వ్యవస్థను నిరూపించు కాసనభాషను బాగుగ గ్రహించి, వాని మూలమున తెలుఁగు భాష యొక్క తత్త్వమును లేటతెల్లము గావించి నారు. ఇది యెంతయును సమంజస చ గు మార్గము. ఈనాఁటి భాషాకాస్త్ర మంతయు నాంశ్లేయభాషయందున్నది. కేవల ప్రాచ్య విద్యాపండితుల కది అందరాని యైనది. దానిచే వారి భాషాకాస్త్రజ్ఞానము సంప్రదాయ సిద్ధ మగు వ్యాకరణములపై నాధారపడినది. ఆ వ్యాకరణ విషయములను చారిత్రకరీతిని గ్రహింపకపోవుటచే భాషాకాస్త్ర సిద్ధాంత ములు ప్రాచ్యపండితుల తెలుగరాని వైనవి. అట్టివారికి కూడ నూతన భాషాకాస్త్రసిద్ధాంతము లవగావన మగుటకు శ్రీ కాస్త్రీ గారేర్పఱచిన పథ కమే యాచరణీయమై యున్నది.

బసవపురాణపీఠికయందే కాక కాన్పులవారు ప్రకటించిన కాసనములయందుగూడ ప్రాచీనాంధ్రభాషా తత్త్వలిపి సంప్రదాయములను మూర్చి యొన్నియో నూతన విషయములను గుర్తించి వెలువరించినారు. వానిలో కొన్నింటినిగూర్చి మాత్రమే యందు వివరించుచున్నాను.

నా గ బు :

మన కుపలబ్ధ మైన మొదటి తెలుగుపదమును కనిపెట్టిన కీర్తి కాన్పులగారిది. ‘నాగబు’ అను

పదము ప్రత్యేకముగ అమరావతి కాసనములందు లభించినది. ఇది రెండుశేలయేంద్ర క్రిందటిది. 'నాగబు' అనునది 'నాగము' అను పదమునకు రూపాంతరము. సంస్కృతపదమున 'నాగ' అనునది, 'బు' అను తెనుగు ప్రత్యయముతో వాడబడినది. అనగా నానాటికే అనగా క్రీస్తు పూర్వమే సంస్కృతపదములు తెలుగు ప్రత్యయములతో వ్యవహరింపబడినట్లు తెలియుచున్నది. మఱియు క్రైస్తవ శకానంతరము వెలసిన కాసనములలో, పట్టనబు, వక్రబు, సిద్ధాబులు మున్నగు రూపములు వెలయుచుండుటచేతను, సంవత్సరంబుకే అను బిందు పూర్వక 'బు' రూపము క్రీ. శ. 506 లోనే కనబడుచుండుటచేతను శ్రీ కాశ్మీర గారు చూపిన రూపము గవాజభాషాపరిణామమును మూచించుచున్నది. ఇంతే కాదు. ఇట్టి 'బు' 'ంబు' రూపములతో నున్న తత్వము పదములు భాషాపరిణామమును తెలిసికొనుటకు ప్రధాన సాధనములు. తెనుగుభాష తత్వము, తద్వన, దేశ్య, గ్రామ్య విభాగముచే నాలుగు భాగములు గదా! అందు గ్రామ్య మనునది దేశ్యము నందలి పామరజనోచ్ఛారణభేదమువలన గలిగినది. ఇక మిగిలినవి నూడు. వానిలో దేశ్యము, దేశ్యములగు తెలుగువారు మాటలాడు భాష— ఇది భాషాపరిణామము మొదటి దశ. దీనియందితర భాషాపదము లుండవు. తెలుగువారు తమకు స్వతస్సిద్ధమైన పలుకుబడి ననుగరించి యేర్పడినది. తమవారిది తద్వనము. ఇది యేర్పడుటకు కారణము తెనుగువారు తమకు సంబంధించిన, విలక్షణము లగు సంస్కృత భాషాపదముల నా రీతి నే వాడుకొనుట కలవాటు పడినప్పుడు సంస్కృతపదములు తత్వమానములై భాషలో తత్వములుగా నేర్పడినవి. తెనుగు భాష ధాతురూప పదములకు ప్రత్యయములు చేర్చి వాడుకొను భాషావర్ణమునకు జెందినదిగాన, సంస్కృతపదములను యథామార్త్యముగా తెలుగు ప్రత్యయములను చేర్చి వాడుకొనుట కలసింపినది. ఇది భాషాపరిణామమున మూడవదశ. దీనిలో భాష పరిణామానంతరమైనది. అతి విస్తృతమును, అర్థవంతము నగు సంస్కృత భాషా పదజాలములను నాద్యంతము, ప్రత్యయములను చేర్చుకొను నవకాళము వలన తెనుగు మహాకావ్యోపయోగి యగు

భాషగా పరిణమించినది. దీనిలో భాషకు పటుత్వము స్థిరత్వము నేర్పడినవి. ఏ యితర భాషా పదములు వ్యవహారములోనికి వచ్చినను, కావ్యములకుం దెక్కినను, అవి భాషాత్వమును మార్చలేక పోయినవి. కావున తత్వము పదముల పరిణామక్రమము భాషాకాశ్మీరమునకు మిక్కిలి తోడ్పడుచున్నది.

ఈ పదమువలన తత్వము పద చరిత్రమే కాక బు, ంబు, ంపు, పు మొదలగువాని చరిత్రయును, ము, మ్ము, పు మొదలగువాని చరిత్రయు నశ్వేషించుటకు వీలు కలుగుచున్నది. దీనిలో ప్రథమా విభక్తిక కవన ప్రత్యయము, 'ము' 'పు' కనుపట్టుచున్నవి. ప్రాచీనకాలమున కాసనము మైన, 'బు, ంబు' ప్రత్యయములను తెనుగు వైయాకరణులు ప్రత్యేకముగా పేర్కొనలేదు. అపైని ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయము ద్వితీయాది రూపములతో కానవచ్చుటచే నీ 'ము' ప్రత్యయమును నాగమునుగా నిర్దేశించిరి. ంబు, బు అను వాని నట్లే విభాష నగునని చెప్పిరి. దీనికేమైన యాధారము గలదా యనినచో కాసనములను పరిశీలించిన పాధారణముగ తత్వము పదముల యందు అన్వయంబు, రాజ్యంబు మొదలగువాని యందు ంబు, బు రూపము కన్పట్టటయే కొన్నిపట్టుల నవి 'మ్ము' తో వెలయుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. కాని దేశీ పదములగు ఇనుము, పాలము, పాము మున్నగునవి ద్రావిడ భాషాచ్ఛారణము ననుగరించి, ఇరుంబు, పాలంబు, పాంబు అను రూపములతో కాక, వ్యవహారములోనూడ 'ంబు' రూపములతో నుండక ఇనుము, పాలము, పాము మొదలగు, 'ము' రూపములతోనే స్థిరపడినవి. కావున వ్యాకరణకారులు ప్రకృతి ప్రత్యయ విభాగము చేయు నాటికి 'ము' ప్రత్యయముగా నిర్దేశించుటకు నీ క్రిందివి హేతువులు.

1. బు రూపము, 'పు' గాను, 'పు' గాను మూడు కవకాళ మున్నది.

2. ంబు రూపము, 'మ్ము' అను సంయుక్తాక్షరముగాను మ్ము అను ద్విత్వాక్షరముగాను మూడు కవకాళ మున్నది.

3. విభక్తి ప్రత్యయము లోకే స్థిరరూపమున నుండును గాని రూపాంతరములను పొందవు.

4. కాబట్టి స్థిరవర్ణమున 'ము' విభక్తిరూపముగా చెప్పినారు.

శిథిలద్విత్వము :

శిథిలద్విత్వ మనగా సంయుక్తాక్షరమున తేల బలుకుట. దానిచే తత్సూర్యాక్షరము లఘు భనును. తెలుగున అద్రుచు, విద్రుచు, చిద్రుపలు అను పదములు మాత్రమే నేడు శిథిలద్విత్వములుగా కానవచ్చుచున్నవి. కాని ప్రాచీనకాలమున తెలుగున నీ సంప్రదాయ మున్నట్లు శివకవుల గ్రంథములనుండి కాన వచ్చుచున్నవి. పూర్వము ఆగడ్డ, ఎడ్డ, మన్నగు పదము లీ సంప్రదాయము ననుసరించి ఆగడ్డ, ఎడ్డ, అని పలుకవలసియున్న గా నీ క్రింది ప్రయోగములవలన విశద మగుచున్నది.

“అట్టయు నీడ్పించి యగడ్డ వైపించె”

బస. పు...

ఇక్కడ “డ్డ” ను తేల్చి పలుకకున్న ఛందోభంగ మగును.

ఆశ్లే.

“క్రి రామేశ కవిత్యరాడు లెడ్డ” కు. సం. ఇచటకూడ “ఎడ్డ” యని తేల్చి పలుకవలయును.

ఈసంప్రదాయమును తెలుగునఁ గల ప్రాస నియమమునుబట్టి కూడ నిరూపింపవచ్చును. కాసనములయందును గాననగును. కర్ణాట వ్యాకరణమున నీ శిథిలద్విత్వమునుగూర్చిన ప్రస్తావన మున్నను తెలుగు వ్యాకరణకారు లెవ్వరును దీనిని స్పృశింపలేదు.

మకార వకారముల మార్పు :

మామిడి, మావిడి శబ్దములనుగూర్చి చర్చించు నపుడు ప్రభాకరశాస్త్రిగారి మకార, వకార వినిమయమునుగూర్చి ప్రస్తావించిరి. ‘వచ్చి యెంతయును శ్రవంపడి’ అనియు ‘వచ్చె నా బాస శ్రవణులార’ యనియు బసవపురాణమున ప్రయోగముల గలవు. శ్రవంపడి, శ్రవణులార అనునవి పూర్వరూపములు. విన్నకోట పెద్దన కావ్యాలంకార చూడామణిలో వసుమతి యెల్ల వారలు శ్రవంపడ అనియు, శ్రవమునఁ దత్సమ మునుఁ దద్భవము అనియు శ్రమ శబ్దమునకు శ్రవ మనియు, క్రమ శబ్దమునకు క్రవ మనియు

వాడియున్నాడు. కాని నేటి ముదితప్రతిలా శా మాటకు బడులుగా ‘భు వి లా’ అని యున్నది. తిక్కన భారతమున కర్ణ పర్వమున ‘శ్రవమునకై యేను వివిధాంబకంబుల’ అను పాఠము మార్చి ముద్రణములో శ్రమమునకై యేను సకలాంబకంబుల యనుపాఠము నిచ్చి నారు. వ్రాతప్రతులలో శ్రవము అని కలదు. తెనుగువ్యాకరణములో నీ వినిమయము ప్రస్తా వింపబడలేదు. దీనిని తెలిపినకీర్తి శాస్త్రిగారిచే.

వింతయక్షరము :

యదవమల్లుని లెజవాడ శిలాశాసనమున లోలుత ిలక్ష్యణరావుగారు గుర్తించిన వింత యక్షరము తత్సూర్యశాసనములలో నున్నట్లు కనిపెట్టినయితశస్సు శాస్త్రిగారిచే. వింత యక్ష రము అ, అనాదనకర శాసనమునను రేనాటి చోళుల శాసనములను పరిశీలించి యిది ట, డ, త, థ మధ్యగల యుచ్చారణల వింత హల్లుగా వాగు షేర్కొనిరి. వారు ప్రకటించిన కపిలేశ్వరపుర శాసనమున నీ వింతయక్షరమును గూర్చి వివరణ గలదు.

ఇంకను అర్ధానుస్వారము, పూర్ణాధిందు ప్రాసము మొదలగువానిగూర్చియే గాక ప్రాచీ నాంధ్ర భాషాసంప్రదాయము లగు నపూర్వ విషయము లెన్నియో వారి బసవపురాణపీఠిక నుండి యెఱుకపడుచున్నవి.

పై విషయము లన్నియు శాస్త్రిగారి ప్రతి భను, గంభీరపాండిత్యమును వ్యక్తము చేయు చున్నవి.

మిమాంసాశాస్త్రమున ప్రాభాకరమత మెట్టి విశిష్టత గలదో, ఆంధ్రభాషామిమాంసా శాస్త్రమున ప్రభాకరమతమునకు నంతటి విశిష్టస్థానము గలదు. ఈ ప్రాభాకర భాషా సంప్రదాయములలో పరిశోధన సాగించిన నదియే పరిశోధనకు పరమావధియై భాషా ప్రపంచమునకు దివ్యజ్యోతి కాగలదు.

: మహాపరిశోధకుడు :

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు.

పూజ్యులయిన శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు లోకోత్తరమహాపురుషులలో ఒకరు. మహాపండితులు. కేంకపిండ్ర ఘటాపంచానన విరుదాంకితులు అయిన శ్రీ చెళ్ళికిళ్ళ వేంకట శాస్త్రిగారివద్ద కుశ్రూప చేసి కవితా రహస్యములను ఎరిగి, తెలుగు తియ్యదనపు రుచులను అవగతము చేసికొని స్వయముగా కవిన్ని ప్రజ్ఞాభ్యుదయము అయిన తెలుగు పండితులు శ్రీ శాస్త్రిగారు. కవిత్వములో ఎంతటి విశిష్టత ఉన్నదో, పాండిత్యముగాను ఆయన కంటిటి ప్రతిభ ఉన్నది. ఒక్కొక్క పద్యములోని శబ్దార్థవిశేషములు వివరించి దానిలోని సాగములు చెప్పడంలో ఆయన కాయనే సాటి. శ్రీనాథుడు, పోతన, కింగి నారన, తిక్కనల వంటి మహాకవుల కావ్యాలలోని అందచందములు, కవితావిశేషములు వింటే అమనవల్లనే వివారి. వారికవితావైభవమునకు ఆయన ముగ్ధుడై మనలను ముగ్ధులను చేస్తాడు. స్వానుభవముమీద చెబుతూ ఉన్న విషయమిది. ఆయన వ్రాసినవి ఖండకావ్యములవంటి వయినా హృద్యమయినవి, అతిరసవంతమయినవి. ఆయన సాహచర్యమల్లీ, ఆయన వాత్సల్యమునభవించిన సేనధన్యుడనయినా ననుకొంటూ ఉంటాను. అజ్ఞాడను అవజ్ఞాడను నన్ను ఆయన అంత గౌరవముతో ఆదరించి ప్రేమించడం నాకే ఆశ్చర్యకరంగా ఉండేది. ఆయన ప్రధానముగా కవా పండితుడా అని అప్పుడప్పుడు నాలో వితర్కించుకొంటూ ఉండేవాణ్ని. ఎందువల్లనంటే ఆయన పాండిత్యప్రతిభ ఒక్కొక్కప్పుడు నన్ను ముగ్ధుణ్ని చేసి నాకు అపారానందము కలిగించేది. ఎవరైనా ఒకరు పంచకావ్యములూ చదువవచ్చును. గొప్ప పండితులు కొవచ్చును. స్వతంత్రాలోచన కలిగి ప్రతిభావంతులు కొవడం కష్టము. ఇటువంటి తెలుగు పండితుడు, తెలుగు కవి, పరిశోధకుడనడమే వింతలలోని కల్ల వింత. కవిత్వమునకు పరిశోధనకు పాత్రెక్కడ? ఇంతకు పూర్వ మెప్పుడయినా ఎక్కడయినా తెలుగుకవి తెలుగు పండితుడు పరిశోధన చేసి

కన్నామా? అయితే శ్రీ కంగువూరి వీరేశలింగముగారు లేరా అనవచ్చు నెవరయినా. కాని ఆ పరిశోధన వేరు. శ్రీ శాస్త్రిగారి పరిశోధన వేరు. వీరి పరిశోధన లోతులను శ్రీ వీరేశలింగముగారు గెప్పుడూ అందుకోలేదు; అందులో అడుగుపెట్టలేదు. భాషావిషయములో పరిశోధన; కావనవిషయములో పరిశోధన; చరిత్రవిషయములో పరిశోధన-నాకు చూడగా శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చేసినది పరిశోధనే. ఆయన కవి కాడు, పండితుడూ కాడు, ప్రధానముగా పరిశోధకుడే అనుకొంటూ ఉంటాను. అనుకోవడ మేమిటి నా నమ్మకమే అది. అవును. మూడు మూర్తలా ఆయన పరిశోధకుడు—భాషాపరిశోధకుడు, కావన పరిశోధకుడు, చరిత్ర పరిశోధకుడు, గేయ ఛందః పరిశోధకుడు; ఆత్మపరిశోధకుడు, విశేషించి ఆధ్యాత్మిక పరిశోధకుడు. మూర్తిభవించిన పరిశోధన ఆయన. అది ఆయన పూర్వజన్మ సంస్కార విశేషము; ప్రాక్తనవాసనాజన్యము; పూర్వపుణ్యమహత్సఫలము.

శ్రీ శాస్త్రిగారి సంస్కారము బహుముఖమైనది. ఆయన సాధించిన విద్యలూ గృహముఖమయినవే. ఆయన ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క విధముగా కాన్పించవచ్చును—విద్యావిషయములో ఆయన వైద్యుష్యము బహువిధమయిన దగుటవలన. కాని వారిని నాకు రమారమి పాలికేంద్రకు పైగా గల స్నేహభాగ్యమువలన ఆయన నాకు పరిశోధకుడుగానే దర్శనమిచ్చినాడు. మే ముభయలము కలసికొన్నప్పుడెల్ల పరిశోధనకు సంబంధించి విషయములే - అవి భాషకు సంబంధించినవి కానీ, చరిత్రకు సంబంధించినవి కానీ - మా పిచ్చిపాటిగి ఆ సంభాషణలో మే ముభయలమూ తన్మయల మవుతూ ఉండేవాళ్ళము. తిరువళ్ళేటి నల్లకొండవీధిలో వారి ఉనికి; దానికి ప్రక్కనే ముత్తుకలూతి చెట్టవీధిలో నా బస. భాషలో చరిత్రలో సంబంధించిన సమస్య, అపూర్వవిషయము ఏదయినా స్ఫురించినదంటే ఆయన రాత్రి పదిగంటలయినా సరే మా యింటికి వచ్చేవారు. తెల్లకారమందాకే నే నాయనవద్దకు పరుగెలేవాడను.

ఇద్దరమూ కలసి ఒక్కొక్కప్పుడు రాత్రి భోజనము చేసి వెన్నెలరాత్రులు సముద్రపు వొడ్డుకుపోయి కాలక్షేపము చేసేవారము. మా కింక మాటల కేమి ఉన్నవి కవిత్వము పరిశోధనా తక్కు— చాచ్చుగా పరిశోధనకు సంబంధించిన పురాణ కాలక్షేపమే. ఆ దినములు తలచుకొంటే ఇప్పటికీ నాకు ఒళ్లు పులికరిస్తుంది; ఆ మధుర స్మృతులను కలిగినప్పుడు జీవితపు తీయదనమూ గొప్పతనమూ అనుభూతికి వస్తూ ఉంటుంది.

చిరకాలము ముద్రానులో నివసించడమువల్ల శ్రీ శాస్త్రిగారికి తమిళము బాగా పట్టుబడినది. భాషా మర్యాద తెలిసినవారూ జిజ్ఞాసువులూ కావడంచేత తెలుగు పదములకు తమిళ పదములకు గల కన్నీసిత సంబంధమును నెమరుకేసు కొంటూ వచ్చారు. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగార కార్యాలయములో ఒక్క తమిళులే కాక కన్నడీగల కూడా ఉండడంచేత కన్నడపు మాటలకు తెలుగు మాటలకు గల సంబంధమును గమనిస్తూ వచ్చారు. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయములోని స్థానిక చరిత్రలను పరిశీలనగా చదివి 1798, 1800 ల వాటి తెనుగు వాడుక భాష తెన్నులు విలోకించారు. ముద్రితములూ అముద్రితములూ అయిన ప్రాచీన కావ్యములను చదివి వాటిలోని తెలుగు పలుకు బల్లను, పదప్రయోగములను జాగ్రత్తగా శేకరించి వ్రాసి పెట్టుకొన్నారు. స్థానిక చరిత్ర సంపుటముల నిండా కావలసి వచ్చి కాసనము లున్నవి. పూర్వము మెకంజీ దొంచే నియమితులైన కావలి వేంకట బొర్రయ్య మొదలైన వారు సంపాదించినవి—నకళ్లు, మ్యాజియము భవనాలలో ఉండేవి ఈ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాగారము. ఆ మ్యాజియము అవరణలోనే ఉండేవి ఒక షేడలో తెలుగు దేశపు కావనములు చెక్కిఉన్న రాళ్లు. ఆ రాళ్ల మీది కావనముల లోనిది తెలుగు దేశములో క్రీస్తు శకము తొమ్మిది పది శతాబ్దములలో వాడుకలో ఉండే తెలుగు కన్నడ లిపి. ప్రక్కనే ఉన్నది పురాతన కిల్ప చిత్ర ప్రదర్శన కాల. ఈ పరిసరాలలో ఆ విద్యా నిలయంలో ఆయన వీరము. ప్రాక్తన జన్మ సంస్కార బలము, జిజ్ఞాస ఉన్నవాడాయన. జిజ్ఞాస ఉండి సంస్కారబలము లేకపోయినా తర్రాము లేదు ముహూర్తబల ముండి జజ్ఞాస

లేక పోయినా ప్రయోజనము లేదు. ఇది రెండూ ఉంటేనే, ఉన్న వారి మీదనే పరిసరముల ప్రభావము. ఈ పరిసరముల ప్రభావము వల్ల ఆయన భాషా పరిశోధకుడూ అయినాడు, కావ్య విమర్శకుడూ అయినాడు, చరిత్ర పర్యవేక్షకుడూ అయినాడు, కాసన విషయ పరిశీలకుడూ కాసన పతనాభిలాషి అయినాడు, కిల్పకళా సౌందర్య పరిగ్రహణ శీలి అయినాడు. ఆయన మనములా నిగూఢము, నిద్రాగము అయిన విద్యా వివక్షా భావశబలతను జాగరితము చేసి దానిని ప్రకాశింప జేసినది - ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములోని ఆయన ఉద్యోగమే, ఆంధ్రాయనకు దొరకైన అవకాశమే అని నేననుకొంటాను. ఆ గ్రంథ భాండాగారములోని బహుగ్రంథ పరిశీలన పతనములవల్ల ఆయనకు తెలుగు కావ్యములలోని పద ప్రయోగాదుల సాధుత్వాసాధుత్వములను విమర్శించి చెప్పగల ప్రజ్ఞా పాటవమున్ను, తమిళ కర్ణాట భాషా పరిచయమువల్ల ప్రాతపదిన తెలుగు పలుకుబల్లకు, మాటలకు చక్కగా అర్థము తీసి నిరూపింపగల తెలుగు భాషా వైశిష్ట్యమున్ను కలిగినది. స్థానిక చరిత్రల, మెకంజీ వృత్తాంతముల పరిశీలనమున్ను, శ్రీమతా బుక్కపట్నము రాఘవాచార్యులగారు రచించి యుంచిన లిఖిత ఆంధ్ర దేశ చరిత్ర సాదర పతనమున్ను ఆయనకు చారిత్రిక దృష్టి నిచ్చి ఆంధ్ర దేశచారిత్రిక ఘట్టములను ఎరుక పరిచినవి. తంజావూరు సరస్వతీ మహల్ లైబ్రరీ గ్రంథ పరిశీలనము ఈ చరిత్ర జ్ఞానమును మరింత పెంపు చేసినవి. ఏ తస్మిన్ జ్ఞాన ప్రజ్ఞా ప్రాభవములకు శ్రీ శాస్త్రిగారు బహుళముగా రచించిన గ్రంథ గ్రంథములు మొదలైన వ్యాసములు, బగవద్పురాణ, హరవిలాస, ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర, క్రీడాభిరామాది గ్రంథములకు వ్రాసినపీఠికలు నిరసమానములైన ఉదాహరణములు. ఆ పీఠికలలో వీక్షన ఒకటి రెండు విషయములలో పొరపాటు లుంటే ఉండు గాక—కాని అవి ఉత్తములైనవి, అమూల్యము లయినవి. బగవద్ పురాణ క్రీడాభిరామ గ్రంథములలో పీఠికల చిరత తెలుగు మాటలకు వా రిచ్చిన అర్థవివరణము చాల గొప్పది. వాటిలో ఎక్కడైన ఒకటి

రెండు మాటలకు ఆ వివరణములో ఇప్పుడు మన దృష్టికి సరిగా కనబడక పోవచ్చును. అంత మాత్రమున ఆయన చేసిన పని విలువ తగ్గుదు. ఆయన భాషా విషయమున చేసిన కృషి అమూల్యమయినది, అనన్యమయినది. అప్పుడాయన ఆ విధమైన కృషి చేసినారు. కాబట్టి ఇప్పుడు మన మా విషయములో ఇంకా కృషి చేసి నిగ్గు లేబుట కవకాశము కలుగుతున్నది. ఆయన చేసిన కృషికి అందరు తల లాగి జోహారు లర్పింప వలసినదే.

చరిత్ర విషయములో మాత్రము-శ్రీ కాశ్మీ గారు చేసిన కృషి సామాన్యమయినదా? సాత బాహున చరిత్రలోని సమస్యలను ఆయన గుర్తించినారు. కొన్నిటి నాయన పరిష్కరించుటకు పూనుకొన్నారు. పల్లవులకాలపు సంస్కృతిని గరించి ఆయనకు తెలియును. మత్తెలూస ప్రహసనము మహేంద్రవర్మ పల్లవునిది ఆయన ప్రకటించినారు. వేంగీ చాళుక్య చరిత్ర మామనకు అవగతమే. ఇక తెలుగు దేశపు పంజాబు పదమునకు పద్యాలకు పదిపాను పదమారు శతాబ్దాల చరిత్ర మాట ఎత్తుకోవడ మెంచుకు? వీటిలోని కొన్ని కొన్ని యోగముల చరిత్ర ఆయనకు సువిదితము. ప్రకటితములైన కావ్యములలోని విషయములన్నీ ఆయనకు సుపరిచితములు. అందు వల్లనే నన్నెచోడూరి కాలనిర్ణయము విషయమున ఆయన ఆంధ్ర సాహిత్య పరివర్తనాత్మకతలో ప్రకటించిన వ్యాసమే ఇప్పటికీ చిరవి మాటగా ఉంది. ఆంధ్ర పత్రిక ఉగాది సంచికలో ప్రకటించిన వ్యాసములు, ముఖ్యముగా కొలచలను వారు, ప్రతాపరద్ర గజపతి అనంత వరము తామ్రకాసము, విడిగా ప్రకటించిన తంజావూరి ఆంధ్రరాజుల చరిత్రప్రీతిక, సరస్వతి పత్రికలోని తెలుగు దేశపు సంస్కృత కవులను గూర్చిన వ్యాసములు. ఈ మొదలైన వన్నీ చారిత్రిక రంగములో కృషి చేసే నా వంటి వారికి శిరోధార్యములు. ఇంకా ఆయన వ్రాసినవి ఇటువంటి వ్యాసములు ఎన్నో ఉన్నవి. వీటి నన్నిటిని కలియజేర్చి ఒక్క సంపుటముగా ప్రకటించడం అవసరము.

స్థానిక చరిత్రలోని కాసనపు నకళ్ళు నన్నిటికో పాఠ్యముగా పరిశోధించినారు. అందులో శ్రీ నాథముహాళవి వ్రాసిన కాసన

ముల ప్రతులు జాగ్రత్తగా చదివి పాఠము నిరూపించుకొన్నారు. స్థానిక చరిత్రలో నుంచి ఎత్తి వ్రాసి పాఠమును నిర్మమముగా సవరించి ఒకటి రెంటిని రెడ్డిరాణి పత్రికలోను, భారతిలోను ప్రకటించారు. నాకు జ్ఞాపకము. ఈ విధమైన చరిత్ర కృషికి ఫలితము వారు రచించిన 'శృంగార శ్రీ నాథము'. శృంగార శ్రీ నాథము ఉత్తమచరిత్ర గ్రంథము లలో ఒకటి. వారి నిరంతర కృషికి తల మోసిక మయినది. ఆ గ్రంథాన్ని రచించడములో శ్రీ కాశ్మీగారి కున్న విమర్శన శైలి, చరిత్ర పరిజ్ఞానము, కావ్యానుశీలన పటుత్వము భాషా సైదృశ్యము-అన్నీ విశదముగా గోచరిస్తవి.

ఆయనకు గల భాషా చరిత్ర పరిజ్ఞాన కుతూహలమే ఆయనను కాసన ప్రకటనమునకు ప్రోత్సహించినది. నిరంతర కాసన ప్రతి బింబావలోకనమువలన ప్రాచీన కాసనలిపిని ఆయన శేర్ష్యలిగినారు ఇందుకు మూలకార్యము ఆవర లోని 'షెడ్యూ'లో ఉన్న కాసన శిలలు ఆయనకు తరిఫీ దిచ్చినవి. ప్రాచీన వేంగీలిపిని ఎరిగిన కొద్దీ తదక్షర పరిణామాన్ని ఆయన సులువుగా గుర్తించ గలిగినారు. కాసన ప్రతి బింబములను తీయుట నేర్పినదిగాను తాలూకాలోని కొన్ని గ్రామముల లోని శిలాకాసనములకు ప్రతిబింబములనే చదివి వాటిని జయంతిపురం జమీన్ దారు గారి పత్రికలో పాఠములను మాత్రము ప్రకటిస్తూ వచ్చారు వివరణము వ్రాసి. కాని ఆయన భాషా తత్వనిచార కుతూహలుడు. అరవము తెలుగు కన్నడములలోని పదముల పరస్పర సంబంధము పరిణామము తెలుసుకొనుటలో ఆయనకు అభిలాష ఎక్కువ. అందువల్ల నన్నయకు పూర్వపు తెలుగు కాసనములు ఆయనను ఎక్కువగా ఆకర్షించినవి. అవాదనకర కాసనము, లక్ష్మీపుర కాసనము మొదలైనవి ఆయన భారతిలో ప్రశస్తమయిన శబ్దార్థ వివరణ ముతో ప్రకటించినారు. కాసనపు పదములను విడదీయుటలోను విడదీసి అర్థము చెప్పటంలోను ఆయనకు గల ప్రజ్ఞాపాండిత్యములు పాటలేనివి. ఒక్కొక్క పదము స్వరూపమును, వాని యర్థమును నిరూపించుటలో వానిని బహుళోణములనుండి పరిశీలించును. అందువల్లనే ఆయన తెలివైన అర్థమును

పదస్వరూపమును తిరస్కరించి త్రోసివేయుట చాలా కష్టము.

[శ్రీకాస్త్రిగారికి నాకు ఈ యహ దనకర కాసనవిషయమున అభిప్రాయభేదములు కలిగిన వశేయటవాస్తవమే. కాని వారు చెప్పిన అరనిర్ణయము విషయమున మాత్రమే కాదు, అదీ లిపికాస్త్రమునకు సంబంధించిన వివాదము. ఇప్పటికీ ఆ విషయము తలచుకొన్నప్పుడెల్ల నాకు విచారము కలుగుతూనే ఉంటుంది. ఒకానొక అక్షరస్వరూపము విషయమున మాయరువురి అభిప్రాయములును భేదించినవి. ఆయన ఆ రూపమునకు తెలుగు వర్ణసమన్వయము లోని ఒక సంకేత మిచ్చి కాసన పాఠమును అందుకు అనుగుణముగా చదివి అరనిర్ణయము చేసినారు. అది కాస్త్రీయపద్ధతి కాదని నా వాదము. ఇదే వివాదహేతువు. ఎంత చిన్న విషయమైనను మాయరువురికి ఇది మనస్తాప కారణ వయినది. తరువాత వారు మాయెడల పూర్వపు వాత్సల్యాపుత్రమునే చిలికించిన న్నాదరించివారు. నా మనసు కలత తేలినది.]

మ్యూజియములోని అమరావతి జగ్గయ్యపేట శిల్పకృతులను పరిశీలించుట శ్రీకాస్త్రిగారికి ఎడతెగని అభిలాష. ఆ శిల్పఖండముల మీది బ్రాహ్మీలిపిలోని ప్రాకృతకాసనములను వారికి చదువ వేడుక. నన్ను కూడా చాలా సార్లులు వంపులు లేఖలు భంగిములు చూపుతూ ఆ చిత్రములలోని నైపుణి కల్గించేవారు. బౌద్ధాంధ్ర కళ అన్నా బౌద్ధస్తూపములన్నా బౌద్ధమన్నా ఆయన కత్తంతాసక్తి. బుద్ధభగవానుని సుందేళము, బుద్ధుని జీవితము ఆయన మనసును కరిగించి నట్లు, ప్రకాశింపజేసినట్లు ఏదీ చేయలేదు. బౌద్ధాంధ్ర శిల్పచిత్రములకోసం, బౌద్ధస్తూపముల కోసం అన్వేషణ జరిపేవారు. ఒకసారి వారే చెప్పినారు నాతో. ఘంటాలలో ఒక చోట తాను రాజావారి అనుమతి పొంది క్రవ్వింపగా ధర్మచక్రము నమూనామీద బౌద్ధస్తూపపు పునాదులు కనిపించిన వని, ఆ పునాదిరాళ్లమీద శంఖాకృతిగా ఉన్న అక్షర సంకేతములతో కాసన మున్న దనని. దానికి తారు తీసిన ప్రతి బింబమును కూడా చూపించినారు నాకు. శిల్ప కళమీదా, బౌద్ధమమీదా, కాసనముల మీదా ఆయన కంకటి అభిమానమా చూడండి. ఆ కాసనం ప్రకటితం కాకుండానే, చరిత్ర

పరిశోధకుల ఎరుకకు రాకుండానే పోయింది. ఎట్లా పోయినదో! ఆ స్తూప మెక్కడిదో తెలియదు; ఆ పునాది ఎక్కడున్నదో తెలియదు.

ఇన్నిటికంటేనూ వింతలలోని కల్లా వింత శ్రీకాస్త్రిగారు చరిత్ర పూర్వ యుగమునాటి సమాధులను (Pre-historic graves) అన్వేషించడము. ఇది ఇదివరలో చెప్పిన వారి కృషి కంతకూ శోభావహం వంటిది. తెలుగు పండితు డేమిటి, తెలుగు కవీమిటి— చరిత్ర పూర్వయుగమునాటి సమాధుల అన్వేషించడ మేమిటి? వింత కాదా?—కాని శ్రీకాస్త్రిగారు అట్టి పని చేసి ఉంటారా అని కొందరికి ఆశ్చర్యం కలుగవచ్చును. నేను పుట్టించిన మాట కాదిది.

నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు పడకొండవ వార్షికోత్సవం ముక్త్యాల జమీందారుగారి ఆతిథ్యాన మహావైభవంగా జరిగింది. దానికి నేనధ్యక్షుడనై కావడం నా పూర్వ పుణ్యభార్యలేకము. ఆ సందర్భములో శ్రీ ప్రభాకర కాస్త్రిగారు ఉత్సవమును ఉపక్రమిస్తూ ఉపన్యాసము చేసినారు. అది ముదిత మైనది. దానిలో వారు వ్రాసిన వాక్యము లిది ఉదాహరిస్తున్నాను.

“ఈ ముక్త్యాల ప్రాంతము అది తెలియని కాలపు చరిత్ర చిహ్నములుగా కానవచ్చు సమాధులు గల ప్రదేశ మనడము మాత్రము చరిత్రజ్ఞు లింతకు ముందు గుర్తించికో లేదో నే నెఱుగను. కొన్ని యేండ్లకు ముందు నే నీ యూరి ప్రక్కనే అట్టి సమాధి నొకదానిని క్రవ్విందిని. అందు అజ్ఞాతయుగపు సమాధి వస్తువులుగా మదరాసు మ్యూజియములో నేకరించి యుంచబడిన వస్తువులవంటి వస్తువులే కానవచ్చినవి. అట్టి వీ మట్టు పట్టులలో వండలకొలదిగా ఉన్నవి.”

అజ్ఞాత యుగ మనగా చరిత్ర పూర్వ యుగము, చారిత్రక యుగమునకు పూర్వపు కాల మని అర్థము. చరిత్రరచనకు లిఖితపూర్వ కాధారములు కాన వచ్చిన నాటినుంచి చారిత్ర పూర్వయుగ మని చరిత్రజ్ఞుల వ్యవహారము. ఇందువల్ల చారిత్రక యుగాగారంభము దేశదేశమునకు భేదించును. హిందూదేశములో అశోకుని కాసనములు కానవచ్చి నప్పటినుంచే చారిత్రక యుగము. అంతకు పూర్వపుది

చరిత్ర పూర్వయుగము; అజ్ఞాత యుగము. అజ్ఞాతయుగమునకు సంబంధించిన సమాధులను శ్రీ శాస్త్రిగారు త్రవ్వించడము వింతలలోని కల్ల వింత. ఆయన పూర్వకాలపు ఛాందసపు పండితుడు కాదు. స్వామిక ప్రపంచ సంచారి అయి భాషావేళపర వకుడు మాత్రమే అయిన కవి కాదు. ఆయన

మహావిజ్ఞాని. అన్ని విధములైన విజ్ఞానమూ ఆయనకు కావలసినదే. ఆయన జీజ్ఞాసువు. ఆయన నవీనులలో నవీనుడు, పండితులలో పండితుడు, కవులలో మహాకవి, చరిత్రజ్ఞులలో చరిత్రజ్ఞుడు, పరిశోధకులలో మహాపరిశోధకుడు. అట్టి శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారికి నా నమోవాకములు.

రెడ్డిరాజ్యసంశోధనకు

:

:

శాస్త్రిగారు వేసినపునాది

శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు.

— : * : —

చరిత్రపరిశోధనలో శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారి తరువాత పేర్కొనదగినవాడు బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు. వీరు మహామేధావి యగు సంస్కృతాంధ్ర భాషావిశారదులు. పండితప్రపంచమున దప్పపుట్టిన మహావీరులు. కేవలభాషాపండితులయందు లేని చరిత్రజ్ఞాన వీరియందు గానవచ్చుచున్నది. ఇది ప్రయత్నపూర్వకముగ నలవరచుకొన్నది కాదు. పూర్వజన్మవాసనవలన కలిగినది. చరిత్ర రచియింపవలె నను నుద్దేశము లేకపోయినను, శ్రీనాథకవిరాజు జీవచరిత్రను రచియించుటకు కొండవీడు రాజమహేంద్రవర రెడ్డిరాజ్య

ముల చరిత్రను చక్కగ పరిశీలించి తమ శృంగారశ్రీనాథమున సంగ్రహముగ వర్ణించి యున్నారు. ప్రభాకర శాస్త్రిలవారి యభిప్రాయము లందరికి నంగీకారములు గాకపోవచ్చును. కాని పరిశోధనాపద్ధతులు నిర్దుష్టములు. శృంగారశ్రీనాథ రచనచే ప్రభాకర శాస్త్రిలవారు రెడ్డిరాజ్య సంశోధనకు బునాది వేసిరని చెప్పవచ్చును. ఇతర పరిశోధకులకు వీరమార్గదర్శకులై రనుట యతిశయోక్తి కాదు. (భారతి రజతోత్సవ సంచికలోని ఆంధ్ర దేశమున చరిత్ర పరిశోధన వ్యాసంసంది)

— —

రామకృష్ణరాజు

క॥ చాతురః బద్ధ్యము లిచ్చిన

నాతఁడు ధన మొసంగఁ గవుల కవుడే సెలవఁ

గూతురి నమ్మినరీతిని

రీతిని జంద్రగిరిరామకృష్ణనృపాలా !

అమృతమూర్తి

శ్రీ నార్ల వేంకటేశ్వరరావుగారు.

—:—:—

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరకాశ్రిగారు మా స్నేహితులని, మౌబంధువులని ఎవరైనా అన్నప్పుడు నాకు ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది— అందరూ స్నేహితులు, బంధువులు. కాని వారెవరి? ఆయన అందరికీ స్నేహితుడు; ముఖ్యంగా లోకంలో ఆదరానికి నోచుకొని వారికి! ఆయన అందరికీ బంధువు; ప్రత్యేకించి ఆర్తజనులకు. “మన సారథి, మన సచివుడు, మన వియ్యము, మన గురుండు, మన బాంధవుడు...మన గురుడు” అని శ్రీ కృష్ణునిగురించి ధర్మరాజు చెప్పినమాటలను ఆయనను గురించి కూడా నిస్సంకోచంగా చెప్పవచ్చు. ఆయన నిజంగా అమృతవృందయుడు. అమృతాన్ని లోకానికి పంచి, తాను కాకోలవిషాన్ని పరిగ్రహించుటకై కాని, లేకపోలేదు మరలాన్ని సంవత్సరాలపాటు ఆయన సేవాభాగాన్ని అంద్రసాహిత్యలోకం సొందగలిగి వుండేదే!

కొందరు మహామహుల సమక్షం లోకి వెళ్లినప్పుడు మన సంకుచితభావాలకు, స్వార్థ చింతలకు మనము లోలోపల సిగ్గు పడతాము.

అట్టి మహామహుల సోవకు చెందిన వారు శ్రీ ప్రభాకరకాశ్రిగారు. ఆయన సన్నిధిలో మెలగిన వారికి కూడా ఆయన మహాదాత్తత కొంతవరకు అబ్బేది. కాశ్రిగారి వర్ధం త్యుక్తవంలా పాల్గొనడానికి రెండు, మూడేళ్ళనాడు తిరుపనికి వెళ్ళినప్పుడు నేను కనబరచినదార్పణానికి, అది జ్ఞాపకం వస్తే చాలా, ఇప్పటికీ నేను సిగ్గు పడుతుంటాను. నాటి సభ తర్వాత జరిగినవిందులో కృష్ణ వున్న ఒక వ్యక్తికి నా సరసనే స్థానం చూపించ బోయారు. అప్పుడు నేను కొంచెం తెల్లబోవడమే కాక, అప్రయత్నంగానే ఒక పక్కకు కొంత జరిగాను. పాపం! ఆ వ్యక్తి చిన్నబుచ్చుకుని గియైన వెనక్కు తిరిగారు! వెంటనే ఆయనను పంకిలోని ఇతరులు తమ గరసను ఎంతో సంతోషంగా కూర్చోబెట్టు కున్నారు. “ఇంకదా శ్రీ ప్రభాకరకాశ్రిగారి సాన్నిహిత్య ఫలిత”మని అనాడు నేను తెలుసు కున్నాను.

శ్రీ ప్రభాకరకాశ్రిగారి దివ్యకృపికి నా నోహులు.

వెలమవారు

ఉ॥ పైకొనువారితో నొంగి పాటరు, నేరరు భంగసంగతుల్
చేకొనఁ బూని కాని దొరఁ జేరరు, కోరరు దుష్టజంతుర
తూకరణంబు, నొడ్ల కపకారులు గా రెవు, డప్పు గోరుమం
దాకినితోడఁ బుట్టియు గుణప్రతిభక వెలమల్ పురంబునక॥

మౌనవత్స ప్రహర్ణలైన మనశాస్త్రిగారు

నిమిరితశత్రులతో నిండుకుండలా కాంటి సంధరిత కరుణారసమూర్తిలా ఉన్న శాస్త్రి గారిని చూడగానే అప్రమత్తంగా నమస్కారం చేశాను —

అది 1986 జూలై నాటిమాట. నాటికే నేటికీ వారి శేష విన్నా, తలచుకొన్నా అప్రమత్తంగా నా చేతులు మెచ్చుకుంటాయి.

ఆయనలోని మానవత్వం అన్నిటి కన్నా నన్ను ఆకర్షించి వేసింది.

రాజ్నిలాంటి ఆయన ఆధ్యాత్మిక జీవితం నాకు తెలుసు.

కులపతిలాంటి ఆయన పాండిత్యప్రకర్షనే నెఱుగుదును.

భరతునిలాంటి ఆయన రసప్రబుధత నాకు తెలిసినదే.

కాసనాలు మొదలు చాటువులదాకా నేకరించి, వ్యాకరించి, కృత్తీకరించిన ఆయన చరిత్రాది పరిశోధనల లోతులు నాకు పరిచితమైనవే.

కానీ ఈ అన్నిటికన్నా ఆయనలోని అద్భుత హృదయత నన్ను వివశ్రుని చేసివైచినది.

కాస్త పరహృదయం విలవిలలాడుతున్నదని పసికట్టినా ఆయన కనులు చెమర్చేవి. కానంత కష్టజీవుల బ్రతుకుబరువును గూర్చి విన్నా జలజలా కన్నీరు స్రవ్యురించే ఆయన ప్రసన్న సేత్రద్వయం నా కట్టెడుట ఈనాటికీ కన్నీళ్ళూ కలవరపరుస్తూ వుంటుంది.

నిజమే. ఒకటి రెండు నోజాలు ఉపవసించవలసి వచ్చింది. అనుకోన్న దేవాకాలేదు. తిన్నగా వారి దగ్గఱకు మామూలుగా సాయంకాలం వెళ్ళాను. నమస్కారం చేసి కూచున్నాను.

అలా చూచి వంటనే కనులు మూసుకోవడం ఆయన అలవాటు. రెండవసారి కళ్ళు తెరుస్తూ 'దబ్బు లేదా?' అన్నారు.

నే నేమీ అనలేదు. చింత చెచ్చినా పులుసు చాచని రకం మనది.

కాసేపు తిరిగి కన్నులు మూసుకొన్నారు.

"బాతకకథలు ఎంతవఱకు అయ్యాయి"

అని అడిగారు కళ్ళు మూసుకునే.

నేను 'బాతకమేల' పూర్తి చేశానని చెప్పాను.

మరి కాసేపు మౌనం—

ఈ లోగా సాగేకర్వరరావు పంతులుగారు వచ్చారు. వా రప్పటికే చాలా అనారోగ్యస్థితిలో వున్నారు. శాస్త్రి గారిదగ్గర యోగచికిత్సకోసం రెండవమాటు కావచ్చు వచ్చారు. మామూలు ప్రాశ్నన ముగిసిపోయింది.

'పంతులుగారు! విక్రమ అన్నం తిన్నట్టు లేదు. పుస్తకాల దేరం నే ననుకున్నది కుదరలేదు.' అని శాస్త్రి గా రంటుండగానే పంతులుగారు లోపలిజేబులో చెయి పెట్టి పైకి తీశారు. నా చేతిలో పెట్టారు.

మాడు పదిరూపాయల నోట్లున్నవి.

'మరి కనిపించండి' అన్నారు.

తర్వాత దబ్బుమోత్రం ఇలా పుచ్చుకోలేదు కానీ-భారతిలో 'రివ్యూ'లూ అని ప్రతిసారి రాసి ఏదో తీసుకునేవాణ్ణి. అప్పుడే పద్యాలూ అని కూడా అందులో రాకాను.

అప్పుడు శాస్త్రి గారికి ఆభిమాన విషయమైన బౌద్ధ గ్రంథ సమధ్యయనం పాఠిలోనే చేస్తున్నాను. మరి చిలుకూరి వారి సాన్నిహిత్యంతో మంచి అలవడిన భాషా పరిశోధనా సాగిస్తున్నాను.

ఆ మధ్యలోనే అంధ్ర కబ్బ చింతామణి నన్నయ కృతంగా దని ఒక పెద్ద వ్యాసం రాకాను. నన్నయ ప్రయోగాలూ అనీ చాలా అందులో నేకరించాను. ఆవ్యాసం భారతిలో వేద్దా మని గన్నవరం ముప్పరామయ్యగారి చేతికిచ్చాను.

ఆయన చూచి గట్టిగా కాగలించుకొని 'ఒక్కమాట చెబుతాను ముగలి...వాణ్ణి. ముం దొక్కమాట శాస్త్రిగారికి చూపించు. ఆతర్వాత నేను చెప్పవలసింది చెబుతా' అన్నారు.

శాస్త్రిగారికి చూపడానికేం? చూపెట్టాను. అరగంట కళ్లు మూసుకొని, తెలుచి తెలుచని చూపులోనే, 'కలుపుగా యితరులను చూపించకుండానే త్రాయవచ్చు నేనూ!' అన్నాను.

తర్వాత అమాటనే ముప్పరామయ్యగారు సూరమాటలలో చెప్పారు.

అమృతమూర్తి

శ్రీ నార్ల వేంకటేశ్వరరావుగారు.

—:—

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు మా స్నేహితులని, మాబంధువులని ఎవరైనా అన్నప్పుడు నాకు ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది— అందరూ స్నేహితులు, బంధువులు. కాని వారెవరని? ఆయన అందరికీ స్నేహితుడు; ముఖ్యంగా లోకింటి అదరానికి నోచుకొని వారికీ! ఆయన అందరికీ బంధువు; ప్రత్యేకించి ఆర్తజనులకు, “మన పారథి, మన సచివుడు, మన వియ్యము, మన సఖుండు, మన బాంధవుడు...మన గురుడు” అని శ్రీ కృష్ణునిగురించి ధర్మరాజు చెప్పినమాటలను ఆయనను గురించి కూడా నిస్సంకోచంగా చెప్పవచ్చు. ఆయన నిజంగా అమృతహృదయుడు, అమృతాన్ని లోకానికి పంచి, తాను కాకాలినిసాన్ని పరిగ్రహించిబట్టి కాని, లేకపోలే మరికొన్ని సంవత్సరాలపాటు ఆయన సేవాభాగాన్ని అంద్రసాహిత్యలోకం పొందగలిగి వుండేదే!

కొందరు మహామహుల సమక్షం లోకి వెళ్ళినప్పుడు మన సంకుచితభావాలకు, స్వార్థ చింతలకు మనము లోలోపల స్తగ్ధ పడతాము.

అట్టి మహామహుల సోపకు చెందిన వారు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు. ఆయన సన్నిధిలో మెలగిన వారికి కూడా ఆయన మహాదాత్తత కొంతవరకు అచ్ఛేది. శాస్త్రిగారి వర్ధం త్యుత్సవంలో పాల్గొనడానికి రెండు, మూడేళ్ళనాడు తిరుపనికి వెళ్ళినప్పుడు నేను కనబరచినదార్పణ్యానికి, అది నాపకం కన్నే చాలు, ఇప్పటికీ నేను సిగ్గు పడుతుంటాను. నాటి సభ తర్వాత జరిగినవిందులో కుమ్మ వున్న ఒక వ్యక్తికి నా సరసనే స్థానం చూపించబోయారు. అప్పుడు నేను కొంచెం తెల్లబోవడమే కాక, ఆప్రయత్నంగానే ఒక పక్కకు కొంత జరిగాను. పాపం! ఆ వ్యక్తి చిన్నబుచ్చుకుని గిరున వెనక్కు తిరిగారు! వెంటనే ఆయనను పంక్తిలోని ఇతరులు తమ సరసను ఎంతో సంతోషంగా కూర్చోబెట్టుకున్నారు. “ఇక్కడా శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి సాన్నిహిత్య ఫలితం”మని అనాడు నేను తెలుసుకున్నాను.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి దివ్యకృపికి నా సోహృదులు.

చెలమవారు

ఉ॥ పైకొనువారితో నొలంగి పాటరు, నేరరు భంగసంగతుల్
చేకొనఁ బూని కాని దొరఁ జేరరు, కోరరు దుష్టజంతుర
యొకరణంబు, నొడ్ల కపకారులు గా రెవు, డప్పు గోరుమం
దాకినితోడఁ బుట్టియు గుణప్రతిభా చెలమల్ పురంబున॥

మౌనవత్స ప్రహర్షలైన మనశాస్త్రిగారు

నిమిరితనేత్రాలతో నీడుకుండలా కాంతి సంభరిత కరుణారసమూర్తిలా ఉన్న శాస్త్రిగారిని చూడగానే అప్రమత్తుంగా నమస్కారం చేశాను —

అది 1986 జూలై నాటిమాట. నాటికే నేటికీ వారి పేరు విన్నా, రలకొన్నా అప్రమత్తుంగా నా చేతులు మెచ్చుకుంటాయి.

ఆయనలోని మౌనవత్సం అన్నిటి కన్నా నన్ను ఆకర్షించి వేసింది.

రాజ్యసీలాంటి ఆయన ఆధ్యాత్మిక జీవితం నాకు తెలుసు.

కులపతిలాంటి ఆయన పాండిత్యప్రకర్షనే నెఱుగుదును.

ధరతునిలాంటి ఆయన రసప్రబుధత నాకు తెలిసినదే.

కాసనాలు మొదలు చాటువులదాకా నేకరించి, వ్యాకరించి, కృత్తికరించిన ఆయన చరిత్రాది పరిశోధనల లోతులు నాకు పరిచితమైనవే.

కానీ ఈ అన్నిటికన్నా ఆయనలోని అద్భుత హృదయత నన్ను విస్మయించేసింది.

కాస్త పరహృదయం విలవిలలాడుతున్నదని పసికట్టినా ఆయన కనులు చెమర్చేవి. కానంత కష్టజీవుల బ్రతుకుబరువును గూర్చి విన్నా జలజలా కన్నీరు స్రవ్యురించే ఆయన ప్రసన్న సేత్రద్వయం నా కట్టెగుడు తూనాటికీ కన్నీళ్ళూ కలవరపరుస్తూ వుంటుంది.

నిజమే. ఒకటి రెండు నోజాలు ఉపవసించవలసి వచ్చింది అనుకొన్న దేవాకాలేదు. తిన్నగా వారి దగ్గలకు మామూలుగా సాయంకాలం వెళ్ళాను. నమస్కారం చేసి కూచున్నాను.

అలా చూచి నంటనే కనులు మూసుకోవడం ఆయన అలవాటు. రెండవసారి కళ్ళు తెరుస్తూ 'దబ్బు లేదా?' అన్నారు.

నే నేమీ అనలేదు. చింత చెచ్చినా ఫలము చావని రకం మనది.

కానీవు తిరిగి కన్నులు మూసుకొన్నారు.

"జాతకకథలు ఎంతవఱకు అయ్యాయి" అని అడిగారు కళ్ళు మూసుకునే.

'నేను 'జాతకమాల' పూర్తి చేశానని చెప్పాను.

మరి కానీవు మానం—

ఈ లోగా నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు వచ్చారు. వారప్పటికే చాలా అనారోగ్యస్థితిలో వున్నారు. శాస్త్రిగారిదగ్గర యోగచికిత్సకోసం రెండవమాటు కావచ్చు వచ్చారు.

మామూలు ప్రార్థన ముగిసిపోయింది.

'పంతులుగారూ! విశ్వం అన్నం తిన్నట్టు లేదు. పుస్తకాల జేరం నీ నడుకున్నది కుదరలేదు.' అని శాస్త్రిగారు రంటూండగానే పంతులుగారు లోపలికేబులో చెయి పెట్టి నైతికారు. నా చేతిలో పెట్టారు.

మాడు పదిహేపాయల నోట్లున్నవి.

'మరి కనిపించండి' అన్నారు.

తర్వాత దబ్బుమాత్రం ఇలా పుచ్చుకోలేదు కానీ-భారతిలో 'రివ్యూ'లూ అవీ ప్రతిసారి రాసి ఏదో తీసుకునేవాణ్ణి. అప్పుడే పద్యాలూ అవీ కూడా అందులో రాశాను.

అప్పుడు శాస్త్రిగారికి అభిమాన విషయమైన బౌద్ధ గ్రంథ సమర్థయనం పోలోనే చేస్తున్నాను. మరి చిలుకూరి వారి సాన్నిహిత్యంతో మంచి అలవడిన భాష పరిశోధనా సాగిస్తున్నాను.

ఆ మధ్యలోనే అంధ్ర శబ్ద చింతామణి నన్నయ కృతంగా దని ఒక పేర్ల వ్యాసం రాశాను. నన్నయ ప్రయోగాలూ అవీ చాలా అందులో నేకరించాను. అవ్యాసం భారతిలో పేర్ల మని గన్నవరం ముప్పరామయ్యగారి చేతికిచ్చాను.

ఆయన చూచి గట్టిగా కాగలించుకొని 'ఒక్కమాట చెబుతాను ముగలి...వాణ్ణి. ముం దొక్కమాట శాస్త్రిగారికి చూపించు. ఆతర్వాత నేను చెప్పవలసింది చెబుతా' అన్నారు.

శాస్త్రిగారికి చూపడానికేం? చూపెట్టాను. అరగంట కట్టి మూసుకొని, తెరిచి తెలువని చూపులోనే, 'కలుపుగా యితరులకు చూపించకుండానే వ్రాయవచ్చు నేనూ!' అన్నాను.

తర్వాత అమాటనే ముప్పరామయ్యగారు నూరుమాటలలో చెప్పారు.

అలాటికి ఈనాటికి - అలా కత్తికట్టిన కొద్దిలా సాహిత్యరంగంలో చూడడం సరిగా దన్ను తీర్మానంమీదనే నడుచుకొంటున్నాను.

ఆ తర్వాత ఆసులు సాహిత్యం రెండవదిగా రాజకీయాల ప్రధానమైనవిగా రూపొందిన పదేళ్ళలోనూ ఆ వ్యాసం అలాగే వుండి వేశాను. తిట్లు తీసివేసి వ్రాయమన్నా ఎందుకో తర్వాత సాధ్యం కాలేదు. కారణం ఏం లేదు-అందులో చాని తీసివేస్తే మిగిలేది చాలా తక్కువ. అప్పటి ఆదుకుడు తలచుకొని ఇప్పటికీ నాలో నేనే నవ్వుకుంటూ వుంటాను.

తర్వాత కూడా - నేను పూర్తిగా రాజకీయాలలో మునిగిపోయిన తర్వాతకూడా - ఆయన నాకు రాక్షాసే వుండేవారు. నా రాజకీయ రచన లన్ని పంపితే చదివి తిరిగి ఏదో తెలియ తేస్తూనే వుండేవారు.

గాంధీవాద మంటే అంత మహోద్దండమైన పట్టుటల వున్నా, ఆ వాదంకొని నా వాదం కూడా బాగానే వివేచిస్తారు.

‘ఒక్కటే నాయనా! జీవితంలో-ఏదో నీ లక్ష్యం నీవు నిశ్చయించుకోవడం తప్పదు. అందుకోసం నిశ్చలంగా, నిర్మలంగా పనిచేసుకు పోతుంటే చాలు. ఆ లక్ష్యమిది వున్నంతవఱకు నిశ్చలంగా ఆనను, ఆనలేను’ అంటూ అంటూ నిమిరిత శక్తు లయ్యేవారు. కొన్ని సార్లు ఆయన విషయంలోనే నా కలా అనిపించింది.

ఏదో మందు సీసా తీశారు. చిన్న జ్ఞేడుతో కాదు-మీది లక్క తీసివేస్తున్నారు. వేలు తెగింది. రక్తం కారుతున్నది.

కాసేపు కళ్ళు మూసుకొని ‘చూచానా! మందు తీసుకోకూడ దని ఆజ్ఞ ! దాన్ని ధిక్కరింకా మని చూచాను. అందుకేది కిత్తు’ అన్నారు.

ఫక్కు మని నవ్వాలనుకున్నాను. కాసే నవ్వలేదు. ఆయన తొణకలేను, బెళికలేదు, అలానే చెప్పుకు పోతున్నాను.

కాసేపు అయ్యాక అడుగున్నాను - ఎవరి నమ్మకం వారిది - ఆ నమ్మకం ఎంత వృద్ధయ పూర్వకమైన దన్నదే గిటురాయి. కాబట్టే ఆ మూటే మరొక రంటే వేరొకొకం చేయ గలిగినా నా రన్నుపుడు మిన్నకుండ కలసి రావడం.

విపరీతమైన రక్తసీసంతో కొన్ని రోజులు 1987 లో బాధపడ్డాను. ఉన్నది తంబు చెట్టి వీధికొట్టకొనన. చదువుసామెలు రయూని కుట్టి లైబ్రరీలో, సాయంకాలం తర్వాత కాన్స్ట్రీగారిల్లు. ఇదంతా అరకడుపుతోకొనడ కివోనే-ముగ్గురం కలసి 9 రూపాయలకు కారి యర్ తెప్పించుకొని భోజనం. పదిరూపాయల రూములో ముగ్గురు కాపురం. అప్పటికి ఒక్కఛూట తిండి ఒక చాపా ఉంటే నిత్యా వసరాలు తీరిపోయ్యేవి. కాసే వానికీ చాల కనే జబ్బు పడ్డాను.

అప్పుడు వారు ‘నీవు నమ్మ నక్కర లేదు నా చికిత్స పొందు. ఎటు మరొకటి నీ చే కాదు’ అన్నారు.

సరే అన్నాను. సాయంకాలం నేను సార స్వతంత్రీకోసం వెళ్ళినా, కొంతసేపు వచ్చిన వారి యోగకార్యకలాపాలు ఎటు సాగు తూనే ఉండేవి.

కొన్నిరోజులలో బాగుపడ్డాను. మాన సికంగా వారు చేసినచికిత్స నా కారీరకరుణను మాన్పించని గ్రహించాను.

తర్వాత చాలకాలానికి (1989)లోఉన్నక లక్ష్మీనారాయణగారి ద్వారా (కాన్స్ట్రీగారూ బాబూకూడా ఒకే యోగ పద్ధతికి చెందినవారే) ఆ యోగాభ్యాసంకూడా చేశాను తైలులో. (1940.41) అందుమూలంగా అమేయమైన కాంటిని సంపాదించుకో గలిగాను.

శవాసనం చేశాడని మిత్రులు హాస్యం చేస్తూనే వుండేవారు. నే నలా పడుకొని అరగంటలో ఆరురోజుల విక్రాంతిని పొందుతూనే ఉండే వాణ్ణి.

ముక్తిసంగతి కాదుగానీ-అది నేను కోరనూ లేదు-ఎంత గుండె నిబ్బరమో, ఎంత మన శ్వాంతో, ఎంత నిర్మమత్వమో నాకు అందుకల్ల లభించింది. కాసే అందులోనే ప్రపంచముగ్ధు లన్ని తీరిపోతా యని మాత్రం నమ్మలేదు; నమ్మ లేను.

తర్వాత కాన్స్ట్రీగారిని చూడగా చిరునవ్వు నవ్వి ‘ఏక్కడి కక్కడ బాబూ-నీవు కావలసి నంటే నీవు తీసుకో’ అన్నారు.

బుద్ధుడైనా, గాంధీ అయినా ఆయనకు ప్రాణం అంటే వారి కరుణాతరంగిత వృద్ధ యం, నేనాపరాయణత వీని కల్లనే-అవేకాన్స్ట్రీ

వైద్యప్రపంచం విభ్రాంతి

డాక్టర్ గాలి బాలసుందరరావుగారు.

నిరాకా, నిస్సృహ, నిరుత్సాహంతో నిండిపోయిన యీరోజుల్లో గురు పాదులు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరకామ్యులవారిని తలుచుకున్నప్పుడు శరీరంలో విద్యుచ్ఛక్తి ప్రసరించినట్లవుతుంది. జీవితంలో కొత్త బుద్ధి, కొత్త ఉత్సాహం, కష్టాలను ప్రతిఘటించి పైకి పోవాలనే ఆశ కలుగుతవి.

మొట్టమొదట వారినిగురించి నా బంధువులు, బంధరు వాస్తవ్యులు శ్రీ డాక్టరు వేటూరి దుర్గా నాగేశ్వరరావుగారి ద్వారా విన్నాను. కాత్రిగారికి సర్వవ్యాధులూ యోగశతోనూ, ఆత్మబలంతోనూ నివారించే శక్తి ఉన్నదని స్వానుభవం వారు తెలియజేశారు.

వారి కొకప్పుడు రెండు మూత్రకోశాలలోనూ రాళ్లు ఏర్పడ్డవి. ఒక మూత్రకోశంలో రాయి యేర్పడితే శస్త్రచికిత్సద్వారా దాన్ని తీసివేయవచ్చును. రెండో తీసివేయడం అసాధ్యం. ఆసమయంలో వారి కొవరో కాత్రిగారి సంగతి చెప్పేరట. ఆయనకు యిటువంటి యోగాలు తంత్రాలూ అంటే పరమ అవిశ్వాసం. అటువంటివారిని వేళాకోళం చేసేవారు. కాని ఆయన్ను యేలాగో ఒప్పించి కాత్రిగారిదగ్గరకు పంపేయ.

గారిని కూడా ఏడు నిలవుల మనిషిగా నాకు ప్రత్యక్షం చేస్తున్నది. కాబట్టి వారి సాహిత్య చరిత్రాది వ్యాసంగాలలో నా కున్న పరిచయం ఎక్కువ అయినా, వారి సహృదయతను గూర్చే ముఖాకసారి సంస్కరించుకొని నమోవాకం చెప్పుకొని సంతృప్తి పడుతున్నాను. ఎన్ని రంగాలలో ఎంత కృషి చేసినా ఎంత విజ్ఞానపాథోభులైనా నివ్వెర పోవేయగలరు. కానీ నిన్ను వినుకువినమితో త్రమాంగుని చేయలేరు.

మనసు నిర్మలమై మనిషిగా పెరిగిన వారే మహాగ్నులు. వారి కొవలలో వారే శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరకాత్రి గారు. — విశ్వం.

అప్పట్లో కాత్రిగారు మద్రాసులో వుండేవారు. దుర్గా నాగేశ్వరరావుగారు వారియింటికి వెళ్లి నమస్కరించి కూర్చున్నాడు. కొత్తవారు రాగానే కాత్రిగారి పరామర్శ తనలో కొబ్బరి నీళ్లలాగా చూయి ఆహ్లాదాన్ని కలిగించేది. పెద్దవారు వస్తే “ఏంబాబూ! ఏమిటి విశేషం?” అనేవారు. చిన్నవారు వస్తే “ఏం నాయనా, యేం పనిమీద వచ్చేవు?” అనేవారు. అనంతమైన మానవత్వంలో జీత మథంతో సమదృష్టివించిన ప్రేమాపూరితం వారు మాట్లాడుతున్నప్పుడు పై కుబిళ్ళే.

దుర్గానాగేశ్వరరావుగారు లాక్యుడు. ముందుగానే తను వచ్చినపని తెలియజెప్పలేదు. “తమరు పెద్దలని విన్నాను. దర్శనం చేసి పోదామని వచ్చేను” అని పూనుకున్నారు. కాని ఆయన వైఖరిలో రాజసం ఆయన మాటల్లో వున్న విషయాన్ని మింగేసింది. కాత్రిగారు “అలాగా, సంతోషం” అని అక్కడ చేరిన రోగులను, పిన్న పెద్దలనూ “బాబూ ప్రార్థన చేయండి” అని తాము కళ్లు మూసుకున్నాడు. కాత్రిగారు సరదాగా మాట్లాడుతున్నప్పుడు ఛలోక్తులాడే లాకికాగ్రేసరుడిలాగా కనుపించేవారు. కాని ఆయన కళ్లు మూసుకుని యోగ నిద్రలో వున్నప్పుడు చూస్తే ఏ పరమశివుడో, శంకరాచార్యులో తపోమండ్రలో యిక్కడ కూర్చున్నాడా అనిపించేది.

ఈ దృశ్యం చూచేసరికి డాక్టరుగారికి నమ్మకం కుదిరింది. మర్నాడు మెల్లిగా తన వచ్చినపనిని గురించి వెళ్ళబెట్టేరు. ఆయన నవ్వి “నాలో నువ్వు నమ్మకం కుదుర్చుకున్నావు. నీలో నేనూ కుదుర్చుకోవాలి. ఈ చికిత్స చాందదానికి ఒక మనస్తత్వం వుండాలి. బజాల్ క్రిష్ణఆయ్యరు కాఫీహోటలుకు వెళ్ళి నాలుగు యిడ్డెస్ట్ తీసుకురా. నువ్వు నేను కలిసి తిందాము. ఆతర్వాత ట్రిప్ మెంటు యిస్తాను” అన్నాడు. డాక్టరు బయట నిరీక్షిస్తూన్న డ్రైవరిని పిలిచి ఇడ్డెస్ట్ తీసుకు రమ్మని పంపింజారీ చేశారు. కాత్రిగారు

'వాడు తెన్నే పనికి రాదు. నాకునా నీవే పెట్టి నీ చేతుల్లోనే కాని, నడిచి తీసుకు రావాలి' అన్నాడు. డాక్టరుగారు వల్లారి యెట్టేటు దివాణాగారి కొడుకు. ఎవర్ని లక్ష్యపెట్టని గర్వి. నెలకు పదిపాను వందలు సంపాదించే సంపన్నుడు. త్సాకాలం తాచులాగా లేచారు. కాని మత్సరంగా 'ఇద్దెన్ను పట్టుకురా! నువ్వు నేనూ కలిసి తిందామ' అన్న మాటలు జ్ఞప్తికి వచ్చినవి. వెంటనే 'యిక్కడ రాజ పాలకు న్యూనాధిక్యాలకు తావు లేదు' అని పెట్టి యిద్దెన్ను కొనుక్కు వచ్చారు.

అన్యధా నివారించడానికి కాశ్మీరారికే చాలాకోటలు పట్టె. ఈలోగా డాక్టరుగారి స్నేహితు లంతా వచ్చి 'మంత్రాలకు చింత కొయల రాలయ్యా? యోగాలకు రాళ్లు కరుగుతాయా? అని వేరొకటి చేసి పోతుండే వారు. 'కనీసం మిక్కిలయినా పుచ్చుకో!' అని గలచా యిచ్చేవారు. డాక్టరుగారు సంకోచంతో బాధపడి, 'మంద యినా తాగనా!' అని కాశ్మీరారి నడిగేవారు. ఆయన 'మందు తాగలే నాప్రమేయం మానుకో' మనేవారు. 'మీ యిద్దం' అని ఆయన పూతుకునే వారు. ఎందుకంటే ఏ మందు ఆ రాళ్లను కరిగించ లే పని ఆయనకు తెలుసు.

ఒకనాడు డాక్టరుగారికి నడుముల్లో ఒక రీత మయినపోటు పుట్టింది. ప్రసవ వేదన కన్నా గర్భర మయిన ఆవేదంతో ఆయన తలదీర్చి పోయినారు. కాశ్మీరారిని రమ్మని కలుసు పంపించారు. నేను వచ్చి చేసే దేమీ లేదు. ట్రీట్ చేస్తున్నాను, పెళ్లి అన్నారు.

డాక్టరుగారికి వర్ష మండింది. కాని ఏమీ చేయలేక మృత్యువు సమీపిస్తాం దని కళ్లు మూసుకుని, పళ్లు ఓగింది భగవద్ధ్యానానికి పూనుకున్నారు. కొంచెం సేపటికి ఆయనకు అల్పాచిమనానికి వచ్చింది. వెళ్తే మాత్రంతో పాటు యేదో రాలి ముక్కలు పడిపోయినవి. అది ఆయన బాగ్రతగా నేకరించి, పొట్లం కట్టి, లేచిపోతే పంపించారు.

ఆ మునునాటినుంచీ నొప్పి లేదు. వెంటనే పెళ్లి ఎక్స్ కే తీయించు కున్నారు. మాత్రా కయ్యలో రాళ్లు లేవు. కైద్య ప్రపంచం నిర్వార పోయింది.

ఆయన పరమానందంతో, భక్తిక్రధలతో

కాశ్మీరారివద్దకు వెళ్లి నమస్కరించి యీ కంగతి చెప్పారు.

కాశ్మీరారు నవ్వి 'అసంగతి నాకన్న ముందు ఎక్స్ కే యంత్రానికి తెలిసిందిగా' అన్నారు. డాక్టరుగారికి తగంసేపు లేళ్లు, జెబ్బలు పాకేనట్టయింది. ఆయన కంగారు నివారించడానికి కాశ్మీరారు యిల్లా చెప్పారు. 'నాయనా! ప్రపంచంలో సందేహం, ఆనుమానం అన్ని వ్యాధులకన్నా ప్రమాదకర మయినవి. ప్రతి వారిని విశ్వసించడంలో ప్రమాదమున్నా ఆనందం,పుం. ఈ ఆవిశ్వాసం, సందేహం లేకుండా వుంటే యీ వ్యాధి నివారణ యింత కాలం ఆయ్యేది కాదు,' డాక్టరు 'నిజమే' అన్నారు. పెళ్లి పోయినా..

ఈ విషయం డాక్టరు - రి ముఖతః విన్న మీదట నాకు కాశ్మీరారిని చూడాలని కుతూహలం కలిగింది.

ఆప్పటికి కాశ్మీరారు మద్రాసు విడిచి తిరుపతిలో వుంటున్నారు. ఆ యోగం కంగతి ఎవరో చెప్తే కుంభకోణంలో నేనూ ¹ ఎక్. ఆర్. బి. వి. ద్వారా యినిషియేట్ అయినాను ఆ యోగం అభ్యాసం చేస్తున్నప్పుడు యేదో మూర్ఛ వచ్చినవాడి శరీరం కొట్టుకునేది.

కాశ్మీరారు యోగాభ్యాసంవల్ల యీ వ్యాధులు కుదర్చగలిగేవారా? లేదా? యింకే దయనా వారిలో శక్తి వుందా? అనే సందేహం కలిగి వారి నడిగేను. ఒకనాడు వారు లేలు కట్టిన మనిషిని ట్రీట్ చేసి పంపించడం చూచి, "ఈ చికిత్సాశక్తి నేవలం యోగశక్తివల్లనే అయితే మేమే ట్రీట్ చేస్తే ఒకప్పుడు పోతుండి? మరొకప్పుడు పోదా??" అన్నారు.

ఆయన నవ్వి "ఒక్క-తుగం లేలు కుట్టిట్లు బాధపడగలవా?" అని ప్రశ్నించారు. "నా వల్ల కాదు" అన్నాను. "ఏదోగి చికిత్సకు పూను కున్నావో ఆ రోగి బాధ నువ్వు పడడానికి సిద్ధం కానంతవరకు నువ్వు చికిత్స చేయలేవు. నాకు, యిరులకు అదే భేదం" అన్నాడు.

బుర్ర రంకుల్రాటం తిరిగినట్లు తిరిగింది. మాట రాక ఒక సమస్యారం చేసి పూను కున్నాను. వారిచర్చలు చాలా వున్నవి, అన్ని అన్ని అనుభవాలే!

శాస్త్రిగారితో నాపరిచయం

శ్రీ తాపీ ధర్మారావుగారు.

—:—:—

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారిని చూడగలభాగ్యము నాకు మూడు నాలుగుసార్లు మాత్రమే కలిగింది. అందులో మొదటిసారి తిరువళ్ళిక్కణ్ణి వెళ్ళటరంగంబీధిలో అనుకుంటాను. దాదాపు ముప్పయి సంవత్సరాలకు పూర్వం, మిత్రులు, బ్రాహ్మమిషనరీలు, జయంతి వెంకటనారాయణ మన కిరీటిరావుగారి నాన్నగారిలో మాటలాడుతూ ఉండగా తటస్థించింది. అప్పుడు వా రెవరో నే నెరగను; నే నెవరో వా రెరగరు. శాస్త్రిగారు “అటై, అటై”లను గురించి గట్టిగా మాటలాడుతున్నారు. అజ్ఞాతంగానే ఉండి నేను విన్నాను. ఏ రెవరో అసాధ్యులు; పట్టినపట్టు విడిచి పట్టేవారు కారు. భాషాపరిచయము, కాదు, భాషాధికారం, బాగా ఉన్నవారు అని అనుకున్నాను. తరువాత వీరే వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగా రని విని చాల సంతోషించాను. అది నా మొదటి అభిప్రాయము. నేటివరకు అది మార్పుకోవలసిన అవసరం కనిపించలేదు.

తరువాత వారిని చూడగలగడం చెన్నపురాంధ్ర మహాసభలో. అప్పు డది ఇప్పటి భవనంలో కాక గోవిందప్ప నాయకబీధిలో ఉండేది రెండి. పెద్ద కవుల పాదపూజకాల మీదికి సంభాషణ వెల్లింది. పడికట్టు రాళ్లు వేసినా ఈ మహాకవులు చమత్కారంగా పేసేవారని అనుకున్నాను. ఇప్పుడు ఒక్క గంగలి ఇక్కడ చెప్పక తప్పదు. ఆ సంభాషణలో నేను మాత్రం కొంటెతనంతోనే మాటలాడాను. నన్నయభట్టు

‘ఇవి యేమనో సతతంబు నాయెడ
కరం బిష్టంబురైయుండు, పా’

అన్న పద్యంలో ఎల్లప్పుడూ అన్న అర్థంలో ప్రయోగించిన సతతంబు, పామవు, సంతత, శక్త్యతో అన్నపదాన్నిటిలో ఏ ముయినా సారస్వత ముందా? రాజాగారి మాటలు కొబ్బటి తూడు విరుపులతోనూ నాలుగు పునరుక్తులతోనూ నన్నయ్య చెప్పాడా? ఈ పద్యాన్ని

‘సారమతిన్ కనిండులు

ప్రసన్నకథాకలితాయుక్తిలో నారసి’
అన్న మాటలతో అన్వయించడానికి బలంబుందా? అని కొంటె ప్రశ్నలు వేశాను. కొన్నాళ్ళ తరువాత శ్రీ శాస్త్రిగారు ‘అవు కథ’ అనో ‘కామధేనువుకథ’ అనో ఒక చిన్నపుస్తకము వ్యావహారిక భాషను ప్రచురించినట్టుంది. అప్పటికి నేను గ్రాంథికవాడిని—వీరగ్రాంథికవాడి నని గూడా అనవచ్చు నేమో! అరస్సున్నలతోనూ, బండి రాలతోనూ. అయ్యో! ఇటువంటి పండిత ప్రకృండులు గూడ ఈ గ్రామ్య రచనలకు దిగిపోయారే అని చాల విచారించాను. శాస్త్రిగారి వంటి ప్రతిభగల వారు వ్యావహారిక భాషను గ్రంథరచన ఆరంభిస్తే, గ్రాంథికవాదానికి గట్టిదెబ్బ తగలక పోదని అనుకున్నవారిలో నే నొకడను. తరువాత నాయీ అభిప్రాయాలు మారడమూ, ‘కొత్త పాళీ’ వ్యాసాలతో నేను గూడ వ్యావహారికానికి రావడమూ జరిగింది. ఆ విధంగా శాస్త్రిగారు నాకు పరోక్షంగా దారి చూపించారు.

తరువాత విజయ విలాస వ్యాఖ్యానం సందర్భంలో వారికి నాకు అనవసరంగా కొంతవాదం జరగడమూ, తీగ లాగినందువల్ల జ్వంకంతా కదల బోవడమూ పండితలో కానికి తెలిసినవిషయమే. అరగడ చల్లారితరువాత భారతి పత్రికలో ‘వ్యాఖ్యాన విధానము’ అన్న శీర్షికక్రింద నేను కొన్ని పద్యాలు ప్రకటించాను. వాటిని చూచి శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ మిత్రులతో నావ్యాఖ్యానం త్వరగా ప్రకటిస్తే బాగుండునని అన్నారట! అది అభిమానంతో అన్న మాటో, అక్షేపణ కోసం చెప్పినదో తెలుసుకోడానికి కాలం అనుకూలించ లేదని విచారిస్తున్నాను.

ఆంధ్రభాషకు అనన్యసామాన్య మయిన సేవను బహుముఖముల చేసి శాస్త్రిగారు ధన్యతీవు లయ్యారు. అటువంటి వారితో నా కింతకంటే ఎక్కువ పరిచయం లభించనందుకు అనేకసార్లు విచారిస్తుంటాను.

దేశీ సాహితీ సౌంధ్య

[దేశీరచనల సేకరణకూ, తత్ప్రచురణకూ జీవిత మంతా అంకితం చేసి ఆంధ్రావళికి అమూల్యఫలాలను అందించినవారు శ్రీ శాస్త్రిగారు. పండితుల మన్నన పొందక గ్రామీణులకు వేదప్రాయంగా ఉన్న యాదవ భారతం వారు పరిష్కరించినది మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాల వారిచే యిటీవలే ప్రచురింపబడింది. అది వారి అభ్యుదయదృక్పథానికి తార్కాణం.

—సంపాదకులు.]

ప్రింద్రబాతి యాచారవ్యవహార ప్రవాహములో అంతర్లీనము లయిపోయినవి ప్రాచీన కాలపు దేశీరచనాప్రభేదములు. అవియెంతగా అంతర్లీనము లయినవీ అంటే వాని అనుపానులు గలగా సరిగా నేటివారు అనుమానించడానికైనా సాధ్యపడనంత వింతగా అంతర్లీనము లయినవి. నేటికాలపు తెలుగు పాండితి వాటి వాడనైనా యొగగ నక్కట లేనంత యవన తీతో ఉన్నది. మన ప్రాచీన కవిశ్యులు ఈ దేశీరచనా ప్రభేదములను బాగా యెఱిగిన వారై ఉండేవారని, రచించ గలవారై కూడా ఉండేవారని చెప్పడాని కాధారము లున్నవి. నాచన సోమన వసంతవిలాస మని గ్రంథము రచించినాడట. అది దొరకలేదు గాని దానిలోని రచన మొకటి లక్ష్యగ్రంథాలలో ఉదాహరణమై ఉన్నది.

“వీణాగానము పెన్నెల తేటా
రాణి మీఱగా రమణులపాటా
ప్రాణమైన పిగబ్రాహ్మణు వీటా,
జాణలు మెత్తురు జాజరపాటా.”

ఈ జాజరపాట దేశీరచనా ప్రభేదమే. వసంతవిలాసము యక్షగాన మేమో.

అల్లసాని పెద్దన చతుర్విధ కవితా విభా రకుడు. ఆళు, మధుర, చిత్ర, విస్తరము లని చతుర్విధకవితల శేఖ్లు. అందు ద్వితీయ రచనలకే మధురకవిత లని పేరు.

దేశీరచనలు ఆచారవ్యవహారములలో అంతర్లీ నమై ఉండడం కొంత విశరిస్తాను.

“నాడు నన్ను ‘ఎగతాళి’ చేస్తున్నాడు” అన్న నానుడి అంద్రదేశం అంతటా ఉన్నది. ఇందులోని ‘ఎగతాళి’ పదం పుట్టు పూర్వోత్త రాలు ఎటూంటివో ఎరుగున్న వా రెందరో ఉండరు. ఎగతాళి అనేది ఒక దేశీరచనా

ప్రభేదము. ‘ఎగతాళి’ ‘ఎగతాళి’ మాపభేదములే. సాతవాహనుల నాటిదగు బృహద్దేశి, చాళుక్య సోమేశ్వరుని మానసోల్లాసము, చాళుక్య జగదీకముల్లుని సంగీత చూడామణి, కాక తీయుల నాటి జాయసేనావతి నృత్తరత్నావలి యీ ‘యెగతాళి’ని పేర్కొన్నవి. ‘ఎగ తాళాళితాళేన గేయ స్వాదీకతాళికా’ అని సంగీతచూడామణి. యక్షగానము లలో కొన్నింటి ఎగతాళి రచన లున్నవి.

వాడు చిందులు తోట్కు తున్నాడు. ఆ వీధిలో వంకాయలు వాల లాడుతున్నవి ఇత్యాది వ్యవహారములలోని ‘చిందులు’ దేశీ రచనాప్రభేదములే. ‘వేడుకతో’ చిందు పాడంగ నుట్టి, కోణంగి యాటల గునిపెడి వాను అని చిందుపాటను పాల్కురికి సోమ నాథుడు పేర్కొన్నాడు. ‘గీతార్థాభియో పేతైర్ద్విపదైర్భిందు సంజ్ఞికైః’ అని చిందులు రెండేసి పదములు గలవిగా జాయసేనావతి చెప్పినాడు. యక్షగానములలో కొన్నింటి చిందురచనలు కానవచ్చును. అవి ఆంధ్ర దేశమునుండి అరవదేశమునకు కూడా ఎగబ్రాకి అక్కడ లక్ష్యలక్షణ ప్రయోగ ప్రసిద్ధి పడని యున్నది. ‘కావడిచిందు’ ‘నొండి=కుంటి= చిందు’ ఇత్యాదులు అక్కడి ప్రభేదములు. ‘వాడు,’ ‘తందనా’ లాడుతున్నాడు అన్న వ్యవహారములోని ‘తందనాలు’ తందన పదము లన్న పేర ప్రసిద్ధి గాంచిన పదములే. వాటిలో ‘తందానె’ అన్నది ఆ పదమునకు పల్లవిగా-అంటే ఊతపలుకుగా ఉంటుంది. ‘ఇదేమిటో’ ‘పెద్ద రగడగా’ నున్నదే అన్న పలుకుబడిలోని రగడ గేయ రచనా ప్రభేదమే. రగడలు కొంతమార్పు పొంది, పొందకుండా కూడా తెలుగులో ఎన్నో రకాల గేయ రచన

లయినది. 'ధవళాలు పాడుతున్నాడు' అనే నానుడిలోని ధవళాలు వివాహాది కుభకృత్యములలోను యక్షగానములలోను ప్రసిద్ధి గాంచి యున్నవి. 'కథాను పట్టి దియోశ్యా వివాహే ధవళ స్తథా' అని చాళుక్య సామేత్యుడు చెప్పినాడు. 'నీకే వచ్చు సువాలయన్ ధవళ మింతి' 'అల్లానేరేళ్లు గారీ కల్యాణము' ఇత్యాదిగా పాంచాలీ పరిణయమునను 'అలల నామణి కా గ, య్యాలి యొకానొక్క వేళ నక్కరతో' సువ్యాలలు సోబానలు ధవళాన్ మొదలైన పాట లాదలు నేర్పున్' అని 'కుకనపత్రి' లోనూ ధవళాలు పేర్కొన బడినవి. యక్షగానములలో ధవళములు అధికముగా గానవచ్చును. ఇంకా ఏల పాటలు అనేవి కూడా దేశీరచనా ప్రభేదములే. చాళుక్యజాతీక మల్లుడు సంగీత చూడామణిలో కర్ణాటలాట గౌళాంధ్ర ద్రావిడభాషలలో ఏలలు కలవనీ అందులో ఆంధ్రుల 'ఏలలు' మిక్కిలి మనోజ్ఞము లనీ చెప్పియున్నాడు. యక్షగానములలోను సామ్యజన వ్యవహారముల లోను ఎన్నో రకాలైన ఏలలు సర్వాంధ్రదేశమునను వ్యాపించి యున్నవి. సువాలలు, ఉయ్యాలలు, ఓలలు కూడా అట్టివే. 'అల్లానేరేళ్లు' అనే పేరు గేయ రచనలకు వింత తీరుగా వచ్చినది. అల్లానేరేళ్లలో వెలది దుక్కిటి సమర్థ వేడుక లాయె' అని ఉపక్రమము గల పాతకాలపు పాట ఫణిలిన రచితములైన గేయములన్నిటికీ 'అల్లానేరేళ్లు' అన్న పేరైంది. 'అల్లానేరేళ్లలో' పాటలు వెన్నెల రాత్రులందు ఆరబైట కన్యకలు రెండువహులుగా పేరుపడి ఆడుతూ పాడే పాటలు. ఇది మిక్కిలి ప్రాచీనమైనది. "వెన్నెల దినముల, నల్లానేరేళ్లు గాక యావల గలవే' అని రామాయణ మందరకొండములో గలదు. యక్షగానములలో గేయభాగములుగాను ఇంకా అనేక కథా ప్రధాన గేయములుగాను ఈ అల్లానేరేళ్లున్నవి. 'వాడు కూన రాగాలు తీస్తున్నాడు' అన్న వాసుడి సర్వాంధ్ర విదితము. ఈ కూనరాగాలు 'కూనలమ్మపదాలు' అనే వింతతీరు పదరచనలు. ఇంకా కొోధ నాలు, కొట్టాలపాటలు, గారీకల్యాణములు, అర్ధచంద్రికలు, జంపెలు, కురుచజంపెలు, త్రిభంగులు, మటిమరకములు, విరాళిపదాలు, పాళిరేకులు,

వెన్నెల పదాలు, కుమ్మెదపదాలు, చందమామ పదాలు, చిలుకపదాలు, త్రిపదలు, చట్టములు, సప్తపదులు మొదలైనపదా లెన్నో లక్ష్య లక్ష్యస్వరూపములలో వున్నవి. మృగశిర మాసము వస్తున్నది. ఆనెలలో ఆంధ్రదేశ మంతటా కన్యకలు 'గొబ్బిళ్లు' అని పేడవామ్మలు పెట్టి గొబ్బిపాటలు పాడే సంప్రదాయ మున్నది. 'గొబ్బియలు' గొబ్బిళ్లు అన్న పదము 'గోపికలు' అన్న పదమునుండి వుట్టినది. గొబ్బిళ్లయాల రాస క్రీడాపుస్తకమే. గొబ్బిళ్ల పాటలు పెక్కుతీరులవి కలవు.

వైవాటిలో కొన్నిటికి మాదిరులు వినండి.

గొబ్బిపాట :

కొలనిదోపరికి గొబ్బిళ్లో, యడు
కులపామికిని గొబ్బిళ్లో
కొండ గాడుగుగా గోవులఁ గాచిన
కొండుకళికుపుకు గొబ్బిళ్లో
దుండగంపులైత్యుల కెల్లను కల
గుండుగండనికి గొబ్బిళ్లో
పాపవిధుల కళిపాలుని గొట్టిన
కోపగానికిని గొబ్బిళ్లో
ఏవుఁ గంకుని యిడుముల బెట్టిన
గోపబాలునికి గొబ్బిళ్లో
దండిచెరులను తఱిమినదనజాల
గుండెదగులునకు గొబ్బిళ్లో
వెండిపైడియగు వేంకటగిరిపై
కొండలయ్యకును గొబ్బిళ్లో.

ఉయ్యాలపాట :

అలరఁ జంచలమైన ఆత్మలం దుండని
యలవాటుసేసినీ వుయ్యాలా...
పలుమారు నిశ్వాస పవనముందుండనీ
భావంబుదెలిపెనీ వుయ్యాలా...
ఉదయాస్తమెంబు లొనరగంభములైన
ఉడుమండలము మోచె సుయ్యాలా
అదన నాకొళపద మడ్డమాలలైన
ఆభింబు నిండెనీ వుయ్యాలా
పదిలముగ వేదములు బంగారుచేరులై
పట్టవెరపై తోచె సుయ్యాలా
వదల కిటు ధర్మదేవతపీఠమై మిగుల
వర్ణంబ నరుదాయె సుయ్యాలా...

అల్లానేరేళ్లు :

(అల్లానేరేళ్లల్లా, వెలది రుక్మిణి సమస్త
కేదూక లాయె...అనే మట్టుతో)

అల్లానేరేళ్లల్లా చెలర కృష్ణం
డనుచు చెప్పకే మీరూ అల్లా...

అల్లానేరేళ్లల్లా కరితేల్పు
మనదొంగితు కలిగెనే నేడూ

అల్లానేరేళ్లల్లా సిరివరునివలె నితడు
చెలగుచున్నాడూ

అల్లానేరేళ్లల్లా తిరుణి యశోదకూ
తనయుడైనాడూ

- గురికొనివలె నితడు గునియుచున్నాడూ
మింట పూవులవాన మెలత కురిసేనే
వింటిరే భేరిలు వేడ్క మొరసేనే. అల్లా.

వెన్నెలపదము :

ఎన్నాడు వానికి నే లలననైతిని

వెన్నెలారో, వాడు

నన్నెద దలచడు,

నే నేమి చేతును, వెన్నెలారో

చాలగా నమ్మి తా చక్కని చెలిమికి

వెన్నెలారో, నా

మేలును నింలైన మనసు

నుంచెడాయె వెన్నెలారో

కలపు నిల్పు నాడు వశము కాదు

ఇంక వెన్నెలారో.

చిలుకపదం :

మనవి చొక్కటి చెప్పే నేరామచిలుకా, నా

మనవి గూర్చే నే వోరామచిలుకా...

వజ్రరం గొట్టేనే వోరామచిలుకా, వాని

బుజ్జగించి తోడిలేవే రామచిలుకా...

ధవళము :

జయజయో జ్ఞానసంపన్నా

జయజయో నిష్కల బుధు లెన్నా

జయము నీ పదమాలా గన్నా

జయ మాను ఒడయనలెన్నా

వల. (తత్త్వము :)

నీపూ నేనూ గూడీ భావనాకొలది
కేవలబ్రహ్మను గీలుకొల్పవలూ - నీపూ,
సారెసారెకు వారి సరససంగములా
తీరూగా జగముల ద్రిప్పులించామె,
మానవిగణముల మమత నొందించీ
పూని భ్రాంతులలోన పారల జేయు
దమూ-నీపూ (జ్ఞానకురవంజి)

సువాంల :

మారసంహరుండు తొల్లి
దాదవనములో మానుల
చాయముఖులతో రమించు జారవిద్యలన్
తేటగా నే నేను వాలపాటగా రమించువాడ
పాటలాగంధు లెల్ల ప్రాధి బాడఁగా
మాడు వొక్కనాడు తారకాచలంబు

[నందు తనకు

నర్హమైన రత్నసింహాసనంబునా.

(దారువనక్రీడనము.)

తుమ్మెదపదము :

అదిసాధుఁడ రావె తుమ్మెదా ఆ
ల్లతడూ పూరికి పోయె తుమ్మెదా, నా
వద్ద నెవ్వరు లేరు తుమ్మెదా, వచ్చి
వాలలాడి పోవె తుమ్మెదా.

వెన్నెలపదము :

అక్కలమ్మకు సారె పోయ వెన్నెలారో,
[ఇప్పుడు
లెక్కలేని కడపు లాయె వెన్నెలారో
కుంగులమ్మపుణ్యన వెన్నెలారో మన
నందునికి కొడుకు కలె వెన్నెలారో,
పొంగుకు పెట్టుదము వెన్నెలారో మంచి
బోనాము ముద్యలంది వెన్నెలారో.

(అల్ ఇండియా రేడియో మద్రాసు కేంద్రం
వారి సౌజన్యంతో)

ద్విపదవాఙ్మయము - శాస్త్రిగారి సేవ

శ్రీమతి బి. ఆదిలక్ష్మీగారు

అంధ్రవాఙ్మయమునందలి దేశికవిరాళాఖలలో ప్రధానమై ప్రాచీనకాలమునుండి వెలయుచుండినది ద్విపదకవిరాళాఖ. తక్కిన దేశికవిరాళాఖలవలెనే దీనికిని పర్యాప్తమైన పరిశీలన జరుగలేదు. ప్రాచీనాంధ్ర భాషా పరిణామమునగాని ఛందస్సాసీతి సంప్రదాయములనగాని, జానపద వాఙ్మయ విశిష్టతను గాని తెలిసికొనవలయు ననిన ద్విపదకాఖ పరిశీలనమే ప్రధానాధారమై యున్నది. ఈ కవిరాళాఖకుఁ గల యిట్టి యంతర్భువ్యతను, ప్రాముఖ్యమును గుర్తించి ద్విపదతత్త్వమును విశదీకరించుటయే గాక, ఆ కాఖముందు ప్రాథమికమును, ప్రధానమునగు బసవపురాణ సంస్కర్తముతో మొదలిడి అగుమంచి కథవరకు గల ద్విపద వాఙ్మయము నామాలాగ్రముగా పరిశోధించిన యశస్సు శ్రీ శాస్త్రిగారిదే. అనవద్యమును అపారాధమును నగు వీరి పరిశ్రమవలననే యాంధ్రవాఙ్మయమున నేడు ద్విపదకాఖకొక ప్రత్యేకగౌరవస్థానము లభించినది. అంతే కాక వీరిచే నుసంస్కృతములైన ద్విపదగ్రంథములు భావి పరిశోధనకు వోనద మొసంగుచు తర్వాతి వారలకు మౌనదర్శకములై వెలయుచున్నవి.

బసవపురాణ ఓతికారచనకు పూర్వమే శాస్త్రిగారు తమ శృంగార శ్రీనాథమున పల్నాటి వీరచరిత్రమును గూర్చి చెప్పచు, ద్విపదయొక్క దేశిక తత్త్వమును గూర్చి దిక్పాత్రముగ నూచించి యున్నారు. ఆవెనుక బసవపురాణఓతికలో దీనిని విపులముగా వివరించి యున్నారు. అందలి వాక్యములు కొన్ని మాత్ర ప్రాయములు. ద్విపదకవిరాజ్రహ్మ యనఁదగిన సోమనాథుని గూర్చిన శాస్త్రిగారి వాక్యములు “ఇతఁడు దేశియకథలను దేశిచ్చందోజునిత మగు ద్విపదమున దేశ తెనుగు భాషలో రచించిన వాఁడగుటచే నీతని కవిత్వలో నాంధ్రతామద్ర చక్కగ నెక్కినది.”

“సంస్కృత భాషలో ననుష్టుప్భవలె నుగువుగా రచింపఁదగినదై అక్షర భావశక్తియు లేమిచే నులభముగా చదువఁదగినదై అన్వయ శక్తియు లేమిచే నులువుగా వర్ణము చేసికొనఁదగి

నదై పురాణాదులందు లక్షలకొలది గ్రంథసంఖ్యతో వెలసియుండుట యెఱిగి వానివలె తెలుగున వెలయఁదగినది ద్విపద యని సోమనాథుఁడు గుర్తించివాఁడు.”

“ద్విపద రచన సర్వసామాన్యము. వర్తమాన నాగరకలోకము కొంత వర్ణించుచున్న ను నాఁడును నేఁడును అంధ్రలోకము నాలుకలపై నాట్య మాడుచున్నది.”

“ఒక్కద్విపదమే విషయ భేదమునుబట్టి స్థలభేదమును బట్టి పాఠకభేదమునుబట్టి పఠించు తీరులో గాచు భేదములను బొందుచున్నది. తోలుబొమ్మలవాండ్ర యాటలలోను, స్త్రీల పాటలలోను, పంబవాండ్రయ్య, బసవీంద్రయ్య గుద్దులలోను మఱియొక బెక్కు విధములగు పామర రచనములలోను బహుళముగా ద్విపదయ్య, మంజరియ్య గానవచ్చును.”

“సర్వసామాన్య మగుట ద్విపదకొక గుణ విశేషము. గద్యపద్యోదాత్త కృతుల కది తీసి పోదు. కావ్యగౌరవమును పోషించునది వోష రాహిత్యమును గుణసాహిత్యమును గాని ఛందః ప్రయాసాతిశయము గాదు.”

ఇట్లు ద్విపదవాఙ్మయమున కావ్యగౌరవము గల గ్రంథముల వైచే కాక, పామరజన వచనముల పట్టుకొనఁ చదువరల దృష్టి మరలునట్లు శాస్త్రిగారి వాక్యములు రచితములైనవి. ద్విపదకాఖకు జెందిన బసవపురాణము, రంగనాథరామాయణము, అన్నమాచార్యచరిత్రము, తిమ్మక్క సుభద్రాకల్యాణము మొదలగు గ్రంథములతోపాటు కౌటమరాజుకథ, అగుమంచికథ మున్నగు జానపదగేయ కృతులను కూడ వీరు సంస్కరించుట వైయభిప్రాయము నే స్థిరపఱచుచున్నది.

ఇట్టి జానపద కృతులకు నిన్న మొన్నటి కఱకును సాహిత్యమునందు గాని వాఙ్మయ చరిత్రమునందుగాని స్థానమేలేదు. శ్రీ శాస్త్రిగారి యహేళు పరిశ్రమ ఫలితముగ నే నేడి గ్రంథములు సాహిత్యోపాసకుల కుపాదేయములై వాఙ్మయచరిత్రమున తర్థమానము లగుచున్నవి.

బహుజనఫలీ వారిచే పంచమ తరగతియందు

చరిగింపఁ బడిన పాల్కురికి సోమనాథుని ప్రతిభా విశేషమును, కవితా విశిష్టతను, ద్విపద రచన చేతనే ప్రథమ తరగతికి చేర్చబచ్చు నని చాటి చెప్పినది శ్రీ కాశ్మీగాన. బసవ పురాణ ఓతికచే ఆంధ్ర ద్విపద వాఙ్మయ చరిత్ర రచనకు వీరు శ్రీకారము చుట్టినవారై నారు. మధుర కవితా ఛందస్సుప్రదాయ ములే కాక, వీరశైవమత ప్రాముఖ్యమును గూడ వీరు చర్చించి యున్నారు.

రంగనాథ రామాయణము బసవ పురాణము తరువాత ప్రజారంజక మగు ద్విపద కావ్యము. ఈ గ్రంథము కాశ్మీగారి చేతికి రాక ముందెన్నో ముద్రణముల నందినది. కాని యవి యన్నియు ప్రామాణికములుగ ముద్రితములు కాక పోవుటచే ఆంధ్ర విశ్వకర్మా పరిషత్తు వారు ప్రత్యేకముగా కాశ్మీగారి చేత నీ గ్రంథమును సంస్కరింపఁ జేసి ప్రకటించిరి. ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథములలో ముఖ్యముగా ద్విపద కావ్యము లెట్లు సంస్కరింప వలెనో బసవ పురాణ ఓతికలో కాశ్మీగారు వ్యక్తము చేసియున్నారు.

ఛంద స్సాక్షితింత్రిము ఆనగా ద్విపద యందు ప్రాసవలన పోయింపుట, పూర్ణాక్షరింపు ప్రాసలు, భాషా స్సాక్షితింత్రిము, ద్రవిడ క్కాటపదము బడయుక్తము లగుట మున్నగు విషయముల నెన్నియో దృష్టిలో నుంచుకొని ప్రాచీన గ్రంథ సంస్కరణమఁ గావించ వలెనని కాశ్మీగారు నిరూపించినారు.

రంగనాథ రామాయణము బసవ పురాణము కన్న విలక్షణముగు ద్విపద కావ్యము. అయినను నంగు ప్రాచీనభాషా సంప్రదాయములు పలుకుబట్టు మెండుకొని యున్నవి. అదియును దేశ రచనయే కదా! అందుచే కొంతవఱకు భాషావిషయమున బసవ పురాణమును పోలియున్న దనవచ్చును. కావున వారి రంగనాథ రామాయణ సంస్కరణము వలన పూర్వముద్రణములందు మఱుగు పడిన భాషావిశేషము లెన్నో బయలుపడినవి. కాని ఓతికాకర్తలు కాశ్మీగారు కానందున ఆ విషయములు లోకమునకు తెలియుట కవకాశము లేక పోయినది.

కాశ్మీగారి మతమున గ్రంథకర్త చక్రపాణి రంగనాథుఁడు. ఈతని గూర్చి లోకమునకు మొదటఁ జెలియఁ బఱచినవారును శ్రీ కాశ్మీల వాణ్. బసవ పురాణ ఓతికలో 22-25 పుటలలో నీతని చరిత్ర సంగ్రహముగా నున్నది. శ్రీ శంకరేశ్వర పరిశోధనాలయ పత్రికలో చక్రపాణి రంగనాథవీరితమును (Vol VIII No 1 16-40 P p) ప్రకటించుటయే కాక కాశ్మీగా రీతని కృతులగు నయన రగడ, నమశ్చివాయ రగడ అను వానిని ముద్రించిరి. పూర్వ లాక్షణికులు రంగనాథుని పేరనే రంగనాథ రామాయణము నుదాహరించుటయే కాశ్మీగారి వాదమున కధారము.

ఆశేకపాత భేదముల తోడను ప్రక్షిప్తముల తోడను కూడి యున్న రంగనాథ రామాయణము నామాలాగ్రముగా పరిశోధించి, భిన్న భిన్న ప్రతులతో సంప్రతించి మూల గ్రంథమును నిర్ధారణ చేయుటయే కాక, ప్రక్షిప్త భాగములను ప్రత్యేకముగా రెండను బంధములలో నిచ్చియున్నారు. ఇట్లు వానిని వేఱుగా నిచ్చియుండుటచే నితరపరిశోధకులకు - ఆయా భాగములు మూలములో నుండవలయునా? లేదా అను విషయపరిశీలన వక కాశము కలిగినది. ఇది వారి విశేషనా జ్ఞానమునకు, గ్రంథసంస్కరణమునకుఁ గల వారి యనుభవమునకు తార్కాణము.

రంగనాథ రామాయణమునందు ప్రతి పుట యడుగునను పాతభేదములలో మూలానుసరములు, శబ్ద విశేషములు, భాషా సంప్రదాయములు ఎన్నియో విశరంపఁబడి యున్నవి. ఇట్లు చేసినందున పాతకులకు పరిశోధకులకు కూడి నీ గ్రంథ ముపాతేయమై వెలసినది.

ఈ రంగనాథ రామాయణ ప్రాశస్త్యమును గూర్చిన వారి మాట లిది “తెలుగున నీ రెడ్డి రాజులు వెలయుచిన ద్విపద రామాయణము ప్రాధికవిత్తానీకులకే గాక పామరజనులకుఁ గూడ సాహిత్యానందము సమకూర్చును నత్యధిక ప్రచారము కలదిగా నున్నది. ఆంధ్ర రామాయణములలో గనపారవశ్యము గలిగించురచన మిట్టిది వేఱొకటి లేదు. ప్రాచీన లాక్షణిక కవులందఱు నీ రామాయణ ప్రయోగములను బరమ

1. ఇటీవల వెలువడిన కట్టా వరదరాజు రామాయణ ద్విపదఓతికయందు ఈ ప్రక్షిప్తభాగములు కొన్ని రంగనాథ రామాయణమునకు చెంద వని నిరూపింపఁ బడినవి.

ప్రమాణముగాఁ బరిగ్రహించిరి. ఆంధ్ర ప్రజా సామ్యమును రామాయణ కథా మార్పుని నాస్వాదింపఁజేసిన రామాయణ మిదియే."

ఆస్వయాచార్య చరిత్ర శ్రీ కృష్ణదేవరాయ యుగమునకుఁ జెందిన ద్వీపదగ్రంథము. ఇది కుప్రసద్ద సంకీర్తనాచార్యుడగు తాళ్ళపాక ఆస్వయాచార్యుని జీవితచరిత్ర. అతని మనుమఁ డగు తాళ్ళపాక చిన్నన్నచే రచితమైనది. కేవలము ప్రాచీన ద్వీపదకృతులనే కాక ఆపూర్వమైన ద్వీపదకృతులను వెలికిఁజీసి వ్యాప్తిలోనికి తెచ్చిన కీర్తి శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారిదే. ఆస్వయాచార్య చరిత్ర ఈ వర్గమునకుఁ చెందినది. ఆస్వయాచార్య చరిత్రను శాస్త్రిగారు సంపాదించిన విధముగూడ ఆపూర్వ మైనదియే. దానిని వారు సంస్కరించి విపుల పీఠికతో వెలయించిన విధముగూడ అసాధారణ మైనదియే. నలుబదియేడు పుటలు గల గ్రంథమునకు నూటయిప్పదియేడు పుటల పీఠిక కలదు. అందు ఆస్వయాచార్యుల జీవిత చరిత్రము సమగ్రముగా చారిత్రిక పద్ధతుల ననుసరించి సంకీర్తనాచార్యులతోఁగల సంబంధముగా సంతరింపఁబడినది. మూలగ్రంథము లందలి వాక్యములనే పురస్కరించుకొని సంప్రదాయ పరిజ్ఞానముతో సమన్వయించి శాస్త్రిగారు వ్రాసిన ఈ పీఠికవంటివి వాఙ్మయమున కొన్నియే కలవు. ఈ గ్రంథము ద్వీపద వాఙ్మయముననే కాక ఆంధ్రవాఙ్మయమున ఆస్వయాచార్యుని స్థానము నిరూపించుటకు తోడ్పడుచున్నది. ఇది జీవితచరిత్రయే యైనను చిన్నన్న తన తాతయని అతిశయోక్తులతోడన, నుత్కర్షణతోడన రచన గావించక సరియగు చారిత్రికసత్యము ననుసరించి రచించినందులకు నెంతయు ప్రశంసార్హుఁ డగుచున్నాఁడు.

కాటమరాజు కథ — శాస్త్రిగారికి దేశీ రచనలలో జానపద గేయ వాఙ్మయమునం చెంత యాదరము కలదో ఈ వజ్రకే తెలిపియుంటిని. పల్నాటి భారతము వెనుక తెలుగువారి పరాక్రమమును తెల్లము సేయు కాటమరాజు కథ వారి దృష్టి నాకర్షించినది. ఇది ద్వీపద రచనలో నున్నను దేశమున విశేషప్రచారములో నుండుటచే పేర్కొన పాతశేదము లేర్పడి కొన్ని పట్టుల మూలపాఠము గుర్తింప సాధ్యము కాని సీటికి వచ్చినది. ఈ గ్రంథము కూడ పల్నాటి వీరచరిత్ర వంటి పెద గ్రంథము.

ఇది గొల్ల కులమునకు సంబంధించిన దగుటచే దీనికి యాదవభారత మని పేరు. 'యాదవ భారతము ఎద్దు మోత ప్రమాణ'మని నానుడి కలదు. ఇందలి ప్రధానవిషయము నెల్లూరి రా జగుమమన్దికిని యాదవరాజగు కాటమ రాజునకుఁ పశువుల బీళ్ళ విషయమై సంభవించిన యుద్ధము. తెలుగు పౌరుషము మూర్తి భవించిన ఖడ్గతిక్కిన ప్రాణములు గోల్పోయిన దీ యుద్ధరంగముననే. దీనిని మంజరీ ద్వీపదలో శ్రీ నాథ మహాకవి రచించె నని ఈ తర్వాత ప్రచారములో నున్న పిన ఎల్లయ రచనములన తెలియుచున్నది. ఇందు ఆంధ్ర దేశమందు గల పశుగణములను గూర్చి ఆ కాలపు కట్టుబాట్లనుగూర్చి యెన్నియో విషయములు వివరింపఁబడుచున్నవి. ప్రాతః పలుకు బట్లు నానుళ్లు విశేషముగ నున్నవి. ఈ గ్రంథమును శ్రీ శాస్త్రిగారు ఒకటి కాదు, రెండు కాదు, తొమ్మిది తాళ్ళప్రతులను పరిశీలించి, ఒక శుద్ధ ప్రతిని ముద్రణమునకై తయారు చేసి యాంచిరి. కాని యది తారి పీఠికతో వెలువడు భాగ్యము లేకపోయినది. వారి యనంతర మిది ప్రకటితము కావలసి వచ్చినది. పై రంగ నాథ రామాయణ ముద్రణము వలెనే దీని యందలి విశేషములు కూడ గ్రహించుట కవకాశము లేక పోయినది. అయినను నిట్టి రచనలను ప్రాత్యహ పఠించి వెలువడ జేసి ప్రచారములోనికి తెచ్చుటయే శాస్త్రులవారి మారదర్శిత్యమునకు ప్రతిభకు తార్కాణము. ఇది కేవలము ప్రజావాఙ్మయమునకు సంబంధించినది. ఇట్టిదే అగుమంచికథ కూడ. దానిని శ్రీ శాస్త్రిగారు పరిశోధించి పెట్టినట్లు పరిశోధన పత్రిక మాలమున తెలిసినది. ఈ గ్రంథ మా పత్రిక యందే ముద్రించుటకు పూనుకొనఁబడుట ముదావహము.

కాటమరాజుకథ మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమువారిచే ప్రకటితమైనది. దీనివలన నిట్టి దేశీరచనలయందు పరిశ్రమ సాగించుట కుత్సాహ ముప్పల్లినది అగుమంచి కథ కూడ ప్రకటిత మగునని ఈ యుత్సాహము మఱింత వృద్ధి సొందఁగలదు.

ఒక్క వాక్యములో శ్రీ శాస్త్రులవారి సేవను నిరూపింపవలె ననిన — అధునాతనులలో ద్వీపద వాఙ్మయ స్వరూపమును తీర్చి దిద్దినవారిలో ప్రభాకర శాస్త్రిగారే పతములు.

వ్యావహారికభాషావాదం:

శ్రీ శాస్త్రిగారితోడ్పాటు

శ్రీ గిడుగు వెంకటసీతాపతిగారు.

— : * : —

ప్రభాకరశాస్త్రిగారితో నాకు గల పరిచయము 1912 లో ప్రారంభించినది. అది యొక విచిత్రమైన సన్నివేశము. ఆ నాటికి నాకు మా తండ్రిగారికి ఒక విషయము నూతనముగా తెలియవచ్చినది. అప్పకవీయము లోను, కూచిమంచి తిమ్మకవి రచించిన సర్వలక్షణసార సంగ్రహములోను ముద్రితప్రతులలోనే వచనములందు వ్యావహారిక భాషారూపములు కొన్ని కనబడినవి. అప్పకవీన్ని తిమ్మకవిన్ని తెలివిడి మెదలయిన వచన భాగము పూర్తిగా వ్యావహారిక భాషలోనే వ్రాసి ఉంటారనిన్ని, అచ్చు వేసినప్పుడు పండితులు పరిష్కరించి ఆ రూపాలు గ్రాంథికభాషలోకి మార్చివేసి ఉంటారనిన్ని, అప్పటికీ కొన్ని రూపాలు వారి దృష్టిపథంలో పడక నిలిచి పోయి ఉంటవనిన్ని మేము ఊహించి విశ్వాపట్టణములో పరవస్తువారి ఆశ్రయమునకు వెళ్లి అప్పకవీయము తాళపత్ర ప్రతి చూడగా మా ఊహ సరియైన దని తోచినది. ఆ తర్వాత మరియొక తాళపత్ర ప్రతి కూడా మాకు దొరికినది. అందులో కూడా మే మనుకొన్నట్లే ఉన్నది. సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము వ్రాతప్రతి మాత్రము మా కక్కడా దొరకలేదు. ఆ తర్వాత మరి కొద్దికాలమునకే నేను పర్ణామిడి నుండి చెన్నపట్టణము రావలసిన పనియందును, ఆప్పుడు మా తండ్రిగారు నేను చెన్నపట్టణము చేరిన వెంటనే అతకాశము మామకొని ఆ రోజులలో మ్యాజిక్సు థియేటరును దుండిన ఓరియంటల్ మాన్య థియేట్ర్ లైబ్రరీకి వెళ్లి అక్కడ ఉండిన అప్పకవీయ సర్వలక్షణ సారసంగ్రహ తాళపత్ర గ్రంథప్రతులన్నీ తిరగవేసి వచనములు ఎట్లున్నవో పరిశీలించి రావలసిన దని ఆదేశించారు. వారి ఆదేశం ప్రకారం నేను చెన్నపట్టణం చేరిన మరునాటి వర్ధాక్షాం 12 గంటలకు

వెళ్లాను. అక్కడ ఒక గదిలో ప్రభాకర శాస్త్రిగారున్ను, పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారున్ను ఒక మేజాకు చెయ్యిక వైపున కూర్చుండి ప్రసంగించు కొంటున్నారు. వారిద్దరిలో ఎవరినీ నే నెరుగను. నేను విన్నానే కాని ఎవరితోను నాకు పరిచయం లేదు. ఆ రోజులలో నేను పంటాం, కోటు, చెన్నూ ధరించి యావనపుట్టితో చాలాకాగా నడుస్తూ ఉండేవాణ్ని. నే నెవరో వారికి తెలియదు. 'ఎవరా?' అని కొంత వింతగా చూచి 'ఏమి కావారి?' అన్నారు శాస్త్రిగారు. 'అప్పకవీయము, కూచిమంచి తిమ్మకవి సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము వ్రాత ప్రతులన్నీ ఉంటే అన్నీ కావారి, అన్నాను' 'సర్వలక్షణ సార సంగ్రహ ప్రతు లేవీ లేవు. అప్పకవీయము ప్రతులు మాత్రము ఉన్నవి. అక్కట ఆ మేజావద్ద కూర్చుండి. పంపిస్తాను' అన్నారు శాస్త్రిగారు. మూడు ప్రతులు కావోలు ఒక బంట్లోతు తెచ్చి మేజాపై ఉంచాడు. అందులో ఒకటి విప్పి చూస్తున్నాను. కొంత సేపయిన తర్వాత శాస్త్రిగారు నావద్దకు వచ్చి 'మీరే విషయం పరిశీలిస్తున్నారా?' అని అడిగారు. వివర వేషంలో వారికి గుమాస్తాగా కనబడడం చేత, వారి ప్రశ్న నాకు అధిక ప్రసంగంగా తోచి 'ఏదో నాకు కావలసిన విషయం పరిశీలిస్తున్నాను' అని వారిపై పు చూడనైనా చూడక నా పనిలో నేను నిమగ్నుడనై యుండగా "క్షమించండి. మరేమీ లేదు. అది నాకు తెలిసినవిషయమైతే మీకు తోడ్పడ వచ్చునన్న ఉద్దేశంతో అడిగాను" అన్నారు శాస్త్రిగారు. వారి మాట నా దర్శనానికి వారే పెట్టినట్లయింది. అప్పుడు నేను పరిశీలిస్తూ ఉన్న విషయ మేమో తెలియజేశాను. "అటువంటిదే అయి ఉంటుందని ఊహించాను. మీరు గిడుగు రామమూర్తి

పంతులుగారి కుమారులని పురాణం కూర్చు నారాయణ తీర్థులుగారు ఇప్పుడే చెప్పారు. అందుకే మీ మేజావద్దకు వచ్చి అడిగాను" అన్నాడు. "మీ పేరు?" అన్నాను. "నా పేరు వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి" అన్నాడు. అప్పుడు చట్టున లేచి చేతులు జోడించి నమస్కరించి "క్షమించండి. నేను మీగురించి మాతండ్రిగారు చెప్పగా విన్నానే కాని మీ పరిచయం లేక పోవడం చేత మిమ్మల్ని నేను గుర్తించలేను. పురాణం కూర్చునారాయణశాస్త్రిగారిని గురించి కూడా వివరమే కాని వారి పరిచయమైనా లేదు. నన్ను వా రేలగు గుర్తించాలో నాకు తెలియదు" అన్నాను. అంతలో తీర్థులుగా రున్న నా మేజావద్దకు వచ్చి "మొన్న నీయధ్య మీరు చౌడవరములో ఒకసభలో వ్యావహారిక భాషావాదమునుగూర్చి ఉపన్యసిస్తూ ఉండగా చూచాను." అన్నాడు. అప్పుడు శాస్త్రిగారు మరిరెండు కుర్చీలు తెప్పించి నా మేజావద్ద వేయించారు. ముగ్గురం కూర్చుండి ప్రసంగించు కొన్నాము. "మీరు మరి పరిశీలించి చూడ నక్కర లేదు. నే నిదివరకు పరిశీలించి తెలిసి కొన్నవిషయమే ఇది. వచనాలన్నీ వాడుక భాషలోనే ఉన్నవి. అన్ని ప్రతులలోను అలాగే ఉన్నవి. ఈ గ్రంథమండే కాదు. టీకలు, వ్యాఖ్యానాలు, తెలివిడులు అన్నీ వాడుక భాషలోనే వ్రాశారు కవులు, పండితులు, అందరూ" అన్నాడు ప్రభాకరశాస్త్రిగారు. "అయినా, మా తండ్రిగారి ఆజ్ఞ కనుక నేను కొన్ని మచ్చుకునకలు వ్రాసుకొని వచ్చాను" అన్నాను. "సరే మంచిది. ఈ మూడు ప్రతుల లోను గల మచ్చుకునకలు ఎంచి పెడతాను. ఆ గుమాస్తాచేతన వ్రాయుస్తాను. మీ కెండు కీ క్రమ" అని వ్రాయించి పెట్టారు శాస్త్రిగారు. ఆ సమయంలో వ్యావహారిక భాషాప్రయోజనం గురించి కొంత చర్చ జరిగింది. తీర్థులుగారు మా వాదాన్ని నిరసించడానికి కొద్దిగా ప్రయత్నించారు. నేను సవరిస్తూ చూటలాడాను. శాస్త్రి గారు నాకు తోడ్పడుతూ ప్రసంగించారు. "ఏదో ఇటువంటి అరవివరణలకు, లేఖలకు బాధ లేదు గాని కాన్యరచనకు పనికిరాదు వాడుకభాష" అన్నారు తీర్థులుగారు.

ఈ విధముగా ప్రసంగములు పాఠ్యంకాలము ర్ గంటలవరకును జరిగినవి. గుమాస్తా మచ్చు కునకలు వ్రాసి యిచ్చాడు. ముగ్గురమున్ను కాలినడకను మాంట్ రోడ్డు వరకున్న నడిచి నాము. శాస్త్రిగారు నన్ను, తీర్థులుగారిని ఒక కాఫీహోటలుకు తీసికొనిపోయి ఫలహారము, కాఫీ ఇప్పించారు. తర్వాత ఎవరిబసకు వారుగా చెదిరిపోయినాము. ఆ సమయంలోనే గురుజాడ అప్పారావుగారి ప్రసక్తి వచ్చినది. అప్పారావు గారు ఆ రోజులలో చెన్నపట్టణమునకు తరు చుగా వస్తూ ఉండడము, విజయనగరము మహారాజావారితోగాని, వారి తాలూకువారితో గాని వచ్చినప్పుడు అడ్మినిస్ట్రేషన్ హాసులోను, ఒక్కో వస్తే డియాంజిరికు హోటల్లో (బుసాట్లో ఉండిన భవనములో)ను బస చేస్తూ ఉండేవారు. ఆ క్రిందటిదినమే శాస్త్రిగారికి వారివద్దనుండి లేఖ వచ్చినదట. "చెన్నపట్టణము వస్తున్నాను. నన్ను కలియవలసినది" అని వ్రాసి వారట. అందుచేతను ఆ డియాంజిరికుకు వెళ్లి అడిగాము. రాలేదని తెలిసింది. అప్పారావుగారి యెడల శాస్త్రిగారికి ఆదరాభిమానాలు ఎక్కువగా ఉండినట్లు వారి ప్రసంగంవల్ల నేను తెలుసుకో గలిగాను.

మరి నాలుగు దినములు గడచిన తర్వాత నేను పల్లకిమిడి చేరుకొని మా తండ్రిగారికి జరిగిన దంతా తెలియజేశాను. ప్రభాకర శాస్త్రి గారి పరిచయం అప్పటికి మా తండ్రిగారికిన్ని ఆట్రే ఎక్కువగా లేదనిన్ని అప్పారావుగారి ద్వారానే ప్రభాకర శాస్త్రిగారి ప్రతిభ తెలిసి కొన్నా మనిన్ని మా తండ్రిగారు చెప్పారు. వ్యావహారిక భాషావాదములో శాస్త్రిగారి తోడ్పాటు మాకు పూర్తిగా ఉండేని తెలుగు సాహిత్యములో వాడుకభాషకు తగినస్థానము కలదనిన్ని, తెలుగు జీవద్భాష కనుక మారుతూ ఉండక తప్పదనిన్ని, లోకవ్యవహారమునబట్టి కవిప్రయోగాలు మారుతూ వచ్చినవినిన్ని, ఆ ప్రయోగాలను పరిశీలిస్తూ వ్యాకరణానుక్రాలు రచితము లవుతూ ఉండవలసినవిని శాస్త్రిగారు స్పష్టముగా తెలియజేస్తూ ఉండేవారు. వచన రచనలలో వ్యావహారికభాష ప్రయోగించడము సంప్రదాయసిద్ధమై ఉండేదని శాస్త్రిగారు వ్రాసిన లేఖ మా తండ్రిగారు తమ తెలుగు

పత్రిక మొదటి సంచికలో ప్రకటించారు.¹ ఎక్కువ యువవి, ఇద్దరున్ను నిగ్గయిన పాండి ఆ పిమ్మట మా తండ్రిగారికిన్ని శాస్త్రీ త్వముతోగల శ్రద్ధ వహించి కృషి చేసినవారు. గారికిన్ని పరిచయం, మైత్రి అంతకంతకు ఇద్దరికిన్ని తెలుగు భాషాపదముల వ్యుత్పత్తి

1. 'వాడుక భాషలో గ్రంథాలు వందలు వంద లున్నవి. అచ్చు వచ్చినతర్వాతనే యీ అన్వయం. పూజాపూర్వకములు లేకుండా బూజు పట్టిస్తున్నారు... ..

వ్యాఖ్యానాలకు వాడుకభాష తప్ప వేరే భాష లేనే లేదు. తాళ్లపాక తిరువేంగళ నాథుడు అమరవ్యాఖ్య వాడుకభాషలో వ్రాసినాడు. కృష్ణరాయల నాటివాడు సర్వ లక్షణ సారసంగ్రహకర్త చిత్రకవి పెద్దన్న కొడుకు అనంత కవి హాళ్యంధ్రంలోపాఖ్యాన వ్యాఖ్యానం వాడుకభాషలో వ్రాసినాడు. అచ్చులో పూండ్లవారు ఆర్థాన్నం చేసినారు. రాఘవపాండవీయవ్యాఖ్య, ఆ ముక్త మాల్యదవ్యాఖ్య, మూడు వసుచరిత్రల వ్యాఖ్యలు, పంచతంత్ర వ్యాఖ్య, బాహుల వ్యాఖ్య, బృహజ్ఞాపిక వ్యాఖ్య, సోమనాథ భావ్య వివరణము, ఆంధ్ర శబ్దచింతామణి వ్యాఖ్య (అచ్చులో అన్వయం చేసినారు. బాలసరస్వతి పేరు పెరికివేసి నారు. భాషా పాడు చేసినారు.) తెలుగు వ్యాఖ్యానా లన్నీ ఆదేమిటి ఇదేమిటి, సర్వం వాడుక భాషలోనే ఉన్నవి.

ప్రాచీనవచనగ్రంథాలు వందలు వందలు పరిశీలించగా, కావ్యభాషవి వేళ్ళ తక్కువైనా రాలేదు. అన్నీ వాడుకభాషలోనే వున్నవి. రామాయణాలు, భాగవతాలు, కథలు అన్నీని. ఎరిగి అంటూగో, యెరగక అంటూగో, కొందరు భాష రానివారు వ్రాసినారని. ఇప్పుడిది తిమ్మన్న వ్యాకరణం రానివాడా? సమీరకుమారవిజయం చదవమనండి. అతడు భాగవత సారం అని తేటతేనెవంటి వాడుకభాషలో గ్రంథం గవించినాడు. ఏ మంటూగో? వ్యాఖ్యానాలు, లక్షణగ్రంథాలు రచించినవారు భాష రానివారా?

లక్షణగ్రంథాలలో వచనభాగ మంతా వాడుకభాషే. అనంతని ఛందస్సు, కవిలోక చింతామణి, రంగరాక్షసందస్సు, సర్వలక్షణసార సంగ్రహము, లక్షణాదీపిక వగైరాలు - అందులో చిత్రం, లక్షణాదీపికలో పాటలు, పదాలు, పద్యపదలు, ధవళిలు, ఆర్థసంగ్రహికల వగైరాలు ఏ గురకవిత అన్నాడు. ఇవన్నీ వాడుక భాషవే. మృదుమధురచిత్ర విస్తరము అని దేశికవిత చతుర్విధము. శ్రీ నాథుడు శృంగారసైవధంలో వీటిని తడవినాడు. పెద్దనానులు తడవినారు. శ్రీనాథుడు మాతంగి కథ, కాటంరాజు కథ వగైరాలు వాడుక భాషలో రచించినాడు. తులూయకం చదవండి. మొదట గ్రంథకర్త యేమి చెప్పినాడో? బ్రాహ్మదొంగారు పండితులచేత వ్రాయించిన వ్యాఖ్యానము లన్నీ వాడుక భాషే. పది పన్నెండు వ్యాఖ్య లున్నవి. పట్టాభి రామశాస్త్రి యనే ప్రసిద్ధి గొన్న కాతేజి పండితుడు అప్పడు ఆంధ్ర ధాతుపాఠము రచించినాడు. వాడుక భాషనండి చాలా మాటలు చెప్పుకొన్నాడు. వాడుకభాషలోనే కూర్పు. పండితుడు వఠం వాసుదేవ పదబ్రహ్మశాస్త్రులు, జూబారి అప్పయ్య పండితుడు, గురుమూర్తి శాస్త్రులు మొదలగు గొప్ప పండితులు బ్రాహ్మదొంగారి కీ విద్యావిషయమై వ్రాసిన ఉత్తరము లున్నవి. అన్నీ వాడుకభాషే. బ్రాహ్మ పల్నాటి వీరచరిత్ర వాడుక భాషలో రచించినాడు. ఆంధ్రభారతం విషయక్రమంగా వాడుక భాషలో వ్రాయించినాడు. అయిదారు వాల్యూము లున్నవి. వందలు వందలు వ్రయం చేసి మరి వ్రాయించినాడు. పేర్లు పేర్కొనడ మెందుకు? చిన్నయనూరిగారివరకూ వుండే వచనగ్రంథాలలో యేవో కొద్ది సంఖ్యవి తప్ప అన్నీ వాడుక భాషవే. యక్షగానాలభాష చాలావరకు వాడుకభాషే. గొప్ప గొప్ప కవులు వ్రాసినవి ఉన్నవి. యక్షగానాలు నిన్న మొన్న పుట్టినవి గావు. బహుకాలముంచి వున్నవి. సంస్కృతకవులే వాటికి లక్షణాలు చెప్పినారు. [తెలుగు పత్రిక. సంపుటము 1. సంచిక 1. 1919 సం. సెప్టెంబరు నెల]

తెలుగుకొనుటలో గల ఉత్సాహము, సమర్థత ఎక్కువగా ఉండేవి. తమ పరిశీలనవలన తాము తెలిసికొన్న విషయమును నిలబెట్టుకొనుటలో గల పట్టుదలకూడా ఇద్దరికీ సమానముగానే ఉండేది. ఏదైనా ఒక ప్రయోగం గురించి కొని వ్యాకరణవిషయం గురించి కొని, వారు వాదించు కొంటూ ఉంటే ప్రక్క నున్నవారికి ముచ్చట గానే ఉండేది. శాసనములందలి ప్రయోగాలు ప్రమాణంగా మా తండ్రిగారు చూపించినప్పుడు అది తమ కిన్నము కొనియెడల శాసనము చెక్కిన వాడు చేసిన తప్పు అని కాస్త్రీగారన్నప్పుడు “తాళపత్ర గ్రంథాలలోని ప్రయోగములు ప్రమాణంగా మీరు చూపించినప్పుడు అవి లేఖక ప్రమాదములు అని అంటే మీ ప్రామాణ్య మేమయినట్లు? లేఖక ప్రమాదములు వ్రాత ప్రతులలోను ఉండవచ్చును, శాసనాలలోను ఉండవచ్చును. అవి లేఖక ప్రమాదములో వాస్తవమయిన ప్రయోగలో ఇతర ప్రమాదములనుబట్టి నిర్ణయించాలి” అని మా తండ్రిగారు వాదించేవారు. ఒకరి అభిప్రాయమును ఒకరు ఖండించుకొన్నప్పుడు వారు తీవ్రంగానే చెలరేగేది. మా తండ్రిగారి గొంతు పెద్దది. ఎదిరి వాదం సులువుగా కనబడకపోతే పెద్ద శ్రేణులు వేసి మాడలు గొట్టేవారు మా తండ్రిగారు. “ఏమో మరి నాకీ ప్రయోగం దుష్టంగానే కనబడుతున్నది. నిష్ప్రాయకమైన యతిప్రాస స్థలములలో కనబడిన దాకా నేను సాధువుగా గ్రహించలేను” అని పెద్దది విరిచేవారు కాస్త్రీగారు. పట్టుదల విషయములో ఇద్దరు సమాన తీవ్రత గలవారే అయినా చర్చ ముగిసిన వెంటనే మా తండ్రిగారికి ఆ కోపం, ఆ ఆవేశం వట్టన మాయమై పోయేది. గృహకృత్యాది విషయములు ప్రసంగించినప్పుడు తమ వృద్ధయం నవనీ తంలా గయిపోయేది మా తండ్రిగారికి. కాస్త్రీగారు మాత్రము తమ వాదం ఇతరులు ఖండించినప్పుడు కొన్నాళ్లు చాలా బాధపడేవారు. తమకు వాస్తవమని తోచిన దేదో మొగమెటుమి ఏమీ లేకుండా ఎదిరినారు నొచ్చుకొంటారేమో అనే ఆలోచన లేకుండా ఘాటుగా వ్రాయడంలో ఇద్దరూ ఒక్కలాంటివారే. ఎదిరినారు తమ అభిప్రాయమును విమర్శించినప్పుడు మా తండ్రిగారికంటే కాస్త్రీగారు ఎక్కువ బాధ పడేవారు. ఒకరి పాండిత్యము యెడల ఒకరికి

ఎక్కువగా ఆదరాభిమానాలుండేవి. నిరసనలో గూడా కాస్త్రీగారియెడల మా తండ్రిగారికి గల గౌరవము ఎక్కువగా కనబడేది. ఏదైనా ఒక పొరపాటు: కాస్త్రీగారు వ్రాసిన వ్యాసంలో కనబడితే, “ప్రభాకర కాస్త్రీగారివంటి పండితులు ఈ తప్పు చేస్తే తక్కిన పండితులమూట చెప్పే దేమిటి?” అనేవారు మా తండ్రిగారు. “ఈ విషయము మీ తండ్రిగారికి నచ్చజెప్ప లేకపోయినాను గదా? ఏం చేసేది?” అనేవారు కాస్త్రీగారు. కొన్ని శబ్దాలకు వ్యుత్పత్తి తెలియజేస్తూ కాస్త్రీగారు ఒక వ్యాసము త్రిలింగలో కావ్యాంశ ప్రకటించినప్పుడు మా తండ్రిగారికి సంతోషము ఎక్కువగా కలిగినన్న చదువు మున్నారు. ఆ మరునాడే కాస్త్రీగారిపేర, తమ సంతోషము తెలియజేస్తూ లేఖ కూడా వ్రాశారు. ఒకసారి, చెన్నపట్టణం నుండి మా తండ్రిగారు కాస్త్రీగారు రచించిన మున్నాళ్ళముచ్చట అనే చిన్న కావ్యము ప్రతి ఒకటి తెచ్చి చదువుమని నా చేతికిచ్చి కాస్త్రీగారి కవిరాచాతురి, భావ, రచన మెచ్చుకొంటూ ప్రసంగించారు. రెంటాల సుబ్బారావుగారు కాస్త్రీగారికిచ్చిన ఒక చిత్రమునుబట్టి కాస్త్రీగారు కల్పించి రచించిన కావ్యమని తెలియజేశారు. అదే కాక కాస్త్రీగారు రచించిన తక్కిన చిన్న కావ్యాలుకూడా మెచ్చుకొనేవారు.

మా తండ్రిగారు చెన్నపట్టణం వచ్చినప్పుడు ఇద్దరూ గంటలకొలది భాషావిషయముల చర్చించుకునేవారు. కట్టకడపటిసారిచర్చ కాస్త్రీగారు సంప్రదించిన బసవపురాణంలో కాస్త్రీగారిచ్చిన పాఠాల గురించిని కాస్త్రీగారు రచించిన ఉపోద్ఘాతము గురించిని జరిగింది. అంతకు పూర్వము మా తండ్రిగారు ఆ గ్రంథం కడుశ్రద్ధతో చదివి తమకు తప్పులుగా తోచిన వన్ని గీట్లు పెట్టి అందులో ఎక్కువ తప్పుగా తోచిన చోట “అసందర్భం”, “తప్పు తప్పు” అని కూడా వ్రాసి ఆ పొరలు చిగిసి పోయినంత గట్టిగా పెన్సిల్ తో గీటు పెట్టారు. చెన్నపట్టణంలో ఆ గీట్లు గల పుస్తకమే పట్టుకొని కాస్త్రీగారితో ప్రసంగించారు. మా తండ్రిగారు తాము వ్రాసి పెట్టుకొన్న మాటలు ఎంత కప్పి ఉంచినా కాస్త్రీగారికి కొద్దిగా కనబడకపోలేదు.

చర్చ పూర్తియైన తర్వాత కాస్తిగారు తమ బసకు వెళ్ళడానికి సిద్ధపడి, మీ చేతిలో నున్న ఆ ప్రతి నా కొకపాటి ఇస్తారా? శత్రు గాని ఎట్లుండి గాని మరల అందజేస్తాను' అన్నారు కాస్తిగారు. 'తప్పకుండా ఇస్తాను. కానీ, అందులో నేను నా కొన మని వ్రాసి పెట్టుకొన్న మాటలు చూచి మీరు బాధ పడ కూడదు. ఆవేశం కొద్దీ నేను తీవ్రమైన మాటలు ఆనడం గాని వ్రాయడం గాని నా ప్రకృతి. అది యొక దుర్గుణమే. అందుచేత చెప్తున్నాను. ఆ మాటలు ఆ విషయానికి వర్తిస్తవి. అంతే కాని మీ యెడల నాకు గల గౌరవము తగ్గిపోదు' అని చెప్పి పుస్తకం ఇచ్చాడు. మా తండ్రిగారు మరి రెండు దిన ములలో చెన్నపట్టణం విడిచి పల్నాటికి చేరు కొన్నారు. కాస్తిగారు ఆ గ్రంథం మా తండ్రిగారు చెన్నపట్టణంలో ఉండగా అంద జేయలేదు. మరియొక పదిదినములు గడచిన తర్వాత ఆ గ్రంథం పంపిస్తూ నొచ్చుకో వద్దని మీ రెంత చెప్పినా మీరు వ్రాసిన మాటలవల్ల నా మనసు ఊళించినది. అది నా దౌర్బల్యమే కావచ్చును' అని వ్రాశారు. ఆ లేఖ చదివి మా తండ్రిగారు కూడా చాల బాధపడ్డారు. ఇదిగోక మరియొక స్వల్ప విషయంకూడా కలత ఎక్కువ కావడానికి కారణ పడెనది. చెన్నపట్టణంలో ఉండగా మా తండ్రిగారు కాకినాడను నాగేశ్వరరావు పంతులుగారిని మాడడం సంభవించింది. బసవపురాణం గురించి పంతులుగారు ప్రశ్నించారు. 'ప్రభాకరకాస్తిగారు సంప్రదించి ప్రకటించినది ఎట్లున్నది?' అని అడిగారు. 'బాగానే ఉన్నదిగాని కాస్తిగారి వంటి వారు సరియైన పాఠాలు గుర్తించక పోయి వారు గదా అని చెబించాను. ప్రాచీన కావ్యభాష తెలిసినవారిలో వారిని మించిన వారు లేరని నాకు తెలుసును. మరి వారే పాఠాల విషయంలో తప్పులు చేస్తే నే నే మనేది?' అన్నారు. మరికొన్నాళ్ళు పోయిన తర్వాత పంతులుగారు కాస్తిగారిని కలుసుకొని

'బసవపురాణం మీరు పాడు చేశారని రామ మూర్తి పంతులుగారు నాతో చెప్పారు' అని అన్నారు. అందుకు కాస్తిగారు చాలబాధపడి మరికొన్నాళ్ళకు నేను చెన్నపట్టణం వచ్చి వారిని కలుసుకొన్నప్పుడు నాగేశ్వరరావుగారు అన్నమాటలు కాస్తిగారు నాకు తెలియ జేశారు. నా మనసు చాలా కలత చెందినది. పల్నాటికి చేరిన వెంటనే ఈ విషయం మా తండ్రిగారికి తెలియజేశాను. పాపం! వారు కూడా చాలా నొచ్చుకొన్నారు. "బసవ పురాణం సంప్రదించడంలో కాస్తిగారు కనబరచిన వైద్యమ్యం కూడా నే నెంతో కొని యాడుతూ నాగేశ్వరరావు పంతులుగారికి తెలియజేశాను. ఆ విషయం వారు తెలియజేయ లేదు కాబోలు. అది తెలియజేయకుండా నే నెంచిన లోపముమాత్రమే తెలియజేశారు కాబోలు. అదీ గాక "పాడుచేశారు" అని నే ననలేదు. కొన్నిచోట్ల సరియైన పాఠాలు ఎంచలే దన్నాను" అని మా తండ్రిగారు చెప్పారు. మరికొన్నాళ్ళయిన తర్వాత నేను చెన్నపట్టణం వచ్చినప్పుడు కాస్తిగారిని కలుసు కొని జరిగినదంతా తెలియజేసి మా తండ్రిగారు చాలా నొచ్చుకొన్నారని చెప్పాను. కాని కాస్తిగారికి ఉపకాంతి పూర్తిగా కలుగలేదు. అప్పుడా విధంగా కలిగినకలత, ఇద్దరి మనస్సుల లోను కొద్దిగానో గొప్పగానో ఉండిపోయిన దనే అనుకొంటాను.

నా యెడల మాత్రం కాస్తిగారికి చివర వరకూ ఆదరాభిమానాలుండెను. నా భారతీ శతకమునకు కాస్తిగారు రచించిన ఉపోద్ఘాతము అందుకు ప్రబలమైన నిదర్శనము. అదిగాక 1949 లో ఒక సమావేశము తిరు పతిలో ఏర్పరచి నాచేత నొక ఉపన్యాస మిప్పించి నన్ను గారవించారు. వారి యెడలను, వారి పాండిత్యపటిమయెడలను నాకు గల గౌరవము ఎక్కువ గురూ ఉండనే కాని ఎన్నడును తగ్గలేదు. వారి ఆత్మ అభివృద్ధి ప్రకాశించి పొందునుగాక!

జానపదసాహిత్యోద్ధారకుడు

శ్రీ వేటూరి ఆనందమూర్తిగారు

— : * : —

“సాహిత్యము ఏకాద్విమందికో కాదు—అన్ని వర్గాలవారికీ అనుభవించదగి ఉండాలి” అని ఆంధ్రజాతిని మేల్కొల్పిలిన కొద్దిమందిలో శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ఒకరు; తొలివాళ్ళలో ముఖ్యులూను. సాహిత్యం జానపదాలని విడిచి వదిలలేదు. అందుచేత జానపదులను కూడగట్టుకొనే సాహిత్యసంపద వర్ణితుండి. సాహిత్యం అందరికీ అందుబాటులో ఉండాలనడానికి కారణంకూడా అదే. జానపదుల నాలుకలపై తేలికగా తేలియాడే దేసి సారస్వత సంపదంతా అనుభవయోగ్య మనే శ్రీ శాస్త్రిగారి తలపు. మాయమర్మము తెలుగని ఆమోయక జానపదుల చిత్తవృత్తులూ, తీరుతెన్నులూ ప్రదర్శిత మయ్యే ప్రజాసారస్వత మంతా జాతి జీవనానికి దర్పణాలనీ, జాతి సంస్కృతికి నిత్యపాలనీ వారి విశ్వాసము. అందుకనే అటుమంటి జానపద సాహిత్యాన్నింతా అవశ్యం ఆదరించి నేకరించుకోవాలనీ, ప్రకటించి నిత్యపించుకోవాలనీ వారు చెప్పగలిగారు. చెప్పినట్లు చేయూనా కలిగారు.

శ్రీ బాల పామగాడులు లోకవృత్తి ననుసరించి ఆయాసందర్భాలలో వాడుకొనేపాటలు, పాడుకొనే పాటలు ఈ సారస్వతానికి స్వరూపాలు. అందుచే పరిశీలన సాకార్యాన్ని జానపద వాఙ్మయాన్ని బాలభావనీ, శ్రీల పాటలనీ, పామరభావనీ విభజించుకోవచ్చును. ఈ గేయాలలోని సాహిత్యముకాని, వాటి ఫణితులుకాని, ఛందస్సుప్రదాయాలు కాని మన భావలో, సంస్కృత భాషావ్యామోహంవలన సాహిత్యతనంది నిలిచియుండకపోయినా సోదర భావలైన ద్రవిడకర్ణాటాది భావలలో అని అన్నీ ఉత్తమ సాహిత్య పద్ధతులుగానే కొని యాడ బడుతున్నవి. ద్రావిడభావల సమన్వయ పరిశీలన సమగ్రముగా జరిగినప్పుడు ఈ విషయము తేటతెల్ల మవుతుంది. శ్రీ బాలపామర గేయాల ఫణితులు మాత్రమే కాక వాని మాతృరూపము లనదగిన మంజరి, ఏకపద, ద్విపద మొదలు సప్తపదుల వఱకుగల ఫణితులన్నీ మనదేసి సారస్వతాని కలంకారములే. మన జానపద వాఙ్మయము కొంతవఱకునా

యీ దశలోనే సాహిత్యత సంపదకొన్న దని చెప్పవలసి ఉన్నది ఇవికాక మనభావలో వచనమాలికా గీతాలనీ, సంకీర్తనలనీ మఱి ఒకటిగెండు పద్ధతులు కూడా వెలసియున్నవి. ఇట్లా మన జానపద వాఙ్మయ స్వరూపము పసిపిల్లల తొక్కుపల్లెల పాటలనుండి సంగీత సాహిత్యములు పండబాటిన సంకీర్తనల వఱకు స్ఫురింపదగియున్న దనవిచ్చును. ఈ క్రమాన్ని మాచుకొన్నప్పుడు శ్రీ శాస్త్రిగారి జానపద వాఙ్మయనేమై అన్నితరగతులగానూ ఉన్నదని చెప్పవలసి ఉంటుంది. బాలభావ కడ నుండి సంకీర్తన వాఙ్మయమువఱకు వారి విమర్శ కందని విషయమే లేదు. బాలభావని మొదట నేకరించి సచిత్రకంగా భారతి సంచితలలో ప్రకటించింది వీరే. బాలభావ పసిపిల్లల వినోద విజ్ఞానాలకు సహకరిస్తుంది.

బాలభావ

అడలు పసుపిల్లలే యిండ్లకు కోళ్ళ. వారు సంసార సౌఖ్యమునకు, సౌభాగ్యమునకు మూల కందములు పిల్లలు లేనిదే యింట కాల్తేప ముండదు పసుపిల్లల-బాడ్డూడిన దాని బోరగిల పడేవఱకు, తదాదితప్పటడుగులు వేసేవఱకువారి చేష్టలన్నీ మన కౌనందదాయకములే. పిల్లలు పరగ్రహ్యస్వరూపములు. బాల్యమే అటువంటిది. తాను మరిసిపోతూ యితరులను మరిపించేసి. అందుచేతనే ఎఱున్నను భగవంతుడు అంతగా మరిపించాడు. ఈ పిల్లలకు ఉంగ పట్టినప్పటి నుండి వీరము చేయించేవఱకు ఎన్నెన్ని దశలు! దశ కొక్కొక్క పాట చొప్పున కనీసం బాల భావ వర్ణింది. ఇది చూడండి.

ఊఁ ఊఁ ఉంగన్న
ఉగ్గుపాలు ఇందన్న
గుంటెను ఉగ్గు కమ్మన్న
ఉమ్మక కక్కక మింగన్న
ఊఁ ఊఁ ఉఁ ఉంగన్న
లుంగలు పెట్టకు గ్రుక్కన్న
ఓర్రన్న సవతుల దిప్పన్న
ఒప్పుగ మసలర బుచ్చన్న—

తల్లి పిల్లవానికి ఉంగపట్టిటప్పుడు పాడుతుంది పాట. వాళ్ల ఉచ్చారణతోనే నెమ్మదిగా వాళ్ల తల్లి వాక్కించి ఉగ్రపట్టడాని కిది వీలు.

పిల్లవాడు మెడ నిలువగలిగే సరికి తల్లి పాలుపట్టిన తర్వాత ఒడిలో చేతికి వీపాన్ని కూర్చో బెట్టుకొని ముందువెనుకల కూగిస్తూ ఏడు గొచ్చిం దేనుగు ఏపూరొచ్చిం దేనుగు చూపూరొచ్చిం దేనుగు మంచిసీళ్లు తాగిం దేనుగు—

అని పాడుతుంది. పాట విన్నోదానికే ఆ ఊగిం పులో పనివాని శరీరానికి పరిశ్రమ కలుగుతుంది. త్రేమ్మ వచ్చి పాలు ఒంటికి పడతవి. ఇటువంటి ప్రయోజనం కలదే

చిట్టి తలనొచ్చేనే
చిట్టమ్మ తలనొచ్చేనే
వాడి తలనొచ్చేనే

దాదమ్మ తలనొచ్చేనే—

పాటకూడా! పిల్లవాడు లేచి నెమ్మదిగా నిలువ గలిగేసరికి తల్లి మెల్లిగా వాణ్ని పట్టుకు నువోబెట్టి

విద్దెం చేస్తే గిజ్జెడు నెయ్
మర్నా చేస్తే మోనెడు నెయ్—

అని పాడుతూ అడ్డుకుంటే, వాడెలా నిలవాలో— ఎలా నడవాలో నెమ్మదిగా నేర్పుతుంది. నెయ్యి ఒంటికి పుట్టకూడా! అది నెరవేరి పిల్లవాడు తనకు తానై లేచి నడువగలిగేసరికి వాడి విన్నో దానికి ఎన్నెన్నో అటలు - పాటలు!

పాదాలూ చేతులూ ఒకదానిపై ఒకటి పేర్చి చేతుల మధ్య తన చేతనే బ్రెపుతూ

గుడుగుడు గుంచం

గుండే రాగం

పాదనపట్టం పటికే రాగం

అప్పుడాల నట్టం అటకీ పోతే

నేనేగుట్టం పెళ్ళికిపోతే

కత్తా? బద్దా?

అని పిల్లవాణ్ని తల్లి అడ్డుకుంది. లేదా కాళ్లు బాగా చూపించి—

* కాళ్ళా గజ్జి కంకాణమ్మ
వేసూచుక్కా వెగామొగ్గ
మొగ్గా కాదు మోడుగునీరు
నీరు కాదు నిమ్మలవాని
వాని కాదు వానింటకూర
కూర కాదు గుమ్మడిపండు
పండు కాదు పాపాయికాలు
కాలా తీసి కడగా పెట్టు

అని అడ్డుకుంది. ఇట్లాటివే ఎన్నో అటలు, పాటలు. ఇక తర్వాత నెమ్మదిగా పాలు తప్పించి పునఃపాకం చేసిన గుజ్జెనగుళ్లు తినిపిస్తారు పిల్ల వాడికి. అది అలవాటు పడడానికి-విన్నతర్వాత జీర్ణించుకోదానికి మరకొన్ని అటలు పాటలు ఉన్నవి.

పప్పెట్టి పాయసం పెట్టి
నెయ్యోనీ బుచ్చెట్టి
ఆం తినిపించి ఆం తినిపించి
చెయ్యి కడిగి మూతి కడిగి
మా అత్తారింటికి దాకడంలే
యిలా పోయి యిలా పోయి
కిరికిరి కిరికిరా.

అని గిరిగింతలు పెట్టి పిల్లవాణ్ని నవ్విస్తుంది తల్లి. ఈ పాటలో తమాషా చూడండి. గుజ్జెనగుళ్లు తినడం పాపమే నేర్పడం - తిన్నాక వాణ్ని నవ్వించడానికి కిరికిరితలు; పసుపిల్లుల ఎంత నవ్వులే అంత ఆరోగ్యం!

కాని కొన్ని సమయాల్లో పిల్లవాడు అన్నం తినడానికి ఒల్లకూ, మారాం పడతాడు. అప్పుడు 'నిగ్గుర కరుణాధురీణయగు ప్రాణము' ఆ తల్లి వాణ్ని చంక నెత్తుకొని వెండిగిన్నెలో బువ్వ కలిపి లాలిస్తూ, బుజ్జగిస్తూ, ఆరు బయటికి తీసుకెళ్ళి, ఆకాశంకేసి చూపిస్తూ, నీలినిగిలో చేలిపోతున్న చందమామను దాయి దాయని పిలుస్తూ, పాపాయిని తినిపించి పొమ్మని చెబుతుంది. ఆ సన్నివేశం అలాంటిది కాబోలు. పిల్లవాడు గుట్ చప్పుడు కాకుండా తిని ఊరు కొంటాడు. బువ్వ పెట్టినాక జీర్ణం జీర్ణం వాతాపి జీర్ణం అని నెమ్మదిగా లాలించి పడుకోబెట్టి

1. గుంచం = గుండం (?) గుండేరు+ఆగం, పటికేరు+ఆగం (పటికేరు అంటే పాటేరు (?) తెలుపు అన్న అర్థంలో.

2. ఈపాటకి వైద్యసంబంధమైన అర్థం ఉన్న దంటారు. పిల్లవాళ్లకు వచ్చే గజ్జికి యిందు మందు చెప్పబడ్డ దని!

జో వయ్యతానంద జోజోమకుందా
రావె పరమానంద రామగోవిందా-జో జో-
అన్నలాలిపాటనో

రామా లాలీ మేఘశ్యామా లాలీ
తామరాసానియనా దశరథతనయా-లాలీ,
అన్నలాలిపాటనో పాడుతుంది. ఆ లాలి
పాటలోని పుత్ర స్వరాలూ, అనుప్రాసలూ,
రాగం అన్నీ ఒకటిగా కూడి పిల్లవాణ్ణి
బుజ్జగించి నిద్ర పుచ్చుతవి.

వయసు రాగా పిల్లవానికి లోకజ్ఞానం
కలుగుతుంది. మాటలు వస్తవి. చెప్పదలచు
కొన్నది చెప్పకలుగుతాడు. ఆ పైన అక్షరా
భ్యాసం-బడి-చదువు. ఆ దశలో పిల్లవానికి
వినోదంలోపాటు విజ్ఞానం కల్పించాలి. సద్వర్తన
నేర్పాలి. ధారణ అలవరచాలి. సామాన్యంగా
బాలబాలికల ఆటపాటలు, కథానినో
దాటు పై ప్రయోజనాలనే పాధించేవిగా
ఉంటవి. ఇవి చూడండి.

కట్టెలు లేరా¹ శివ్యా-నా
కాళ్లు నొస్తుందవ్యా
బట్ట బురకరా శివ్యా-నా
ప్రాణం పోతుం దవ్యా
అన్నం తినరా శివ్యా-నే
నందుకు సిద్ధం అవ్యా-

ఈ పాటలో పిల్లలకి కావలసిన హాస్యం-వినోదం ఉన్నది.

కంచీకి పోతావా కృష్ణమృత-ఆ
కంచీవార్త లేమి కృష్ణమృత
కంచీలో ఉన్నాది అవ్యా-ఆ
అవ్యా నాకు పెట్టు బువ్వా
బువ్వా ఉన్నది గాని కృష్ణమృత-నీకు
పప్పు ఎక్కడి దోయి కృష్ణమృత
ఆ యింటి యాయింటి అప్పు-ఆ
అప్పు నాకు పెట్టు పప్పు
పప్పు ఉన్నది గాని కృష్ణమృత నీకు
నెయ్యి ఎక్కడి దోయి కృష్ణమృత
కోమటి అక్కప్పు చెయ్యి-ఆ
చెయ్యి నాకు పోయే నెయ్యి
నెయ్యి ఉన్నది గాని కృష్ణమృత-నీకు
పెరుగు ఎక్కడి దోయి కృష్ణమృత

ఆ యింటి యాయింటి పొరుగు
ఆ పొరుగు నాకు పోయే పెరుగు—

ఈ పాటలో యిరుగు పొరుగులతో సంబంధం
ఎలా ఉండాలో - దాన్ని బట్టి మన జీవితం
చల్లగా ఏవోటనైనా ఎలా గడుపుకోవచ్చో
తెలియవస్తుంది.

ఉత్తమని పేరేమి ఊరిపేరేమి
సత్యపురుషుని కన్నపాధ్యి పేరేమి
ఉత్తమాడు దశరథుడు ఊగు అయ్యోధ్యా
సత్యపురుషుని కన్న పాధ్యి కాసల్యా—

అన్న యీ పాటలో ఆదర్శమూర్తి క్రిరామాని
కథ వస్తుంది. పిల్లవాళ్లు ఆయనవంటి వర్తన
నేర్చుకోవాలని ఆశయం. ఇక పిల్లవాళ్లకి
భక్తి శ్రద్ధలు నేర్చుకోవాలూ ఉన్నవి.

వానలు కురిసే చెందుకురా
పంటలు పండే టందుకురా
పంటలు పండే చెందుకురా
ప్రజలూ బ్రదికే టందుకురా
ప్రజలూ బ్రదికే చెందుకురా
దేవుని కొలిచే టందుకురా
దేవుని కొలిచే చెందుకురా
ముక్తిని పొందే టందుకురా—

అన్నపాట అటువంటిదే! పోలే 'అనగా అనగా
ఓరాజు. ఆ రాజుకి ఏడుగురు కొడుకులు'
అని సామాన్యంగా చెప్పుకొనే కథ చూడండి.
కథాక్రమంలో క్రమేన్వితమైన మెలా జరిగిందో.
అట్లాటి కథలే 'చీమ చిటుక్కు' 'ఈగ తన
పేరు మరవడం' మొదలైన కథలు కూడా.
వీని ప్రయోజనం పిల్లవాళ్ళకు ధారణ అలవ
రచడమే.

అడపిల్లలు ఇద్దరు ఎదురు బదురుగా నీలు
చుండి చెతులు బేడినెలు వేసి తిరుగుతూ

ఒప్పులకుప్పా ఒయ్యారిభాయా

సారెపప్పు సన్నబియ్యం

గూట్లో రూపాయ్ నీ మొగడు సీపాయ్

అని పాడుకొంటారు. ఇది ఒక క్రీడ- దీనినే
కాబోలు హంసవింశతికారుడు 'బేడినె తిరు
గుడు' అన్నాడు. మరొక పాట. అడ
పిల్లలు ఇద్దరేసి చేరి చిటికలు వేస్తూ అడుగులు
తొక్కుతూ, చప్పట్లు చదుస్తూ ఎంతో కట్టు
దిట్టంగా

చెమ్మచెక్క చరణసి మొగ్గా
అను పోయంగా అనియించగా
మొత్తాల చెమ్మచెక్క ముగ్గు లెట్టంగా
చెత్తాల చెమ్మచెక్క రంగు లేయంగా
అని పాడుకొంటూ అనుకొంటారు. ఇట్లాటివే
బాలవానికిల క్రీడావిశేషాలు, ఆటపాటలు
ఎన్నో నేకరించి శ్రీ శాస్త్రిగారు తొలుత
భారతి సంచికలో ప్రకటించారు. ఈ బాల
భాషనిగూర్చి నక్కని విమర్శనాత్మకమైన
వ్యాసం మద్రాసు ఛీఫ్ జస్టిసు పి. వి. రాజ
మన్నూరు గారి సంపాదకత్వం క్రింద ఆనా
ళ్ళలో వస్తుండిన 'కీ' అనే పత్రికలో ప్రక
టించారు. ఇవేవి గానీ పుస్తకరూపంలో
పునః ముద్రించలేదు. సంకల్పం మాత్రం
ఉన్నది. కాని యిటీవల నవ్వులు-పువ్వులు,
ఆటలు-పాటలు అని కొంచెము యిరువంటి
మాటలని పుస్తకాలగా ప్రకటిస్తూనూ
వచ్చారు. ఇది బాలవాఙ్మయ విషయసంగ్రహం.

సతీసాహిత్యం

పిల్లల తర్వాత తల్లిలే యింద్లకు శోధ.
ఇంటి కామే యిల్లాల, గృహలక్ష్మి, భర్త
నయనాలకు అమృతవర్షి. అట్టిది శ్రీ
మామూలుగా యిక్కల్లో పూర్వకాలం శ్రీలు
పాడుకొనే పాటలు అనేక సందర్భాలలో
అనేకము లుండెవి. ఇంటికిల్లాల శ్రీయే
కాబట్టి సామాన్యంగా ఆమె ప్రవక్తలేని
గృహకార్యమే ఉండేది కాదు. ఆమెచే
అన్నింటానూ ఆ శ్రీమూర్తి అనేక స్వరూపాల
లో మువకు దగ్గర హతూ ఉండేది. వరి
కోతలప్పుడు, వడ్లదంపుళ్ళప్పుడు శ్రీలు పాడు
కొనేపాట లెన్నో ఉన్నవి. ఇంటి ఏ శుభ
కార్యమో జరిగినపుడు వారి నందడీ, సంబంధం
చూడజలసిందే. తలపు దగ్గర పాటలని,
నలుగు పాటలని, ఎంగడి పాట పాటలని,
శోభ పు పాటలని, బుక్కపునంతులని వారు
పాడెవ్వరూ అన్నీ యిన్ని కాదు. భగ్గో
పనిపాటలు చేసుకొనే టప్పుడు, పండిగ
పర్యాయ పాటించే టప్పుడు, వ్రతాలూ
గ్రామాలూ అనుసరించేటప్పుడు, శుభకార్యాలు
జరపుకొనే టప్పుడు ప్రత్యేకంగా శ్రీలు

పాడుకొనే పాటల నన్నిటిని వందల కొద్ది
శ్రీ శాస్త్రిగారు నేకరించి అప్పుడప్పు డాయా
పత్రికల్లో వాని నన్నిటిని ప్రకటిస్తూ వచ్చారు.
వారి చిన్ననాట వారి స్వగ్రామంలో,
స్వగ్రామంలో దంపుళ్ళ సావిడిలో పడుగురు
శ్రీలు కూడి లయతప్పకుండా గతిచెడకుండా,
నోళ్ళా నోకళ్ళా పాడుతూ ఉంటే నోటు
బుక్కు దగ్గర ఉంచుకొని శక్యమైనన్ని
పాటలను ఎక్కించుకొనే వారట. ఇట్లా
శ్రీ శాస్త్రిగారు తీరిన అన్వేషణతో సాహిత్య
సేవాభిలాషతో ఎంతో కృషి చేశారు. ఈ
దంపుళ్ళ పాట వివరించి.

వడ్లు దంపంగం నె వచ్చె చుట్టమ్మా
రాచిలక పోచిలక పోటు వేదాము
సువ్వని నే నొక్కా పోటేసి లేను
చుక్కెల్లు ఎక్కటిలు చూరన్నా కదలు

* * * *

పొమ్మన్న పోదాయె వరికూటివాసి
వరికూటివాసికి వంకాయ వండి
వంకాయ నేలిందు వాని పొమ్మందు

* * * *

అందలము కోరింగి కుందనపుకుచ్చు
అతివోపి కోరారు అత్తవారిలు

* * * *

పండి గొచ్చిందంటే లిండికి ప్రేమ
అల్లు గొచ్చాడంటే అత్తకు ప్రేమ
వియ్యాలవారింటి వింగు భోంచేసి
చెంతెత్తి చెయి కడగ శక్తి లేదన్న
డోరిముందర చేను పేయబోకన్న
డోరిము వియ్యము చేయబోకన్న
ఉన్నో వేసివ చేను కాకుల్లపాలు
ఉన్నో ని వియ్యము కయ్యాలపాలు.

ఈ పాటలూని పలుకుబడి, చుమత్కారము
సామాన్యమైనదా! ఇవికాక వేర్వేరు సందర్భా
లలో శ్రీలు పాడుకొనే పాటలన్నిటిని కలిపి
“శ్రీలపాటలు” అనే పేరుతో ఏలూరు
మంజువాణి ప్రెస్సవారు పాటికేండ్లకు పూర్వమే
కొన్ని సంపుటలుగా ప్రకటించారు. వాటిలో
కామేశ్వరిపాట ఉన్నది. క్రీడాభిరామంలో
కామేశ్వరి కథాప్రవక్త ఉన్నది. ఈ కామేశ్వరి
దేవి వలపును పాడుకొంటూ జుక్కల పురందరి

అందులో వస్తుంది. పిటి వివరాలతో (ప్రీడాభిరామం పీఠికలో శ్రీ కాశ్మీరీగాన అనాడే వ్రాసినదివరకూ లివి చూడండి. “కామవనీ మహాలక్ష్మికి కామేశ్వరి యని నామాంతరము. ఏవురక్కలలోఁ గడగొట్టుచైనను కామవనీ మహాలక్ష్మి ముఖ్యురాలు కావున నామె పేరు ప్రధానముగాఁ జేర్చినచుచున్నది. తక్కిన యార్యురకును వేరేయి పేరులు గలవు. మొత్తమున వారి కెల్లరకు “అక్క” అని పేరు. నేటికిఁ గూడ సర్వాంధ్రదేశమునను బ్రాహ్మణాది వర్ణముల వారికి కామేశ్వరి (అక్కలు) యిలువేల్పు. ఈ దేవి యిలువేల్పుగాఁ గలయిండ్లలో వివాహాది శుభకార్యములు జరిగినతోడనే యక్కల కొల్వను జరుగును. అనాఁ డేడుగురు ముద్దైనువల కిర్పనము జరుగును. అంశ్లేయుల యుద్ధగీతములవలె సుద్రకజనక మైన గానఫణి తిని కామేశ్వరి పాట వీరవాద్యములతో నానాఁడు పాడుదురు. ఆ పాట తీరములో శ్రీలక్ష్మి కొండలకు సేవ మెత్తును ఆ యర్చనము జరుగునాఁ డంత తొందరించినను భోజనము సూర్యాస్తమయ మగును. “అక్కలు లేచిపట్టికి నక్కలు కూస్తయి” అని నానడి. నేని యక్కలకథ ననుదితముగా నున్న ఆదిలక్ష్మి విలాసము కామేశ్వరి చరిత్రమునను గ్రంథముల మూలమునఁ గనుఁగొనఁ గలిగితిని.”

ఒక్క కామేశ్వరి కథ మాత్రమే కాదు-
1. ఊర్మిళినీద్ర, మూర్ఘవగైరా పాటలు; క్రాంతి మంగళవారపు పాటలు; ఇంకా తిరితర శ్రీల పాటలు అన్నీ పరిశీలించి వాటి వాటి రచనా ఫణికులను విమర్శించి వారు వ్రాసిన వ్యాసాలెన్నో ఉన్నవి. తెలుగు మొగులలోని “తెనుగు తేటదనము” అట్టివ్యాసమే.

“స్వస్తిపాంతుకాత్మి నవత్సలకత్తిసేత్ర విస్తరశ్రీయధమల్లు డనవద్యవిఖ్యాతకీర్తి.” అన్న కాననపద్యం పతనఫణితి తాళగతి లేక చదువ కుదురరానిదిగా ఉన్నట్లు లోస్తుంది. అమధ్యాక్కరఫణితియొంత హృదయరంజకంగా ఉంటుందో వారికి మొదట తెలియవచ్చిన సన్నివేశాన్ని వారావ్యాసంలో వివరించారు.

“ఒకనాడు మాయంటిలో మా అమ్మగారు ప్రాంతకాలపు పాట లేవో పాడుచుండగా

వినుచున్నాను అందొక పాట ఫణితి చాల ఆనందజనకమైనది. నేటికావ్యరచనల కనుకూలింపఁ జేసికొందమని గణ విభజన చేసి చూతును కదా అది మధ్యాక్కర లక్షలము కలదయి యున్నది. మధ్యాక్కర పతనఫణితి నా కవుడు తెలియవచ్చినది. దాని మాదిరి చూపుచున్నాను చూడండి.

‘అంతట రాముల వారూ
అంగన సీతను కూడీ
సంతస మందుచు వేగా
స్వపురమునకు చనువెంటి
తమ్ములతోడను గలసీ
నెమ్మది రాజ్యము లేలే
ధర్మముతో ప్రజలెల్లా
తామరతంపర లైరీ!

ఇందు రెండిండ్రగణములు ఒకనూర్వగణము రెం డిండ్రగణములు. ఒక నూర్వగణము వెరిసి ఆటంగణములు కలసి ఒక చరణము. మూడవగణము కడపట సీసచరణదశము వలె మధ్యాక్కర చరణము మధ్యకు విలుగును. అదికాలపు కవులు పాటించిన సీస, ద్వీపద, గీతపద్యములు కొంచెము మార్పులు చెందాయు, చెందాయు కూడ శ్రీ శాల పామరారులు పాడు పాటలలో, పదాలలో కానవచ్చుచున్నవి. శ్రీలు పాడు క్రాంతి మంగళ వారపు పాట సీసపద్యమే.

‘క్రావణా మాసాన శుభపాద్యమి నాడు
మహాలక్ష్మి ముత్యాలసీరి గట్టె’

అని దాని మొదటి పం.ము. మఱియు ద్వీపద అను ఆదికాలపు రచన అనేక ఫణితి ప్రభేదాలలో పాటలలో, పదాలలో ఉన్నది. ఒకటి గెండు ద్వీపద ఫణితి ప్రభేదములు చూపుచున్నాను.

‘ఒకరూ కట్టిన చీరా
ఒకరూ కట్టారూ
ఒకరూ తొడిగిన రైతా
ఒకరూ తొడగారూ
ఒకరూ పెట్టిన నగలూ
ఒకరూ పెట్టారూ
వార్షీ పొసగింపా నా
వశమూ కొడనెను.’

ఇది ద్వీపదీవికానిది.

‘వెన్నెల వైల వేవలసంక్యోనా
పండ్ల పండ్లు పనిమాపావళా’
ఇయు ద్వీపదయే. ఇట్లు ఒక ద్వీపదయే
పలురసములలో, పలు ఫణితులలో వాడుక
భాషలో పలుపాటలుగా వెలసినిది.

‘ఇట్లే మన యింద్రియ పాడేపాట
తన్నెన్నో దేసి రచనలు సంస్కృత కంబం
ధము లేనివి. అనియే యిప్పటికిని నరవమున
గొప్ప కావ్యములలోని ఛందోరచనలు’ ఈ
వాక్యములు శ్రీ శాస్త్రిగారి ‘తెలుగు కవిత్వ
లోని దేసి తనము’ అన్న ఉపన్యాస పాఠము
లోనివి. ఇట్టి ద్రవిడభాషాసమన్వయ పరి
శీలనతో శ్రీ శాస్త్రిగారు చేసిన కృషి
ప్రశంసనీయును.¹

శ్రీ శాస్త్రిగారు పాఠపాటల్ని సేకరించడమే
కాదు. వానిని సాహిత్యశీలులతో సమన్వయించి
చూపినారు కూడా. చాలా పాత కృషా
పత్రికల్లో స్త్రీల పాటలనీ, దంపుళ్ళపాటలనీ
పామరభావనీ, మధురకళలనీ శీర్షికలతో
పెక్కు పాఠపాటలను ప్రకటించారు.

ఈ స్త్రీల పాటలలోని విశేష మే మంటే
అవి అన్నీ భారతనాట స్వరూపస్వభావాలనూ,
ఆదర్శాలనూ చిత్రించేవిగా ఉంటవి. సంసారా
లలో స్త్రీల కష్టసుఖాలు కూడా కొన్నిట
వ్యక్త మాతుంటవి. హితబోధ, సంక్షేమ
ఉన్నవి కూడా లేక పోలేను. ‘ఒక డారి
కోరికాదా యింద్రునికి ఒడలై కన్నులాయె-
ఒక డారి కోరికాదా రావణుడు కన్న తల
బాదిపోయె’ అని పాచ్చరించే పట్టుల కూడా
స్త్రీలపాటల్లో ఉన్నవి. జమ్మలవారు,
పంబవారు, గొల్లలు బోలెడంతరిగంతో స్త్రీల
పాటలను పాడు కొంటూ రాత్రిపాట పామర
జనులను విసేదపరచుతూ భవం గడుపుకొంటూ
ఉండడం మన మెరిగినదే. కామేశ్వరకథ-శాల
నాగమృకథ - లక్ష్మమృకథ - ఆగమంచికథ
మొదలైనవన్నీ ఆలా ప్రచారంలోకి వచ్చినవే.
వీనిలో స్త్రీలు పాడుకొనేపాటలు కొన్ని,
స్త్రీలకుసంబంధించినపాటలు కొన్ని. ఆలాప్రత్యే
కంగా స్త్రీల పాటలే కాక పామరభాషగా వ్యవ
హరింపదగిన గేయాలు మనకు వేనకువేలున్నవి.

పామరభాష.

సామాన్యంగా వీనినే బాసపదగేయాలని
అనడంకూడా కద్దు. వానిని గూర్చి పర్యాప్త
మైన పరిశీలన ఇంకా ఎంతో జరగవలసి
ఉన్నది. ఈ బాసపదగేయాలను, వాని
స్వరూపాలను వెదకి వెలికితీసి, దానిపై విమర్శ
వాత్మకమైన పరిశీలన జరపిన వారిలో ప్రథ
ములు శ్రీ శాస్త్రిగారే. వారి బసవపురాణ
పీఠిక ఆవిషయాన్ని వెల్లడి చేయగలరు.

పండితారాధ్యచరిత్రలో ‘వేర్కొనబడిన
“పదములు తుమ్మెదపదముల ప్రభాత
పదములు పర్యంతపదము లానంద
పదములు వాల్మీకపదములు గొబ్బి
పదములు వెన్నెలపదములు సెజ్జ
వర్ణన, మఱి గణవర్ణనపదము”లు

పెదలైనవన్నీ ఆంధ్రదేశమున ఆ పుటికి
పూర్వమే ప్రచారములో ఉండినట్లు తెలియ
నవుతున్నది. కాని ఆపుటిలో అట్టి పద
వాఙ్మయాన్ని గూర్చి పరిశీలించడానికి ఎక్కువ
ఆవకాశం లేకపోయింది. ఇటీవల తాళపాక
వారి రచనలు వెలుగులోనికి రావడంతోయీ
విషయంలో సంపూర్ణావకాశం కల్గిందని చెప్ప
వచ్చు. ప్రాచీన బాసపద వాఙ్మయానికే
నూతనవికాసం కలిగింది.

“బాజబలు, చందమామలు, కోవెల,
చిలుక, తుమ్మెదపదములు, లాలి మువ్విగొబ్బి
ఉయాల లాల నీల జోనో కేజీ జయజయ
విజయాభవ శోభన మంగళ వైభోగములు,
మేలుకొలుపులు, నలుగులు, దంపుళ్లు,
కొట్నాలు, మాగుగులు, గుజ్జెనగూళ్లు, చంద
మామ గుటకలు, నివాసాలు, ఆరతులు,
మంగళారతులు, జయమంగళాలు, సాస
ముఖాలు, ఆపధానములు, తందానలు, వెన్నె
లలు, చిత్రయా, మనసా, బుద్ధి (సంబోధనలు)
మొదలగు మధుర కవితారచనా విశేషము లీ
సంకీర్తనములలోఁ జాలఁగలవు.” వీనిలో తిరిగి
ఒక్కొకపద స్వరూపమీదా ప్రత్యేకమైన
కృషి ఆరవరమైనది; చేసినారుకూడా శ్రీ
శాస్త్రిగారు.

బాజబలు, గొబ్బిళ్లు మొదలగు పద స్వరూ

1. దీనిరచనావిశేషాలు తెలుగుసాహిత్యానికి శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి దక్షిణభారత

పాలనగూర్చి వాగెలుకపడచిన ఆపూర్వ విషయాలు శిగపాదహింసపడచినవి.

జొబ్బి అ.

నాచన సోమన వసంతవిలాసములోనిదిగా లక్షణకారులు పేర్కొన్న 'విదాగానము వెన్నెల తేట' అన్న తాళచాపదమును శ్రీ శాస్త్రిగారు ఉత్తరహరివంశము పీఠికలో వెల్లడించారు. అం దీ జాబజపాటను గూర్చిన ప్రసక్తి ఉన్నది. పోగా శ్రీనాథుడు భీమఖండం పంచమా వ్యాసంలో

* "బాదర బాదరంచు మృదు

చర్చరీగీతులు వాఙ్గీరపా

స్వాదమదాతిరేకమునఁ

జంద్రక గాయఁగ దక్షవాటిలో

వీదుల వీనులం గనక

వీణెలు మీటుచుఁ బాడి రంగనల్

మోద మెలర్చఁగా భువన

మోహనవిగ్రహు భీమనాథునిక.

అనే పద్యంలోనూ, మరియొక చోట కూడా జాబజను పేర్కొన్నాడు. వసంతకాలంలో జాబజ పల్లవిగా గల పాటలను (హిందోళ రాగంలో ముఖ్యంగా) పాడకొంటూ ఉంటారని దానివల తేలియవచ్చింది. ఆపట్టి కంటే. కాని తాళ్లపాకవారి కేయాలులో జాబజలు బోలెడు బయటపడిన తర్వాత ఆడదను-దాని స్వరూపముకూడా బాగా వెల్లడయింది.

'చాలు చాలు నీజాబజ నన్ను

బాలి బలచే నీ జాబజ

వలపు వేదనల వాడెను-యీ

తల నొప్పలచే తలకేను

పులకల మేనితో పొరలేను-కడు

జలిగొని చలకు జాబజ...'

ఇది జాబజ పాటలోని పల్లవీ, చరణమాను. దీనిని గూర్చి అన్నమాచార్య చరిత్ర పీఠికలో శ్రీ శాస్త్రిగారు ఉద్ధరించినవిశేషం లివి చూడండి.

'చాళుక్యరాజుల గ్రంథములలో (ఆభిలషి తాగ్ధ చింతామణి, సంగీత మాడామణి) సంగీత విషయములు చాలగలపుగాని వానిలో వర్ణితము లయిన సంగీతప్రబంధము లంత ముక్త్య మయినవి గావు. వీలలు, ధవళములు, చర్చరీలు, ఏక తాళులు, శరభరీలు, చింగులు మొదలయిన

వేవో కొన్ని మాత్రమే చిన్న రచన లందుఁ జెప్పఁబడినవి. అందుఁ గొన్ని నేడును వాడు కలో నున్నవి. వానిని గూర్చి యభిలషి తాగ్ధ చింతామణి సంగీతమాడామణులలోని ముక్కులు కొన్ని :—

* * * * *

'రాగో హిందోళిక స్తాళః

చర్చరీ బహవోంఘ్రియః

యస్యాం సోడశమాత్రా స్సుప్త

స్వైద్యోచ ప్రాససంయుతో

సా విసంతోత్సవే కేయా

చర్చరీ ప్రాకృతైః పటైః॥

* * * * *

'చాళుక్యులు కర్ణాటకు లగుటచేతను, రాజు లగుట చేతను తొలత సంగీత సంప్రదాయ మధికముగాఁ గన్నడమున బెంపొందించి యుందురు. మొదటి కీ గానమునకే కర్ణాటక గాన మని పేరయ్యెను. సంగీత శాస్త్రమున స్వరపదవికి ధాతువని, సాహిత్యపదవికి మాతు వని పేరు. శరీరమునకు సప్తధాతువు అం దుటఁ బట్టి తత్సాదృశ్యమున సప్తస్వరములకు ధాతుసంస్థ కుదిరెను. 'మాతు' కర్ణాట భాష పద మనుకొందును. మాతు=మాట. ఈ శాస్త్రము తొలత కర్ణాటకమున వెలయుటచే సాహిత్యమునకు 'మాతు' అన్న కర్ణాటపదము గొను టయ్యెను గాబోలును. పై లక్షణా క్లకములలో నున్న చర్చరీయే జాబజ యయినది. అన్నమాచార్య సంకీర్తన ములలోని జాబజపాట లన్నియు గోవాళ్లు వసంతోత్సవములోఁ బాడునవిగా నున్నవి.'

పై నుదాహరించిన సంగీతగ్రంథములలో చర్చరీ లక్షణము మాత్రమే కాదు. ధవళము. శరభరీల, ఏకతాళి మొదలగు మరికొన్ని పద లక్షణములు కూడ ఉన్నవి.

గొచ్చిపట్ల :—

ఈ జాబజ కయిన తర్వాత గొచ్చిపట్ల చిత్ర మైన పదాలే. పాల్కురికి సోమన కూడా పేర్కొన్న పదా లివి. 'కొలనిదోపరికి గొచ్చిపట్ల' అన్నది అన్నమాచార్యుల ప్రసిద్ధమైన గొచ్చిపదం. మార్గశిరమాసంలో శ్రీలు, బాలి కల గుమ్మాల ముందర గుంపులు చుట్టి, వల

1. జాబజను గూర్చిన మరికొన్ని వివరములకు శ్రీ నిడదవోలి వేంకటరావుగారి "భాషా పరిశోధన-ప్రయోగవిశేషములు" చూడదగినవి.

యాకారంగా తిరిగి గొబ్బిళ్లు తడుతూ గొబ్బి పాటలు పాడతారు. నడుమ ఒక తట్టలో గొబ్బిదేతని (పేద ముద్ద) ఉంచుతారు. బాగా విచ్చిన గుమ్మడిపూ పొకటి దానిపై గుచ్చి పసుపు తుంతుమ పెట్టి దేతని తీసుస్తారు. ఈ దేతని యింటింటికి తీసికొని వాకిళ్ల ముందు పాట పాడుతూ చివ్వులు చిగుస్తూ చిత్రమైన విన్యాసాలు చూపుతారు.

ఈ గొబ్బిపద స్వరూపాన్ని గూర్చి చేత సానంవారు యిటీవల పునర్ముద్రించిన "తిరుప్పావై-సప్తపదలు" పీఠికలో శ్రీశాస్త్రి గారు ఇలా వ్రాశారు.

“దక్షిణ భారతదేశమున చెల్ల నీ ప్రతము కొన్నియార్కులలో నివృత్తికిని గలదని నే నను కొనుచున్నాను. భనుర్మాసమునఁ చెలంగు దేశమున బాలికలు తెల్లవాలు బాముననే నిద్ర లేచి గొడ్డెమ్మ అను పేర గోమయముతో (ముద్దలు) బొమ్మలుగా జేసి మంగిల్ల మ్రుగ్గుల బెట్టి పూలతో నలంకరించి పూజింతురు.

మట్టి గొడ్డెమ్మ గుఱుమూ లియ్యవే తామరపువ్వుల పీతమ్మ జియ్యవే చేమంతిపువ్వుల పీతమ్మ జియ్యవే.

ఇత్యాదిగా బాట పాడుచు బ్రాజింతురు. ఇట్టి ప్రాసము తిరుప్పావైలోని గొంత గలను. దక్షిణ భారతమున దంతటను సామాన్య మయిన యొక ప్రతము ననుసరించి ద్రావిడ వైష్ణవులు విష్ణు సంప్రదానాగక మగు తిరుప్పావైని, ద్రావిడ వైష్ణవులు శివసంప్రదానాగకమగు తిరువెంబావైని గల్పించుకొని యుందురు. ‘గొడ్డెమ్మ’ పదము ‘గోపెమ్మ’ పదభవము. ఆరవమున ‘గొబ్బియ్యో’, ‘గోపిగో’ పద భవము.”

గొబ్బి పదస్వరూప మిది యిట్లే అనవచ్చును. గొండ్లి అనబడే కుండలకార, స్పృశ్యమే (గర్భస్పృశ్యమే) గొబ్బిళ్లు గర్భ-గర్భా-గొబ్బి-అయిన దని తలచుట సరి కాదు.

“ద్వారకతీ యాదవకులభర్తకుఁ దాళహస్తములు తప్పక పోటుచు వజ్రపుణి దాతలమై చిక్కిన గోపప్రియనకు గొబ్బి శ్లమచును” అన్న

హంసవింశతి శంకరాచార్యుని వైభావానికే తోడగుచున్నది.

లాలి.

ప్రసిద్ధమైన లాలిపాట—

“నోవయ్యతానంద జోజో ముకుందా రావె పరమానంద రామ గోవింద ఆంగజుని గన్న మాయన్న యిటు రారా బంగారు గిన్నెలో పాలు పోనేరా దొంగ నీ వని పరులు పొంగుచున్నారా మంగిటా వాడెరా మోహనాకారా

* * *

ఆంగుగా దాళ్లపా కన్నయ్య చాల శృంగారరచనగా తెప్పె నీ జోల సంకతిగ సకలసంపదల నీవేళ మంగళము తిరుప్ప ముదఁగోపాలా.”

అన్నది అన్యమయ్య రచితముగా ఉన్న విషయము అన్నమాచార్య చరిత్రపీఠికలో శ్రీశాస్త్రి గారు వివరించారు. అన్నమయ్యగారి పాటలు నేడు ఎన్ని ప్రచారములో లేవు? ఇది తప్పకుండా అయినదే. ఇక్కడ ఒక చిన్న విషయము.

‘శృంగార మంజరి’ జేసి శేషుడి శృంగవాసునకు నర్పించి యిచ్చుటయు నానఁచుఁ బరకమా కన్నల జోల పాదగ నాఁ జెల్లఁ బసిగడ్డ నైతి నాకొప్పమాచార్య నధాత్మనిమితి రాకఁ గొన్నాళ్ళు కలర్తుండ నైతి...

పై గ్రంథభాగమున దొల త పతక మా కన్నల జోల, తర్వాత కృష్ణమాచార్య నధాత్మ విమతి కలవు. కృష్ణమాచార్యుడు కాకతీయ ప్రతాపగుర్రుని నాటివాడు. కాన యాతని విమతికి ముందు గల పతక మా కన్నల జోల యంత కింకను బ్రాచీనము కాబోలును. అది యెట్టిదో తెలియఁ జాలకున్నాను. పతమాక ఊరి పేరేమా! అది పతకమాకొపతకమాగో, పాతకమాగో ఇంకోదో ఆ యూరి వాడైన అన్నలు అనుగోలుకుచి జోల పాట రచించి యాడుచు నొండె పాపమి బాలుండె యాడఁగా నొండె బాడెడివాఁ డని యగయు కాబోలును” అని ఆ గ్రంథం పీఠికలో శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. నే నిటీవల కావనసంపుటములు పదుపుచుండఁగా

సంబంధించిన కాపన మిది దీనికి సంబంధించినదై ఉంటుంది దని ప్రకటిస్తున్నాను.

1 కన్నులొజిల్లా, మొగ్గాపురం తాలూకా త్రిపురాంతకంలోని త్రిపురాంత కేశ్వర దేవాలయంలో సేకటిమిదైలోని కాపన మిది శకసంవత్సరము లేదు.

1 వ్యయ సంవత్సరం. [కా]-

2 త్రి క శు య ప సోమగ్రహ-

3 గ పుణ్యకాలమందు క్రిత-

4 పురాంతక దేవర దీపానకు-

5 క్రిమన్మహాప్రధాని పాదుకయూ-

6 8 అంశల దేవర పదాలు ఎఱగం-

7 యనాయుండు ఇచ్చిన మోదాలు ౨౫ (బహుళ: ఈ కాపనకాలము 1280 వ్యయ కావచ్చును.)

కాపనలోని "పాదకమూరి అన్నలు" పై ద్వీపదలో ప్రస్తావించబడిన "పతకమా కన్నలు" ఒక్కరే నేమా! అన్నీ సరే కానీ-వారి జోల విషయమే తెలియరావడం లేదు.

సువ్యవస్థ :-

ఈ సువ్యవస్థ పాటలు కూడా తాత్పర్యపాకవారి సుకీర్తనలలో కానవస్తున్నవి. శ్రీ కాశ్మీ గారు పూర్వమే కృష్ణాపత్రకంలో ప్రకటించిన దంపుశ్రీ పాటలలో కొన్ని సువ్యవస్థపాటలుకూడా ఉన్నవి. ఇవి వక్ష దంపుశ్రీపూర్వం శ్రీ పాటలూతారు. ఇటీవల కొలమరాజు కథా విషయంలో వివరాలు సేకరించు తున్నప్పుడు,

సువ్యవస్థ సువ్యవస్థ దేవసువ్యవస్థ సువ్యవస్థలాల సువ్యవస్థ దంపంగ ఏ యన్నా రాడు పా(ప) చ్చువ్వు నే బోనీ పోటువేయంగ దొనకొండరాసుల్లు కుప్పన్న కూలు ఇత్యాదిగా గల సువ్యవస్థ కొలమరాజుకథకు సంబంధించినది లభించింది.

కూగూగులు

ఈ సువ్యవస్థల తర్వాత ముఖ్యంగా నేను చెప్ప దలచుకొన్నది కూగూగు పదాలను గూర్చి. అన్నమయ్య రచనలో గుటు తెలింగినదొంగ కూగూగు నీడు గుడిలోన దాగేని కూగూగు

తెలతల దోచేని నీర్లదగానె

కొలని దరిని దొంగ కూగూగు

బలుచైన వృద్ధ పాలారగించేని

కొలది మిరిందొంగ కూగూగు

అని ఒక కూగూగు పద మున్నది. దీనిని గుఱించి కొంత వివరిస్తాను. కొంతకొమ్మచ్చలు అడుకొనేటప్పుడు పిల్లవాళ్లు—

గుగూగు కొమ్మంచు

చాకలాడి బండకింద సాదంతా తాగేడు

గుగూగు కొమ్మంచు!!

అని ఉత్తపాట పాడుతూండడం కృష్ణాజిల్లా వైపుల ఉన్నది. ఆ మొదటిపాదాని కథం 'అడుగడుగు' కొమ్మంచులో ఉన్నాడు' అనే! అడుగడుగు - గోగోగో స్వరూపమే గోగోగోగాను గుగూగుగాను గూగూగుగాను ఏర్పడింది. తర్వాత ఇదే పరుషాచ్చారం చేయగల సామన్యచేతను, శబ్దసామ్యం (Analogy) వల్లను కూగూగుగా క్యుత పోరానికి వచ్చిందనుకొంటాను.

అట్లూ దొంగ యితరులను పట్టుకొందానికి తరిమి తరిమి 'అడుగడుగు' అనవలసి వచ్చి నపుడు 'గూగూగు' అనడం ఉన్న దని శ్రీ విస్వా ఆపూరావుగారు నాకు తెలిపారు. వారి చిన్ననాట దాగుడుమూత లాజేటప్పుడు- దొంగ 'గూగూగు' అని కూక లేస్తూ పరు గైత్రదం అలవాటుండే దని వారన్నారు. ఈ విషయం కూడా నామాటకు బలంగానే ఉన్నది. పోగా ఇక్కడి అన్నమయ్యగేయం దాన్ని నిర్ధారిస్తున్నది. దొంగ కృష్ణాజిల్లా 'అడుగడుగు'-గుడిలో దాగేడు-అడుగడుగు' అనడమే అది. 'కూగూగు' పదస్వరూప మిట్టిది!

ఏలెలు :-

ఏలపదాలకి లక్షణకారులు లక్షణం

ప్రాకారం.

అన్నమయ్య సుకీర్తన లక్షణం అనే గ్రంథంలో యిలా చెప్పినట్లు—

'నాయకాహ్వనపూర్వమై నయము కలిగి మ్నేచ్ఛపరిభాషం దగి రాగమిలితమైన

1. (1 S. G. rol x No: 266 AR No: 237 of 1905)

2. ఈ పాటను శ్రీ తిమ్మవక్షల శోపండరామయ్యగారు విజయ సంవత్సరాది సంచి

యేలపాట పదంబునా నిలఁ జెలంగు
మహితనామకసంబుమధ్య మగుచు.¹
ఇది ఆ లక్షణానికి చిన్నన్న తెలిసింపు. ఈ
ఏలపదాలను గూర్చి శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆంధ్ర
పత్రికలో ఆ నడుమ వ్యాసం వ్రాస్తూ
అప్పా రావోయీ ఒప్పుల
కుప్పా రావోయీ
తప్పుటడుగూ లిడుచూ నా
తండ్రి రావోయీ
అంగీలోపాలా నీవాజ్ఞా
ఆకలి గొన్నావీ
బంగానూ నా తండ్రి రావో
పాలూ పోనేనూ
అని ఒక చిక్కని ఏలను ప్రకటించారు.
ఏలలు పాడుతుంటే విన మధురంగా ఉంటవి.
చందమామలు :—

చందమామపదానికి తాళ్లపాక వారి లక్షణమున్నది.

“దుస్తర విప్రలంభమున
మౌళికతోడ మొఱంగి చంద్రవి
స్వస్తభరస్వభావమున
నామకుఁ జేనియుఁ గాంత యేనియుఁ
విస్తరపాదపాదముల
వేడుకఁ జంకురఁ జెనుకొన్నవోఁ
బ్రస్తుతి కెక్కఁ దత్పదము
భాసురమై ద్విచతుష్పదాకృతిఁ”
‘వేంకటభూమి-ధరమకీర్తనలక్ష్యము-
లరుపదకవితాపితామహం జేర్వలచెన్.
అన్నమయ్య గారి లక్ష్యలక్షణాలు రెండూ
చేశారు. వారి రచనలు చూడదగును.

ఇతరపదాలు :—

మై చెప్పినవి కాక యింకా వెన్నెల
పదాలని, తుమ్మెద పదాలని, కోయిల పదా
లని, అల్లొనేరేళ్లని - ఎన్నో రకాలపదాలు
తాళ్లపాక వారి రచనలలో ఉన్నవి. వెన్నె
లాలో అనీ, తుమ్మెదాలో అనీ పల్లవిగా గల
రచనలే వెన్నెల, తుమ్మెద పదాలు.
ఇంతకంటే ప్రత్యేకించి తాళ్లపాక వారి
కీర్తనలలోని జానపద సాహిత్యభాగాన్ని
గూర్చి చూత్రమే ప్రసంగించడ మైంది.

¹ శ్రీ శాస్త్రిగారు ‘కట్టు కథలు’ అనే
వ్యాసంలో వివరించారు.

కప్పాయ్ కప్పాయ్ అనరాదా
కాళ్లభేతాళు డనరాదా
అని నీటికుండలో కప్పని ఉంచి, దాన్ని
నెత్తిన పెట్టుకొని వర్షాలకోసమే “మొట్టో
వానలేవుదా” అని ప్రార్థిస్తూ, పై పాట
పాడుతూ, ఇంటింటికి వెళ్లి బిందెడునీళ్లు పాదా
లపై పోయించుకొంటూ పిల్లవాళ్లు తిరగడం
మీన మెరిగినదే. ఈ జానపద గేయగాథ
వేద లలో విలసిల్లుచున్నదని శ్రీ శాస్త్రిగారు రెండు
వ్రాశారు. శ్రీవారి జానపదసాహిత్యసేవ లోకో
త్తర మైనదికదా !

ఎన్ని పాటలు వారు నేకరించారు ! మద్రాసు
ప్రాచ్య పుస్తకభాండా గారానికి తాళపత్రగ్రం
థాలు నేకరించడంకోసం టూరు వెళ్ళినప్పుడు
ఆంధ్రరేశంమొత్తంమీదా ఆక్కడక్కడ అప్పు
డప్పుడు వారు చేతువృత్తిని సాహిత్య నిధు
లిట్టి వెన్నుని ఈ పాట వినండి. కర్త ఎవరో
తెలియదు.

రామరామరామ రామరామ యేల పలుకపూ
పలుకుమన్న పలుకపు పంచదార చిలుకపూ
నీవనిమ్మ న వరి నీకు వడుగు కావలే
ఇత్యాదిగా రామా మాణిక్య పూరి పాతం పాట
రూపంగా ఉన్నది. ఎంత చక్కని దీ రచన !
పలుకునది లజ్జగా ఉంది !

ఇటువంటి పాటలు పదాలుగల తాళపత్ర
గ్రంథాల నెన్నింటినో వారు నేకరించి ఆ
భాండా గారాన్ని అలంకరించారు.

పాటయీ పదాలూ గల తాళపత్ర గ్రంథా
లను నేకరించినవే కాక స్వయంగా వారు విన
వ్రాసుకొన్న పాట లెన్నో ఉన్నవి.

హరిహరీ లక్ష్మణస్వామీ ఇది యేమి
అన్యాయ మిటు చేస్తే వేమి
ఆ తల్లి నటు ఒంటిగా
అడవిపాలూ చేస్తేవా—

అని లక్ష్మణుడు గర్భవతియైన సీతమ్మను అర
ణ్యంలో దిగివడిచి వచ్చే చందర్భంలోని పాట-
పాదపాదానికి ‘హరిహరీ’ అనడంలో ఎంతో
జైన్యనూ, జాలీ ఉన్నది. పోగా పామరులకి

1. ఈ వ్యాసం, వారే విస్తరింప జేసినది, ఈ పత్రికలోనే ప్రకటించబడ్డది.

—సంపాదకులు.

ఏకధాటిని సమాసాలతో కథ చెప్పకు పోవడం కన్నా లేలికగా వాళ్లు అనుగరించేటందుకు పలుకా ఇలా విరిచి విరిచి చెప్పడంలోనే యీ సాహిత్యంలోని ప్రకన్నత ఉంది. ఈ పాటని శ్రీ కాశ్మీగారు పాఠ కృష్ణ పత్రికలో ప్రకటించారు.

ఇట్లా బాలభావను, స్త్రీలపాటలను, పామర భావను ఏ గెంతో ఉద్ధరించారు; పరిశీలించా; ప్రకటించారు; తమకు తామే కంఠం పీలిచ్చి నంతవఱకు పాడుకొని లోలోపల ఆనందించారు.

ఈ జానపదవాఙ్మయ మంతా స్త్రీ బాల పామరాదుల నాలుకలపై నిలచిపోయినదే తప్ప సాహిత్యత నందుకొన్నట్లు నేటికింకా మన దృష్టి కొనలేదు. కొంతవఱకునా ఆ దశను బొందిన వని చెప్పదగిన దేని సాహిత్య రచనలు యక్షగానాలు, మంజులు, ద్విపదలు, వచన గీతాలు మాత్రమే. ఇవి హఠుకవిత్వలు. కీని విషయంలోనూ శ్రీ కాశ్మీగారిదే పెద్ద చెయ్యి. వారి సుగ్రీవవిజయం పితక రత్నము వంటిది. కురవంజాలగూర్చి వారు వ్రాసిన విషయాలు సిద్ధాంతములుగానే నిర్ధారించవచ్చును.

ఎంత పని చేసితివి రామా-నిన్ను నే

నే మనంగును సార్వభౌమా

చెంత కీటు రాలేక చెట్లలో దాగుండి

చింతమృగమునుగొట్టువిధ మాయే నాబ్రతుకు ఆదిగా పాడుకొనే పాట గుర్తెనడిచి రామాయణం లోనిది వారంగులో ఉద్ధరించారు. కూచి పూడి వానిగూర్చి, ఆట భాగవతాలను గూర్చి ఎన్ని విషయాలు వారంగులో క్రోడీకరించారు! నిజం చెప్పాలంటే లోక మెరుగనిదీ-విషయం క్రొత్తదీ కానిదే వా రెమీ వ్రాసేవారు కాదు. అది యాచి, తూచి తూచి వారు వ్రాసినవి సర్వధా ప్రామాణికములే అయ్యేవి.

“కుభద్రాపరిణయం” విషయం చూడండి.

కాళనాస్తి జమీందారుగారి రైల్రీకి నంతా భద్రతకోసం తిరుపతి రైల్రీకి తరలిస్తూ ఉండగా అక్కడి పుస్తకాలతోపాటు వచ్చిన దిది. అన్నమయ్యగారి భార్య తిమ్మక్క వ్రాసినది. మంజరీ వికారమైన రచన. సరిగా వారి దృష్టి దానియందే లగ్న మయింది. ఆమె తొలి తెలుగు కవయిత్రి. “ఏగుబుజంబులవాడు మృగ రాజ మధ్యంబు పుడికి పుచ్చుకొను నెన్నడుము

వాడు.” అని చేమకూరకవి యీమెను యెలా అనుగరించాడో శ్రీ కాశ్మీగారు ఆ గ్రంథం పీఠికలో వెల్లడించక ఉరుకోలేదు.

ఇటీవల మద్రాసు గవర్నమెంటు తరపున ప్రకటింపబడిన కాటమరాజుకథకూడా యిట్టి మంజరీ వికార మనదగిన రచనయే. పినయ్యలయ వ్రాసినది. శ్రీ కాశ్మీగారు పరిష్కరించిన గ్రంథాలలో (రంగనాథ రామాయణం కాక) దీని కొక్కదానికే స్వయంకృతమైన పీఠిక లేకపోయినది ఈ గ్రంథం జానపద వాఙ్మయంని కల్ల మేలుబంతి అనదగినది. అగుమంచి కథకూడా అలాటిదే, శ్రీ కాశ్మీగారు నేక రించినది.¹

వచనమాలికా గీతాల విషయంలోనూ వీరిదే అగ్రతాంబూలం అనక తప్పదు. దాదాపు యిరువది యేండ్లక్రింద శ్రీ కాశ్మీగారు భారతి సంచికలో “వేంకటేశ వచనాలు” అని కొన్ని వచనమాలికా గీతాలను అప్పటికి లభ్యమైనంతవఱకు ప్రకటించడానికి యత్నించారు. కాని తర్వాత తిరుపతిలో తార్లపాకవారి సాహిత్య నిధులను గమనించి యింకా పరిశీలించి ప్రకటించే తలపుతో అప్పటికా యత్నము మానినారు.

ఆరైన తిరుపతిలో స్వామి సన్నిధిని కుదుర్చొని వాని సన్నిటిని ససిగా పరిష్కరించి విపులమైన పీఠికలతో ప్రకటించారు. వచన వాఙ్మయమునుగూర్చి తొల్ల పరిశ్రమ చేసిన వాని వీరే.

రాగతాలలోకూడ ఉన్నటువంటి “వేంకటేశ్వర వచనాలు” సాహిత్య, వైష్ణవ సంప్రదాయముల రీత్యా చాల సరసమైన రచనలు. ఈ గ్రంథం పీఠికలో శ్రీ కాశ్మీగారు వచన వాఙ్మయ వికాసాన్ని గూర్చి సర్వవిషయాలు సూత్రప్రాయంగా వివరించారు. అందే వారు కృష్ణమాచార్య వచనాలనుగూర్చి ఉట్టంకించారు అతని కేర్పొన్న వేంకటాచల విహార శతకంలోని పద్యాలను ఉద్ధరించారు. ‘ఆ వచనములు రచించిన కృష్ణమాచార్యులు కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని నాటివాడని యేకకలానగర చరిత్రాదులవలన తెలియనగును’ అని వారణాశిలో వెల్లడించారు.

1. పె సంచికలో అగుమందికథ కుద్దప్రతి ప్రకటింపనున్నాము. —సంపాదకులు.

పడునైదవ శతాబ్దివాడయిన అనంతుడు వచనము (గద్య)ను పేర్కొన్నాడు. ఆతర్వాత లక్షాశోమణికారుడు గద్యలక్షణాన్ని వివరిస్తూ గద్య, బిరుదుగద్య, చార్మిక, వచనము, విన్నపము అని అయిదు తెలుగులన్నాడు. శ్రీ శాస్త్రిగారు రన్నట్లు ఇతడు పేర్కొన్న “విన్నపములే అనంతామాత్యుడు పేర్కొన్న వచనము లగును.”

“అనంతామాత్యుడు (వచన) గద్యమనియు, లక్షాశోమణికారుడు విన్నపమనియు పేర్కొన్న తీరు రచనలని సంస్కృతిమైన శ్రీ భగవద్రామానుజాచార్యులవారు రచించిన గద్యక్రయమున, పాల్కురికి సోమనాథుడు రచించిన పంచప్రకార గద్యాదులను బురగ్గురించుకొని కట్టాటాంధ్రములలో వైష్ణవ శైవ భక్తులు సాగించిన రచనము లయి యుండు నని నేనూహించుచున్నాడను.”

— పీఠిక

“ఇంకను నిట్టివి శంకర వచనములని, శతకోప విన్నపములని, కాలజ్ఞాన వచనములని, కాలికా వచనములని, భవానీమనోహర వచనములని, శేషగిరినాథ వచనములని మఱియు గొన్ని శైలితో వచనరచనలు ప్రాచీనములుగా గాన వచ్చుచున్నవి అవి యెల్ల నించుమించుగా నుడు నాలుగవ శతాబ్దికి తరువాతివే కాదగుననుకొందురు. ఇప్పటికి నా యెనుక కందినంతలో కాల నిర్ణయము జెప్పదగిన ప్రాచీన వచనరచనలలో గొప్పమాచార్యునకు ర్తనమునకు తర్వాతి “వేంకటేశ్వర వచనము”లే పేర్కొనదగినవి. ఈ గంటలో వ్రాసిన పదునైదవ శతాబ్ది తుదిది రెండవది పదునైదవ శతాబ్ది తుదిది” అని శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆ పీఠికలో వ్రాశారు.

నానుట్లు - సామెతలు—

ఇక మిగిలిన ముగ్గురు మొక్కటి ఉన్నది. అది పామర భాషలోనే చేరదగిన నానుట సామెతలు మొదలగు వానినిగూర్చి. ఈవిషయంలోనూ శ్రీ శాస్త్రిగారు చేసిన కృషి అపారమైనది. కీర్తికేఘులు శ్రీ చిలమూరి నారాయణ రావుగారు “సామెతల యజ్ఞము” చేయవలెనని.

అలా సామెత లన్నవి జాతీయజీవనానికి కొలబద్ధంబుంటివి. అంటే జాతి శక్తి, సంస్కృతి,

ఎలాంటిదో ప్రత్యక్షంగా మనకు ప్రతిబింబించే వన్నమాట! ఆయాప్రజలు, వారుపయోగించే ఆయాభాషలు సంస్కారవశమునక్రమశః పరిణామం చెంది చెంది సుధూపం దాలుస్తూ ఉండడం సంభవిస్తూ ఉంటుంది. అలా మానవ జాతి, తదనుగుణంగా వారి భాషా తేరుకొని తేరుకొని లేటపడుతూ ఉండే అవస్థల్లో అప్పుడప్పుడు ఆక్కడక్కడ సమష్టిగా సంఘానికి సమన్వయించేలాగున రసాయనంవంటి రసగుళికలు అనుభవ పూర్వమైనవి, అదరణీయమైనవి ఉద్బుద్ధమౌతూ ఉండడం సంభవిస్తూ ఉంటుంది. అల్లాటివే మన న్యాయాలు, జాతీయాలు, నానుటలు, సామెతలు మొదలైనవి. ఇవి ఆయా ప్రజల నాలుకలపై తేలికగా తేలియాడుతుంటవి. అటువంటి వాటిలోనే ఆయాజాతుల ప్రజల ఆభిరుచులు, అనుభూతులు, పలుకుతీరులు, కూర్పు నేర్పులు, ఆశావాసాలు, సారస్వతైరస్యములు, ఛందస్సుందర్శములు అన్నీ అద్దములో వలె ప్రతిఫలిస్తూ ఉంటవి. అంతేకాక వాటిలో నాటివలకు వెలసిన జాతి జీవితమంతా, శక్తి అంతా, అనుభవమంతా పొంగు పరుపుబడి ఉంటుంది. అట్టి తీరు తీరుములుగల భాషాసామగ్రిని వట్టి సరకుగా కొట్టివేయుట తగదు. శేషాక్ష నా వాటి సేకరణ - ప్రకటన ఆవసరం. ఏనాటికైనా, ఏభాషకైనా వాటి ప్రయోజనం అంతరించరానిది. అన్ని భాషాసాధాలు అందుమీదనే ఆధారపడి ఉంటవి. ఇవి రాలిపోతే అవి కూలిపోతవి.

శ్రీ శాస్త్రిగారు ఎన్నో పలుకు బళ్ళకీ, నానుళ్ళకీ చిత్రాలు నిమోహించారు.¹

దేశం మొత్తం మీద అనేక ప్రాంతాలలో పెద్దల బుట్టలోను, నోళ్ళల్లోనూ ఆగి ముగి ఉన్నవాటిని, అచ్చయినటువంటి-కొనటువంటి బహుగ్రంథ సంచయములోని వాటిని, ఊరూరా తిరిగి, కనపడిన వారి నల్లా అడిగి, అడియిదీ తిరగేసి, విన్నవాటిని విన్నట్లు, కన్నవాటిని కన్నట్లు-అర్థం అయినా కాక పోయినా వ్రాసి ఉంచుకొని తంటాలు పడితే ఏనాటికైనా ఒక రూపం వాటికి తీసుకురావచ్చు. సేకరణ ఒక పద్ధతి క్రింద చేయలేదు. సేకరించిన పదప ఒక పద్ధతి కల్పించ

ముద్దరాజురామన-కవినంజీవని

శ్రీ రావూరి దొరస్వామికర్మగారు

○

త్రైసుగు భావలో ఛందోవ్యాకరణ లక్షణ గ్రంథములు పెక్కులు గలవు. అందు నేడు ముద్రితములై ప్రచారములో నున్నవి ప్రేక్షా లెక్కింపదగినంత యల్పసంఖ్యాకములై యున్నవి. మీఁదు మిక్కిలి యాముద్రిత లక్షణ గ్రంథములం దే నాలుగుదో సుపరిష్కృతములు. ముద్దరాజుగృహమండక క్రిమిగ్రస్తములై శిథిలములై నామరసితములై యుద్ధరింపబడక తాళపత్ర గ్రంథాలయములందు మూలబడి వచ్చు. ఈ విషయంలో యింకా ఎంతో పర్యాప్తమైన పరిశీలన జరపవలసి ఉన్నది.

‘జరుగవలెను-జానపదుల సాహితీ సామగ్రిని సమకూర్చి, ససిపఱచి, సముదిత ప్రచారముతో వాటిని సంక్షింపదడం వెంటనే జరుగవలెను.’ అని పరితపించి ‘ఊహారు, నాడు నాడు భిక్షుగాడై తిరిగి’ ‘జేబులలో నోటుబుక్కు ఉంచుకొని’ ఆక్కడక్కడ ఆప్పటి కప్పుడు వ్రాసుకొంటూ వచ్చారు శ్రీ కాశ్మీరీగారు. ఆప్పడప్పుడు మచ్చుకు వాటిని ఆంధ్రపత్రిక లలో ప్రకటిస్తూనూ వచ్చారు. ఇంకా ప్రకటింపవలసినవి బోలెడున్నవి. ‘ఆమరమువలె మనుష్యవర్గము, జంతువర్గము, గ్రామవర్గము, జాతివర్గము, శరీరవర్గము, బాంధవవర్గము, నిందావర్గము, వర్గవహారము, నామ వర్గము, కథావర్గము-ఇత్యాదిగా వర్గ విభజన చేసి, నానుళ్లను, పాటలను, లఙ్ఘాలను, పలుకు గుత్తులను ప్రకటించాలని వారి చిరకాల సంకల్పము. వర్గవిభజన చేసి ఏరుస్తున్నాము, కూరుస్తున్నాము, బైకం అనుకూలిస్తే త్వరలోనే ప్రకటిస్తాము.

సాహిత్యానికి శ్రీ ప్రభాకరకాశ్మీరీగారు చేసిన సేవ ఆపారమైనది. ప్రత్యేకించి జానపద సాహిత్యానికి వారు చేసిన సేవ అమాల్గమమైనది. పలుముఖములైన శ్రీ వారి ప్రతిభకు నా శతసహస్రప్రణామము!!

యనూర్యంపశ్యములై పెక్కుతెలుగు లక్షణ గ్రంథములు ప్రకృతముగలవు. భాషాభిమానులు వాఙ్మయమునకు జీవగట్టులగు నిట్టి లక్షణ గ్రంథముల వెలుగులోనికి దెచ్చుటకు యథాశక్తి పాటుపడుట వారికి బ్రభుమకర్తవ్యమని నా విన్నపము.

ప్రకృతము కవిజనసంజీవని యను లక్షణ గ్రంథముంగూర్చి యింగుం బ్రస్తావించి, దలఁచితి. ఇయ్యది ముద్రితమే కాని యనమగ్రము, ఆపరిష్కృతము. సమగ్రగ్రంథ మెందేని లభించిన నన్నదానితో సంప్రతించి పరిష్కరించి ప్రచురింపవలసియున్నది. లేదా ప్రచారములో నున్న యీ యనమగ్రప్రతి (వావిళ్లప్రతి) నేని సుపరిష్కృతము గావింపవలయు.

కవిజనసంజీవని తెలుగు ఛందోవ్యాకరణ విషయములగూర్చి స్వల్పముగా మాత్రప్రాయముగాఁ దెల్పు లక్షణగ్రంథము. దీనికిఁ గవి పెట్టిన పేరు ‘కవిజనసంజీవని’ యని యీ క్రింది పద్యమావలనఁ దెలియుచున్నది.

క. ఒనరించెద నన్నయలి
క్రమముజ్ఞప్రముఖనిఖిలకవిహక్తిమణి
జని యగు ‘కవిజనసంజీవని’
వని యనులక్షణము నుకవివగలు నుతింపకొ.
గద్యలో సయిత మీపేక యున్నది.
కాని తరువాతి లాక్షణికులు దీనినే కవిశాస్త్రక సంజీవని, కవిసంజీవని, కవిజనసంజీవము మున్నగు పేర్లతో వ్యవహరించియున్నారు.

కవిజనసంజీవని గ్రంథకర్త :
ముద్దరాజు రామభద్రకవి. ముద్దరాజు రామన, రామభద్రయ్య యని లాక్షణికులచేఁ దేర్పినవనియె. ఇతని తండ్రి ముద్దరాజు గణపయ్యమాత్యుఁడు. గణపయ్యకుఁ దెదరామన, పినరామన, రామన (మనకవి) అని ముగ్గురు కుమారులు. అందు మనకవి కనిష్ఠుఁడు. ఇతఁడు నందవరక నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు; మదనగోపాలభక్తుఁడు, ఈ విషయము లన్నియు

గ్రంథమునందలి యవతారికావ్యాసాంత పద్య గద్యములచేఁ దెలియుచున్నవి.

సీ. అందమా నీకే మహాసుధానిధి నిరా

మాటలాక్షణిక తాకాశలంబు

దొరయు నీకే కవిసోమస్తుతా నేక

నాటకాలంక్రియాపాటవంబు

తగు నీకే శాస్త్రీక స్తవనీయభావ్యుక్త

యటముఖ్యశబ్దవిద్యానిరూఢి

చెల్లు నీకే లక్షణగీయమానక

విత్సవై శారద్యవిలసంబు.

గీ. నవచ బుధు లెల్ల వివరింప నలరు ముద్ద రాజు గణపయ్య గర్భవారాశిపూర్ణ చంద్ర పెదరామ పినరామ సచివమణుల కనుగఁడమ్మఁడ రామభద్రాఖ్యకవిని.

(1-8)

గద్య:— 'ఇది శ్రీ మన్మథన గోపాల కృపాటాక్ష ప్రాప్త పారపారస్వత సంపదా నంద నందవరకులాలంకార ముద్దరాజు గణప యామాత్య పుత్ర పెదరామ సచివ పోదర రామభద్రప్రణీతించైన కవిజనసంజీవని యను లక్ష్యగ్రంథము....'

పై రచనలన రామన మహావిద్యాంసుఁడు, లాక్షణికుఁడ, కవితావిశారదుఁ డనుట లెల్ల మగును.

ముద్దరాజు పెదరామన :—

మన ముద్దరాజు రామన కగ్రజాంతు. ఇతఁడు పింగళిసూరన రాఘవపాండవీయము నకు రాఘవపాండవీయాదగ్గ మను శేర వ్యాఖ్య రచించె. ఆ వ్యాఖ్యలోని గద్య కవిజనసంజీవనిగద్యం బోలి యున్నది.

'ఇది శ్రీ మన్మథన గోపాల కృపాటాక్ష సంప్రాప్త పారపారస్వత సంపదానందనంద వరాన్వయక్షీరపారావార రాకొనుధామ ముద్దరాజు గణపయామాత్య పెదరామసుధ మణి ప్రదర్శితం బైన రాఘవపాండవీయా దర్పంబు.'

దీనిని సరిగాఁ బరిశీలించక కొందఱు రాఘవపాండవీయవ్యాఖ్యాత కవిసంజీవనీ కర్తయగు ముద్దరాజు రామనయే యని ప్రమాది మునఁ దలంచి ప్రకటించియున్నారు. ప్రథమ ముగా వీరేశలింగముగారు తమ కవుల

చరిత్రలో నీ పారపాటు గావించిరి. (ముద్ద రాజు రామన్న కవి సంజీవని యను లక్ష్య గ్రంథమును రచించెను. మఱి యు నితఁడు రాఘవ పాండవీయమునకు వ్యాఖ్యాన మునుగూడఁ జేసెను. కవులచరిత్ర - 2-వ భాగము) తరువాత ననంతని ఛందో దర్పణోపాద్ఘాతమును శ్రీ గిడుగు సీతాపతిగారు వీరేశలింగముగారి వ్రాతను జూచి భ్రమించి ముద్దరాజు రామనకే వ్యాఖ్యానకర్తృత్వ మంటఁ గట్టిరి. (చూ. ఉపోద్ఘాత. పు. 9: ... ప్రథమాంక విభక్తులపై...అనే ఛందోదర్పణము లోని పద్యమునై 16 శతాబ్దాంతమున ఉ దినవా దని వీరేశలింగము పంతులుగారు చెప్పిన ముద్దరాజురామన్న రాఘవ పాండవీ యాదర్శములో రెంత చోట్ల ఉదాహరించి నాడు.)

ఇంకను మఱికొందఱి ప్రమాదమును లక్ష్య గ్రంథ పీఠికలలో సభస్సూచికలలోఁ గావించి యున్నారు. కవిసంజీవ వ్యాదర్శగద్య లింఛ మించు సమముగా నుండుటవలన భ్రమించి యాదర్శగద్యలోని 'పెదరామ' నానుభేద మును సరిగా గమనింపమిచేసి ప్రమాద మేర్పడి యుండుఁగాబోలు ! ఈ పారపాటును సవరించి, 'అనంతని ప్రశస్తి' యను వ్యాసమున నాంధ్ర పాఠ్య పరిపత్పత్రికయందు నేను బ్రకటించి యున్నాను. (చూ. పత్రిక సం. 38-40వీక 1-3 పు. 25-26) ఇటీవల శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారి యాంధ్రకవితరంగిణిలోను నీ ప్రమాదము దొలగినది గాను. (చూ. 10 సం పుటే-105 పుట: -) పింగళి సూరన చరిత్రము వ్రాయు సందర్భమునఁ దరంగిణిలో నిట్లు రచితము—'కవిసంజీవని యను లక్ష్యగ్రంథ మును రచించిన ముద్దరాజు రామకవి యీ రాఘవపాండవీయమునకు వ్యాఖ్యానము రచించెను'. ఇకముందు ముద్దరాజు రామన చరిత్ర వ్రాయువట్టుననేని వీ రీప్రమాదమును సవరించుకొందురుగాక.

కవిజనసంజీవనీకర్త ముద్దరాజు రామన; రాఘవ పాండవీయ వ్యాఖ్యాత పై రామన కగ్రజాం డగు ముద్దరాజు పెదరామన యని విజ్ఞు లెఱుంగుదురు గాక.

రామచంద్రకాలము :

చిత్రశిల్పముగాను 16 శతాబ్దాంతపువార డని మూలముగాఁ జెప్పిరి. ఇందుక నూత్నముగా నీతని కాలము నిర్ణయింపఁ గడఁగెడ. రామచంద్రజాండగు పెద్దరామచంద్రుని పాండవీయ వ్యాఖ్యాత యగుటచేతను, నాతని వ్యాఖ్యలో ఆంధ్రభాషాభూషణము, కావ్యాలంకార చూడఁజూచి, అనంతని ఛందము, కవి చింతా మణి యను లక్షణ గ్రంథము లుదాహృతము లయి, యీ కవిసంజీవని గృహీతము గావించుట చేతను, మన రామచంద్రుని తనవారివార డని, సంజీవని యాదర్శ వ్యాఖ్యానంతరకాలిక మని చెప్పవచ్చు. నూరన రాఘవ పాండవీయ రచనాకాలము క్రీ. శ. 1545 ప్రాంత మని నిర్ణయింపఁబడియున్నది. (చూ. కవితరంగిణి. 10 సంపుట 104 పుట) ఏతద్గ్రంథ వ్యాఖ్యాత తయ్యుండగు మన కవి గ్రంథము క్రీ. శ. 1550 తరువాతిదిగా నెన్న వచ్చు. 1550 సం. ప్రాంతమువారడగు చిత్రకవి పెద్దన తన లక్షణ సార సంగ్రహమున లాక్షణికులఁ జేర్చును నెడ మన రామచంద్రుని ప్రస్తావింపఁడయ్యె. చిత్ర కవి పెద్దనగారి తనయుఁడు చిత్రకవి యనంత కవి. ఇతఁడు రామరాజ భూషణుని హరిశ్చంద్రలోపాఖ్యానమునకు వ్యాఖ్యానము రచించె. నూరన రాఘవ పాండవీయ దృశ్యర్థిని జూచి రామరాజ భూషణుఁడు హరిశ్చంద్రలోపాఖ్యాన దృశ్యర్థి రచించినట్లు, ముద్దరాజు పెద్దరామచంద్రుని పాండవీయ వ్యాఖ్య వ్రాయుట నఁచి యీ యనంత కవి హరిశ్చంద్రలోపాఖ్యానవ్యాఖ్య వ్రాసి యుండుఁ గాఁబోలు! ఈ యనంతకవి తనగు వ్యాఖ్యలో 'సంధి గూర్చుండఁ బ్రథమాంత శబ్ద విరతి (1-12) అను కవిజన సంజీవని లక్షణమును బ్రమాణముగాఁ జూపెను. కావున ననంతకవి వ్యాఖ్యారచనకుఁ బూర్వమే యీ కవిసంజీవని రచన జరిగియుండవలయు. అనంతకవి క్రీ. 1550 1610 ప్రాంతీయుఁ డని కవిచరిత్రకారుల నిర్ణయము. హరిశ్చంద్ర లోపాఖ్యాన రచన వసుచరిత్ర రచనా నంతరము జరిగినది గాన, నయ్యది క్రీ. శ. 1580 సం. ప్రాంతము నందలిగాఁ గవితరంగిణి నిర్దేశించెడు. తర్వాత 1610 లోఁగా ననంత కవి వ్యాఖ్య రచించి యుండవలయు గానఁ గవి

సంజీవని 1590 ప్రాంతములోనిది గా నెన్నవగు.

మఱియు నీ కవిసంజీవనిలో రాఘవ పాండవీయము (1545 సం.) పాండురంగ మాహా త్మ్యము (1560), తరిగొప్పల మల్లన చంద్ర భాను చరిత్ర (1586-1613 ప్రాంతము), పొన్నిగంటి తెలగన్న యయాతి చరిత్ర (1574-81 మధ్యకాలము) + దాహృతములు. చిత్రశిల్పముగా - ముద్దరాజు రామచంద్రుని మించుగా లింగమగుట తిమ్మకవి లోడి సమ కాళికుఁ డగుటచే నీ కవిలోకసంజీవనినుండి యాతఁడు తన సులక్ష సారమున నేమియుఁ గైకొనలేను' అని కవులచరిత్రలో వ్రాసిరి. (చూ. ద్వితీయభాగము - ము. రామచంద్ర) వారి కిడ నుండిన సులక్షణసారమున లేదేమో కాని నేఁడు ప్రచురములో నున్న యీ గ్రంథమునఁ గవిసంజీవని పద్యములు గలవు. ఒక వేళ నవి ప్రక్షిప్తము లయి యుండునేమో? ఇదమితమని నిర్ణయింప నలవి గాదు. ఒక గ్రంథములోని దానిని మఱొకదాని లోనిదిగాఁ జెప్పట, పూర్వకాలిక లక్షణగ్రంథములందు తర్రకాలిక గ్రంథం పద్యములఁ జూపించుట యిత్యాదు లగు తార్కాణము తెనుఁగు లక్షణ గ్రంథము లందు గోచరించుచుండు. పై పరామర్శకలనఁ గవిజనసంజీవని రచనాకాలము 1590 సం. ప్రాంత మని, కవికాలము 16 వ శతాబ్దాంతర హాగ మని నిర్ణయింపవలయు. కవినివాసాది వృత్తాంతములు చెలియ నాధారములు ప్రకృతము గానరావు. ఇక గ్రంథమంగూర్చి పరిశీలంతము.

గ్రంథసమీక్ష :

ఈకవిసంజీవనిలో నాల్గు తరంగాములు గలవు. అందలి విషయములు వరుసగా 1. యతిపద్ధతి 2. నిధిక్షిపద్ధతి 3. సమానపద్ధతి 4. సంధి పద్ధతి యనునవి. అన్ని తరంగాము లకమగ్రములు, లుప్తపద్యములు ఈ సంజీవనిం జేర్చియుండువానిని లక్షణ గ్రంథములు-అప్పకవీయము, అహోబల పండితీయము, సులక్షణసారము, స్వలక్షణ సారసంగ్రహము (మంచిమంచి తిమ్మన), కవిసంశయ విచ్ఛేదము (అడిదము సూరికవి), లక్షణశిఖరము (పాత్రపి వేంకటరమణకవి), అనందరంగరాట్టండము (కన్నూరి రంగకవి) మున్నగునవి పెక్కు లుగలవు. ఇవిగఁ గవిసంజీవని

లోని కొన్ని లక్షణములఁ గైకొనియు మఱి కొన్ని లక్షణముల ఖండించి స్వమతముల నట నట నుదాటించియున్నాడు. అవి యెల్ల సంగ్రహముగా ముందు తెల్పఁబడును. కవిజనసంజీవ నిలో నీ క్రిందిగ్రంథములలోని పద్యము లుదాహృతములు - కవిత్వయ భారతము, భాస్కర రామాయణము, రంగనాథ గామాయణము, వసంత విలాసము (నాచన సోమన?), పెద్ది రాజా నలంకారము (కావ్యాలంకార చూడామణి), వైషధము, వరాహపురాణము, శృంగారపద్యము, మనుచరిత్ర, ఆముక్షమాల్యద, రాఘవ పాండవీయము, పాండురంగ మాహాత్మ్యము, యయాతి చరిత్ర, చంద్రభాను చరిత్ర. ఇందు భారతమునుండియే చాల వల కుదాహృతులు గలవు. యయాతి చరిత్ర-నూరపరా జని యచ్చు ప్రతి. ఈ నూరపరా జెవ్వఁడో? యయాతి చరిత్ర కర్త పొన్ని గంటి తెలగన్న. రామన యుసంగిన లక్ష్మ్యము లగ్లే వరుస దప్పక కొన్ని పట్టులందుఁ బై లక్షణ గ్రంథములందు సంగ్రహింపఁ బడి యున్నవి. కూచిమంచి తిమ్మన యీ సంజీవని లోని విషయము లామూల్యగ్రము గ్రహించి తన కున్న మతభేదములను బ్రదర్శించి యున్నాఁడు. లక్షణశోమణిలోని చతుర్గా

త్వాసము కవిసంజీవనీ ప్రతిబింబము. ఆనంద రంగరాట్నందము చతుర్గాత్వాస పూర్వభాగము (వ్యాకరణ విషయము) నట్టిది. ఇంకఁ గవి సంశయ విచ్ఛేద విషయమా? కవి సంజీవని లోని పద్యకులఁ బునరుద్ఘాటితము చేయుచు నందు లేని యితర లక్షణ విశేషములఁ జెల్పుటకే రచిత మని యీ క్రింది తత్కృతియనుభవపద్యమువలనఁ జెలియనగు.

‘కవిజనసంజీవనిలోఁ
దవినపద్యకులు మఱి యితరలక్షణల
త్యువనిర్విష్టగుల్ చె
ప్పవలయు వేల యొక్క పద్యచేతకా.
ప్రియ మందఁగఁ గవులు కవి
త్రయ సుకవిత్వానుసరణిఁ దప్పక కవిసం
శయవిచ్ఛేదన! మనునా
వ్యయ మిడి లక్షణ మొనరు నాద్యలు
[మెచ్చన్.]’

కవిసంజీవనియందు బలఁ గవి సంశయ విచ్ఛేదమునఁ దరంగములను (1, 7, 8) విభాగము లుండుట గమనింపఁదగ్గ విషయము. ఇంక వెలుఁగులోనికి రాక మూలఁబడియున్న లక్షణ గ్రంథము లేన్ని యీ సంజీవని ననుకరించెనో?

ఆటవెలది : తేటగీత

ఆటవెలదు లన్నఁ దేటగీతము లన్న
మనసు కరఁగిపోవు మంచుపగిది
నాట లేక తేటపాటయు లేకున్న
వెలదు లున్నఁ జాలు వేవరాలు !

(ఇది శ్రీ ఆచంట సాంఖ్యాయనశర్మగారి చాటువు. సంఘసంస్కర్తగా, మహాపండితుడుగా, వక్తగా వెలిగిన శ్రీ శర్మగారి చాటువులు పెక్కింటిని శ్రీనిదడవోలు వెంకటరావుగారు సేకరించి భద్రపరచారు. వాటిని క్రమంగా ప్రకటించుతాము. —సంపాదకులు.

శాస్త్రిగారి ఖండకావ్యాలు

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యులు.

—: * :—

కూలంకషమైన పాండిత్యపాటవమును, దానికి సరివచ్చు ప్రతిభావిశేషమునకును బట్టుకొమ్మలై పరమపావనమైన ప్రవర్తనముచేతై రెంటికీని వన్నెదిద్దకాలిన విద్యదర్శకబులు కీర్తిశేషులు ప్రభాకరకాశ్రిగారు. పండితాఖండలుగా, విమర్శకశోమణులుగా, బరిశోధక ప్రథమ గణ్యులుగా శ్రీకాశ్రిగారు సర్వాంధ్రజేతమునకును సుపరిచితులే. వయసుతో వరిల్లిన యాధ్యాత్మిక తత్వాభినివేశము చేతను, బహు ముద్రితా ముద్రితగ్రంథ పరిష్కరణ పరిశోధన ప్రవణతచేతను, సత్యముకంటె నసత్యమునే యెక్కువగాఁ బ్రకటించునని కవిత్వమునెడఁ దమకుఁగల స్థిరమైన యభిప్రాయముచేతను నధికార సామర్థ్యములు కల వారయ్యు వారు మహాకావ్యరచనమున కంతగా మనసు చొప్పింపరైరి. లేనిదోఁ “గ్రాత ప్రాతల మేలుకలయిక”కుఁ బరమోదాహరణములైన ప్రాథకావ్యములను సృష్టించి వారాంధ్రభాషాయోష యజుత సభినవాలంకృతుల నెన్నింటినో కై నేసి యుండెడివారే. అట్టి యలంకారముల సంపూర్ణ సౌందర్యముతో నందగించు నదృష్ట మాంధ్రికి లేకపోయినది; కాని యా సౌందర్యప్రకాశము నిండించుక ప్రదర్శించు చిన్నతొడవులు కొన్ని యామె ధరింపక పోలేదు. అవి కాశ్రిగారు జీవిత పూర్వార్థమున నపూడప్పు డలవోకగా రచించిన లఘుకావ్యములు. ఇందుమించు నూతనీ పద్యములతోఁగూడిన యట్టి కావ్యము లేదనిది మిది యున్నది. ఆకృతిని లఘువు లయ్య నంద చందముల నతిప్రాధమ్యమైన యాకృతులఁ బురస్కరించుకొని శ్రీకాశ్రిగారి కవితా ప్రతిభను ప్రదర్శింప యత్నించెదను.

కావ్యమున కాలంబమైన కథావస్తువు నెన్నుకొనుటలో శ్రీకాశ్రిగారు సరియైన పద్ధతి విశిష్ట మైనట్టిది. సాధారణముగా వారు యథార్థముగా జరిగినదియో, దాము చూచినదియైన విషయమునే కథా వస్తువుగా గ్రహించుచుందురు. ఒక్క ‘కపోత కథ’లోఁ

దప్పుఁ దక్కిన కావ్యము లన్నింట వారు తాము స్వయముగా నెఱిగిన విషయములనే వర్ణించి యుండిరి. చిన్న నాటి చేష్టలు కేవలము వారి స్వవిషయమే. ‘విశ్వాసము’నందలి కథ వారు ప్రత్యక్షముగా దర్శించినట్టిది. ‘కడుపుతీపు,’ ‘దివ్యదర్శనము,’ ‘మా న్నాళ్ల ముచ్చట’ యను వానియందలి కథలును గల్పితము లైనవి కావు. వానిని గూడ వారు కనియో, వినియో యథార్థము లని విశ్వసించిన పిమ్మటనే గ్రంథములఁ గావించిరి. మా న్నాళ్ల ముచ్చటలో “యథార్థమైన యొక గాథార్థంబు వాక్రమ్యంగా వారంభించితి”ననియు, దివ్యదర్శనమునఁ “జెప్పెదన్ నిజము పెంచి సమంచితమైన సత్కృతి”ననియు గ్రంథారంభముల వారే వ్యక్తము చేయుండిరి. కల్పితకథలు కృత్రిములై సత్యమూర్తులుగా నుండుననియు, జరిగినకథలు సహజనుండరములై పతితలకు రసానందమును నీలిబోధను జూపి లాసంగననియు వారికి మాటని యభిప్రాయము. అందుచేతనే కల్పితములను, సత్యమూర్తులను, నూహయాత్ర సాధ్యములునైన కథలతోఁ గూడిన కావ్యము లన్న వారి కంత సంకసము చేకూరెడిది కాదు.

సంస్కృత లాక్షణికులు కావ్యప్రయోజనము నుగ్గడించు సందర్భమున “నద్యః పర నిర్వృతి” లో పాటుపదేశమునకుఁగూడ నొక్కొంత ప్రాధాన్యము నొసంగియుండిరి. ఆనందోపదేశములే (To teach and delight) కావ్యప్రధాన ప్రయోజనము లని పలువురు పాశ్చాత్య విమర్శకులును దలంచియుండిరి. శ్రీకాశ్రిగారి కావ్యము లన్నింటనీలిబోధనిండి నిబిడికృతమై యుండును. వాస్తవమున వాని సృష్టికి మాత్రకందమైనది నీలిబోధన ప్రవణతయే. వారు ‘దివ్యదర్శనము’ వ్రాయుటకుఁ “దత్త విమర్శణము లోకమందుఁ బరిపూర్ణము కాఁగలదన్న వేడ్క పొందిరి గొనుట”యే ప్రధాన కారణము. మా న్నాళ్ల ముచ్చటకు నీజము “అరంగురిన కూరిమిం జెలఁగు భార్యభర్త లేతక్కథాసారం బారసి మేలు

గాంతు రను" నుత్సాహము, చిన్న నాటి చేష్టలలోఁ దండ్రిగారు కావించిన నీతిబోధ "నాడె కాదు నాకు నేడను నేనాడు నెమ్మనమ్మనందు నిర్భయించు" నని వారు వాగ్దత్తుచుండిరి. రసప్రచుర మయ్యును నీతి రహితమైనచో నెట్టి వస్తువైన 'పాలిత్రత్యము లేని పడలేటి బెడఁగు'వలె శాస్త్రీగారి మనస్సు నాకర్షింపఁజాలదు. వ్యక్తులయెడ నైతము వారి దృష్టి యట్టిదే. ధనయాపాధికారములచే నెంత ఘనులయ్యు చాఱిగ్రహీతులైన వ్యక్తులు వారికిఁ దృప్తిపరయులు. అట్టివారియెడ వారి కౌదారమును లేదు; దరమును లేదు.

శ్రీ శాస్త్రీగారి కథాకథన పద్ధతి ప్రసన్న రమణీయమై యలరారుచుండును. విశ్వాసము, చిన్న నాటిచేష్టలు అనువానిలోఁ గథావస్తువత్యలమైనది. మొదటిదానిలో నొక రస నిర్భరమైన దృశ్యమును, రెండవదానిలో బాల్యోచితమైన యొక జీవితానుభవమును వర్ణింపఁబడినవి. కపోత కథకును భారతమునఁ దిక్కిన సోమయాజి వర్ణించిన అబ్ధి కపోతో పాఖ్యానమునకును గథాసంఘటనమున సంతగా వ్యత్యాసము లేదు. కడుపు తీపులో జేపటివేళ యందలి "ఆకొమ్మ వివరెఁ గడఁగాఁబడఁగా నాకొమ్మ, యందు మిసమిసఁ బ్రాకిన యట్టయ్యె నదియుఁ బామె యేమె" యను వాక్యమును జదువునప్పుడు పతితల వృద్ధయమునఁ గలుగు కథావగమన కారుకము చీకటి వేళ యందలి సర్వదంశన వృత్తాంత మెటుంగు నప్పటికిఁ బారము ముట్టి, యచ్చటి కరుణరస నిర్భరత్యముచే నొకొక పారవశ్య విశేషమును గలిగించును. మాన్వార్థ ముచ్చటలో గృహపతి యెల్లని "దిటవుగాఁ గొఱిలించి, సందిటఁ గదించి యింపు చవులూరు మోవిఁ జొలించు" దృశ్యమును గృహిణి చూచిన ఘట్ట మాకథలో గర్భసంధి. సేవదాస్సినీ వలచి యిల్లాలి నవమానించిన యాయెంటి యజమానునికి "గూనివీఁపును జెఱిసోర్, మిడి గ్రుడ్డు, వ్రేలెడు దొడఁజన్, బానకడ్చును, నర్వచేండ్లకుఁ జెయ్యెను" గల్గి యసహ్యమైన యాకారముతోఁ గూడిన ముదివగ్గును దిగఁగలియొద్దఁ గాంచవలసివచ్చుటయే శిక్షయైనది. జరిగిన వృత్తాంతమునకు ఫలితమైన యీ విషయ మాదితర పద్యమున నించుక

హాస్యచ్ఛాయతో నెంతో రమ్యముగాఁ జెప్పఁబడినది. దిక్కుదర్శనమునఁ గథాకథన సైపుణ్యము పరాకాష్ఠ నందినది. కథ యిందుఁ గాలక్రమ పద్ధతిని గాక కార్యకారణ పరిపాటితో నడచినది. కథారంభమునఁ జెప్పఁదగిన పూర్వవృత్తాంతమును గథ కొంత జరిగిన పిమ్మట మధ్యగాఁ జెప్పుట యింకుతు నిదర్శనము. కథాంతమున బ్రాహ్మణుఁడు సామైత్సనకదుర్గాంబును జూచి గృహిణి యనియు, దుర్గాప్రసాదవలెని జూచికనకదుర్గాంబ యనియు భ్రాంతినిొందుట పాతకుల నదృష్టరస పరవశుల నొనరించును. అతఁ డానాఁడు భోజనమునకు సకాలమున రామిచే దుర్గాప్రసాదవలె భక్త్యముల గ్రహించి స్వయముగాఁ గొండపై కరిగ నని ముందుగాఁ జెప్పకపోవుట యిచ్చటి యదృష్ట రసావతరణమునకుఁ గారణము. ఇట్లు కథను గేలము వాచ్యము చేయక కొంతవఱకు" బాతకుల యూహకు విడిచివేయుట కథన పద్ధతిలోఁ గల యొక గడుసుపోకడ. విశ్వాసమునఁ గుక్కు మరణించె నని స్పష్టముగాఁ జెప్పివేయక "కాశ్యోనికి నులుకుట గంటి మేము, కుక్కు యీవలియొడ్డన కెక్కుజాడ కానరా దయ్యె"నని నూచించి, యుప్పరి గుండె బాడకొనుచుఁ దట్టపాటలమాల తల పెట్టుక కాల్యప్రక్రతుఁ బరుగువాటె ననుటతోఁ గథను విడిచివేయుటయు నీమార్గమునకుఁ జెందినట్టిదే. చిన్న నాటి చేష్టలలో జంతులరాలమునండి పడిన పిమ్మటఁ దల్లియో తండ్రియో యెవ్వరో వచ్చి తమ్మింటికిఁ గొని పోవునవఱకు అనఁగా స్వృతికల్పి మరల వచ్చునవఱకు జరిగిన వృత్తాంత మిట్లే వాచ్యము కాక వ్యంగ్యము చేయఁబడినది.

కథ చెప్పుచు మధ్యమధ్య సందర్భము ననుసరించి ముందు వృత్తాంతమును నూచించు చుండుటకూడ నొక రమణీయమైన పద్ధతి. సంస్కృత నాటకములలో నిట్టి పద్ధతి తఱచు కాన వచ్చుచుండును. కవి చెప్పుకొన్ని వాక్యము లాయా సందర్భములకు సరిపడినట్లే కనఁబడుచుఁ గథ జరిగినకొలంది భవిష్య దర్శనూచకములుగాఁ బరిణమించును. ఇట్టి వాక్యములు శాస్త్రీగారి కావ్యములలో బెక్కు చోట్లఁ గానిపించును. రెండు మాత్రమే యివట నువాహించెదను, కడుపు తీపులో

నటన యిల్లాలు కృష్ణలో స్నానము చేయుచు 'అర్జునుడి నూర్పునకు, హరహర యటంచు ముకుతేవుల మూసికొని యామె మునుక గొనఁగ' నొడ్డున నున్నపిల్లలు 'మనిఁగె మా యమ్మ యయ్యయో మనిఁగ'నని తండర బింద తగుటయు, బని యంతయు ముగించుకొని యామె నిద్రపోవుటకు వచ్చి పిల్లలను జూచి 'అమ్మ యమ్మ యటంచెప్పు డమ్మకొఱక కోదనం బాయె నే మాదుకో కడమ్మ అమ్మ లేకున్న'నని యుమ్మలించుటయు నామె పిల్లలను వియోగసముద్రమున ముంచి మరణింపఁజూపు నున్నదను భావ్యమును నూచించుచున్నది. దివ్యదర్శనమున బ్రాహ్మణునకు భోజనము పెట్టుటకు ముంగు గృహిణీవేషమున నుండిన కనకదుర్గ బై పసాక్షాత్కారము కలుగ లేదని నిరుత్సాహుడై పరితపించు నాతనితోఁ జెప్పిన వాక్యము లన్నియు నభిప్రాయ గర్భితములై యొక చమత్కారమును బ్రదర్శించుచున్నవి. ఆమె గృహిణీ యని బ్రాహ్మణునభిప్రాయము కాని నిజమున కామె సాక్షాత్కరనకర్తయే. ఈ యంశమును బురస్కరించుకొని మారినచో 'బ్రత్యక్షుంబైనది నీ తొకింత, యట మాటై యింక నేమున్నదో' 'కానన్ రాదన దామె నీ యెదుర సాక్షాత్కారమై నిల్చినన్' అను వాక్యములందలి భార గాంధీర్యము వ్యక్త మగును.

వస్తువులకో వ్యక్తులకో యుండు వ్యత్యాసమును తేటపఱచుటకై శ్రీ శాస్త్రి గారు ప్రదర్శించు ప్రతియోగ ఘట్టము లద్భుతావహములుగా నుండును. విశ్వాసములో నిజమునకుఁ జొదలి ప్రక్కఁ గూర్చుండిన యల్లని వృత్తాంతమునకును బ్రధాన కథా విషయమునకును సంబంధము లేకమైనను గానరాదు. కాని యది విశ్వాస నిధానమైన యాశ్వాసము ప్రవృత్తికిని సాధారణ మానవ ప్రవృత్తికిని గల భేదము నూచించుటకై యుద్దేశపూర్వకముగా నందుఁ బ్రవేశ పెట్టఁబడినది. రైలు కడల మొదలిడఁగానే బ్రాహ్మణ యువకునిఁ జూడ వచ్చిన యత్ర మామలతో నాతని పడుచు పెండ్లాము కూడ వెడలిపోయెను. ఉప్పరిని విడువఁజాలక యెట్లో వ్రేవనుకు వచ్చిన యాతని శ్వాసము మాత్రము యజమానుని యెడఁబాటు నోర్వఁ

జాలక రైలుబండితోఁ గూడ స్రుక్కఁబట్టి పరునిడ మొదలిడెను. మావపులకును శ్వాస ములకును నుండు విశ్వాసములకుఁ గల తారతమ్యము నీ ఘట్ట మెంతో చక్కఁగా వ్యక్తము చేయుచున్నది. ఉప్పరి తనకును గుక్కకును గల సంబంధమును వివరించుచు 'చావు తప్పించెనండి యీ దొడ్డ కుక్క నాకు బిడ్డలకును. మనినీ బుద్ధికంటె మా దొడ్డ బుద్ధిండి, మసలదండి రొవుడు మమ్మ విడిచి' యని చెప్పినప్పు డా తారతమ్యము మఱింత సుస్పష్ట మగుచున్నది.

శ్రీ శాస్త్రిలుగారి వర్ణనములు గాంధీర్యము నకు నెలవులై సహజనుండరములుగా నుండును. వారి కథ లన్నింటికీ దావలమైనది 'కృష్ణా తరంగిణీ తీరకోభితాంధ్రలక్ష్మి.' ఆ ప్రాంతము లనే వారు పరితలకుఁ బ్రత్యక్ష మగునట్లు వర్ణించి యుండిరి. ఆ తావు లన్నియు వారి జీవితముతోఁ గన్పిపిత సంబంధము కల వగుటచే వారు నూత్యైంశ వివరములతో వానికిఁ గావ్యములందు రూపకత్వమున కావించిరి. 'పల్లెటూరు మాది పకువులు, పైరులు, చెట్లు, చెఱువు, కృష్ణగట్లు, గఱువులైళ్లు, గుళ్ళు, పెంకుటిగును గల వంతె' యను వర్ణనము చదువునప్పుడు కృష్ణాతీరమునందలి గ్రామకోభ ప్రత్యక్షము కాక మానదు. కడుపు తీపులో నటన దంపతులు కృష్ణాతీరమును వీడి దక్షిణ దేశమున కరుగవలె నప్పుడు చింతా పూర్వకముగఁ గావించిన వర్ణనలు గత్యములను సహజములునై యా ప్రాంతముందలి పాడిపంటలను, బ్రకృతి సౌందర్యమును, బ్రజల మనః ప్రవృత్తులను జక్కఁగా వ్యక్తము చేయుచున్నవి. చిన్న నాఁటి చేష్టలలోఁ గావించఁబడిన యుత్సవ సమయమునందలి దక్షిణకాశీ వర్ణనము నిగర్గ మధురమై యున్నది. ఉత్సవ దివ్యత్వగత జన సమదాయముల కోలాహలముచే నా పల్లెటూరు 'తెన్నను వీరు నెఱుంగరాని మాఱుటూ'రయ్యెను. 'సర్క సుదెంచె, నాటక కాల వెలసె, వచ్చెఱుంగులరాటంబు, పాచ్చె లాటరీలు, మఱి బొమ్మలాటలు చాలఁ గలిగె, రెండె కనులొట చాలయెండె నాకు' నను పద్యము శ్రీ శాస్త్రిగారి నిశిత పరిశీలనమునకుఁ దార్కాణముగా నున్నది. దివ్యదర్శనములోని కనకదుర్గాలయము చెంతఁ గల వివిధ జనుల

వర్ణము కూడ నిశ్చయ దృశ్యమును బలిక
లకుఁ బ్రత్యక్షము చేయుచున్నది. విజయ
వాడ యాంధ్ర భూవాళిదేశమై, సిరులఁ
దనయుచు, బావన చరిత్రమున వ్రాఁజుట
గల్గి వెలయు జనులతో నొప్పారు నని వర్ణం
చియు శ్రీ శాస్త్రిగారు రచించి బ్రజల
మాడ్చెడు ముందు పెండల మాట మఱక
'యప్పురంబునం చెండల కాలమంగవనియించుట
దుస్సహమెట్టి వారికి'నని చెప్పట వారి నిష్పక్ష
పాతమైన పరిశీలనమును దేట తెల్లము కావించు
చున్నది. కపోత కథ యందలి గాలివాన
వర్ణన మకాలమున నైన బాతకులకు వర్ణ విజృం
భణమును సాక్షాత్కారము చేయక మోనదు.
పిండి కిగరు నప్పటి ఎల్ల వర్ణమును, భక్త్య
భోజ్యముల సాధకుని కడకుఁ గొనిపోవు దుర్గా
ప్రసాదవతి వర్ణనమును గడుంగడు విశదములై
పాతకుల మనః ఫలకముల వారి రూపముల
నచ్చొత్తి విడుచుచున్నవి. ఈ విధముగా
శ్రీ శాస్త్రిగారు సందర్భమున నే వర్ణనము
కొనించినను నది నజీవమై సుస్పష్ట శీఖలతో
సాక్షాత్కరించుచుండు ననుటలో సత్య
యోక్తి లేదు. వారు కొనించిన వర్ణనము
లన్నియు సతీదీర్ఘములై సందర్భమునకు సరిపడి
గరనమనోజ్ఞములుగా నుండును.

పాత్రపోషణమున శ్రీ శాస్త్రిగారు రంగ
జీవన చెయి. అల్పకథా వస్తుకములైన చిన్న
కృతులలోఁ గూడ వారు నజీవములైన పాత్ర
లను సుస్పష్ట శీఖలతోఁ దీర్చి దిద్దిరి. నవల
లలోఁ గంటె జిన్నకథలను, నాటకము
లలోఁ గంటె నేకాంకితలను వలెనే పెద్ద
కావ్యములలోఁ గంటె ఖండకావ్యములలోఁ
గమ్యతతోఁ బాత్రపోషణము నిర్వహించుట
కష్టసాధ్యమైన పని. కడుపు తీపులాని
యఱవ యిల్లాలి తల్లితన మునకు పాపానమై
యతిశ్లాఘనీయముగా నున్నది. ఆమె ఓడ్డల
యనువుల గాపాడుటలై యపారమైన ప్రావీణ్య
ముతోఁ బామును బట్టుకొని చివరకు దానికే
బ్రాహ్మణులు బలిపెట్టెను. ఆ సమయమున
నామె చూపిన మాతృక్రేమవలెనే చిత్త
పైర్వమును వర్ణనాతీతములుగా నున్నవి.
విశ్వాసమున నుప్పరియఁ గుక్కయు
నశ్యావ్యము ప్రదర్శించుకొన్న విశ్వాసము
ఖండమై యలరారు చున్నది. రైలు తనదై

నట్లుగా నుప్పరిని దెట్టెలానికే రాసియక నిశా
ధించిన చాదరి యాధర్వము చక్కఁగా
నిరూపింపబడినది. మూన్నాళ్లు ముచ్చటలో
కుశలయైన గేఘురాలు దానిపై వలపు నిలిపి
కామపరవకుడై వర్ణించిన భర్తపైఁ జూపిన
యాగ్రహము గాఢమయ్యు భర్తబంధురముగా
నున్నది. దివ్యదర్శనమునందు సాధకుని
పత్యత్వ జిజ్ఞాసయు, దుర్గా ప్రసాదవతి
దయాదార్యములను, గ న క దుర్గ కరణా
మయత్వమును మిక్కిలి నేర్పుతో బ్రదర్శింపఁ
బడినవి. కపోత కథలోఁ గపోతదంపతులు
కొనించిన యాతిభక్త్యమును, జూపిన పరస్పర
ప్రేమయును నిరుపమానములై దయామూర్తవ
ములకు మారమైన లుబుని హృదయమున
వైతము పరివర్తనము కలిగింపఁ జాలినవి.
ఈ విధముగా శ్రీ శాస్త్రిగారు ప్రతి కావ్యము
నంగను బ్రధాన పాత్రలను బరిణతమైన ప్రతి
భతోఁ జిత్రించి దద్దూరా ఉద్బిష్టమైన నీతి
విశేషమును బాత్రకులకు శక్తిమంతమైన విధ
మునఁ బ్రబోధించి యున్నారు.

పాత్రల మనోవృత్తులనుఁ బ్రకటము చేయు
టలో శాస్త్రిగారు ప్రదర్శించు నేర్పు
సామాన్యమైనది. మూన్నాళ్లు ముచ్చటలో
గృహిణి 'నే నింక నూయో గోయో చూచు
కొందు'నని భర్తతో నేడ్చుచుఁ బల్కు సమ
యమునఁ దొలిదొడ్ 'తల్లి వెంటాడుచుఁ జీర
కొంగు గొని యాకులు తుడుచు నేడిపించు
చున్నాడవు నేడు మాయమను నాయన!
పోపాద మంచు' బల్కుటయు, రెండవ
నిసుంగు ఆకలె యమ్మా యాకలె, నాకన్నము
పెట్టరావె, నాన్నారా' యని లోక చెఱం
గీశ్వరు నమ్మకును నాన్నకును నేజీభావము
కలిగించుటయు మాయవర్తము రెఱుంగని
పసికడ్డల మనః ప్రవృత్తిని రమ్యముగా
వ్యక్తము చేయుచున్నవి. చిన్ననాటి చేష్టలు
చిన్న ఓడ్డల మనోవర్తనముల కమలినమైన
యాదర్శమువలె నున్నది. కడుపు తీపులో
నిద్ర మంచుకొని వచ్చుచున్నను జిన్నబిడ్డలు
తండ్రియొద్దఁ బరుండ నంగీకరింపక తల్లి
యన్నము తిని వచ్చువఱకు గుమ్మముకడఁ గు
నుకుచుఁ గూర్చుండుట చాల సహజముగా
నున్నది. విశ్వాసమునఁ దల్లితో రైలు దగ్గ
ఱకు వచ్చి రైలు కదలఁగానే తిరిగి వెళ్లు

చుండిన పడుచు పెండ్లామును విప్రయువకులకు
దును, దన్ను విడువ లేక రైలు వెంటనే
గ్రుక్కపట్టి పరుగెత్తు కొనివచ్చు కుక్క
నుప్పరియ్యఁ దిరిగి చూడఁ దివురుట లోక
పరిపాటి కనుగుణముగా నున్నది. మూన్నాళ్ళ
ముచ్చటలోఁ దప్పుచేసిన మగఁ డేదో నెపము
పెట్టి తనయనవద్యవర్తనమును నిరూపించు
కొనఁ జూచుట లోకమునఁ గృతాపరాధు
లైన మగవారు వర్తించు పద్ధతికేఁ బ్రతిబింబ
ముగా నున్నది.

పాత్రపోషణమున వలెనే రసపోషణమునఁ
గూడ శాస్త్రీగారు కృతహస్తులు. కరుణ
రస పరిపోషమున వారి కభినివేశము మెండు.
విశ్వాసమున నారస మౌఢ్యంతము నిర్భరమై
ప్రపహించుచున్నది. కడుపుతీపులో గృహిణి
సర్వదవృత్తి మరణించు ఘట్టమును, గపాత
కథలొక గపాతదంపతు లగ్ని కాచుతులైన
ఘట్టమును గురుఁగెన నిధానములుగా నున్నవి.
దివ్యదర్శనమునందలి చివరి దృశ్య మద్భుత
రసమున కాటపట్టై పతితల కొనందపార
వశ్యము కలిగించక మానదు. శాస్త్రీగా
రెచ్చటనో కాని హాస్యరసము పొంతకుఁ బోరు.
కడుపుతీపులో భేకములు బెకబెకలు నెగ
యించుటఁజాలు పెరసి కాటాడినట్లు లుండెనని
వర్ణించిరి. చిరికాలము చెన్నపట్టణములో
నుండినకథమునఁ జిత్తమున హత్తుకొన్న
యజ్ఞవల పోరాటపు కోలాహలము నన్యనిరస
నానహింసపు లయ్యు నాచిత్య వికేషముచే
నాకృష్టులై శాస్త్రీగారిచ్చట నుపయాన రూప
మున వెల్లడింపక మాన లేక పోయిరి.

ఆంధ్రదేశ మన్నను ఆంధ్రపుత్రుల లన్నను
శాస్త్రీగారికిఁ గల యాదరాభిమానము
లపారములైనవి. కడుపు తీపులో వారజవ
దంపతుల నోటఁ బలికించిన వర్ణనను లిందుకుఁ
దార్కాణములు. ఆంధ్రదేశము సర్వ సగృ
సంపదభరితమై “చక్కఱ యిక్కఱ లేని
చిక్కని పాఠాను, గడ్డపెరుగును, జిడ్డగు
సేయియు, మిక్కిలి చవిగల కూరలును” గలిగి
గృహమంసంపూర్ణమై యుండును కృష్ణాప
కంఠోద్యోగయుక్తి మఖుక్తిద మైన దని యా
దంపతు లనుకొనట కిదియే హేతువు. ఇంక
నాంధ్రు లన్ననో మాయమర్మము లెఱుంగు.
విద్య అంతగా నేర్వకపోయినను ధీమహిమ

పేతులు. నెఱ్యము తియ్యము వారి సామ్యు.
లోన గర్వము తక్కువైనను బైకించుక గండ్ర
లును బలవనున్నతులునై యొప్పారుదురు.
“ఆతిశ్యగోరవంబును, స్వాతంత్ర్యపియత,
స్వల్పసంతోషము, దుర్నిత విహీనత,
నైచ్చాపేతత్వము నాంధ్రులందుఁ బేర్పడు
గుణముల” ఆంధ్రవనితి సర్వసద్గుణముల కాల
వాలమై “అఖిలభారత క్షిమాభ్యంతరస్థితా
నేకజాతి యువతిలోకమునను నిస్సమానస్థితి”
నెగడుచుండును. ఈకారణముచేత నే యజ్ఞవ
దంపతులు దక్షిణదేశమున కరుగఁజలసినప్పుడు
“దొరకునో లేదో మధురవ రసము గల్లు తెల్లు
గేనుల చెల్లెలను మరల” నని వాపోయి
యొండిరి. ఈ పైగుణముల నజవారిసోటఁ
జెప్పించుటలో నాచిత్య మెంతో యున్నది.
ఎవరి గుణములను వాక కౌక యితాడు చెప్ప
నప్పుడు విశ్వాగృత యెక్కువగా నుండును
గదా.

శ్రీ శాస్త్రీగారి కావ్యములలో వారికి వివిధ
విషయములపై గల యభిప్రాయములు
చక్కఁగా వ్యక్తము చేయఁబడినవి. విప్ర
కుమారుఁడును దత్పత్నియు విశ్వాసమున
నొండొరులపైఁ జాటుకుఁ జూపులను బ్రసరింపఁ
జేసికొన్నప్పుడు మూకములైన యా చూపుల
లోనే చూపరులు గంభీరమైన యర్థము నవ
గాహనము చేసికొనఁ జాలిరి. ఆసమయమునఁ
గుక్కుగొడును నప్పరి విక్కయేడుపును నెవ్వరి
మనులకు నెక్క వయ్యెను. “వాచ్యమున
కంటే జాతురి వ్యంగ్యమునకుఁ బ్రాబల మను
మాట” శాస్త్రీగారి కప్పుడు పూర్తిగా
సర్వ మయ్యెనట! పట్టణ జీవితమునకంటే
శాస్త్రీగారికి గ్రామజీవితమున నాసక్తి మెండు.
“అనగాహన స్నానయా యజ్ఞే నని ముక్కు
మాసికోవలెఁ గూవమునదిఁ జూచి” యిత్యాది
గాఁగల పద్యమున వారు చెన్నపురమునందలి
కాపురమును బరిహాసవాక్యములతో నెక్కి
రించినారు. భారత గృహిణి పరమపావనత్వము
నెంతగా నుగ్గడించినను శాస్త్రీగారికిఁ దృప్తి
యొదవదు. మూన్నాళ్ళ ముచ్చటలోఁ దా
నొనర్చిన దోషమున కా కామక బ్రాహ్మ
బుఁడు పశ్చాత్తప్తుఁ డైనతఱి పవిత్రతలమైన
యిల్లారి పావనగుణ సంపద వర్ణింపఁబడినది.
చదువనియో సామనియో నన్యకార్థముల

కర్మగ్రంథ గృహకృత్య నిర్వహణము నేర్పని గరితలపై కాశ్రిగారికి గలచేతుగిం పింఠితన రానిది. సంపద్యముచేతనో తీరిక లేదుచేతనో పతి కుక్రూమ కిల్లం ద్రితరులను—అందును యువకులైన పరిచారికలను—వియోగించుట వారి కొపురమునకే కడగండ్లు కూర్చు నని కాశ్రిగారి యభిప్రాయము. “కుచసంపన్నత కూలిపోవు ననియో, కొవ్వారు మైసారు వింత చతుర్మూర్తు లంతరించు ననియో స్వస్థంబు లేవంద గుబ్బుచునుల్ దిబ్బలుగా నొనర్చుకొని డబ్బాపాలచేసిపట్ట పుత్రచయంబుం బరిచూర్చు” మాతలు మాతృనామమున కర్మలు కొరనియు వారిని గాలయూతలుగా భావింపవచ్చు ననియు కాశ్రిగారి నిశ్చయము. దివ్యదర్శనమున కాశ్రిగారికి సాధనయైనది దివ్యములైన స్వప్నాదుల యొడను నభిప్రాయము లేటల్లెము చేయఁ బడినది మృత్యుమును బుట్టుమునైన భోజనమును శ్రీనాథునివలెనే కాశ్రిగారును నభిమానముతో వర్ణించుచుండుట. “పయరకూర వేచి పచ్చి మిరపపండ్ల నుక్కరించి పోసి యూరనిచ్చి కొంత కొంత పోగిపిగొను గోగుపచ్చడి చవికి నింక నోరు చివికితీయ”ననునది కడుపు తీపులొని దంపతులకే కాక కాశ్రిగారికి గూడఁగల నిశ్చితమైన యభిప్రాయము.

ఇంక కాశ్రిగారి భాషాకైలులను గూర్చి యింపుక వచ్చించి యీ వ్యాసమును ముగించె దను. సంస్కృతభాషపై నెంత యభిమాన మున్నను కాశ్రిగారు సాధారణముగా దీర్ఘ సమాససంఘటనమునకై యత్నము చేయరు. వారి రచన జాతీయములను మృదుమధురము లను శ్రవణపేయములైన పదజాలములతో మకరందప్రవాహమువలె పోగిపోవుచుండును. వారి పద్యము లన్నియు ధారాశుద్ధికి లెట్టినది పేరు. వీనులకు వికటముగానుండు కుంటినడక యెచ్చుటను గానరాదు. అపకృష్టభూతకుఁ గాని యసౌచిత్యాడంబరములకుఁ గాని చో టీయక వారికవిత్ర యాభిభాత్య సంపన్నయైన యిల్లాలి కీడై యల నుండును. మహాపండితు లయ్యగా కాశ్రిగారు శబ్దప్రయోగమున నెంతో విశాల దృష్టి వహించు రినుటకు వారిడనెడ వాడు చుండునన్యదేశ్యపదములను, కృతవారూఢము లైన యాంధ్రపదములను నిదర్శనములు. ‘ప్రహసానీ దేశ్యా’ “సిద్ధిగ్లాకా ద్దేశ్యా” యను

మాత్రముల యంతరార్థమును వారివలె గుర్తించిన వారెందఱో యుండరు. పూర్వకపుల కొవ్యములందలి పద్యములును వారెందఁ గావించిన యపూర్వప్రయోగములును కాశ్రిగారికి జిహ్వగ్రాసితములై యుండును. వారట్టి యపూర్వప్రయోగములను జక్కఁగా వాడి చూపుచుండురు. ఇంటామె, తెల్లంద్రామ, ఊరందము, ఉత్తరించిపోలు మన్నగు ప్రయోగము లంగుతుఁ దార్కాణము. వారి పద్యము లొక్కక్కటి యొక్కొక్క నుప్రసిద్ధ పూర్వకవి కొవ్యమందలి పద్యములను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచుండును. వీని కెన్నియోని ఉదాహరణములు కలవు. దివ్యదర్శనమునందలి విజయవాడను కల్పించు రెండవ సీసపద్యము మనుచరిత్రయందలి సోమవద్దర్శన పరమైన పెద్దనగారి సీసము నందమును బుడికి పుచ్చుకొనుచున్నది. నిజమైన క్రొత్త ప్రాతల మేలుకలయిక కాశ్రిగారి కవిత్వమునం దెన్నియో తెలింగుల గోచరించుచుండును. వారి కవిత్వమును బఠించునప్పుడు పవిత్రమైన పూర్వకాలమున నివసించుచు నాధునిక సౌకర్యముల నన్నింటి ననుభవించుచున్నట్లుండును. వారి భాష సలక్షణమును సుప్రమాణమును; వారి భావసంపద స్వతంత్ర నుండరము; వారి రచనక్రమ మాచిత్యశోభితము.

కాశ్రిగారికి వృత్తములందువలెనే గేయము లంగును బ్రీతి హేచ్చు. సంగీతమునం దంతగాఁ బ్రవేశము లేనివారయ్య వారిశిష్యుడు నేవో గేయమును బాడుచునే యుండెడివారు. తిరుప్పావై-సప్తపదుల తెనిగింపులో వారికి గేయములతోఁగల యపార పరిచయము వెల్లడియగును. ఆ సప్తపదులను వారెంతో మృదు మధురముగ నడపించివారు. వారి కొవ్యములలో రసానుగూఢమైన ఛందఃప్రయోగము కనిపించును వృత్తము లన్నియు వారికి కళవర్తులే యయ్యును కారులమునువాడుటయందు వారికిఁ బ్రీతి హేచ్చు. కడుపుతీపులలో కూలెం గొంపలు, ఘోరక్రూర విషోరగంబు అనుపద్యములు రసానుగూఢములై మిక్కిలి యింతపు నింపుచున్నవి. సీసపద్యరచనలో వారి శ్రీనాథ కిష్యత్వము సేర్పతోముఖముగా గోచరించును. గీతములలోఁ దెలుగితి కన్న నాటవెలది వారి కెక్కువ ప్రీతికరము. విశ్వాసమునను, చిన్న నాటి చేష్టలందును తెక్కు పద్యము లాట

వలెదులే. ఆయనలెరి యలెరి మాటలతో, బాదపాదమున విరిగి యథాస్వయముల రెంటుఁ గిష్టములు గాక వేమన పద్యములతో పాటికిఁ బోటికి నిల్చుచుండును. ఇట్టి వాని కుప్పరి తన చరిత్ర చెప్పిన పద్యములు దృష్టాంతములు. వారి కావ్యములలో నెడ నెడ జిన్న చిన్న గద్యభాగములు కూడఁ గలవు. ఒక్క దివ్యదర్శనమున మాత్రము స్వప్నవృత్తాంతము పెద్దవచనమునఁ జెప్పఁబడినది. రసభావాదికములను బట్టి యది సర్వధా వచనమున నుండఁదగినదే.

కావ్రీగారథాలంకారములకై యెచ్చటను బ్రయత్నము చేయరు. ఉపమారూపకాదులు రచనలో నచ్చటచ్చట సహజముగనే ప్రవేశించుచుండును. అతిశయోక్తి శ్రేష్ఠమైనది. అన్ని వారి కంతగా నిష్టము లేదు. వ్యవధుల పట్ల స్వభావోక్తులే బహుళముగా నుండును. ఇంక శబ్దాలంకారము లన్ని వారి కభిమానమున్న దనియే చెప్పవలయును. యనుక వృత్త్యనుప్రాసములు వారి రచనలోఁ దఱచుగాఁ గానబడుచుండును. కాని యాయలంకారములకై వారెచ్చటను నర్థభావములకుఁ గొఱత కలుగ నీయరు. కొన్ని చోట్ల యనుకము విజయవిలసమునంగు వోలే నశ్యంత

రమణీయమై పతితల కచ్చెరువు కలిగించుచుండును. 'సరకుగొనఁ దాయె దా నా సరకు గొనఁదాయె' చిన్న. 'చే ప్రసాదమంచుఁ దేరఁగా యాత్రకులు కొని తేరఁగా' దివ్యద. ఆలింగనపుండమి తన, యాలింగనఁ బాలఁడయ్యె' మూ.ము. ఆ కొమ్మ విసరఁ గడఁగాఁ బడఁగా నా కొమ్మ' క. తీ. మున్నగున విందుకు నిదర్శనములు. ఇంక వృత్త్యనుప్రాసమున కుదాహరణములు లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి. వానిని వారి రచనలో నెచ్చటనైనఁ గానవచ్చును. ఇట్టి శబ్దాలంకారములతోఁ గూడిన పట్టు కొన్ని వాచన సోముని రచనను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచుండును.

శ్రీ కావ్రీగారు తత్త్వజ్ఞాన నిధులు. సాధారణముగా నాధ్యాత్మికత్వముముదిరినకొలది జాతికరసాసక్తి తగ్గిపోవుచుండును. శ్రీ కావ్రీగారంగు కపవాదము. వారు తుది దాక బ్రహ్మానందరసానందముల రెండింటి నవిచ్ఛిన్నముగా ననుభవించుచునే యుండిరి. ఇరు తెఱంగులైన యీ రసజ్ఞత వారి కావ్యములం దెల్లఁ దెల్ల మగుచునే యుండను. వారి కావ్యములలోఁ గల యనన్య సామాన్యమైన విశిష్టత యిది!

కస్తూరి రంగమ.

క॥ వచియిం చెద నొకపరి నిజ
రుచిరగుణప్రథితకీర్తిరుక్మకేశుధా
రుచిబలహారి విచిత్రహరి
ఖచరలహరికాతరంగ కస్తూరిరంగా !

క॥ ఎంత న్నిను వరమరళి
కాంతారవపుషితఘోష కాంతాలసదే
కాంతాలఘకాంతాలస
కాంతాలగదంతరంగ కస్తూరిరంగా !

గాథా సప్త శ తి—

కొన్నిగాథలకు శాస్త్రిగారి అనువాదములు.

(1925 సం॥ర ప్రాంతములందు శ్రీ శాస్త్రిగారు గాథాసప్తశతినుండి తెనిగించిన కొన్ని పద్యము లివి.)

కాళ్ళమీదఁ బడి మగఁడు వేడుకొన వీవు
గుట్ట మెక్కి యాడఁ గుట్టవాఁడు
అట్టె యెట్లు నాగ్రహము డొల్లినట్లె యి
ల్లారి కంత నవ్వు రాలువాడె.

వంటపని చేయుచో మని యంటుకొనియె
నేమి చే యది యిల్లారిమోము సోకి
ఉల్లసము నాడె నది గాంచి వల్లభుండు
నెచ్చె! యచ్చనెల నీచునెమ్మోగ మని!

ఏది యేవె నీకు వేదశ్శక్తియ్యల
చెప్పు మనచు స్రుచ్చి చెలిను లడుగ
నదిటి చెల్వనయికె యర్పిలి మాడ్కులు
మోడై గ్రోత్రమాలు ముద్దరాలు.

మంచిమనసు లేనిమఱికి దినదిన
మోపి కులవృథాటి చూపి చెప్పు
నిడుపులందు వ్రాయఁబడి యున్నరామల
త్యుమల కూర్చి, తమ్ముమంచినడత.

విప్రయోగ మోర్వ వీలగు వేఱూళ్ల
నదఁ గలయ నేర్పు మనెడ నాన
ఇద్దరు రొక్కయూర నే యుండి విగ్రహమ్మ
లైచు టన్న హెచ్చు చావుకంటె.

పట్టపగలింటి యొందకు ఓట్టు జడిసి
వేళికె దలచూప కొడలిలో మఱియొండె
నీడనైతము తెలువరి! నీవు విడక
బాట నడచెగు విశ్రాంతికె బడయ వేల ?

చెడ్డనడక కంటఁ బడ్డది, వేర్వారె
జెల్లె, మరల నంటిసిల్లఁ గాక
నీరు క్రొంగె, జల్లు వారెను గా, కింక
దొంటి తియ్యఁదనము దొరకు నేమి ?

తనమగండు గండ్ర వెనుకముం దరయఁడు
మఱియింటఁ జెడ్డమనసువాఁడు
వెల్లడింప చెదియు నిల్లలు గుణవతి
నలఁగుచున్న దిల్లు నిజపుకొఱకె.

కాటుకొన్నవి వింధ్యశిఖరము లవి ద
వాగ్ని దరికొని కాల్చ గ్రీష్మాతపమున
గ్రోత్ర కాఠ్యబ్బు లవి కావు తిత్తరి! ది
గు ల్పడకు దూర మరిగినచెల్వకొఱకు.

మన నెఱుంగునెయ్యరతోడ మంతనంపుఁ
గర్జములో సాగకున్న శోభ్యమునె కూర్చు;
వేఱు తీరైన వారితోఁ దారసిలిన
కర్జములు సాగ నేమి సంకటమె కూర్చు.

గోపరాగములో రాధకన్యాలకులందు
గాలిపుక్కిళ్ళ నూది పోకడఁచుచుంటి
వంతె కాఁదింక కృష్ణుని న్నంటి వచ్చు
గోప రాగమ్మ లట్టె పోగొట్టు కొంటి.

ఎంత వృద్ధి గాంచెనేనియుఁ దనసామ్మ
చేత లోభి సుఖము చెందలేడు
మండుటెండ మాడుచుండుతోవరి తన
యొడలినిడఁ దనుపు నొందనట్లు.

హెచ్చె నెల మాఘమాసము వచ్చె ననుచు
దుద్దఁగంటి తెగ నమ్మి యొగుఁ గొనియెఁ
జలికె బాగలేచి కుంపట్టు గలవు తనకుఁ
జెలిను విగినున్న లనుత్పత్తి నేదగ్గఁగాఁడు.

కొపగింపఁడు మజనుఁడు కొండొకపుడు
కొపగించెనే నెదఁ జెడఁగును చలఁపఁడు
తలఁచుగా కొక్కపుడు తప్పితారి, నోర
నెగు వల్లఁడు; పల్కెనే సిగ్గుపడును.

అది ధనముచేత నెది గలఁ, దతఁడు గఱుఁడు
కట్టములయం చెవఁడు వేఱుగాక యొండు
నది మరూపము గుఱుము లెం దవరియుండు
నదియొక ధర్మచింత లెం దొదవియుండు.

జీబుగా నేలపై రాలెఁ జిల్కముకుక్కు
లట్లు పూవులు మోఁదుగుఁజెట్టుకింద
కావికాటలతో బుద్ధదేవుపదయు
గమ్మకడ వ్రాల భిక్షుసంఘమ్మ లనగ.

కొట్టమున మందలో నెదె కొంటెయూవు!
గంటి వటె దానిసాభాగ్యగర్వ మెంతో!
దురుసుటాబోతు కొనకొమ్మ నొరసి పరిహ
రించుకొనుచున్నదే! కంటిరెప్పదురద.

ఆర్తకులముల కడగండ్ర నడఁపి సమ్మ
దములు వొందింప నిర్వ్యక్త తగినవారు
సర్వమంగళాభిరు డైశశ్వర్య డొకఁడు
కాలివాహనుఁ డనుమహిళాని యొకఁడు.

కట్టు కథలు

వీ. ప్రభాకరశర్మ

[శాస్త్రిగారి పాండితి తెలుగులో యెంతటి తలస్పర్శ అయిందో సంస్కృత ప్రాకృతాలలోనూ అంతటిదే! వేద బౌద్ధయుగాల సాంఘికవ్యవస్థకూ, నేటి పరిస్థితులకూ గల సాదృశ్య వైద్యుత్వాలను తెలుపుతూ శ్రీ శాస్త్రిగారు పెక్కువ్యాసాలు రచించినారు. ఉపనిషత్తుల కథలకూ, నేటి జానపదగాథలకూ గల పోలికలను తెలుపుతున్న యీ వ్యాసాన్ని, మచ్చుకు ఇక్కడ ప్రచురిస్తున్నాము.]

—సంపాదకులు.

సదాత్మకుడే ప్రేమరసితగుడైన పరమ పురుషుడు అసదాత్మకురాలై చెప్పినట్లు వినక అడ్డదిడ్డాలాడే గయ్యాల్నిప్రకృతిని వలచి వల పించి లోబరుచుకొని తనతనమును ప్రకటించు కొనేటందుకు చేసే విశ్వప్రయత్న మంతా ఒక కట్టుకలే. శబ్దబ్రహ్మవివర్తంలో ఆద్య మ్నాగు అయిన వేదాలలో, ఉపనిషత్తులలో, కట్టు కథలన్నీ, పిట్టకథలన్నీ, నేడు మనం వాడే రచన లెన్నో ఉన్నవి. శైలిరీతి సుహితలో—ప్రజాపతి రకామయత, ప్రజా సృష్టేయేతి... ఇత్యాదిగా ఒక చిన్నకథ.

ప్రజాపతి ప్రజలను సృజించుతలసే కొరి కతో ఒక సృష్టి చేయగా ఆ సృష్టి పాములయి నేలకన్నాలలో దూరిపోయినవి. రెండోసారి యింకో సృష్టి చేయగా అవి పక్షులై పైకెగిరి పోయినవి. మూడోసారి సరిగా మతమ్యు లనే సృష్టించినాడు. ప్రజాపతి అనుభవాల మీద సృష్టిలోపాలను గుర్తించుకొంటూ దిగు కొంటూ ఉత్తమ సృష్టి చేస్తూ ఉన్నాడన దానికి ఈ పాముల పక్షుల కథ.

ఋగ్వేదంలో మందూకమూర్త మని కప్పల కట్టుకథ ఒకటి ఉన్నది. వానలు లేక వాగులు వంతలు ఎండిపోయే వజ్రపుడినాలలో పామర బాలకులు కప్పకాళ్లు కట్టి నీళ్ళకడవలో పెట్టి పనుపు కంటకుమలతో కప్పను ఊరేగిస్తూ పాట పాడుతారు. తుదిముక్కే జాపకం ఉంది.

కప్పాకప్పా నీర్లాడే
కడవ ల్పిండా వానా కురిసె
మొట్టో వానదేవుడా.

ఇదే ఋగ్వేదంలోని కట్టుకథ. శర దృశుభనుండి బారియలలో దూరి వానాటికి ఎండి పోతూ ఉండే కప్పలు సంవత్సర సుత్రం చేసే బ్రాహ్మణులవలె పన్నవ్వప్రీతిగా ఆనూకం జపిస్తూ ఉంటుంది! ఆవులు చేరరాగా లేగల వలె, వానలు కురియగా అందాకా ఎండలలో ఎండి పోతూ ఉండే కప్పలు నీళ్ళలో లేలుతూ అరపులు సాగిస్తున్నవి. ఓకప్పు ఇంకోకప్పును పట్టు కొంటున్నది. వానలు కురుస్తూంటే రెండూ సంతోషిస్తూ నీళ్ళలో దాటులు వేస్తున్నవి. గురు పుషదేశిస్తూ ఉంటే శిష్యులు గంత చెప్పు కొంటున్నట్లు ఒక కప్ప మూర్తా ఉంటే తక్కిన కప్పలన్నీ దాన్ని ఆమక రిస్తున్నవి. వానలు కురియడంచేత ఎండిపోయి గడ్డలు కట్టుకొన్న శరీరాలు నిండానగా నీళ్ళలో కప్పలు దాట్లు కొట్టసాగిస్తున్నవి.

బావురు కప్పలు, గోండ్లు కప్పలు, మచ్చల పచ్చకప్పలు, రకరకాల కప్పలు అన్నీ ఒకటై శ్రుతి కలిపి ఆవుపులు సాగిస్తున్నవి. అనూత్తంలో తుదిముక్కను ఛాయ.

నేకకూతల కప్ప మేటినిర లిస్తుంది
ఆవుకూతలకప్ప విశ్వగర్భ మిస్తుంది
గోండ్లు కప్పిస్తుంది గోబాలి నోవధులు

మొలస, వరాకాల మలరారగా మాకు...
ముండకోపనిషత్తులోని పిట్టకథ ఒకటి వినండి.

ద్యానువుగ్గా సయూజా సఖాయా
సమాసం వృతం పరిపస్వజాతే,
తయో రన్యః పిప్పలంస్సాద్వత్తి
అనన్తన్నన్యో అభిచాకశీతి.

సాగరమున రక్కలగలవై చెలికారముతో జంటగూడి రెండు పిట్టలు ఒక రావిచెట్టు నంటి పట్టుకొని ఉన్నవి. ఒక పిట్ట ఆ చెట్టు పండ్ల నారగిస్తున్నది. ఇంకో పిట్ట ఏమీ ఆర గించకుండా మామూలు ఆనందిస్తున్నది. శరీర మనే చెట్టున జీవేశ్వరులనే రెండు పిట్ట లుండడం, జీవు డనేపిట్ట కర్మానుభవాల సమభేదము ఉండడం ఈశ్వరుడనే పిట్ట సాక్షిమాత్రుడై మామూలు ఉండడం దీనితత్వాన్ని ము.

ఇంకో కథ :—

జానశ్రుతి ఆనేరాజు ప్రజల కంటకి సర్వా ర్థాలుత్యాగంచేస్తూ మహాధర్మాత్ముడుగా ఉండి థాడు. ఒకనాటి రాత్రి ఉప్పరిగపై ఆకసం చూస్తూ చూయగా ఆతడు శయనించి ఉండగా రెండు హంసలు మీదనుండి వెళ్ళుతూ జరిపిన సంభాషణ రాజు విన్నాడు. ఒక హంస 'ఓయి! అటు పోతు. అదిగో జానశ్రుతి త్యాగలేజుస్సు స్వర్గం ముట్టతూ వెళ్ళుతున్నది. దాన్ని డీకొంటే రక్కలూ మనమూ మోడి పోతాము.

రెండోహంస— 'ఇత జేమి సర్వధర్మవేది అయిన రైక్యమహ్మయా? ఈతడు త్యాగ ధర్మమే ఎరుగ న్నాడు. బ్రహ్మాద్యాభ్యాసం చేసి దానివల్ల రైక్యము సర్వధర్మములూ ఎటు గున్నాడు. ఆయన లేజుస్సు డీకొనరానిది' అన్నది. ఆసంభాషణ విన్నరాజు మిన్నాడు రైక్యణి వెడకించి సగరాలలో పట్టణాలలో గాక ఆతడొకమునిపల్లెలో బండిక్రింద కూర్చుండి చేతివ్రేళ్ళచిడుము పొక్కులు గోతుకొంటూ ఉండగా గుర్తించి ఆయనకు తనకూతుర్ని గోవు లను ఈశ్వను ఇచ్చి సంవర్త విద్యను ఆయనవల్ల ఉపదేశం పొం- తానూ సర్వధర్మజ్ఞుడైనాడు.

వాల్మీకివ్యాపాదుల యితీహాసపురాణాదుల లోను హేల, నరదాధ్య, కాలిదాస, భవభూతి, విష్ణుకర్మ ప్రభృతి కవిశ్వరులకావ్యాలలోను, చెట్టుకథలు, పిట్టకథలు మాత్రమే కాక అగ్రభీత మయిన కట్టుకథలింకా ఎన్నో ఉన్నవి. మనవ్య పాత్రలను గొని కథ కట్టడంకంటే చెట్లమీద పిట్టలమీద జంతువులమీద కథలు కట్టలే అని చాలా ఆహ్లాదకరంగా ఉంటే. విద్యావివేక వంతులయిన మనవ్యులను తమకంటే తక్కువ తక్కువ యెఱుకగల, జంతువుల, పిట్టల, చెట్ల చేప్టలూ, అవి వెలయించే భావాలూ,

మాత్మసుకుమారములై పసిపిల్లల చేష్టల వలెనే ముగ్గులు ముచ్చట్లు గొల్పుతూ చిత్రములలో సంస్కారములను సీరముగా కల్పించి చక్కదిద్ద గల్గునవి.

వాల్మీకి మహాకవి తన వృద్ధయశ్శ్రేత్రం కకతారపార్శ్వమై పనునుదేరి కవితాంకురములు మొలకదానికి ఆదనువడకుతూ ఉండగా కటిక బోయవా దొకడు తెక్కతాగుతో కనగూడి కామవిలాసంలో ఉండే కాజుపిట్టల జంటలో మగపిట్టను ఉంజెలుబద్ధతో చావగొట్టడం, కువ కువ గోలపెట్టి యేమన్నా ఉండే పెంటిపిట్టను చూడడం అప్పుక. ఘట్టిన శోకమే వ్లోకమై నోట వెల్లడడం దానినుండి రామాయణ మహా కావ్య ప్రవాహం పొల్లువారడం జరిగింది. రామాయణంలో సీతావిగహము వర్ణించినప్పు డెల్లా వాల్మీకి చెవులలో పెంటికాజు కువకువ ధ్వనులు గొనరిస్తూనే ఉండినవికాబోయవు. వై పిట్టకథ సంస్కృత కవితా సరస్వతికి ప్రవచిత్రీ అయి ప్రఖ్యాతి గన్న కరుణకథ.

ఆశ్చర్యహాసాలలో మర్యాదకార్యాంజనేయ గరుత్మదాదుల కథలు, జాగృతాశ్చర్యహాస ములలో మహాకవి, పారావతాదుల కథలు, అట్లే వైకీర్ణంక రేతిహాసములలో యింకా ఎన్నో పృథ్వీ మయినవి, కట్టుకథ లనదగినవి కావచ్చున్నవి. "అత్రాపురహరస్త్రీ మమితి హాసంపురాతనమ్" అంటూ భారతంలో ధర్మోప లేశపరము లయి ఉన్న పిట్టకథలకు, కట్టు కథలకు ఆకరములు ఏవోవో యెఱుగరాను. కొన్ని కథలు వేదాలలోని వయ ఉంటవి. అనేక కథలు వ్యాసులపాత్ర కల్పించి ఉంటారు. భారతంలోని కట్టుకథలనుగూర్చి సరి యయిన పరిశీలన మెవ్వరూ యితరలకు జరపినట్టు కానరాదు.

భారతంలో లుబ్ధకపోతోపాఖ్యానం, ధర్మ వ్యాధోపాఖ్యానం మొదలైన కథలు ఒకసారి చదివెతిమా మఱి జన్మ మున్నంతదాకా వాటిని మఱవజాలము. చిత్రవృత్తులను శిక్షించగల పై కథలను నా పనితనంలో చదివి నదివి ఎన్నో నాళ్లు వాని మనసంలోనే మునిగిపోయినాను. భారతపు కట్టుకథల విశేష మేమంటే అవి విసోదమాత్రఫలములూ, బలవంతాన ఏదో పరమాత్మ మేల్చుకొని మండిపెట్టుకోవలసినవి కాక, అదినుండి అంతండాకా ధర్మోద్వేషధ

స్ఫూర్తితోనే పరిశలకు మెలకువలు గొల్పు తూనే ఉంటవి. బాధాజాతకకథలూ అలాటివే.

బుద్ధుడు అహింసా, త్యాగ, సత్య, దయా ద్యుత్తమగుణముల పారమ్యం పొందడంలో ఒక్కొక్క గుణపారమ్యానికీ ఎన్నెన్నోగా చాలా జన్మ లెత్తినాడట. అందు జంతుజన్మలూ, పక్షిజన్మలూ, వృక్షజన్మలూ కూడా ఉన్నవి. జాతకకథ లంటే అవే. అమరావతి, నాగార్జున కొండ, పారనాథము, కాంచి మొదలయిన ఆజాతకకథలు ఆనాడే శిల్పచిత్రమై వెలసినవి.

ధర్మపాఠాడనే బాధాచార్యుడు కాంచీ పురంలో నివసినూ త్రిపితకాలకు వ్యాఖ్యలు రచించినాడట. అందు ఆంధ్రార్థకథలు చేర్చి నాడట. ఆంధ్రార్థకథల విషయం సమంత పాపాదిక అనే బాధగ్రంథంలోనూ జాతక కథలలోనూ కానవస్తున్నది. బుద్ధుడూ తచ్చి ష్యులూ రచించిన గ్రంథాలలోని ఒక్కొక్క గాథాపద్యార్థచనకూ ఒక్కొక్క ఆంధ్రకథ ఉంటుంది. ఆ గాథ ఎవరికోసం ఏసందర్భంలో ఎప్పుడు ఎవరు రచించినదో తస్మివరణతో ఒక్కొక్క ధన్యోద్వేషధమునకూ దృష్టాంతంగా ఆరాంతరన్యాయంగా ఒక్కొక్క కథఉంటుంది.

ఆ కథలు కొన్ని అమరతంగా ఆంధ్ర దేశంలో వాడుకలో ఉండేవే కొన్ని ఆగాధా రచకుల కారణంగా అప్పుడే జరిగినవి, కొన్ని కల్పితము లయినవి. ఆర్యదేవుడనే బాధా చార్యుని చతుశ్శతక అనే నన్నూలుగాథల బాధధర్మ గ్రంథానికి నన్నూలు ఆధర్మకథలూ ఉన్నవి. ఆర్యదేవుని ఆతాధస్యము గుంటూరు జిల్లా నందూరిలో దొరికింది. కనుక ఆయన గ్రంథానికి సంబంధించిన ఆంధ్రకథలు ఆంధ్రార్థకథలే అవుతవి. అందులో చాలా గొడ్లదా కొవలల కథలూ, పనిపాటలవారి కథలూ ఉన్నవి.

మాటని గాథాసప్రళిలోని యేర్పూలు గాథలూ యేర్పూలు కట్టుకథలే.

మహాకవుల కావ్యాలు చాలా కట్టుకథల పుట్టలే. కాలిదాసు మేఘసందేశములో కథా నాయకుడు యక్షుడు తొలకరి ముప్పద్యారా తొయ్యలికి కబురు పంపడం వట్టికట్టుకథ కదా విప్లవంభ శృంగారపు ముచ్చటలలో మునిగి కాబోలు కాలిదాసు ఆకట్టుకథ కట్టినాడు. పేరికి లఘుకావ్యమైనా అది రసికాస్వాద్య

తలో మహాకావ్యమే అయింది. కాలిదాసు మూడునాటకాలూ చాలామట్టుకు కట్టుకథల పుట్టలే. తుమ్మెద శకుంతలముఖాన్ని పద్యమను కొని దానిపై వాలడం, చీకాకుతో శకుంతల చెలికత్తై సహాయం కోరడం వారు దుష్కంఠ మహారాజు సహాయం వేడుకోవనడం; వీరాధి వీరుడు దుష్కంఠు డంతట నేను రాజ్యమేలు చుండగా ఎవరురా ముగలయిన ముని కన్యలకు బాధకలిగించేవాడూ? అంటూ కామసంగ్రామ రంగానికి ప్రవేశం చేయడం ఎంత వింత కట్టు కథ! గండుతుమ్మెద యిక్కడ కామవిజయా నికి ఎలగోలు సైనికు డైనాడు. విరిసిన పువ్వు దొప్పలూ తుమ్మెదదంపతుల కలిసి మధుపానం చేసినారట. యువదంపతులకీ తుమ్మెదల చెయ్య మెంత సంతోషము గొల్పుతుందో కాలిదా సెన్నగును.

భవభూతి కట్టిన కట్టుకథ...ఇది. శ్రీరా ముడు పద్యాలతోళ్ళ ఆరణ్యవాసంలో సీతతో నివసించిన అడవిపట్టుకు పాతికేళ్ళయంతర్యాత మల్లా వస్తాడు. ఈ రావడం సీతను ఒంటరినిగా అడవులపాలు చేసినతర్యాత. అక్కడి వనదేవత సీతాత్యాగవార్తకు దుఃఖిస్తూ రామునికి ఆయా ప్రదేశాలన్నీ ఎఱుకకు తెస్తుంది. రాముడు పరమకుడై నిలవబాలకుండగా ఇక్కడ కూర్చో మని ఒక రాతిబండ చూసి అంటుంది...

ఏత త్తదేవ కదలికనమధ్యవర్తి

కాంక్షాశుభ్రస్య శయనియశిలాతలం తే

అత్రశితా తృణమదాహ్మహుశోయదేభ్య

స్సీతా తతోహణికై ర్న విమచ్యతేస్య...

ఆనాళ్ళలో అరటితోటనడుమ రాలిబండమీద సీతతో విసిరినూ కూర్చుంటూ ఉండేవాడవే. ఆరాలింటే కుమాయిది. అప్పుడు సీతమ్మ తల్లి లేళ్ళ కిక్కడే కూర్చుండి గరికపిడచలు మేపుతూ ఉండేది. ఆనా డిక్కడ సీత చేతిగరికపిడచలు మేసిన ఆలవాటుచేతనే ఇప్పటికీ ఈ రాలి బండను విడి వలేకుండా దీన్నే మట్టువారి పడుకొని నెమరు వేస్తున్నది చూడు లేళ్ళ. దీని మీద కూర్చుండి విశ్రాంతి పొందుమూ శ్రీరామ చంద్రా! అన్నది వనదేవత. ఆనాటి అరటితోట నేడు లేదు, ఆనాటి సీత నేడు లేదు. ఆరాలి బండమాత్రమే ఉంది. రాముడు మాత్రమే ఉన్నాడ. తెలివిలేటలు గల మనుష్యులకు కృతజ్ఞుల ఉండదుగాని జంతువుల, లేళ్ళు చూడు,

ఇక్కడ మేర మేపేవారు లేకపోయినా ఆల వాటుచే ఈ పట్టును విడువలేకుండా ఉన్నవి అనడం, పైగా దీనిపై కూర్చోమనడం-గామునికి కడుపుకోత కాదండీ! రాలిబండ, ఆరటితోట, లేళ్లు మనుష్యవర్గంకంటే తక్కువ తక్కువ లయిన జంతువర్గ, వృక్షవర్గ, ధాతువర్గముల లోని వయినా మనుష్యచైతన్యత నుట్టుతలూగి పున్నవి. ఇది భవభూతి కట్టిన కట్టకట్ట. నేను చిత్రరచయిత నయితే ఈ స్లోకాధాన్ని చిత్రించి ఉండేవాణ్ణి.

ప్రధానంగా భారతమునకూ, ఇంకా ఆకాలపు గ్రంథాలకూ అనుక్రమణి కొంత, క్లిష్ట చాలా సమకూర్చి విశ్లేషణ చేశామని, పంచతంత్ర మనీ గెండు గ్రంథాలన్నవి. వైశాచీ భాషలో గుడాధ్యక్షుడు కించం బృహత్సూత్ర కనుకనూ కథానరత్నాగర మని, బృహత్సూత్ర మంజు అనీ గెండు గ్రంథాలన్నవి. వైశ తిగంకర కథలకు అనుకరణగా ఆదిపురాణ మనే గ్రంథం ఉన్నది. ఇంకా దండీ, ఆనంతి నుందరీ కథ, బాణుని కొదంబరి కథ మొదలైనవి, శుకనస్తతి, యశస్విలకచంపు, సాల భంజికల కథలు, విక్రమార్క కథలు ఇత్యాదిగా ఎన్నో కట్టకథల రచనలు సంస్కృతి సారస్వతంలో ఉన్నవి. అన్నింటిలోకీ పంచతంత్ర మనేది దిగ్యకథాసంచయం. అది గెండు వేలేండ్లకు పూర్వమే ప్రపంచ భాషలలోని కన్నీంటిలో పరివర్తిత మయింది. దానికి శత ప్రపంచ ఖండారతరాల కథ లన్నింటికీ మూల భూత మయిన కథ. పంచతంత్రం పోతనలో నుండి ఆంగ్లంలోని ఆషాఢభూతి కథకూ టీగ్ త్యాటి కథకూ బొట్ట చెక్కి లయ్యేట్టు నర్సి నర్సి పంత్ ఆన్ని కథలూ చదవడం కోసం ఉవ్వొడ్లరి పోయినాను. పులిలోలు

కప్పుకొన్న గాడిదకథ ప్రపంచభాష లన్నింటి లోకీ ఎక్కింది.

ప్రపంచతంత్రంలో మొలకుతో ప్రవర్తించ గోచేవారికి పంచతంత్రం పట్టుపట్టునా అనుసంధించు కోవలసిన కథాంశాలూ, నీతి శ్లోకాలూ కల్గిన దివ్యోద్భృత గ్రంథము. దాని లోని మేగూ పెరికిన కోతికథ లోకతంత్రలో ఎంత ముఖ్య మయినది—ఎంత నవ్య పుట్టించేది? కథానరత్నాగరం, భేతాశేపంప వింశతి, భోజవికమార్క కథలు, శుకనస్తతి కథలు కథాప్రధానరచనలు.

ఇదిగాక భృంగపంచకమనీ, తుక్కాపంచక మనీ, హరిణీపంచకమనీ, అన్యాయపురీ పంచక మనీ, సమత్కారకథాగర్భితము లయినశ్లోక పంచకములు చాల ఉన్నవి. సంస్కృత పేరు వేదాంతాది మహాకాస్త్రాలకూ, ధర్మ శాస్త్రాలకూ, ఆధ్యాత్మవాదాలకూ పనికి వచ్చేట తొని సాధారణజన చిత్రవిశేషజనకము లయిన సమత్కారాత్మకములయితద్వారా ధర్మ తత్వగత శేషే లోకీ గ్రంథాలు గలది గాదనే ఆపోహను పై గ్రంథాగ్రాహ పరిచారింపగలవు.

సంస్కృతసారస్వతం పైగ్రంథాలకు కథలకు ఆకరం కావడం, ప్రపంచ కథల కన్నీంటికి పై సంస్కృత కథా గ్రంథాలు మూలములు కావడం, పై కథాగ్రంథాలు నేటికీ పటికీకూడా ప్రపంచంలో మంచి మంచి కథాగ్రంథాలకు ఊటపట్టు కావడం సంస్కృతసారస్వత భాష చేడివ్యమానంగా వెలయియున్నది.

ఇట్టి సమత్కార సారస్వత చిగురములయిన కట్టకథలను ప్రసంగించిన తల్లికి సంస్కృత సగర్వంతికే జే...జే...జే.

(ఆల్ ఇండియా రేడియో విజయవాడ కేంద్రం వారి సౌజన్యంతో)

కొండమంత్రి

ఉ॥ నూటపదాలు లిచ్చెద వనూనద స్వయం కంచు నెమ్మదికా
మాటికి నెంచి వచ్చితిని మానితకీర్తిధనుడ పాట నీ
సాటి ప్రధాను లెక్కరిక సంతతిరక్షణకై కీర్తు బా'
నూటమె కొన ప్రోవుము కృపాకర ! కొండయ మంత్రిశిఖరా !

చిన్నిమార్పులతో చెన్నై నపాఠాలు

— : * : —

ప్రాచీనగ్రంథసంస్కరణప్రచురణలు ఒక కళ కావాలి, తాళపత్రలిపి సుభంగా పోల్చు ఖాదగింది కాదు తాళపత్ర గ్రంథాలలో విలేకరులు తల కొక విధంగా వ్రాసేవారు. బండిబటలు వ, పలు న, గలు కరులు, గుంపెత్తాలు ఇలాంటివి వేరుపరచడానికి వీలు చాలవరకు వుండదు. దీనికి తోడు వ్యాకరణ కార్యాలైన గపడదవా దేశాలు, పూర్వ, ఆర్బింపులు, అనుస్వారానికి మారుగ వర్గ పంచమాక్షర వ్యవహారం, పాఠాంతరాలు లేఖక ప్రమాదాలు-వీటన్నిటితో పరిష్కర్త ఏ కారడవిలోనో ఊబిలోనో ఇరుక్కున్నట్టువుతుంది.

ఇలాంటిప్పుడు తెనాలి రాసులింగను చెప్పినట్టు “తెలియనివన్ని తప్పులని దిట్టతనాన” నిర్ణయించుకొని సంస్కర్తలు తమ కాలానికి అనుగుణంగావున్న వ్యవహారం ఆధారంగా పాఠాలు నిర్ధరిస్తూపాఠాంతరాలు కల్పిస్తూ తమవాదాలను సమర్థించు కొన జూచేవారు. నన్నెచోడని కుమారసంభవం నన్నయ భారతానికంటే ప్రాచీన మని నిరూపించడానికి పరిష్కర్తలు పడినపాట్లు తెలుగువా రెరింగినదే. నన్నెచోడుని కుమారసంభవం ప్రతి అంధ్రదేశం ముత్తంపైన దొరికినది ఒక్కటే. అది తింజాపూరు సరస్వతీ గ్రంథాలయంలో మన ఆద్యప్రవేశాస్తు భద్రపరచి బడింది. తర్వాతి ద్రక్షులన్నీ దాని పుత్రికలే. నన్నెచోడుడు తన గ్రంథం అవతరిచేకలో దేశి కవితాప్రస్థానంలో

“మును మార్గకవిత లోకం

బున వెలియగ దేశికవితఁ బుట్టించి తెనుగును నిలిపి రంధ్రవిషయం [ర”

బునఁ జనఁ జాళుక్యరాజు మొదలుగఁ బలువు

అని అన్నాడు. భారతానికంటే దీని

ప్రాచీనత్వాన్ని సాధించడానికి సమకట్టిన పరి

ష్కర్తలు ఈ పద్యం నాల్గవ పాదాన్ని

“జన సత్యాక్రయని దొట్టి చాళుక్యవృత్”

అని దిద్దివేసినట్లు వదలి. దీనితో తెలుగు

నా దెల్లా ఒకప్పుడు కల్లోలిత మైంది. అప్పుడు

బతులుదేరిన విమర్శలకు, వ్యాఖ్యలకు, నిందలకు, ఆత్మపణలకు లెక్క లేదు. ఇంతమాత్రా పద్యం నాలుగోపాదం (తిద్దని పాదం)లో పేర్కొన్న చాళుక్యవృత్తును ఎవడో ఇంతవగకు తేలలేదు. పరిష్కర్తలు ప్రాచీనపతుల పాగాలను దిద్ది వేయడానికి వెనుకాడేవారు కారనడానికే ఇంతగా వివరించవలసి వచ్చింది.

చిత్రభారతంలో “మానభూపాలు చిత్రాబుఖానుఁ డతడు” అని వుండగా శ్రీ వీరేశలింగం గారి రంకటి వారికి సందేహం కలిగి ‘చిత్రాబుఖానుఁ డతడు’ అని తిద్ది వేశారు. దానితో చక్రశ్రీ 30వండ్లదాకా మరుగుపడింది. 30 వండ్ల కిదప చిత్రాబుఖానుడు సరైన పాఠమని అది సితావేఖాన అనేపద మని శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు గుర్తుపట్టారు. శ్రీ ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగారు (ప్రేమరాజాద్) విపులంగా సితావేఖానుని చరిత్ర ప్రకటించారు.

మరికొందరు కృషిదాంత సావనకు కాక పోయినా తాము గ్రామ్య మని భావించిన వానిని ప్రాచీనకవులు ప్రయోగించి వుండరనే నమ్మకంతో పెడదారి త్రొక్కి వారు. చూతాము, మరాక, వెరాక మున్నగు రూపాలు గ్రామ్యాలనే దృష్టితో, చూతము, మరువక, వెరువక అని దిద్దివేసేవారు. చూతాము అనేది తప్పని మాతంబు అని దిద్ది అంతకంటే పెద్ద తిప్పు చేశారు. చూతాము అనే క్రియాదూపం ఫలము, ఫలంబు అయినట్లు మాతంబు కాదనే సంగతి వారికి తోచలేదు. కలుహారం, కల్హారం, యవ్వనం, సమూహి, బాలకి, సఖుడు అనే సంస్కృతప్రయోగాలు తప్పని భావించి తిద్దడానికి పూనుకొని పద్యానిఁ పద్యమేమార్చి వేయడానికి ప్రయత్నించారు. ఇలాటి ప్రయోగాలను నన్నెచోడుడు, ఆనంతునివంటి చంధుకారుడు యతిప్రాసలలో లిగించడంవల్ల కదపడానికి వీలులేక తలలు మార్చే సంస్కర్తలకు పచ్చి వెలక్కాయైంది.

శ్రీ నాథుడు భీమఖండములో మ్రాన్సుడు వలె త్రాడ్డుడు (పగ్గలాగ నిర్జీవంగా అను) అనే జాతీయం ప్రయోగించుగా దానిని

సంస్కర్తలు రాట్నము అని దిద్దివేశారు. భాషాభేదజులను బాలకవి శత్రువులను దిద్దజేసే తూర్పు బట్టను శ్రీ గిడుగువారు.

కాలిలో పాచిని తొలగించి మంచినీటిని మంచుకున్నట్టు లేఖక ప్రమాదాలను పరిశీలించి కవి వృద్ధయాన్ని గుర్తించి, సాధుపాఠాలను నిర్ణయించేవారిని మన చేతంలో వ్రేళ్ళపై లెక్కించి వచ్చు. వారిలో నాదృష్టిలో ప్రథమగణ్యాలు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు. వివిధప్రతులను వ్రేళ్ళను చేసి పాఠాలు చేర్చుపద్ధతికి వారు మూలపురుషులు. సాధు పాఠ నిర్ణయంలో వారి ప్రతిభ అద్వితీయం. తాటకు పుస్తకాలను నిరంతరం చూడడం చేత కాబోలు వారి చూపు ఎప్పుడూ సాధు పాఠాల పైనే ఆసేది సంస్కరణకు వివిధ భాషాపాండిత్యంతో పాటు స్ఫూర్తి ముఖ్యం. శ్రీ శాస్త్రిగారు సంస్కృత, ప్రాకృత, కమిళ, కన్నడ వాఙ్మయాలను తరచిన వారు గనుక అంతవరకు సకలమీరా అంకితం మాటలు తలకట్టో, గుడో, కొమ్మో, మార్చి చెప్పగానే వింతగా అతిశేది. ఎంతో హాయిగా అర్థమయ్యేది. తర్వాత ఇంత చిన్నమాట తెలియక పోయిందేమో అని సిగ్గుపుట్టేది.

హరవిలాసం, నన్నెచోదని కుమార సంధం, కాశీఖండం మున్నగు గ్రంథాల పాఠాలను శ్రీ శాస్త్రిగారికి సంకేతం దానికి తబాబులు కాళ్ళే అకాశం, ఓరికాండలో మాన్య స్త్రీలైన వైబరీలో వారికింద పనిచేసే అవకాశం కొంతకాలం గాకు లభించింది. సాధు పాఠాల నిర్ణయంలో వారి కున్న అభివ్యక్తి స్ఫురించు కొన్ని తార్కాణాలను వేద్యం అన్నాను.

ఆనందాచార్య కోసం శ్రీ శాస్త్రిగారు హరవిలాసాన్ని పరిష్కరిస్తున్నారు. నేను తంజావూరు నుంచి తెచ్చిన పాఠాంతరాలను వ్రేళ్ళు చేస్తున్నారు. ద్వితీయాశ్వాసంలో చిగు కొండనంటే కథ. చిగుతొండడు శివ భక్తులు పంక్తిని లేనిది భుజం పని వాడు శివ భక్తుల కోసం వెదకుతూ వెళ్ళితే ఒక వృద్ధదంపతులు కనిపిస్తారు. వారిని సాపా

టుకు పిలవగా కొడుకును చంపి వండి వడ్డిస్తే వస్తానంటారు. గత అని చిగుతొండడు ఒప్పుకుంటాడు. కాని ఇంటికి వెళ్ళి అందరితో వలై అనిమించుకోమని ఆశీర్వాదవతుడు అంటాడు. “కంచి దాపుననే వుండిరా. అడుగామడనా? వెళ్ళిర” మృంటాడు. ఇది ప్రసంగం. “అవం చియ్యే గంచి నీకు అడుగామడయ్యే” అని వుంది పాఠం. ఎంత ఆలోచించినా అర్థం కాదు. శాస్త్రిగారికి తక్కువ మని మెదడులో మెరిసింది. సరే, “పాత మహానగరా లెన్నోయ్యే?” అన్నాను. ఎందుకు అడుగుతున్నా? అర్థం కాలేదు అయినా అయోధ్య, మధుర, మాయ, కాశీ, కాంచి, అవంతి, ద్వారక అని ఏడు ఏకం వు పెట్టాను. “ఇంకేం? అర్థం చెప్పు” అన్నారు. నాకు నోచలేక. “అవంతి అవంతి ఒకటే. అవంతి రూపాంతరం. కాంచీకి కాంతి అనే రూపం కూడా వుంది” అన్నాను. “పక్కన వుండే కంచేకదా, చిటికలో రాగలవు కదా. అవంతి అంత దూరంలోది కాదు కదా? అని అర్థం చెప్పారు. ఒక్క ఆక్షరం మార్పుతో సంధర్భం అతిశీపోయింది.

మరొకవారి చెన్నపురినుంచి బెజవాడ వెళ్తున్నాము. కాశీఖండం పాఠాలను గురించి శ్రీ శాస్త్రిగారు శ్రీ బులసు వెంకటరమణ్య గారితో చెప్పుతున్నారు. నేను వింటున్నాను. నూర్మగ్ధన ఘట్టం “సృష్టికన్నెర్ర” అని నూర్మగ్ధన విశేషం. సృష్టి కందోయి అనే పాచిని కూడా వుం. నూర్మగ్ధన ఒకడే గనుక కందోయిపాఠం కుదరదు నూర్మగ్ధన సృష్టికి కన్ను అని చెప్పడం కి అభిమతమే వుండడం సృష్టి మని చెప్పి జరిగింది. పదార్థం కుదరదు. సృష్టికన్నెర్ర అంటే సృష్టికి కన్నెర్ర ఏమిటి? బెజవాడ చేరేవరకు శాస్త్రిగారు దానితో కుక్త పడుతూనే వున్నారు. నేను అంతేరను. బమ్మ ఎక్కుతుండగా, “కుదిరిందయ్యో, అయినా చూడు” అంటూ, “కంచర అంటే ఎలా వుంటుంది?” అని అడిగాను. సృష్టికి కండ్లు తెరపించేవాడు; జగత్తుకు చతువు అని అర్థం చెప్పారు.

నాచినపోమని హరివంశంలో పాండ్రక వాసుదేవుడు ద్వారకపై దండెత్తివచ్చిన ఘట్టం. కొటలో బందోబస్తు జరుగుతున్నది. కొట కొమ్మ కొమ్మకు నైనుంది శత్రువులను సులభంగా

చూచి పరిమార్చుకొనికీ బిలుగా “సోదన దీవి యెత్తుడు” (కొమ్మకొమ్మ నిరంతరమున్ సోదన దీవి నెత్తుడు) అని ద్వారకాధిపతి ఆచరిస్తున్నాడు. సోదనదీవి అని ముదితప్రతి పాతం. అర్థం కాలేను. ఇది సోదనదీవి, సోదనదీవి కాదు అని శాస్త్రిగారు అన్నారు. అప్పుడు మాత్రం నాకు ఆగమేందా? మరల వెరిచావు చాచాను. “కన్నడం వచ్చునని విగ్రహితావుగా, ఇంత మాత్రం తెలీదా? అన్నారు. “వస్తువులను కోధించడానికి, నెడకడానికి ఉపయోగించే పోర్టర్ల చేతి దీపంలాంటిదానిని కన్నడంలో సోదనదీవి అంటారు. దీనిని పంపకవి ప్రయోగించాడు. ఇది కోధనదీపతద్భవం. మన పాత పుస్తకాల—ముఖ్యంగా వన్నయ భారతం, హరివంశం, కుమారసంభవం, బసవపురాణం వంటిది బాగా అర్థం కావాలంటే కన్నడ సంప్రదాయం తెలియాలి” అని వివరించారు.

శృంగారవైషధంలో ఒక భోజనవర్ణన. “ఆవపచ్చళ్లు చవిచూచి రాదరమున పోగులు నెగయగ నానీకొత్తులములందు, ఎర్రదనమున” — అని వుంది.

“ఆవపచ్చళ్లలో ఎర్రదన మేమిటండి? మిరపపండు పచ్చిదా ఏమిటి? ఇంతకూ మిరప మొక్క శ్రీనాథుని తగ్గాలేగా మనకు దిగుచుతి అయింది మచిలీనుంది” అని ప్రశ్నించాడు. “ఎర్రదనం కాదయ్యా, వర్ణదనం, వర్ణదనం అంటే తీవ్రత, కారం, లేఖకుడు ‘వ’కు తల కట్టు ఇవ్వడం మరచాడు. నీ తలలో కట్ట కట్టు కుంది. అగం కాదు” అన్నారు.

వైషధంలోనే చంద్రవర్ణన, చంద్రుడు చలి మిడి ముద్దులాగా, కళంకం నూటిడి (నూల బిండిపిడచ) లాగ వున్న దని నోట్లో నీరూరించే వర్ణన. నూటిడి అనేది అపహతమని శ్రీ వేదం వెంకటరాయశాస్త్రిగారు నూటిడి అని నిర్దిష్ట కారు. నూలు+ఇడి బొప్పిభక్తికం రాగా నూటిడి అయింది. శ్రీ శాస్త్రిగారు వివరించే వరకు నూటిడి ఏమిటో తెలీలేను.

అన్ని పుస్తకాల పరిష్కరణ ఒక ఎత్తు. నన్నెచోడుని కుమారసంభవం పరిష్కరణ ఒక ఎత్తు. అడుగుడుగుకు సంజీవలీ. ఉన్నది ఒక ప్రతి. తమిళ కన్నడ సంప్రదాయాలు తెలియ నది ఒక పద్ధతి పెగలదు.

కుమారసంభవం, ద్వితీయాశ్వాసం 69 వ పద్యంలో “బలిమి పట్ట కలిగి పాకుపతము దొడుగ నేటికి” అని వుంది. అర్థం కావడం లేదు. నేను బట్ట కలిగి ఏమిటని ప్రశ్నించగా, శ్రీ శాస్త్రిగారు నవ్వి, “పిచ్చుకపై బ్రహ్మస్త్రం మూట వివలబు న్నూ” అన్నారు. బలిమి బట్ట కలిగి (పిచ్చుక పోకించి) అని, ‘వ’కు గుడి ఇవ్వమన్నారు. గుడి భద్రంగా ఆగ మిచ్చింది.

కుమారసంభవంలోనే అష్టమాశ్వాసంలో (159) శృంగార వర్ణన. ఒక నాయిక సరసు నితో అంటున్నది, “చెక్కపె చెక్క తీస్తే కదా రసాస్వాదనం, అలాగే స్త్రీలవిషయం లోను” అని.

క. చెరకున బుచ్చక రిమ్ముల

గరచిన రస మానగానిగతి తరుణులచీ

దగ వాక యేగతి నే

ద్రోగ నేనీ మనోరథములు ధీరుడు వడయున్.

అని పద్యం. మొదటిపాదం చెరకున బుచ్చక రిమ్ముల ఏమిటి? శాస్త్రిగారిని కోరాను వివరించ మని. చెరకు అనే పదంలోని “కు”కు గుడి దీర్ఘం పెట్టి, రిమ్ములను రిమురి అని నవరించి చనువు కుంటే నవ్వింది అన్నారు. “చెక్కే బుచ్చక రిమురి” అయింది. “చెరకును ఈ నీరుకుండా నమిలితే పనేమి? ఇప్పుడు నరసాలా?” అన్నారు. తల పంకిం: కుండా ఏంచేస్తాను? కాని నా పాండిత్యం కూడా వెలిగిద్దామని కోచింది. “ఆన దీభావం సంస్కృతంమంచి ఆవహరించాడంటి” అన్నాను. “అది ఆప హారం కావాలి వారియెడ వుండే గౌరవాభి మానాలను గ్రంథం చేయడమేనోయ్. శ్రీనాథుడు స్వయంగా వర్ణించలేక నా, మయూ రుని మార్గశళికాన్ని స్వీకరించడం? తిక్కన పాల్కురికి వారి పదాలను పదిల పరచుకొని గౌరవించాడు. వన్నయ తనకు ముందున్న కన్నడకవుల ప్రయోగాలు సంతరించి గౌరవం చూపాడు” అన్నారు.

కుమారసంభవం ఏకాదశాశ్వాసంలో యుద్ధ వర్ణన. వీర పురుషులు సాయకులతో తమ మగంటిమిని చెబుకుంటున్నారు.

“పోర బాకు దాల్చి నీరు గొన్నట్లు ప్రతి బలము నెల్ల బాధపడగ దోలి గొడుగు క్రింది దూపు బాడిచి జయంబు నీ కిత్తు నధిప నన్ను నింత నమ్ము.”

ఇదే మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం వారి ప్రతి పాఠం కూడా పోలీస్ బాకు దాల్చి, శత్రు బలాన్ని పాగడ్రిలుతాను అని ఆం చెప్పితే నీరుగొన్నట్లు ఆశావాక్యానికి ఆంకితా శ్రీ గారు ఎంతో ఆత్మచించి “పోర బా కదల్చి” అని సవరణ మొనరించారు కొలనీలో పాఠని పాఠ జేసి నీటిని తీసుకొనేటట్లు శత్రుసైన్యాన్ని పారదోలి జయం నీ కిస్తాను అని ముచ్చటగా ఆర్థం వివరించారు. విని ఎంతో ఆనందం, ఆశ్చర్యం కలిగాయి.

కుమారసంభవంలోనే ఏకాదశాశ్వాసంలో తారకాసురునిపై ముట్టడిని వర్ణించే ఘట్టం. దాడి ఏర్పాట్లు చేయించడానికి వైచారు క్రింది వారికి ఉత్తరువులు చేస్తున్నారు. “వారువ మందు పంపు గహవాసుల సంతిపుంబు కాపు గాన్” అనిపాఠము మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం ప్రతిపాఠం కూడా ఇదే. వారువ మందు బంపు గుర్రం అక్కడికి పంపు అని ఆం చెప్పితే కుదరదు. కారం ఆ పద్యం మహాకవికవిలో “గుర్రపుదళంబు” సంపమున ప్రస్తావన వుంది. కనుక పునర్ముక్తి అవుతుంది. మరల శాస్త్రి గారి సే

ఆశ్రయించాను ఆర్థంలోనూ, ‘వారువ మందు’ అనే చోట మకారానికి కొమ్ము ఇవ్వమన్నారు వాచ. వారువ మందు పంపు అయినది. ఏదో కొంచెం ఆర్థమైంది ఇప్పుడు అది కూడా కూర్చుంది. నిట్కాలు చూచాను. ‘ఏమిటి ఆలా వార్పు తున్నావు? వార్పునున్నావు’ అని వారు ప్రశ్న వేశారు. చూడు ఆ నే ఆర్థంలో వున్న వార్పు ధాతువుతుమన్నగ్గక రూపం (చూచు టకు) వారువ అని తెలిసింది. అంతఃపురం కాపుగా మనకొసం నిర్మించడానికి కొందరిని ముందు పంపు మని ఆర్థం కుదిరింది. వార్పుక్రియ పార్ తిమిశక్రియా సమావారకమని పార్వాన్ పార్వాన్ చూచేవాడు, భవిష్యత్తును చూచే వాడు. బ్రహ్మవేది, పార్వాన్ అయిందని శాస్త్రిగారు తెలిపారు.

ఇలాటి సన్నివేశాలు వేసకువేలు. గ్రంథ పరిష్కరణలో శాస్త్రిగారికి పీటురాగల పండి తులు డాక్టర్ సీతాపతి, శ్రీ మానవల్లి రామ కృష్ణ కవిగా ద్లున్నారు. నడివయస్సు వారిలో వారి స్థాయివి అంగశిలవారు శ్రీ నిడద వోలు కింకటరావుగారు.

ఈనాడు ప్రాచీనగ్రంథాల నిర్దష్ట ప్రయ తం ఆవగతం. శ్రీ శాస్త్రిగారు మౌని బాధగా వాటిని సూతినగంపగూర్చుకో ప్రయించేటారం మనది.

— గామచంద్ర.

సి. పి. బ్రాను

1. చంద్రుడెక్కోని జలనై యుండడా పద్మముల్ చేసినపాప మేమి?

యిల వనంతుండు వనంబుల నెల్ల బ్రోవడా జాగి చేసినపద్యంబు బోమి?

సంపెంగ వానలో చక్కంప శక్యమా లేదంటుకును బ్రాహ్మి లేదు కాని

మారుడే ప్రమానంబునైన జేపట్టడా శేదంగికిని బ్రాహ్మి లేదు కాని

గీ. నాకు భాగ్యంబు లేదు గాబోలు నుమ్ము, యెవ్వరికి నీవు యిచ్చి రక్షింపలేదో కబ్బులమే! కందర్పచారుని సాటి! పరగ నమ్మితి బ్రాహ్మపాలతిలక!

ఇంగు సీస-రణములను వాల్చింటిని ప్రాచీనములను గైకొని గీతపద్యము నెవ్వడో విచ్చ గాడు కవితాక్రియ. దయన బ్రాహ్మపేర విచ్చిరదంతో నడికించి చెలిచినాడు. ‘భోజనం జేసి రాతేంద్ర’ యన్న భోజరాజుమీది స్లకమున కిది రచనలో అన్న!

సంస్కృతరూపకాలు - శాస్త్రిగారి

:

:

అనువాదాలు

శ్రీ బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు

బ్రహ్మముఖముల పాండితీప్రకరణ చూపితము ప్రతిభను వెల్లడించి భాషావాఙ్మయముల కపారసేవ చేసినవారిలో శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు గ్రగజ్జ్వలు. ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు మూలభూతమగు సంస్కృతవాఙ్మయము నవలోదన చేసి శ్రీ శాస్త్రిగారు తెలుగునకు పోదర భావలగు ఆటవ, కన్నడములలో అసాధారణ పరిశోధన మొనర్చిరి. ఆంగ్లమునఁ గావలసి నంత జ్ఞానము గడించిరి. శాసనపరిశోధన మున ఆగ్రతాంబూలము గ్రహించిరి. అనువాదము లానర్పట్రలో నందె వేసిన చేయి యనిపించుకొనిరి. పండిత ప్రకాండులలో ప్రథమశ్రేణికిఁ జెందినవా రని పేరుపడిరి. కవులలోను, కథకులలోను ఉత్తమశ్రేణికిఁ జెందినవా రని కీర్తి గాంచిరి. శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్రాసిన ప్రతివ్యాసమునందును ఏదైన నూతనాంశము వెల్లడింపఁబడుచు నే యుండును.

మన దేశమున నొకటి, రెండు విషయములలోఁ బరిశ్రమ యొనర్చి, వానియందుఁ గూలంకషమగు ప్రజ్ఞను గడించినవారు కొందఱుండ వచ్చును. కాని శ్రీ శాస్త్రిగారివలె సర్వతోముఖముగ వైరుధ్యము గడించి, చక్కని కవిత్వము చెప్పఁగలవారు మిక్కిలి యరుదని చెప్పవలెను.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రభుత్వప్రాచ్య గ్రంథాలయమున నిర్వహించినది ఆంధ్ర పండిత పదవి. విరామము గైకొనిన పిదప తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యపరిశోధన సంస్థలో నిర్వహించినది ఆంధ్రపరిశోధకపదవి. ఇట్లయ్యెను శ్రీ శాస్త్రిగారు అమరవాణియొడ నపేక్ష చూపుచు వచ్చిరే కాని యపేక్ష చూపలేదు.

‘పరిశోధన’యనునది శ్రీ శాస్త్రిగారికి బాల్యమునుండియు పట్టుపడినది! వీరి పరిశోధనలో సంస్కృతాంధ్రములు రెండును సమాన ఫక్తి నే నడచినవి.

సంస్కృతవాఙ్మయమును శ్రీ శాస్త్రిగారు తొలి దినములలోనే ప్రారంభించిరి. అందుకుఁ దగిన పాండిత్యము నాయన శ్రీ అడ్డపల్లి— సోమనాథశాస్త్రిగారిఁద్ద విద్య నభ్యసించి సంపాదించిరి. ముక్త్యాలనుండి వెలువడుచుండిన ‘శ్రీరంగస్వతీ’పత్రికలో ఆపూర్వగ్రంథములతోఁ బాటు సంస్కృతవాఙ్మయచర్చలను ప్రకటిం చెడివారు. ఉదారరాఘవకర్తయు, ‘చతుర్థాపిరామచ’ బిరుదాంకితుఁడును అగు శాకల్యముల్లభట్టుంగూర్చియు, విద్యానాథ బిరుదాంకితుఁడై, ప్రతాపరుద్రయశోభూషణమును రచించిన ఆగస్త్యకవింగూర్చియు, చెన్నుభట్టు, అన్నంభట్టు, బాయిసేనాపతి మున్నగువారిఁ గూర్చియు నందే శ్రీ శాస్త్రిగారు రమ్యాల్పవ్యాసములను ప్రకటించిరి.

శ్రీ శాస్త్రిగారు స్వతంత్రరచనలతోఁబాటు కొన్ని యనువాదములను వెలయించిరి. వానిలో సంస్కృతానువాదములను కలవు. ఆవి కర్ణ భారము, మధ్యమవ్యాయోగము, ప్రతిమానాటకము, భగవదజ్ఞాకము, మత్తలీలాసము, నాగానందము అనునవి. ఇందు నాగానందమునందలి తొలి రెండంకములే వీరి రచన. తక్కిన గ్రంథమును శ్రీదివాకర్ల-జేంకటాచధానిగారు పూరించిరి. ఆగ్రంథ మొనడుచునే ప్రకటింపఁబడినది.

పయి కన్నియును చూపకములు. వీనిలో కర్ణ భార, మధ్యమవ్యాయోగ, ప్రతిమానాటకములు భాసకృతుల కాంధ్రానువాదములు. మత్తలీలాసము మహేంద్రవిక్రమవర్మకృతి కనువాదము. భగవదజ్ఞాకమునూడ నట్టిదే! దీనిని మహేంద్రవిక్రమవర్మయేరచించినను, వ్యాఖ్యాత బోధాయనకృత మని పేర్కొని యున్నాఁడు. ఈ యంశమును శ్రీ శాస్త్రిగారు ‘భగవదజ్ఞాకము’ తొడిమలో వివరించి యున్నారు.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రభుత్వప్రాచ్య లిఖితగ్రంథాలయమునకై గ్రంథములను సేకరించుటకుఁ గాను శ్రీ రామకృష్ణకవిగారిలోఁ బాటు తిరువనంతపురమునకు వెళ్లి, యచట భాస

నాటకములను కనుగొని నప్పుడు వీరిరువురికిని వానిని తెలిగింపవలె ననుకూలక కలిగినదంటు ! కావున 'ఆ వెనువెంటనే శ్రీ కాత్రి గారును, శ్రీ రామకృష్ణకవిగారును కూడ కొన్ని రూపకముల ననువదించిరి. శ్రీ కాత్రి గారి యనువాదములలో ఆ రీతిని తొలుత కర్ణభార, మధ్యమవ్యాయోగములను తెలిగించిరి.

శ్రీ కాన్సులుగారి యనువాదములు మూలమున కన్యూనాలిరిక్తము లయి, మూలమునకు మెఱుగుపెట్టజాలి యుండును. సారశ్శ్రమ, రసోచితమగు కూర్పు, తెలుగు నుడికారపు సాంపులు వీరి రచనలలోని విశిష్టతలు ! మూలమునఁ బ్రాకృత ముపయోగింపఁబడిన చోట్ల నెల్ల వీరి తెలిగింపులలో చక్కని వ్యావహారిక ముపయోగింపఁబడినది. మధ్యమకం గొన్ని గ్రంథములనుండి యుదాహరణలు—

కర్ణభారమునుండి— (మూలము)

శ్లో. హతోఽపి లభతే స్వర్గం
జత్వా తు లభతే యశః,
ఉభే బహుమతే లోకే
నాస్తి నిష్ఫలతా రణే.

(అనువాదము)

క. చచ్చిన స్వర్గము వచ్చును
త్రచ్చి జయించినను యశ మవశ్యమ కల్గున్.
మెచ్చు గల ధీది పొందగినఁ
గచ్చునలో రిత్తపాటు కలుగను చూపే !

మధ్యమవ్యాయోగమున— (మూలము)—

శ్లో. త. ణ! తుణానుమాద కాః!
నియమపరాధ్యయన ప్రసక్త బుధే!
కథమివ గజరాజదర్శన
స్తరుణివ యాద్యసి పృథితో వినాశమ్.

(అనువాదము)

ఉ. 'ప్రాయపుగన్నతండ్రి! వర
వంపుబవల్ గల ముద్దగట్టు! యా
మ్నాయనిష్కచిత్త! నియ
మవ్రతతత్పర! నాశ మయ్యెదే?
పోయెదే? యయ్యెయో! యనుగఁ
బుత్తక! మత్తజంతు కొమ్ములం
ద్రోయుచు మ్రొల్పిన ధగణిఁ
ద్రుంగడు క్రొంబుపుమాటుచందమై.'

ప్రతిమానాటకము - (మూలము)
శ్లో. 'భ్రమతి సలిలం వృక్షవత్తే
సశ్చేన మవస్థితం,
తృప్తిరపితా నైతే క్షిప్తం
విభ్రంజి జలం భాగాః,
స్థల వభ్రవతంత్రాద్ధ్రాః కీటా
వీరే జలపూరితే,
నవవలయనో వృక్షా మూలే
జలక్షయశ్చేయా.'

[పంచమాంకము]

(అనువాదము)—

పీ. 'అలవాలముల నిండార నుద్యలునాటి
వారిపూరము పాటుపాటుచుండె,
దగగొన్న భగము లిత్తరలచెంతలనుండి
యా చెంచి బురదని రానకుండె,
లిలములంగు జలమ్ము నెలకొన్నఁ గీటంబు
లంతెంత మెరకల కగుగుచుండె,
తరుమూలముల నీరు తలుగుచున్నకొలంది
వలయమల్ క్రొంగ్రొత్త నెలయుచుండె
గీ. తీయనీ రిప్పు డిప్పుడే పోయుచున్న
పగిదిఁ గనుపట్టు నీచెట్టుపాదు; లింత
లంతలం బ్రాంతముల జనకాత్మికాత
చెలఁగుచుండె నటంచు నూచించుచుండె'
ఇం చెత్తుగీతని చింతి పాదములురెండును
మూలశ్లోకముకంటె విశేషమును తెల్పుచు,
ప్రస్తుతవిషయమున కెంతయు మెఱుగుపెట్టు
చున్నవి.

మత్తవిలాసము - (మూలము)

శ్లో. ప్రభాదానదయానుభావధృతయః
కానిః కలాకాశలం
సత్త్వం శౌర్య మయాయతా వినయ ఇ
త్యేవంప్రకారా గుణాః
అప్రాప్తస్థితయః సమేత్త్య శరణం
యాతా యమేకం కలా
కల్పంతే జగదాది మాదిపురుషం
సర్వప్రభేదా ఇవ.

(అనువాదము)

కా. కాంతిప్రాధి విట్టి నూనృత కలా
కాశల్య దాక్షిణ్యవి
క్రాంతిశౌర్యమభావముఖ్యగుణమల్
కారికృతిన్ నిల్ప నా
పాంకన గానక మొత్తమై శరణ మా
భూపాలనిం జెందె గ

ల్పంతంబం దభిలాది నీశ్వరని న

య్యోస్తుష్ట గన్నట్లుగాన్.

మత్తవిలాసమునందే క్రింది ప్రాకృతగాథకు చక్కని గేయరూపానువాద మొనర్చినారు శ్రీశాస్త్రిగారు.

(మూలము)

‘గహీదశూళ’ బహువేశధాభిశో
శదం పికాళ ఉద-శీ వహన్తి మే,
శదం చ వహ్నాః నిశగ్గభీశణం
ముహేణ ముంచామి అహం మహాశవీ,

(అనువాదము-గేయము)

‘శూలాలు పట్టుకొని
చాలా వేమలో వేసికొని
వేలకొద్దీ పికాచాలు
వెస్తూ ఉంటై నాపొట్టన్;
పెద్దపుల్ల వందలకొద్దీ
దద్దరిల్లూ ఉంటై నాలో
గద్దరితాచుల్ చిట్టుల్ బుస్సుల్
కావిస్తుంటై నానోట్లో.’
నాగానందము—(మూలము)

శ్లో. ఉత్సులకమలకేసగ
పరాగ గారద్యుతే! మమహి గౌరి!

అభివాంఛితం ప్రసిద్ధ్యతు
భగవతి! యుష్మత్ప్రసాదేన.’

(అనువాదము)

ద్వీపద : —

అరబూచిన తమ్మి యకరుపుపొస్తీ
గౌరవర్ణము మేనఁ గల దేవి! గౌరి!
మముఁ గన్నతల్లి యుష్మత్ప్రసాదమున
సమకూరుఁగాక నా సమభివాంఛితము
పయి యుదాహృతులు యాదృచ్ఛికముగ
గ్రహింపఁబడినవి గాని, ఏర్పి కూర్చినవి కావు.
ఇట్లనువాదములను వెలయించుటయే కాక
కొన్ని సంస్కృతగ్రంథములను పరిశోధించి
శ్రీ శాస్త్రిగారు పరిష్కరించి యున్నారు.
అందు వీరు సంస్కరించిన ‘నీతిద్వీపప్రీతి’ను
శ్రీ కనుపర్తి-మార్కండేయ శర్మగారు రెవ్వడో
ప్రకటించి యున్నారు.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు శ్రీ కృషి యొనర్చినను, ఆ విషయము నందఱికిని వెలడింపరు. వారి యాపులకును దెలియని పెక్కు విషయము లే కాగితములలోనో ముఱుగ పడియు నుండవచ్చును. అట్టివానిని పరిశీలించిన శ్రీశాస్త్రిగారి సంస్కృతభాషా వాఙ్మయసేవ యితోఁడధికముగ వెల్లిడి కాఁగలదు. అట్టి పనికి ‘శ్రీ ప్రభాకర పరిశోధకమండలి’ వారు పూనుకొందు రని విశ్వసించుచున్నాను.

కృష్ణ భూ ప తి

క॥ ఆప్రదుఁ డక్షిప్రదుఁడును
గుప్రదుఁడును నీకు సరియె కువలయమందక
సుప్రద కృష్ణమహీభుజ !
విప్రోత్తమకల్పభూజ ! విద్యాభోజా !

కవి - దాతతో

ఉ॥ పుట్టెడు వడ్డు దూది యరపుట్టెడు గండపుఁజెక్క తక్కడుక
బట్టును నూనె పేర్చెడును బందుము పెన్లలు నీక్రమం బనక
గట్టిగ మాసుమాసుముకుఁ గట్టిడి చేసినఁ జాలుఁ జాలు
పొట్టకు బట్టకుక నునటిపొట్టకు బొట్టకు బొట్టకట్టుకుక.

వర్ణనవిధానంలో పెద్దనసంయమం

శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులుగారు

(గతసంచిక తరువాయి)

మాయాప్రవరుడు కంటఁబడినప్పుడు గూడ వరూధిని ప్రవర్తనము జాత్యుచితమై, సన్నివేశ సముచితమై యున్నది. ఆమె కపటభూసురుని జూచినది “కువలయ ఘనకుల్యా ఖావల్లి వని సంభవములై మింటఁబర్వ పు ప్పొడుల” (మ. 8, 87) యందు. వాఁడపుడు దేవపూజకై విఱులు చిగుముచుండెను. అతఁడు నిరతివ్రత స్థుఁడు. అది ప్రాతఃకాలము తోడనే వరూధిని వయస్యుల డించి ‘కలకల్వణత్కనక కాంచికయై’ యెదురెగెను. కపట విప్రుని జూచినంతన యా మెరుగలం గాంచిన వస్తువును చెడిసి కాంచినట్లు’ (మ. 8, 89) లైనదట! ఆమె గుండెజల్లుమునెను. కాళ్లు దొట్టువడెను. ముఖంబుజము దీనమైనది. కనుదోయి చంచలమయ్యెను. ఇవన్నియు నా కవి గ్రంథమున బ్రవేశ పెట్టిన నాటక పద్యము. తరువాత వరూధిని ‘గీటు కొనుచు’ ముక్తసరిగా మూఁడుపద్యములు వలికెను. శాస్త్రప్రకారము చంద్రమాచారాదు లంతకుముందే సాంగినవిగదా! అప్పుడు మాయా ప్రవరుడు గ్రుక్కత్రిప్పక పదిపద్యములు చదివి నాఁడు. ఇంతకుముందు ప్రవరుఁడు పెదవి విప్పుటయే పెద్ద యన గ్రహము. వాతాత్మగ వానిలోఁ గలిగిన యీ మార్పునకు వరూధిని మిన్నంది కొన్నది. వాని వాలకముఁ జూచిన, ఆమెకు వాఁడు మెత్తఁబడినట్లే తోచెను. ఇంతకరకు నవకాళము దొంగకక తనుకులాదుమన్న ‘సిగ్గు’ గబుక్కున వరూధినిపై చూసినది. ఆమె తన చేతి చెఱుగు దిగియం దెనచుచు’ ప్రాయమానమును జూపెను. జలకేలిలో మునిగియున్న చెలికత్తెల కి గొడవ తెలియనే తెలియదు. పిదప వారసు గుంపుగాఁ గూడుకొని, ‘అలఁతి హాస్యములతో’ మే మున్నా మనిపించినారు.

వరూధిని ప్రవరుల శృంగారము గూడ మూఁడు పద్యములలో ముగిసిపోయినది. ఇతరులనేక పద్యములలోఁ జెప్పు కవయమును సంగ్రహించి పలుకుటయన కలవాటు. కాని పలికిన ప్రతిపదమున బది పద్యములంత యుండును. అయిత యవకాళములోననే వారి

కొక చక్కని కయ్యఁ గూడ నేర్పాటు జేసి నాఁడు.

రచనమునంగుఁ దనకున్న పాండిత్యము సంతయుఁ గనుపరుపవలె ననువృష్టి పెద్దనకుఁ దక్కువ. సమస్త శాస్త్రపారంగతుఁడయ్యు నే శాస్త్రమర్యాదను జూపఁడు. వ్యాకరణ పటిష్ఠములగు పద్యములను భయంకరముగ వాడి చెదరగొట్టఁడు. మీమాంసను వెలార్చుఁడు. అవశిష్టము అనన్యపాద్యము. అతని కళిత అచ్చమున ఓహానాదము.

ఆకాలమున అన్నిరంగములలోను ముఖ్యముగా సంబంధము గలిగిన వృత్తి రిద్యురు. వారు పెద్దన మక్కువతిమ్మనఁ. అల్లసాని పెద్దన వ్రాసిన చాటువులు గొన్ని యగపద్యమన్నవి. తిమ్మనని గనబడుటలేదు. అనాటి యన్ని రంగములలోను అంత వ్యాపకుఁడు గనుకనే, ‘మను చరిత్ర’లో నా సమాజము బ్రతిబింబించినంత మఱి దేనియందును గనుపింపదు. ‘రాయలనాటి’ జనత యిట్లున్న దని చెప్పటయేగాక, యా సమాజ మెట్లుండవలెనో గూడ పెద్దనలు చెప్పెదరు. ప్రథమాశ్వాసమున బ్రహ్మాండమును సీగపద్యమున గృహస్థాశ్రమమును వర్ణించుట, సాటి జైనులు — వైదిక మతమునందలి ‘వర్ణ వ్యవస్థ’పై దండెత్తుట చేతనే.

మనుచరిత్రలో పెద్దనామాత్యులు వ్రాసిన సీ. బుద్ధింద్రియతో భములకుఁ దెట్టసికొట, విపదంబురాశిదుర్వికృతి కొడ, ఖలద రాలాప మార్గణ వజ్రకవచంబు, రణమహిమలికి శ్రీరామరక్ష, శాత్రవదుర్గర్వ సంస్తంభనాపది, మొనయు చింతాశ్రేణి మూకవిప్రు, యోగాదిసంస్థిధి లాడఁగూర్పుపెన్నిధి, తూలునేకొకుల తోడునీడ,

గీ. సకలమగుణప్రధానంబు సకలకార్య జాలసాఫల్యకర జైకసాధనంబు ధైర్యగుఁ మట్టి ధైర్యంబు దక్కి పోరఁ దత్తఱింతుర యకట! మితరమువారు.

ఈ పద్యము మనుచరిత్రకై రచించినది గాదని నా తలఁపు. అంతకుముందే యే

రాయచూరు యుద్ధముననో సేనలను తెచ్చు గొట్టుటకై వ్రాసియుండును. ఆ పద్యము బాగుండుటచే గావ్యమున వాడుకొని యుండును. నా యీ యూహ కా 'రచనము' లోని 'మితరము వారు' అను మాట యుపసార్థకము. ఆ పదము చాటువున కదికినంతగా గావ్యమున కతుకుట లేదు. అది యట్లుండె.

స్వగోచి ముసలితనమున—మన మొక భార్యతోనే యేడ్చుచుండగా—మవురసు గట్టి కొన్నాడు. ఆ వేడుకను గమనించిన యొక హంసి వాని దక్షిణ నాయకత్వమునకు మెచ్చికొన్నది. అపు డా రాయంచమాటలు విని యొక చక్రవాకీ 'నీ కేమి పిచ్చిపట్టినది ఈ స్వగోచియందు వీరికిఁ బ్రేమ లెక్కడివి? ఒక్క పురషుని యుదు—'సమతాళిమానవతు'లైన మగువల కను - గమే యున్నచో, పెండ మావులలో నీ కేల యుండదు? ఆ నాయక బా స్వగోచికి దాసీనికరమువలెఁ గైవసమైనారు. అంతే బామ్మ'ని (మ. 6. 72, 78) అలము సేసెను. ఇట్టి సన్నివేశమును మహాకవి మఱలఁ దెచ్చినాడు. ఒక హరిజోత్తంసమును లేటిపిండు, సానురాగముగ మెయి నాకు చున్నది అపుడు వాడు 'తలఁగుఁడోహా! నేను స్వాగోచి నే! పంకజాక్షులతోడ నెల్లప్పుడు దర్శనస్ఫూర్తిఁ గ్రీడింప' (మ. 6. 70) నని హుంకరించెనట! ఈ విషయమును మఱల మఱల చాటిచెప్పట ఆనాటి బహుభార్యాత్వ మునెడు చెడుగును ఖండించుటకే యని తోచును.

మన జాతికి సంప్రదాయము జీకముగంటిది. మండ్రియైనను, చెక్కియైనను వారు తొందరగ వదలరు. మార్పు బ్రదికియున్న జాతికి గుఱులే గావచ్చును. కాని, పునః పునః పరివర్తన శీలమైన జాతి టెగిన గాలిపట్టుమై పోవును. 'కనువేరులు'న లిక్కిన వరూధిని ప్రవరుని నొప్పించుటకై బ్రహ్మాండముగ శాస్త్ర చర్యలు తోడినది. అన్నియు విన్న ప్రవరుఁ డొకసారి నవ్వినాడు. నవ్వి 'మోక్షులక్ష్య పథ్యాగము నూత్రపంక్తి కివేటి! మీ సంప్రదాయారములో' అని యొకమాటతో నెగురఁగొట్టి నాడు. 'పాతువాదిమును మనవారు క్రుత్వ విరుద్ధమైన నీ యంగీకరించిరి. కాని నాఁ డా తర్కమునకు నెలలేదు. 'మనము విజిగిన

వరూధిని 'గానట బీసట'గా పురాణ గాథలు ద్రవ్యైక. దాని కా ప్రవరుఁడు బదులే యొసఁగ లేడు. వరూధిని పలుకుచుండినంత సేపు ఆమె— 'మేనిజవ్వాదివసర గదలించు నొడలు' గడిగి కొనుచుండెను. పెద్దల మాటలే ప్రమాదముగాని వారి జీవితములోని లోటుపాట్లులు గాదన్న 'వ్యాసవచనము'ను జక్కగా మననము సేసిన వాఁ డామసుష్యుఁడు.

ఇంత జాగ్రత్తగలవాఁడైనను—సమకాలిక మగు నుద్రేకమునకు లోబడి యాకవి యాచిత్యమును జెడగొట్టికొన్న తావులగూడ కావ్యమున నున్నవి. వలపున గలిగిన వింతవేడికి—నిలుగులఁ బడుచున్న వరూధిని చంద్రుని బడఁ దిట్టుచు.

క. గోవధము సేయుతురకల
దైవంబపు నీవు మొదలఁ దక్కుగ పాంథ
శ్రీ వధము సేయ నోకెదె!"
యనుచున్నది. ఈ జాతిని గుఱించి 'పెద్దనకుఁ దెలిసినంత—వరూధినికేఁ దెలియదను కొందును. ఇట్టివే మఱికొన్ని యక్కడక్కడఁ గనబడును

విండును బూండ్లను, యెఱకలు గట్టికొన్న, చెప్పక చెప్పెడు, నోములు నోచినమృత్యు; తామరతంపర, మొదలైన ప్రయోగము లా మహాకవి తెనుగు బ్రతుకుల లోతులు దడవి తెచ్చినవి. కొన్ని స్వయముగ కవిసహజ మైన రసవాద విద్యతో నిర్మించికొన్నవి. జమకాణము, పూసకము, ఇత్యాదులు—మిన్న నాశ్వునండి తెనుఁగున గలిసిపోయిన కన్నడ పదాలు. మొహదా, ఘంబా, సిరాజీ వంటివి కొన్ని యన్యదేశ్యములు.

పెద్దనామాత్యులచేరికి ధ్వని ప్రాణము. అక్షర సంయోజనముం దాయనకుఁగల జాగ్రత్త యన్యుల కెవ్వరికిని సాధ్యముగానిది. 'అరు గహనగుహావిహార' అనుచోట—నా గవుల యొక్క వైకాల్యమును జూపుచున్నాడు. 'తరుమండమండలాంతర' యనున దర్శనములో తఱచుండనమును, 'ఉద్దండగండక నదండ' యను సమాసము ఆరణ్యకములైన వృక్షముల శ్రూరత్వమును జెప్పక చెప్పబున్నది. వరూధిని యిల్లు చాల వికాలమైనది. ఆ వైకాల్యమును దెలుపుటకు గుర్వక్షగసంయోజన మెక్కువగాఁ గల 'కాయాలము' గావలసి వచ్చినది. పెద్దన్న

గారి అటంజనికాంచె (మ. 2. 3) యను పద్యము వానలు గురిసినట్లు, వంకలు బారినట్లే యున్నది. ఈ పదనే యాతండు చతుర్థాశ్వాసమున (గూడఁ జేసినాడు. అక్కడ నాకవి వర్ణించిన 'కరకాచిటపటరభీకరమై' (మ. 4. 11) యనెడు రచన మచ్చముగ వాననే గురిపించును.

వరుధిని ప్రవరని జూచి నంతనే, 'మహీనురాస్యయం బెక్కడ! యీతనూ విభవమెక్కడ?' అని యన్నది. ఆమె కీతనిబాటి యెట్లు దెలిసెనో అసలు ప్రవరని రూపము నాకవి 'నకలు ప్రవరు'ని జూచి యూహింపు (8. 71) మనును.

నాటి రావమరియదలు ఆమాత్యుడైన పెద్దనకు బాగుగాఁ దెలియును. మనోరమ పెండ్లికి నలకూబరుడు వచ్చినాడు. అప్పుడు యక్ష యవరాజు కూరిమి మంత్రితో నేకతమాడి కుబేరుని పేరిట వహువాల నాశ్రియించి యుడుగరల సమర్పించెనట! (5. 96) ఆ వస్తువులను జదివించిన పురోహితుడు నారదుడు. పెద్దవాడైన కుబేరు డండగా-నలకూబరుడు-దనపేరిట జదివించుట-అవినయప్రరర్పనముగదా! గంధర్వరాజు బిడ్డ పెండ్లికి గుహ్యకేశ్వరుడు స్వయముగ రాలేదు. ఆయన 'దర్బా' పెద్దది. అందుచే గమయ నంపించినాడు.

గంధర్వరాజును రాక్షసత్వ మావేరించి నప్పుడు పెద్దనల వర్ణన మొక సుహృష్టి. (5. 24) ఇట్టి వర్ణనమును గాలిదాను కాకుం తలమునరెండుమూడు చోటులఁజేసెను. పెద్దన్నగారి యీ రచనముగూడ నానాటికే జేరినదే.

ఆనాటికవులు జిజ్ఞాసతోఁగాని, జగీషతోఁగాని సమకాలికుల కావ్యములను జరుపుచుండిరి. ఇప్పుడా రెండును శూన్యము. మనువకు చరిత్రలనిండు ఈ పోలికలే యున్నవి. అట్టిచే పెద్దన్న తిమ్మనల కావ్యములందును గలవు. పారిభాతాపహరణము మనుచరిత్రకంఠెముందే ముగిసినదని నా యూహ. రెండు మూడుదాహరణములు మాత్రము చూపింతును. ముక్కుతిమ్మన పార్వతిని మగ్ధ నాయకగా (పా. 1. 2) వర్ణించినాడు. దీనిని గాంచిన పెద్దనామాత్యుల మైన 'మధ్య'గా (మ. 1. 4) దయరుజేసిరి. ఈ లక్షణముల ననుసరించి, భట్టమూర్తి పర్యతరాజకన్య ప్రాధనాయకయై (ప. 1. 5) గూర్చున్నది. తిమ్మనగారి

గణపతి వర్ణనము మంచి యర్థపుష్టి గలిగిన పద్యము (పా. 1. 3) దీనిని జూచి 'పండ్లపులిసిన' పెద్దన్న మెల్లగాఁ జల్లని భ్రాంతి మంతము నని వేసినాడు. రామరాజధూషణుని వినాయకుడు పెద్దగా నెదిగి, సంసారమును విచారించి కొనుచున్న రాజు. శివుఁకు సంబంధించిన పరల నన్నిటిని దానే చక్కఁబెట్టుచు, 'పితృష్ఠాంతములను' బాగుగా వెలయించి వేసెనట! ఆయన వక్రము సామాన్యమైన యేనుదిగాను; అది (ప. 1. 7) 'యథరాద్యక్రము.'

'అల్లసాని'వారి హాస్యము చాల లలితమైనది. ఒక పదముచే, ఒక యలంకారముచే నాతండు హాస్యమును ధ్వనింపఁజేయును. వారి నవ్వు పెదవి దాటిరాదు. 'నెలవివాజనవ్వుట' ఆయన పెద్ద హాస్యము. ఒక్కొక్కసారి యట్టి ఘట్టములలో, తొత్తులనే 'యూహించికొను' డని దాటిపోవుటయుఁ గలదు. మనోరమా వివాహమునఁ బేరటాండ్రు వహువరులకుఁ గడు నవ్విండుమఁ జెలుగు' (5. 94) ముడివెట్టిరట! వారెట్లు 'నవ్విందిగో' మనకుఁ దెలుపలేదు పెద్దనలు. తపస్సు నడపుచున్న ఋషి 'దూదిరాశిగాఁ జేసిన తీరి' నుండెనట! వారొక్కసారి హాస్యమును 'పాముగడ ముదిసి కడపటగామగు చందము'న—అని యుంకరింతురు. 'జిహ్వత్రుప్పు డల్ల', 'మీసాలపైఁ దేనియో', 'ఈ పాండిత్యమునీకుఁడక్క మజీయిందేఁ గంటిమే' మొదలైనవి—చదములలో, పలుకు బదులలో వారు సేయు హాస్యములు. పెద్దన హాస్య మర్థమగుటకు మనకుఁ జాల లలితహృదయము గావలెను. 'బీద బలిసి బండెక్కా'డైన పొరువులు బ్రదుకుఁగనునె!' ఇది-అల్లసాని' కవుల దండి హాస్యము.

పెద్దనామాత్యులు రాయల కాలమున సాహిత్యమున వెలిగిన మహాజ్యోతి. ఆనాటి యన్ని కావ్యములును ఆ సహస్రకరణుని కొంటి పుంజములచే జగజ్జలాదినవే. వానిని విడచిన విద్యానగర సాహిత్యమే లేదు. వారన్న నీకఁగావలసినది లేదు. అతని కవిత్వ రత్నాకరము. దానినుండి నాటి కవులు కావలసిన 'నాటి రత్నము'ల నేరుకొని, 'విజ్ఞానానలు' పట్టిందికొన్నారు. కవితాపితామహులు చెబుచిన పాత్రలుగూడ—'స్వరూ'నిని బోలినవి-గొన్ని యున్నవి. అవియు రత్నాకరమున జలజంతువుల వంటివి. అంతే! (సశేషము)

రాజరంజన విద్యావిలాస నాటకం

శ్రీ ఎస్. వి. జోగారావు.

ద్విది తంజాపురాంధ్ర తాళపత్ర గ్రంథ సంఘమునకు చెందిన యొక అమూల్యక యక్షగానము. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రచురించిన కేటలాగులో గాని, ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచికలో గాని యిది పేర్కొనబడలేదు. కాని యొక కాగితపుప్రతి ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తున గలదు.

గ్రంథకర్త :

తంజావూరు మహారాష్ట్ర ప్రభువులలో నొకడగు తుళజరాజు. ఆ భోజలరాజు వంశమున తుళజ నామధేయు లిరువురు గలరు. ముందు నిరూపింపబడు గ్రంథస్థ నిదర్శనములబట్టి ఏకద్వ్యంధక గ్రంథలింగులు దీపాంబు, ఏకాక్షరవక్షరభోజు లిలిని కగ్రజాలు. ఆ మహారాష్ట్ర రాజవంశమున ఏకాక్షరము ఇరువురు గలరు. కాని యేకద్వ్యంధావతారికలో ఏకమహారాజు స్థలిలో నతడు 'కావశనింద్రాత్యజ' డని యున్నది. అతడే చక్రపతి శివాజీకి సవలి తమ్ముడు, తంజాపురమున మహారాష్ట్రప్రభుత్వ ప్రతిష్ఠాపకుడును. అందుచే నీ గ్రంథకర్త మొదటి తుళజరాజునున్నాడు. గ్రంథకర్త యైనట్లు నా 'ఆహ్వాని' కందలేను. ప్రస్తుత గ్రంథకర్తకు 'తుక్కోజీ' అను నామాంతరము గలను. అతని రాజ్యపాలన కాలము క్రీ. శ. 1729-35. (ఆం. వి. ప. కేటలాగు). ఈ గ్రంథరచన మా కాలముననే సాగియుండవచ్చును. శివకౌముసుందరీపరిణామము నుంకొక యక్షగానము, సుగీత సారామృతమును నొక కాస్త్రగ్రంథము నీతని గ్రంథాంతరములు. ఆ రచనల పార్యాపర్యవిచారమునకు ఆధారము లగుపింపవు. తుళజరాజు విష్ణుమతసహస్థు వగు శివభక్తుడు. పాడి యెరిగిన రాజు, కవి, పండితుడు, కాస్త్రనికషాయితమైన సుగీత ప్రేయత్నము గలవాడు. తలెదంగుల యెడనె కాక అన్నలన్నను నతిభక్తిప్రపత్తులు గలవాడు అని గ్రంథావతారికల ద్వారా విశదమైనది. ఆ యోగ్యతలన్నియు నొక యెత్తు. అతని అత్యంత తత్వజ్ఞాన మొక యెత్తు. ఆ జ్ఞానమే యీ యక్షగానరచనమున కధిపానము.

గ్రంథావతారిక :

నాంది. ద్వి. 'శ్రీమచ్చిదానంద శివ జగత్కంద సామాదినిగమప్రసవమకరంద అతిశయాధార పద్మాంతరామోద తతమధునత లవత్వ. వస్వయాప పరిపూర్ణ నిర్గుణ బ్రహ్మాండకోటి సురుచిరమణీనూత్ర (సు) జానదీప సరసాక్షరాకార సజ్జ నాధార కరుణించి రక్షించు కరుణాపయోధి.'

నాంద్యంతమున వసంతవర్షనము. నూత్రధారుడు వచ్చి పారిపార్శ్వకుని పలకరించి 'తుళజమహీ పురందరుండు గావించు నానివరాహస్వామి మహాత్మ్యంబు కనుగొన పరమహంసలు, పరమయోగులు, పరమమునులు, పరమ వైష్ణవులు, తక్కిన రసికీజనులు వచ్చి సభ గూడినారు—

'ఇవాపరంబులు గల్గి నుహించి భక్తి
వెలలు తుళజేంద్రుల డెలమి గావించిట్టి
రాజరంజన విద్యావిలాస మిప్పు
డభీనముంతము సభ మెచ్చు నద్భుతముగ'

అని పది సంస్కృత స్లోకములలో వరుసగా నిత్యానందమరు శుభమును, నరస్వతిని, అదిమ కవులను, ఏకమహారాజు దీపాంబికలను, శవాజీ శరభోజులను స్తుతించి, సభానమస్కారము చేసి, భూదేవిని ప్రార్థించి పుష్పాంజలి సమర్పించును. తగుపరి యొక ద్విపదలో కథాసంగ్రహము చెప్పబడినది. తరువాత పారిపార్శ్వకు 'డవైయిత' మాహాత్మ్యము సుగ్గడించును. నూత్రధారుడు విఘ్నేశ్వరు నావాహనము సేయును.

కథ :

పారిపార్శ్వకుడు 'విఘ్నేశ్వరుడు వచ్చెను, మహాసంతోష మాయె నోయి' అని 'పరికిన మాట వెంబడినె సంతోషుడు' (అత్యుమహారాజు కొలువు కటికిడు) వచ్చును. వాడు వచ్చి సభకు హెచ్చరిక చేసిన యంత పుండరీక పురాణకు డాత్యమహారాజు కొలువునకువచ్చును. అప్పుడు మాయాదేవి అరిషడ్వర్గ జనయిత్రీ,

గాత్రపురాధిపతి యగు జీవరాజు మంత్రులు చిత్రశర్మ మజ్జన వర్మల దన్ను చూచుకొని తన్ను తనయనహితముగా వెడల నడువగా 'కడుపు చురుక్కని' యట గదలి తన 'కంచంత కాపుర' మారడి వోయినదని మొరబెట్టుకొనుట కాత్మమహారాజు నగరి 'బంకు' (మొగసాలి?) వాకిటికి వచ్చి కటికమునో రాజుగారికి 'నా మాట మండలించి (విన్నవించి, చెప్పి) భేటి (సముఖము) చేయించవోయి' అనును. భేటి యగును. ఆ భేటికి మాయాదేవతల ఫిర్యాదీలై మోహుడు, కర్మశర్మ, 'పశుపక్షులకును సైతము సహారీర స్వర్ణఫలము సమకూర్చువాడు' ముఖాభిధానుడు, 'వ్యవహారం తప్పి మాట్లాడితే యెవరి పేరత్తుడు' ఆ పేరు' గలవా డధర్మడు (వాడు సైవధమున కలిమహాశయుని విధమున సుపస్యనించును), తామసీ బుద్ధిచేయు వత్తురు. జీవరాజు మంత్రులమట విని మించివాడై పోవుచున్నాడని వీరి విచారము. ఆ సందర్భమున ఆత్మరాజు రాజనీతి ప్రవచనము!

'తా వివర మెఱిగి నచివుని

భావనీతి తెలియురాజు పడయును శుభముల'

కేవలసచివాయ తత

ధూవిభు కేవేళ కీడు పొందించు మహిన్.'

తరువాత రాజుగారు 'ఓరిమి మోహన యోగి'డై నీవు... దేహపురస్థితి తెలుసుకొరవ్వి! ఊహిత ముటుమీద సుచితకర్మములు' అని మోహుని నియోగింతురు. అక్కడితో కథారంగము మారినది.

జీవరాజు కొలువు ముందుగా ధర్మడు సభ వారి సెచ్చరింపవచ్చును. తరువాత చిత్రశర్మ వచ్చి, ఆత్మరాజు మాయగుల కథయ మిచ్చి తమపై వారిని పురికొల్పి నున్నాడనని 'వలసొప్ప నే గాలి వార్తగా వింటి' నని చెప్పెను. మజ్జనవర్మయు, నిశ్చయిండును వత్తురు. ఆ వేళకు మృగేంద్ర వాహనము లేదు గాని మణిస్తంభునివలె దిగివాడు మోహన యోగి. నాలుకము పేరు పార్థక మగునట్లు జీవరాజు, అతని యాప్తవర్తమువారలు నాశ్వర్య చకితులగునట్లు వింతవింతవిద్యలు ప్రదర్శించును. జీవరాజు జతని నిన్ను విద్యలెంత విన్నవయ్యెను నెట్లు లభ్యనని ప్రశ్నించును. అంతయు శివుని చిత్రము, తన తపోభాగ్యము నని వాని సమాధానము. అది విని నోటినుండి జీవరాజు

తపశ్విక్తిగ వగును. ఆత్మరాజు జతని తపమునకు మెచ్చి శివస్వరూపమున సాక్షాత్కరించును. అంత జీవేశ్వర సంవాదము - జీవుడు ముక్తి నిమగ్ని: శివుడు 'వివవోయి జీవరాజు! సంసారములో నున్నప్పటికిన్ని పూసలలోని దారము వలె నిస్సంసారివై నిరామయుండవై యుండవోయి' అని. అవితథము శివునాజు. తరువాత జీవరాజు మాయాదేవులకు వాగ్దానములు నడచును. మాయ తన కన్నకొడుకు కాముని పెండ్లికొడుకు నొనర్చి వంశ ముద్ధరించి పుణ్యము కట్టుకొమ్మని శివుని బలిమాలను. రతి మన్మథుల రాకలు వర్ణింపబడినవి. మాయాదేవీవేశ్వరల ఆధ్వర్యబాస వారి కల్యాణ కాండ జరుగును. చట్యూరి తిమ్మనభట్లు, దోశల కాశీభట్లు 'వివాహంబునకు యాజ్ఞ కంబు సేయ' నరుదెంతురు. వారి పెంట పేరటొంద రాకలు. వారి రాక లెల్ల వెట కారముగా వర్ణింపబడినవి. అట్టి వెటకారములు నాటి కృతులందు మిగుల సామాన్యమైన విషయము. గంధర్వుల మంగళగానముతో గ్రంథము ముగియును.

గ్రంథాంతగద్య: -

"శ్రీమద్భాగవతుల కలకాంభోధి రాకా శకాంక సమర నిశ్చంక, వృషాంక పాద పంకజ నేవాధురంధర సకల భాషాకవితా నిర్వాహక విలస చక్రమహారాజ శిష్యాంబికాతనూజ శాహమహారాజ శరభ రాజాశుభ తుళిజమహారాజ ప్రణీతం రాజ రంజన విద్యావిలాసనాటకం పరమాత్మ ప్రతయే సకల విద్యస్మదేవకల శ్రేయసేనమ్॥ శ్రీ దక్షిణామూర్తయేనమః॥"

గ్రంథసమీక్ష

విషయము తాత్త్వికము. వివేచన సాంకేతికము. జీవన్ముక్తిని, గృహస్థాశ్రమమును సమర్థించుక. కథారంభమున పారిపార్శ్వకవచనము ద్వారా గ్రంథ ప్రతిపాద్య విషయము అద్వైత సంబంధియని కవియే నూచించినాడు. ఇతివృత్తమును బట్టి తంజావూరు గ్రంథసంఘమునందలి పరమానంద తీర్థయతి ముక్తికాంతా పరిణయము, చల్లా సూరయ్య వివేక విజయము నిట్టివే. అను నీతరగతి కావ్యము లన్నియు కృష్ణమిత్రుని ప్రబోధ చంద్రోదయమునకు మానస

పులికలు—ఇది యదంతకమో స్పష్టపడలేదు. ప్రారంభ పరిగమోపు లందలి స్తుతివాచనమును బట్టి నిశ్చయముగ నిది శంకరాంతిక మనవచ్చును. ఇందు విషయము పలుకైన దైనను రచన సరళమైనది. అచ్చటచ్చట వ్యావహారికపు నుడికారము ముచ్చటగా వాడబడినది. కంచితకాపురము, గాలివార్త, నుందలించుట (చెప్పట), పలుకరించుట (చెప్పట), లోకువ, ఝారీ, బంతు (మొగసాలకీ), భేటి (సముఖము లేక దర్శనము), తోరహత్తుగా (అధికముగా) మొదలగునవి కొన్ని ప్రయోగ విశేషములు. ఇందు దళపులు, ద్విపదలు, కందములు, సీసములును గలవు. దళపులలో మోహుని రాక మోహనరాగములో, ఆనందుని రాక ఆనందభైరవిలో, శంకరసాక్షాత్కారము శంకరాభరణములో చెప్పబడుట యొక విశేషము. పద్యములలో కందసీసములు తరచుగా వాడబడినవి. ఆ రెండింటికై వాడము కవికి బాగుగా పట్టుబడినది. అందును కందపద్య ప్రియు డనవచ్చును కవిని.

ఇందు గ్రంథారంభమున నాందీకుభాచారము, వసంత వర్ణనము, నూత్రధార పారి పార్వ్యకుల ప్రస్తావనయు గలవు. అది మార్గనాటక సంప్రదాయము కరణము. అప్పటికే యక్షగాన రచనమున నది కొంత పొడవైనది. తుళజరాజు ఋతుక్తిరసము చేయుట, పారిపార్వ్యకుని ప్రవేశపెట్టి సక్రమ ప్రస్తావన రచించుట ద్వారా ఆ నామకరణమునకు సమగ్రమ సంపాదించి, తరువాతి రచనలకు తన కావించిన మార్పు మూలగా నిలిచినాడు. అతని శివకామసుందరీ పరిణయమునందును నిది స్పష్టమైనది! అంతేకాదతని యక్షగానములు రెండింటికిని చాల పోలికలు గలవు. గ్రంథపు కైత్తుగడ సరేరరి; ఆ వసంతవర్ణనమందలి కందపద్యము, శివశీ

శరభోజాల స్తుతి, శభావందనము మొదలగు సందర్భము లందలి సంస్కృత శ్లోకములు రెండింటి యథాతథముగా నున్నవి. రెండింటి భూదేశీకృతము, పుష్పాంజలి శమర్పణము, పూర్వకవిస్తుతియందు జయదేవభోయికవుల ప్రశంస లంఘింపబడ చూడ కకదృష్టిలో నొక విశిష్టత గోచరించును. రెండింటి కథాసంగ్రహము ముందు చెప్పబడినది. అది నాటి యక్షగానమున సామాన్యమే. కాని యిట్లు కథను ముందుదాహరించుట ప్రాథమికపుల పరిపాలి గాదని చెప్పక తప్పదు. రెండింటిను తుళజరాజు మహోత్సవములు గావించు నాదివరాహస్వామి ప్రశంస, అతని అద్వైత ప్రవేశము, మాయాదేవి ప్రసక్తియు గలవు. రెండింటి అవతారిక లొక్కటే, రచనా భోరణియు సాధారణము. శివకామసుందరీ పరిణయమున రాజరంజన విద్యావిలాసమున నున్న గ్రంథాంతగద్య లేదు. అది లోపించి యుండవచ్చును.

ఒక చిన్న విశేషము. నూత్రధారవచనము లెట్లును పాత్రప్రవేశనూచనమునకు, కథానుసంధానమునకునుద్దిష్టమైనవే. కాని తుళజరాజుపాత్రలనుచిత్రముగా ప్రవేశపెట్టెను. అనిచాలమట్టుకు గ్రంథాదిని నూచింపబడినట్లు సంతోష పాత్ర ప్రవేశపెట్టి బడినట్లు అనగా మరొకరి మాటలలో తమ చేరు తడవబడగ నే పాత్రలు ప్రవేశించును. భాగవతులు (రంగప్రదర్శన హంగు దారులు) పాత్రలను బల్కరించుటయు స్పష్టముగా నిందు గలను. ఇది ప్రదర్శనోద్దిష్టమైనదనుట కెట్టి యభ్యంతరమును లేదు. అందులకే గదా నాటక నామకరణమును చేయించుకొన్నది. కాని యిట్టి సాంకేతిక ప్రక్రియ గల, తత్త్వము విషయమైన నాటకము ప్రదర్శనమున కక్కినచో నంతర కత్తి కట్టగలదా యని నా యనుమానము.

వేటూరివారి చాటువులు

శ్రీ వేమూరి సీతారామశాస్త్రిగారు

—: * :—

పూజ్యపాదులు కీర్తిశేషులు నగు శ్రీ శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిలవారు జగ మెఱిగిన బ్రాహ్మణులు సంస్కృతాంధ్రభాషలలో నాటి తేజిన పండితోక్తములు. ద్రావిడ కర్నాటాంగ్లయ భాషలలో బాగుగ ప్రవేశము గల వారు. పాశ్చిభాష పరిచయముగూడఁ గలుగు. రసవిక్రవిశేషులు. నిష్పక్ష పాతులైన విమర్శకాగ్రేసరులు. విశ్వమానవకల్యాణము నాకాంక్షించు నిరాడంబర యోగిపుంగవులు. ఇట్టి మహనీయులను గన్న యాంధ్రమాత యత్యంతము గవ్యురాలు. ఆంధ్రభాషకు తద్వారమున నాంధ్రలోకమునకు నెంతో మేలు కావించుచున్న, కావించవలసియున్న శ్రీ శాస్త్రిలుగారిని పూర్ణపురుషాయుషులైనను గాక మున్నే తొల్పివుటచే గడుంగడు దురదృష్టురాలు కూడ. ఇఁక వారి కుటుంబము, బంధుమిత్ర శిష్యవర్గముమాట వేటుగఁ జెప్పఁబని లేదు.

శ్రీ శాస్త్రిలుగారు నాకు ఆబాల్య పరిచితులు. మిత్రులు, గురుకల్పలు, ఆదర్శ సానియులు. శ్రీ శాస్త్రిగారి జ్యోతిషము కృష్ణా జ్యోతిషాలూకా పెదకల్పేపత్రి గ్రామము దానికి నాలుగు మైళ్లలోనున్న చల్లపల్లి నా జన్మస్థలము. శ్రీ శాస్త్రిగారు వైశిష్ణవమున బడి చదువు పూర్తచేసికొని స్వగ్రామములోనే శ్రీ మద్వారి సుందరరామ శాస్త్రిలవారి యొద్ద కాలిదానత్రయము నభ్యసించిరి. శ్రీ శాస్త్రిలుగారి తల్లిదండ్రులు ఉత్తమ విజ్ఞాన సంస్కారములు గలవారు. పార్శ్వతీర్థ మేళవృత్తలవలె నాదర్శదంపతులుగా నుండువారు. తండ్రి శ్రీ సుందర శాస్త్రిగారు వైద్య మభిమాన విద్యగాఁ బెట్టుకొన్నను భారత భాగవతాది గ్రంథములను లోతుగా తఱచి చూచినవారు. ఉదారహృదయులు. వారి గర్భవాసమున జనించినవారందఱును ఒకరిని మించిన ప్రతిభాశాలు లొకరు. అందు నాయకముణి యనఁదగినవారు శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిలుగారు. కుమారులను కేంకఁ జేర్చుకొని కథలను గాథలను విమర్శ

పూర్వముగా బోధించుచుండువారు శ్రీ సుందర శాస్త్రిగారు.

తండ్రిగారి సదుపదేశముల ఫలితముగా శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారికి తీరిని విద్యాత్పన్న జనించినది. ఆ తృప్తితో చల్లపల్లికి వచ్చినారు. సంపాన విద్వాంసు, మహాతపస్యులు నగు శ్రీ శ్రీ అద్వైతి సోమనాథ శాస్త్రిలవారి యొద్ద కావ్యనాటకాలంకారాది సాహిత్య గ్రంథములను తిర్గు శాస్త్రమున నొకటి రెండు ప్రకరణములను, వ్యాకరణ శాస్త్రమున లఘుకాముడియు పఠించినారు. ఆనాడు మీరు ప్రతిదినము సమాప్రగాయత్రీ జపము, పాయంసాతకాంతుల నన్ని కార్యము చేయుచు నాదర్శ బ్రహ్మచారిగా నుండువారట! కీర్తిశేషులు ఆవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిలుగారు, పిఠుపాటి వేంకటరామ శాస్త్రిగారును వీరి కచట సమాపాతులు.

శ్రీ శాస్త్రిలుగారు నాకంటె పదిపంజెంజెండ్లు పెద్దలు. వారు పై గ్రంథముల చదవుచుండఁగా నే నప్పడే సోమనాథ శాస్త్రిలవారియొద్ద శబ్ద మంజరి ప్రాసంభించి చదివెదనాచాడను. అందుచే శ్రీ శాస్త్రిగారికి నత్యధ్యుడనగు భాగ్యయానాజే లక్ష్మించిన గాని మరుసనాటి, కదిలో వెక్కర తేడా యుండటచే నే నది సరిగా గఱులించు దశలో లేకపోయినది.

తరువాత శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిలుగారు తమ సహాధ్యాయులతో గూడ విశ్వాక. శాస్తాభ్యాస మనకై ఆపట్ట బందరు వాస్తవ్యులు, సుప్రసిద్ధ శతావధానులునగు శ్రీ శ్రీ చెళ్ళపల్లి వేంకట శాస్త్రిలవారి యొద్దకు వెళ్లిరి. అక్కడ రెండు మూడెండ్లు వ్యాకరణ శాస్తాభ్యాసమును, సంస్కృతాంధ్ర కితాభ్యాసమును గూడ గావించిరి. “గామకృష్ణ” కవులలో నొకరగు శ్రీ పి.లేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు వీరి కచటఁ గ్రాతగా సహాధ్యాయులైరి. అష్టశతావధానములను గూడ నభ్యసించి యందుఁ గొంతవఱకు నిష్ణాతులైరి.

శ్రీ శాస్త్రిలుగారి భావుకులు శ్రీ కాజ శేషయ్యగారు. ఆయన మిగుల సహృదయులు, మద్రాసులో వారు ప్రిదరు గుమాస్తాగా నుండు

వా. వారి ప్రాత్యాహూయచే కాన్పులుగారు మద్రాసు చేరుకొనిరి. తమ కవితా పాండిత్య ప్రతిభావిశేషములచే ఆచారకాలములోనే మద్రాసునందలి యాంధ్రప్రముఖులు శ్రీ రెంటాల వేంకటసుబ్బారావు పంతులుగారు, శ్రీ పనప్పాకం ఆనంతాచార్యు, పండిత డి. గోపాలాచార్యు, శ్రీ వేపా రామేశ్వమ పంతులుగారు, శ్రీ వేళోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరావు పంతులుగారు మున్నగు పలుమంది మహనీయులు యాదరాధిమానములకు సమీపముండి, ఒకటి రెండేండ్లు ట్రిప్లికేన్ మిషన్ హైస్కూలులో, ప్రసిడెన్సీ కాలేజీలో సంస్కృతాంధ్ర పండితులుగా పని చేసిరి. పిదప ప్రాచ్యపుస్తక భాండాగారముగా ప్రవేశము సంపాదించుకొనిరి. ఆనాడు మద్రాసులో జరుగునభిలలో, సమావేశములలో, నాటక ప్రదర్శనాదులలో తప్పనిసరిగా శ్రీ కాన్పులుగారికి ప్రవేశప్రాముఖ్యము లుండెడివి. వాని కడపట శ్రీ కాన్పులుగారి రంతో యింతో యువనస్థింఠలననడే. ఏవో కన్యాని పద్మములు వ్రాసి పతింపవలసినదే, అభినందింప వలసినదే. శ్రీవారి ప్రశంసలను బడయకున్నచో నాడు వాని కంతగా రాడింపలేదు.

గవర్న మెంటు ఓరియంటల్ లైబ్రరీ తెలుగుకాఖలో నుద్యోగులుగా జేరి బహుగ్రంథములను బరిశీలించిరి. తీవ్రమైన పరిశోధనలను జరపిరి. క్రమముగా ఆ కాఖకు ఆధ్యక్షు లైరి ప్రభుత్వము వారి యాదేశము మీదనే తంజావూరు లైబ్రరీకి బోయి యచటి తెలుగు గ్రంథముల స్థలం బరిశోధించిరి. అమెరికములై యందందు మొలుగువడి యున్న సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథముల సేకరించు పని మీదడ డెలుగు దేశము నాలుగు చెలుగుల గుంచరించిరి. ఉద్దండులగు పండిత ప్రకాండులను పలుమందిని గలసికొనిరి. పెక్కు తాళప్రత గ్రంథములను, వ్రాత పుస్తకములను వెలికి దీసిరి; అనేక కాసనములను సేకరించిరి. వాని నన్నిటిని జక్కగా బరిశోధించి భాషా విషయకములగు సమరహస్యముల నాంధ్ర లోకమున కందించిరి. శ్రీ వారి పారస్పర్యాధి మధనమున బాడమన యమృత ప్రవాహములే చాటుపద్మమణిమంజరి రెండు భాగములు, శృంగార శ్రీనాథము,

బసవ పురాణ కీర్తిక, తెలుగు మొలుగులు, మీదడ తొలకలు మున్నగునవి.

1917, 16 సం॥ ప్రాంతములో శ్రీ ప్రభాకరకాన్పులు గారికి జబ్బు చేసినది. కొంత కాలము నెలవు పెట్టి సుటుంటముగా స్వగ్రామము చేరుకున్నారు. ఆ నెలవులో గురుపాదులగు శ్రీ వేంకట కాన్పులుగారి దర్శనార్థము బందరు వచ్చినారు. ఆ తరుణమున నేను శ్రీ వేంకటకాన్పుల వారి యొద్ద సిద్ధాంత కాముని చదువు కొనుచున్నాను. అప్పుడే నాకు శ్రీ ప్రభాకరకాన్పులుగారిలో ప్రప్రథమముగా పరిచయ భాగ్యము కలిగినది. ఇ. నాకు కాన్పులుగారిలో రెండవ సత్కర్తవ్యము. మొదటి సత్కర్తవ్యమును గుర్చి యప్పుడే శ్రీ వారి ముఖముఁ దెలిసికొన్నాను. శ్రీ వారికి నాయం దకారణ వాత్సల్య మేర్పడినది. దగ్గఱకుఁ జేరఁ దీసి యనేక విశేషవిషయములఁ జెప్పుచుండువారు. ఉభయులము కలసి మెలసి లిరుగుచుండు వారము. ఒకేమంచముపై బండుకొనువారము. శ్రీ వారి ప్రతిభా విశేషము, పాండిత్య ప్రకర్షము, కవితా ధూర్యనాత్య విమర్శకత్వాదులు లేక పోయినను, ఒక్క సత్కర్తవ్య సాహిత్యమును బురస్కరించుకొని యున్న తల్లిపై పోవుచుండువాడను. క్రమముగా మా స్నేహము వృద్ధి పొందినది. తరువాత మద్రాసు నుండి వా రీస్థులకు వచ్చినపు డెల్ల వారి యింటనే కాని, మా యింటనే కాని, వారి శృంగర గృహముననే కాని యుభయులము కలసి యుండవలసినదే.

శ్రీ కాన్పులు వారి కప్పట్లో కల్గిన వ్యాధి యే మందు మాకులకు లాంగక పోయినది. వారిలో నిరుత్సాహము, అకాంతి, నెలవు ప్రబలినవి. తలవని తలంపుగా, పురాకృత సుకృత ఫలముగా కాన్పులుగారికి కుంభకోణ వాస్తవ్యులగు శ్రీ సి. వి. వి. స్వామి పాదుల శిష్యత్వము లభించినది. వారి కరుణా కటాక్షముచే చేతితోఁ దీసి వైచిన్లు వ్యాధి నిర్మూల మైనది. వెనుకటి నిరుత్సాహ భయాదు లంతరించినవి. నూతనోత్సేహ మేర్పినది. వీరితములోఁ బెద్ద మార్పు వచ్చినది. తాను తరింది లోకమును తరింపఁజేయ వలె నను దృఢ నిశ్చయ ముదయించినది. అంతకు మున్ను

చేయుచున్న యుత్సాహమును భాషా సేవ
నాడ వారి దృష్టికి నికృష్టముగా నాడ నూపి
నది. శ్రీ. సి. వి. వి. స్వామి వారి యువ
దేశానుసారము యోగాభ్యాసము చేయు
సాగిరి. ఎప్పటి కప్పుడు గురుపాదులవలన
సంశయములను దీర్చుకొనుచుండిరి. దీక్షతో
గృహి చేసిరి. కొంతకాలమునకు శాస్త్రులుగారి
కృషి ఫలించినది. ఆపూర్వములైన కొన్ని
యోగ శక్తు లలవడినవి. తన్మూలమున
బెక్కు మందికి ఆధివ్యాధులను నిర్మూలము
చేసిరి శ్రీయోమార్గమును జూపిరి

ప్రభుగోష్ఠ్యోగముచుండి విరమించుకొన్న
మీదట సారస్వత సేవాధురంధరు లగు
శ్రీ శాస్త్రులు గారిని తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వర
స్వామి వారి ప్రాంతభాషాపరిశోధనాలయము
లోనికి పిలికొనిరి. అక్కడ గూడ
బెక్కు పరిశోధనములను గావించిరి.
శ్రీ శాస్త్రుగారి దృష్టి తాళపాకవారి పద
కవిత్రయముపైకి బ్రవరించినది. చిక్కని నుడి
కారము, చక్కని జ తీయములు గలిగి తాళ
పత్రములలోను, రాగి కేతుల మీదను జవికి
జీర్ణించి పోవుచున్న మధుర మధురములైన
కీర్తనలను వేల కెక్కువగా నీకరించి వారు
లోకమున కెఱుకపఱచిరి.

మా గు. పాదులగు శ్రీ వేంకట శాస్త్రులు
గారిని ఆసానకవి పట్టభద్రులనుగా జేసి
మద్రాసు ప్రభుత్వము గౌరవించు సందర్భమున
బెజవాడలో శ్రీ శాస్త్రులుగారిని కట్ట కడప
టగా గలసికొన్నాను. తిరుపతి వచ్చి తమ
గన్నిడిలో పదిరోజుల పాటు ఉండవలసినదిగా
నిండు వాత్సల్యముతో నెలవచ్చిరి. కాని
నా కా భాగ్యము పట్టలేదు. ఎప్పుడో సాన
కాశముగా బోవుద మనుకొను వాడను.
అంతలో దలవని తిలంపుగా శ్రీ శాస్త్రులు
గారు భౌతిక కేవలము నదలి వేసినారు.
స్వకోటుండుమును, బంధుమిత్ర శిష్యవర్గమును,
తెలుగు లోకమును ఆపారముగ దుఃఖ సము
ద్రము నడుమ వదలివేసిరి. ఇది శాస్త్రుల వారి
జీవితసంగ్రహము.

శ్రీ శాస్త్రుగారి కవిత్రయము మిగుల రసవంతమై
గంభీరమై ముద్దులు మూట గట్టుచుండును.
పద్యముచు చక్కగా దువ్వి దిద్ది తీర్చి హృద్య
మగు తయారైన మీదటనే గాని బయట

బట్టువారు కారు. యతిపాగులకై పడి కట్టు
రాగు వేసికొనుట, వ్యక్తములైన పదములతో
వేదో విధముగా పేలవముగా పద్యము వూర్తి
చేయుట శాస్త్రుగారికి గిట్టని విషయములు.
పద్యరచనలో వారికి శ్రీనాథుల దాదగృహము.
కమ్మచ్చున లాగిన తీగ లాగున శాస్త్రుగారి
పద్యములు గొర్లు లేక సాపుగా సాగి పోవు
చుండును. చూడడు.

శా. ఆరంగురిన ప్రేముడిం బెలగుభా

ర్యాభర్త లేతతల్లథా
సారం బారసి మేలు గాంతు రనును

త్యాచూయ్యన నీతినిం

దాం గలి యథార్థమైన యొక గా

థార్థంబు వ్యాఖ్యనగా

నారంభించితి నే నిదే ముకవితా

వ్యాసరపున ధోరణిన్.

శ్రీ నాథుని చాటువుల వలెనే శ్రీ శాస్త్రుగారి
చాటువులు గూడ మిక్కిలి హృదయంగమ
ములైనవి పెక్కులు గలవు. మచ్చునకు
గొన్నిటి నిందు నుదాహరింతును.

ఒక నాటి ప్రాతఃకాలము శ్రీ శాస్త్రులు
గారు శ్రీ రెంటాల సుబ్బారావు పంతులు
గారితో గలసి యొక తటాకతీరమున ముఖ
మార్గము చేయు చుండిరట. ఆ చెరు
వున నొక వనిత కురిస్తానను చేయుచున్నది.
పంతులుగారి కోరికపై నా దృశ్య విష
యముం గూర్చి శ్రీ శాస్త్రులుగారు చెప్పిన
పద్య మిది.

నీ కొనగోటం గుల చిక్కలు దీర్చి ముడి సుట్టి

నలుగలంకుల జాపు లాలయఁ జేసి

యుదులు గుబ్బల టైక కదలించి దునికిళ్లు

వెలయఁ బయ్యెంటుచే గలయఁ బొదివి

గుమరైత్రు పులకల నిమిరి పొక్కిలిబంటి

నీట లే యెండ మై నాట దిగి

గుమ్మడిమూటగా గూర్చుండి చిగురాకు

దొప్పదొయికులెని రప్పించి

గీ॥ కరగి పోసిన పొంగుబంగారు వోని

యొరపు మైకొంతి తరంగలఁ బోరియాడ

గొలనఁ గనుగొమ్మ చెలికొండఁ జలకమాడు

చెఱుగు మాసినదన్నారి చిగురుబోడి.

ఒకప్పుడు మే ముభయాలము శ్రీ చల్లపల్లి

రాజా వారి కోటలోని పూదోటకుఁ బోయి

నాము. ఒక సంపదీపూవు నెత్తాచే మ

మౌక్తికమైన దర్శన మిక పలు తిప్పలు వెట్టి నది. అప్పుడు కాత్రిగారి పద్యముం జెప్పిరి.

కా. ఇంపుం బెంపున నీరు సారభము మ

మృనాడు ముమ్మాలు రా

వింపం చేరడియాస పాల్పడియు ని

స్వీక్షింప రాదయ్యె; మ

స్వింపం జెల్లెద గంధగౌరవమున

స్విందారు నీతి రహా!

చాంపేయంబ! గుణాలిక మేగఁగన్

జ్ఞాఘ్రింబ కాగర్మమున్.

స్వభావోక్తులు, అర్థాంతర న్యాసములు కాస్తులుగారికి మిగుల బ్రీయములు. ఒకప్పుడు కాత్రిగారు నెల్లూరి సీమలో బర్యటించుచుండగా ఎవరో యొకరు గురువర్యులగు శ్రీ వేంకట కాస్తులవారిం గూర్చి తెలికగా మాటాడ నిట్లు సమాధానము చెప్పి తమ గురుభక్తిని వెల్లడించిరి.

ఉ. కొంతులు వోని సత్కవన

గుంభన, మంత్రమ మించి లింకపుం

బొంకము గల్గఁగాఁ జవులు

పొంపిరి వోవఁ బరించునేర్వ మా

వేంకటకాత్రి పండితక

విప్రభుచక్కటిఁ దక్కఁ దక్కుని

ద్యాంతుల యగు నెందుఁ గల

దా? సకలాంధ్రమహామహీశ్వరిన్.

ఒకప్పుడు శ్రీ కాత్రిగారు గుంటూరు జిల్లాకు క్యాంపు వెళ్లిరి. ఏవో పనుల మీద నందంగుఁ డిరిగి యొండఁ బడి డస్సి బసకుఁ జేరుకొనిరి. అప్పుడు చెప్పిన పద్యము కాత్రిగారి యర్థాంగి యొక్క యుత్తమశీలమున గండ్లకుఁ గట్టిపట్టు చూపుచున్నవి.

ఉ. దూరమునుండి యొండఁ బడి

దూపిలి యింటికి నేగుదెంచుచో

పొరసి కూర్చి పేర్చి విన

యంబు భయంబు దొలంకుమాడ్కి నిం

డారిఁ మోముతోడ నెరు

రయ్యెడిలోయ్యలి డించి దేశసం

చారము నేత రోత; పరి

చారకులా? ధనమా? వృథావృథా."

ఒకప్పుడు గురువర్యులగు శ్రీ వేంకటకాస్తులు గారి నిట్లు కుశలప్రశ్న గావించిరి.

సీ. కుశలమే మికు, మీ కులవర్తనులకు? ని

ద్యావృక్షమునఁ గ్రొత్త యంటు గలవె?

తిరుపతి గురుకవిత్యం చరిత్రము రచిం

చెద రఁటే? యీ ముగించితిర కాదె?

యవధానములు నూడ నభ్యర్థితులు నేడ

నేగుచుందుర యెప్పు డెచటికేని?

గాటంపుఁ దమిదోట నాటుకొన్నాగు నిం

డారఁ బండునె జహంగీరుమాని?

గీ. కుల్కుఁగట్టుల నునులొక్క పల్కుఁందుఁ
బసిమిదేజిన మామిడిపండులందుఁ

ప్రాధిపాతినసుకవితాఫణితులందుఁ

జక్క గుణులించుమందురే చవులవాని?

ఇట్టి చాటువుల నెల్ల నేకరించి యొక

గ్రంథరూపమునఁ బ్రకటించుట యత్యంతావశ్యకము. శ్రీ కాస్తులవారి దృష్టి యాధ్యాత్మికము వంకకు మరలి పై మెట్టునకుఁ బోవుటచే మొదలుపెట్టిన గ్రంథమేరే పెక్కులు పూర్తి కాకుండు నిర్విరోధిని. ఆ యాంధ్రుల దురదృష్టము. దిక్పద్యము, లోకయాత్ర, మొదలగునవి పూర్తి చేసి యున్నచో నాంధ్ర భాషాయోష కమూల్యాలంకారములై కాక్యతముగా వెల్లొందుచుండెడివి.

శ్రీ కాస్తులుగారి కవితా ప్రాశస్త్యమును గూర్చి నేను జెప్పఁ బూతుటకంటె మా గురు పానుల ముఖమునుండి వచ్చిన మాటల నుదాహరించుట మేలు. ఒకనాడు శ్రీ వేంకటకాస్తులు గారు తమ గీరత ద్వితీయభాగ మగు గురు దక్షిణను దీసి అందు "సతీర్థసంప్రాప్తి"మను శ్లోకతోనున్న ప్రభాకర కాస్తులుగారి పద్యములను జూచి వినిపించి "నాకు నచ్చనట్లుగా మరలఁ గవిత్వము చెప్పఁగలవాడు మా ప్రభాకర మొక్కఁడే; ఈ పుస్తకము తీసికొని డెల్ల నీ పద్యములు చదువ మనస్సు పుట్టును" అని నెలవిచ్చిరి. ఇట్లు గురువుల మెప్పు వడసిన కవి శేఖరులు ప్రభాకరకాత్రిగారు.

సంస్కృతాంధ్రములలో నెంత వారికిని గొలుకువదని యనేకపద్యములకు నిర్దష్టముగా, సరసముగా సర సమన్వయము చేసియావిన పండిత ప్రవరలు శ్రీ కాత్రిగారు. తెలుగు పదముల సాధుత్వాసాధుత్వములను గూర్చి ప్రయోగ విశేషములను గూర్చి పలువురు పండితులు శ్రీ ప్రభాకరకాత్రిగారికి వ్రాసి సలహాల నందుచుండువారు. భారతీలోఁ బ్రకటితములైన వారి

వ్యాసములు, బసవపురాణాదులకు వ్రాసిన వీరి కలు వారి సాంఘికత్వప్రకాశములు, వారి సునిత విమర్శనాగ్రంథాన్ని బహుముఖములఁ జాటుచుండును. వారిది యొక్కతాను విషయవిమర్శనము గాని వ్యక్తివిమర్శనము గాదు. సామాన్యముగా పండితులందఱును కవులు గారు కవులందఱును పండితులు గారు. పండితులు, కవులు నైనవా రందఱు విమర్శకులు గారు. శ్రీ శాస్త్రి గారు పండితులు, కవులు, విమర్శకులు గూడ నై యున్నారు. ఇన్ని సంపదలు వీరియందఁ గేంద్రీకృతము లైనవి. ఇట్టివారు చాల నరుదు. ఆంధ్రేశ్వరవిద్యాలయమున నేడు తెలుఁగు పండితులుగా నున్న శ్రీ చక్రవర్తి శేంకటరమణ శాస్త్రిలుగా రొకప్పుడు ప్రసంగించుచు “ప్రభాకిని శాస్త్రిగా రిదిగో నర్హులొకప్పుడు గల వ్యక్తి మనయొకరు లే”నని యుద్ఘాటించిరి.

శ్రీ శాస్త్రిలుగారు నిష్కళంకము, పరిశ్రమ నైన శీలముగలవారు. శీలమున కెక్కుగ గౌరవ ప్రాముఖ్యముల నొనఁగవారు. వారికాకావ్యానియందు భగవత్సుతికి మూలుగా శీలవంతుల నిట్లు నులించియున్నారు.

శా. శ్రీవ్యంజనము ముట్టగుల్మైతలంబు
కుంజంబుకులంబు జక్క, కే
రవ్వన్ రట్టును లేక వైశాఖినిలే
బ్రాయంపుఁ బెన్చెటిన్
బువ్వొక్కానికిఁ గీర్తిత్రయము గో
లొప్ప కార్యమార్యదత్తన్
దవ్వొక్కఁ డలించుచుండుటవృ
త్తం బెంతుఁ జత్తగృహన్.”

శాస్త్రిగారికి సత్యాహింస లనిన గౌరవాదరములు మొండు. వానిని లోకమునకు నిత్యానుపేయములుగా బోధించిన శ్రీ బుద్ధభగవానుని నిట్లు స్తోత్రము చేయుచుండువాఁ.

చ. ప్రియయువలం బ్రభుత్వమును
వీడి యగ్రణ్యముఁ జేరి తత్త్వని
శ్చయమునకై మహతపము
నట్టి కృతార్థతఁ గాంచె నెల్లడన్
దయయు నహింస యన్ పరమ
ధర్మముల స్మరికొల్పె, నమృతహా
దయఁ డగుబుద్ధచేపుని ప
దంబుల కేను ననుస్మరించెదన్.”

సత్యాహింసలను నిత్యవ్రతములుగా ననుష్ఠానమునఁ బెట్టుకొన్న శ్రీ గాంధీమహాత్ముని గూడ చేపతాన్ని భావించువారు.

శ్రీ శాస్త్రిలుగారు యదృచ్ఛాలాభ సంతుష్టులు దైన్యముతో నొరులకిడఁ జేతులు నలుపుట వారి జీవితములో నెఱుంగరు. ఆయాచితముగా ఆవసరమునకు వందలు వేలు వచ్చెడివి. వ్యయమై పోయెడివి. తాము పుష్కలముగా ననుభవించుచున్నాఁ. ఇతరులకు నట్లే పెట్టువారు. ఆరి వారికి ప్రహ్వంధము. జేపటిదినము సంగతి యేమి యనుచింతి వారి హృదయమున కెన్నఁడు తట్టునదే కాదు. “నాకు నే నన్నముకొనమై జనన మందిరినా? ఆరి నా ప్రయత్నమా?” అని నివృద్ధదర్శనముగాఁ గాఁబోలు! వ్రాసియున్నాఁ. అదియే వారి దృఢనిశ్చయము. వారి జీవిత మంతయు నా నిశ్చయమునకు భంగము లేకుండ ఒకేరీతిగా లేదనుకొనుండఁ గడచిపోయినది.

కులమతి భేదములు, తన్మూలకములగు కత్తులు శ్రీ శాస్త్రిలవారి కేమాత్రము సరిపడవు. అంతయే కాదు. ఏవిషయములో నైనను సరేయిదట్ట వివాదములను వివటకుఁ గూడ నొల్లకుండువారు. శ్రీ శాస్త్రివారిది నవనితముకన్నను మెత్తని మనస్సు. సత్యార్థ సరిప్రార్థనము మాచి నచో వారిహృదయమార్దవము లేటెల్లె మగును. మానవులలో హెచ్చుతగ్గు లందరా దనియు నందఱు నొకేస్థాయిలో (రివెలలో) ఉండవలె ననియు వారి నిశ్చయము. “రివెల్” అను పదములో నాద్యంతిహము లొక్కటైకట్లు ఆద్యంతివర్ణము లొక్కటి యైననాడే ఒక్క (స్థాయిలో) నున్నట్లుగ నని “రివెల్” అను మాటవై జనుత్పరించి చెప్పవారు. అది యదైవతసిద్ధిని స్థాయి. దైవభావనలో నున్న వారి కందరానిది.

శ్రీశాస్త్రిలవారు పరులబాగు తమబాగుగా, పరుల కష్టసుఖములు, తమ కష్టసుఖములుగా భావించు సుదారహృదయులు. ఒరుల కష్టపాటును జూచి తహతహ లాడిపోవువార. ఇది యొక్క మానవవిషయమే కాదు. సర్వప్రాణి విషయము. ఈ యంశమును వారి “విశ్వాస” మును చిన్న కృతీ సహస్రముఖములఁ జాటును. ఈ సందర్భములో శ్రీ శాస్త్రిలవారి సహధర్మచారిణి గూర్చి కూడ రెండుమాటలు చెప్పవలసి యున్నది. ఆ యిల్లారి సహసము, దయాధర్మ

హృదయము వర్ణనాతీతములు. 1980 సం॥లో నేను మద్రాసు పోయి సుమారు రియవడిలోజులకు పైగా ప్రవారి యింట నున్నాను. అక్కడ నాకు జబ్బు చేసినది. అప్పుడు ఆ తల్లి చేసిన యువచారము ఆ జన్మము ముఖపునకు గానిది. ఆ దంపతుల ఋణ మెట్లు తీర్చుకొనగలనో!

శ్రీ శాస్త్రిగారు మిగుల పూర్వాచార పరాయణులు. అందులకు వారి బ్రహ్మచర్య జీవితము నిదర్శనము. సత్కీర్త్యసంప్రదనము లోని యీ క్రింది పద్యము కూడ పై విషయ మును ధ్రువపఱచును.

శా. అచ్చానేకమహర్షి నిర్మితమహా

ర్థాచారనిర్మాణమహా

నేర్పిచ్చాచారులు నేటికాలమునయం

దెంచెందఱో జ్ఞానే

మచ్చన్నుల్ పడె గూల్చి, నందు గురుకి

వ్యవాయనిర్మాణమా

లోచ్చేదమ్మున కీరు పాల్పడితి రొ

క్కో రామకృష్ణాహ్వాయుల్!

ఆధ్యాత్మికకృషి యధికమైన కొలది ఆ పూర్వాచార పరాయణత్వము శ్రీ వారి యంగు మృగ్యమైనది. తఱచుగా వారు “వాయ మాతృ ప్రకననే లభ్యః న మేధయా న బహు నా శ్రుతేన య మేష పవ్యణాతే తేన లభ్యః, తస్మైస్య ఆత్మా విప్రుణాతే తనూగంస్వాను” అను సునిషద్వాక్యమును జూపువారు. ఆత్మ సాక్షాత్కారము ఆనుభవక జేద్యము. ఇందుల పోకడలను ఇందులకే తెలియును. ఈశ్వరాను గ్రహములనను, గర్భగుళుకనుకాకటాక్షము వలనను శ్రీ వారి కది (ఆత్మసాక్షాత్కారము) సెల్ఫ్ రివలైజేషన్” లభ్యమై యుండనోపను.

అట్టి వాడు యెవ్వరైనా. “విద్యా వినయ సంపన్నే బ్రాహ్మణ్యేగ్వి హస్తినీ కుని నై వ శ్వసాకే చ పడతా స్సమదర్శినః” అను గీతా వాక్యము చొప్పున వారు సమదర్శను లగుదురు. “ని పైగుణ్యే పథి విచరతాం కో విధిః కో నిషేధః” అన్నట్లు వారికి విధినిషే ధములతో, ఆచార వ్యవహారములతో బని యుండదు. శ్రీ మధుసూదన స్వామి వారు ఆత్మసాక్షాత్కారము దనుకనే యాచార వ్యవహారము అనుట కొక యుదాహరణముఁ జూపిరి. “ప్రాగ్భజావాపాత్ కర్షణమ్ తతోఽకర్షణమ్” అనగా విఠలు నాటుటకు

పూర్వమే భూమి పడనుకు వచ్చుటకై దుక్కి యవసర మగును. మొక్క మొలచిన పిదప దుక్కి యుపకారము కాక పోగా నపకారక మగును. ఆత్మసాక్షాత్కారము నకుఁ బూర్వము మనశ్శుద్ధి, చైతన్యము మున్నగువి కలుగుటకు నాచారములు, విధి నిషేధములు నావశ్యకము లగును. పిదప నవి యనావశ్యకములు, ఆత్మవిద్యకు బ్రతి రంధ్రములు. “తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమా ణం తే” అను గీతోపదేశముం బట్టి శ్రీ శాస్త్రులు గారి మొదటి జీవితచర్యను, తర్వాతి జీవితచర్యను తెలి చెప్పే విధముగా సమన్వయ పఱచుకొన్నాను.

శ్రీ సి. వి. వి. స్వామి వారిని గూర్చియు, వారి మతాత్మ్యప్ర్యయను గూర్చియు శ్రీ శాస్త్రులు గారు నా కనేకాదృతవిషయములను జెప్పి వారు. “ఇవి సంభాష్యములా?” అను సంశయము నాకుఁ గలిగినది. దాదాపు ప్రశ్నించి నాను. “ఇవి సంభాష్యములే కాకపోయినచో నా జీవిత మెందులకు? తప్పక జరిగి తీరును. గండి యము లే?” అని సమాధానము చెప్పిరి. యోగ రహస్యములు అల్పజ్ఞులకు దురవగాహములు, శాస్త్రులు గారు చెప్పిన విషయము లభివ్యక్తములు గా లేరు. గడ్డవులు దాటిపోయి పో కొన్ని యాదృశా జరిగినవి. శ్రీ శాస్త్రులు గారి భక్తి శిష్యావసు లణాయాత్రము నడలలేదు. పై పేర్చు క్రమక్రమముగాఁ బ్రబలినవి. తరు వాత నొకటి రెండు మాటలు శ్రీ శాస్త్రులు గారిని గురించి కొన్నాను గాని యందలి కీలకము నడిగి తెలిసికొనునవకాశము లభింపలేదు.

సంక్రూతాంధ్రములలో గరిడేని పాండి త్యము, ఆపాండిత్యమునకు శోధను గూర్చుకత్తి విత్తిము, ఆరెంటికి వన్నె వట్టినీతి మైన విమర్శన శక్తి, వాని కనురూపమైన పదవులు, ఆ పదవు లును నందము చెప్పునుదారాశయములు, గర్వము లభిత్యము, ఇన్నిటిని మించిన యాధ్యాత్మిక విజ్ఞానము గల శ్రీ శాస్త్రులు గారు ఆంధ్రలోకము నకుఁ జిరస్మరణీయులు.

తే. గీ. ఆప్రభాకరతారమ్మ మా ప్రభాక రుల యశమ్ము వెలుంగురె చెలుగునాటఁ చెలుగుజగ మెల్ల ప్రాద్దు జోతలు ఘటించుఁ గాత భక్తిపరతఁ బ్రభాకరయుగళికి.

శ ర ణా ర్థి

[ముప్పైయేడదిగంటలు శాస్త్రీగారు చేసినరచన యిది. గురజాడవారం తేనూ, వారి రచన లంటేయూ శాస్త్రీగారి కుండేమాజుగొద్దీ ఆనాళ్లలో వారు వారిలాగే ముత్యాలసరాలను కూర్చారు. ముత్యాలసరా లంటే కన్నడ భామినీపట్నదిలో 'చక్కనగమే'! ప్రాచీనకన్నడకవు లెవరూ దీని నాడరించలేదు, ప్రజాకవులే దీన్ని ఆదరించారు. అయినప్పుడు గురజాడవారూ, సాహిత్యం ప్రజానుబంధి అని గుర్తించిన శాస్త్రీగారూ దీనిని పరిగ్రహించడానికి గలకారణం వెదకడం చర్చించరణం, —సంపాదకులు.]

త్రాసీ- లోక మశేష మేత
మౌనా మపనయ నిత్యకుభ మా
ధేహి పాహి జగద్గుణో! ఇత
ఏహి భో స్వామికా! —అభయం
దేహి భో స్వామికా! —

మిఱితిమి మియాజ్జ, లోకో
ధారకుల మని పొంగితిమి పై
బోరగిలించడు తెలుగు మైతిమి
ప్రావుమా తండ్రి! దయతో
గావుమా తండ్రి!

ఋదులము మే మనియు చే తొ
రథము లని దంభోక్తు లాడితి
మధాపతనం వెలుగు మైతిమి
ఆగుకొను తండ్రి - దరికిని
జేయకొను తండ్రి!

నీటిమీదను నేలమీదను
నింగిమీదను వెలయఁ గంటిమి
చేయ నెలుగుక పోతి మిఁక ర
క్షింపు మా తండ్రి—దయ ఏ
క్షింపు మా తండ్రి!

పూనితిమి విప్వాధివత్సము
పొంగిపోయితి నుం తె కాసె
మానవుల మనుమూట మఱితి
మాను మా తండ్రి—తప్పిద
మాను మా తండ్రి!

సత్య మెలుఁగము నిత్య మెలుఁగము
కృత్య మెలుఁగము వ్యత్యయంబుల
నత్యయంబులఁ దీక్షచుంటిమి
యరయు మా తండ్రి—మాలో
మెలయు మా తండ్రి!

క్రమము తెలియదు తెలుపఁ గల మొన
గాఁడు లేఁ డటు నట్లుపడుచుం
బ్రమయుచుంటిమి కటికిచీకటిఁ
బాపు మా తండ్రి—వెల్గురు
చూపు మా తండ్రి!

ఆయె నింతకు దుర్వివేక
చ్చాయలలోఁ బడి కొట్టుకొడఁగ
మాయ పెంచెర గప్పి తది పెడ
క్రొయు మా తండ్రి—యిల దయ
చేయు మా తండ్రి!

ఈ వ్యధలు భూకంపములు మ
ర్త్యవ్యవస్థల చాటినవి, మీ
దివ్యదర్శన మిచ్చి వీనిం
దీర్చు మా తండ్రి - మముఁ గడ
లేర్చు మా తండ్రి!

త్రాసీ- లోక మశేష మేత
మౌనా మపనయ నిత్యకుభ మా
ధేహి పాహి జగద్గుణో! ఇత
ఏహి భో స్వామికా! —అభయం
దేహి భో స్వామికా!

వే. ప. భావరచయి

“తెలుఁగుం బొలంబికి”

వేటూలు రేగు గందవోడిపూతలు”

శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణకర్మగారు.

— : * : —

శ్రీ వేటూరివారి పీఠికలు విలక్షణ లక్షణోపేతములు. వారు గ్రంథమునందలి కండపట్టులైన విషయములను సృష్టించి కూలంకషముగ విమర్శింతురు అఱిగి మఱిగి యున్న విషయములను వెలికి తీసి వెలుఁగులోనికి తీసికొని వచ్చి వానికి సాహిత్యక్షేత్రమున స్థానమును గల్పింతురు. ఈ విశిష్ట లక్షణములు రెండును శ్రీ శాస్త్రిగారి పీఠికలకు పెట్టనిభూషణములు.

ఆయా గ్రంథములకు వేటూరివారు వ్రాసిన పీఠికలందు భాషాకవి చరిత్రాత్మకములు, విలిహాసకములు, భాగోళికములు, సాంఘికములు వైన విషయములు కోకొల్లలుగా గోచరము అగుటచే విషయవిభాగ మొనర్చి వానిని పర్యాయ లోకించుట అవసరము. సారస్వతపీఠిక అనియు, చారిత్రక పీఠిక అనియు వారి పీఠికలను ద్వివిధముగ విభజింపవచ్చును. భాషాకవి చరిత్రాద్వైధ్యార్థక విషయములు సారస్వత పీఠికలందును, రెండవదానిలో సాంఘిక, చారిత్రకాది విషయములను చర్చింపఁబడును. తొలఁత సారస్వతపీఠికలను పరికింతము.

భాషాకవి చరిత్రాది జ్ఞానానువులకు ప్రబంధ రత్నాలయము, చాటుపద్యమణిసంజరి ప్రథమ ద్విలియ భాగములును తోడునిడలు. ప్రాబడిన కవనములయందలి భాగోగుల నరసికొనుట కీ బృహద్గ్రంథములు గీటుతాళ్లు. ప్రాచీన కవిశ్రవరచితములగు చాటుధారలతో నిండి నిబిడి కృతములైన యీ గ్రంథములం దొక్కొక్క ప్రవచననిగూర్చి వాగు పరికిన పరిచయ వాక్యములు బంగారుతరములతో లిఖింపఁదగినవి. సంతతి ప్రతలో సమగ్రతను మూర్తిభవంఁజేయు మహాత్మరశక్తి వారి లేఖనీకలదు. పెజ్జితలలు వేయవారములు గలుపక, సాధ్యమైనంతవఱకు సత్యాన్వేషణము చేసరిపిరి. కావున ఆయాపీఠికలకు చిరంజీవిత్వము సిద్ధించి

నది. ప్రబంధరత్నాలయ పీఠికలో వారు నన్నిచోడ, భీమన కవిపుంగవుల కాల విచారమును కొంతకఱకు జరిపిరి.

కవిరాజ శిఖామణి విరుదవిరాజితుడగు నన్నిచోడ దేవుడు నన్నయార్యనికంటె ముందటివాడనియే విశ్వసించువారు నేటికి కొందఱు లేక పోలేరు. శ్రీ వేటూరి వారు తంజావూరు సరస్వతీ మహల్ పుస్తక భాండాగారము నందు కుమారసంభవమునకు లభ్యమైన ఏకైక ప్రతి నాధారముగ చేసికొని యీ వాదమును సునిశితముగ విమర్శించిరి. పూజ్యులు శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి గారి... ‘నిలిపి రంధ్ర విషయమున జన సత్యాశ్రయనిఁ దొట్టి చాళుక్య నృపుల్’ ఈ పాతము ననుగరించి సత్యాశ్రయని విషయమై చేసిన ఆత్యాహులను పెడచెవిరి బెట్టి శ్రీ వేటూరి వారు తంజావూరి ప్రతిని పురస్కరించు కొనియే ఒక నిర్ణయము నకు వచ్చిరి... నిలిపి రంధ్ర విషయంబున జన చాళుక్యరాజా మొదలుగఁ బలువుర...’ అను పాతము నాధారము చేసికొని చాళుక్యరాజునగా రాజరాజ నరేంద్రుడే ఏల కాకుడదనితలచి, చోడఁడు నన్నయకంటె బ్రాచీనుఁడనుట కాధారములు తగినవి లేవు అని వేటూరి వారు నిర్ణయించిరి. కుమార సంభవమునకు ప్రత్యంతరము లభ్యము కానంత వఱకు ఈ వాదమే నిజమునకు దగ్గఱ చుట్టుముగా నున్నట్లు తోచును. ఏల యన, ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రకు రూపురేఖలు దిద్దిన రాజకులైక భూషణుడగు రాజరాజ నరేంద్రుడే చరిత్రకు తెలియఁదగిన తొలితెలుగు భాషా పోషకుడు.

ఆంధ్రవేద కర్తయగు అన్నమాచార్యుని పవిత్రసామమును ఆంధ్రుల శ్రవణముగలిలో మోలు మ్రోగింపఁ జేసి శ్రీ శాస్త్రిగారు పుణ్యము గట్టుకొన్నారు. అన్నమయగారి ౧౦

కీర్తనములను తెలికి తీసి వానిని వెలుగులోనికి తీసికొనివచ్చిన మహనీయులు వారే. అనగా ఆంధ్ర సంకీర్తన వాఙ్మయమునకు ప్రాణ ప్రతిష్ఠ గావించి రన్న మాట! అన్నమాచార్య చరిత్ర ఓతికలో వారు పేర్కొనిన విషయ వాచుకోమను తిలకించినచో శ్రీ కాశ్మీరీగారు జంగమ విజ్ఞాన గర్వస్థ మని నుడవ వలసి యున్నది. అన్నమాచార్యుల జీవితచరిత్రాదులు తిలపతి కొండపై వేంచేసి యున్న బడికొనులవానికి జరగు వైభవములు, ఆంధ్ర సంకీర్తనముల వైశిష్ట్యము, సంగీత రచనకు సంబంధించిన ఆభార్య విషయములు, నాటి యాంధ్ర భాష విశేషములు, కవితా రీతులు—మున్నగు పెక్కు విషయములు వారు వెలయించిన ఓతికలలో కూలంకషముగ ముచ్చటించి బడినవి. మీఁదట మిక్కిలి తాల్పాకవారి విగ్రహములు, తాల్పాక వారు ప్రతిష్ఠించిన వేల్పులు, తాల్పాక వారర్పించిన విగ్రహములు, చేపట్టిన చిత్రాలు, తాల్పాక గంగమ్మ గుడి—గంగమ్మ, అవ్వ చరిత్ర కొన—మొదలగు వానికి చిత్ర పటములను కేకిరించి వానిని గూడ లోకమునకు తెలియజేసిరి. వాగ్రూపముగ నున్న ఓతిక చిత్ర వ్యాఖ్యానమును జతగూర్చి అన్నమును జీవిత చరిత్రకు మెఱుంగులు దిసిరి.

ఈ సందర్భమున మఱియొక విషయమును గూడ పేర్కొనుట సమచిత్తము. కవికర్ణ రసాయన కర్తయగు సంకుసాల నరసింహకవి అన్నమాచార్యుని కుమారుడను గొప్ప విషయము మనకు తెలియవచ్చినది అన్నమాచార్య చరిత్ర ఓతికవల్లనే. అంగులకు వారు చూపిన యాప పత్తులు సహేతుకములు, సమంజసములు నని చెప్పవలెను.

“చిన్నన్న ద్విపద కెఱుగును” అనుపద్యమున నిరుపమాన సుకవితా నిర్వాహకుడయిన తెనాలి రామకృష్ణకవి తాల్పాకకవులను గంస్తు తించెను. ద్విపదమునకు చిన్నన్నయ, పదములకు పెదతిరుమలయ్యయ, పద్యగద్య శ్రేణిని నరసింగన్నయ వ్రాసినది యాపద్యమునకు శ్రీ కాశ్మీరీగారు లెప్పగా అర్థము చెప్పిరి. చిన్నన్న, పెదతిరుమలయ్య విషయమై యద్విధమైన సంగ యములేదు. కాని నరసింగన్న విషయమునే కొందఱుగంకయింపవచ్చును. పద్యమునందువాచూతు

డైన నరసింగన్న తాళ్ళపాక వంశీయుడే యని నమ్ముట కొధార మేది? అని ప్రశ్నింపవచ్చును. తాళ్ళపాక కవులను ప్రస్తుతించుచు రామలింగ దంతటి సందర్భముద్దిగల కవిప్రవరుఁడు మఱి యొక కవిపేరు నచ్చట పేర్కొనఁడు. అట్లొన ర్వుట పాకములోని పుడకవలె నుండును పై పెచ్చు సంగతుల యను గ్రామమునకు కొంత వలతు సహచారముగల ‘సుంకేసుల’ యను గ్రామము రాయలసీమలో నుండుట వలనను, కవికర్ణరసాయనమునందు వైష్ణవ మతాభి మానము, ఆర్థైక్య మతర్క్యమును, అన్నమాచార్య సంకీర్తన చాప్యలు నిండాల్లుగా నుండుట వల్లను, రాజాశ్రయ గర్హణముకూడ నుండుట వల్లను—శ్రీ వేటూరివారు పయిపద్యమున పేర్కొన బడిన తాళ్ళపాక నరసింగన్నయే కవికర్ణ రసాయన కర్త యని స్థిరీకరించిరి. ఇన్ని కారణ ములను పురస్కరించికొని చేయఁబడిన సిద్ధాంత మను సత్యమార మనఁదగునా?

శ్రీ కాశ్మీరీగారు సిద్ధాంతములు చేయునపుడు గ్రంథములందలి అంతస్సాక్ష్యములను పరమ ప్రమాణములుగా తీసికొనుచుండురు. ఆయా గ్రంథములందలి పదబంధములు, పలుకుబడు, కూర్పుతీర్పులు, పద్యచాప్యలు మున్నగునవి వేటూరివారికి హృద్గతములు. కావుననే వారు శ్రీడాభిరామ, కవికర్ణరసాయన కర్తృత్వ సమస్యలను సునాయాసముగ పరిష్కరించి నారు. ఆంధ్రవాఙ్మయాయుబుధిని ఆపోశనము పట్టిన యగ స్త్యకల్ప డాయన! కనుక గ్రంథ కర్తృత్వ సమస్య పరిష్కారావసరమున శ్రీ వేటూరివా రవలంబించిన అంతస్సాక్ష్య పరిశీలన విధానమే శరణ్యమని స్పష్టమగుచున్నది.

వేటూరివారి సారస్వత ఓతికలందు ‘సుధుర కవితలు’ అను పేరుగల సుగ్రీవవిజయ షీతకూడ పేర్కొనఁదగినదే. ఆంధ్రనాటక (యక్షగాన ములు) వాఙ్మయ-రిత్ర మిందు దిక్పదర్పనముగ వివరింపఁబడినది. యక్షగానముల పుట్టుభూి త్రరములు, కాలక్రమమున అవి పొందిన మార్పులు మున్నగువానిని వివరించి సుధుర కవితలకు వాఙ్మయమున గల ప్రాధాన్య మెట్టిదో కూడ స్పష్టము చేసి నారు. దేశ వాఙ్మయమునకు చెందిన యీ సుధుర కవితలు నిజముగా సుధురకవితలే. పాలకునికి సోమనాథుని బసవపురాణమునకు వారు సంకరించిన షీత

కూడ సారస్వతోపాసకుల సంస్తుతిని సముపార్జించిన దగుటచే దానిని గూర్చి వేరుగ నుడువ నవసరమే లేదు. ఇంకను పేర్కొనఁ దగు సారస్వత పీఠికలు గలవు. అయినను స్థలాభావముచే వానిని పేర్కొనుట మానితిని. ఇంక వేటూరి వారి చారిత్రకపీఠికల ప్రాధాన్యమును గమనింతుము.

పండితుడుగా, కవిగా, విమర్శకుడుగా, గ్రంథపరిష్కర్తగా, అమూల్యత గ్రంథప్రకాశకుడుగా విమతి కక్కిన శ్రీ శాస్త్రిగారికి చారిత్రకరంగమునందును విశిష్టమగు స్థానమే కలదు. వారి చారిత్రక పరిజ్ఞానమునకు తంజావూరి యాంధ్రరాజుల చరిత్ర పీఠికయే పాఠి. భౌగోళికవిజ్ఞానమునకు హరవిలాస పీఠికయే పాఠి.

తంజావూరి యాంధ్ర రాజుల చరిత్రకు వేటూరి వారు వెలయించిన 'తోడిమ' గుడిర మైనది. అనలునకు మించి పోయినది కొనస. అయిన నేమి? తంజావూరు నేలిన నాయకరాజుల రాజకీయ చరిత్ర, వారి భాషా సేవ, వారు కావించిన దాన ధర్మములు, వారి ఆస్థానియైన గోదాద్రీ దీక్షితులు, రత్న భట్ట దీక్షితులను నాయాంతరము కలిగిన శ్రీనివాస దీక్షితులు మొదలగు వారికి సంబంధించిన ముఖ్యాంశములు—ఇట్టి వివిధ విషయాదికమును తోడిమ పేర్కొనుచున్నది. శ్రీ శాస్త్రిగారి రాపీఠికలో ఆంధ్రభాషాదగు శ్రీ కృష్ణ దేవ రాయల వారి కులమును గుఱించి సలిపిన చర్చ సోపస త్రికముగ నున్నది. రాయలు త్నాత్రియుడా! కూర్చుడా అనునదే ఆ సమస్య. రాయలు చంద్ర వంశ త్నాత్రియుడని కావ్యముల విశదము చేయుచున్నవి. కాని రాయల వారి తమ్ముడగు అచ్యుత దేవరాయలు తన ముఠదలను మూర్తమాంబను చెప్పవ్వనాయని కిచ్చి వివాహ మొనర్చెను. రాయలు త్నాత్రి యుడే యెనవో ఇట్టి వివాహము జరిగి యుండదు. కావున రాయలు కూర్చుండే యుండ నోవు నని కొందఱి సంశయము. అచ్యుత దేవరాయల వారి భార్యయగు తిరుమలాంబ పట్టమహిషి కాక పరిగృహీత యై యుండ కచ్చు ననియు, పరిగృహీతలు భిన్న జాతివారు కూడ కాకచ్చు ననియు వేటూరి వారి యభి

ప్రాయము. బహుభార్యత్వము బహుళ ప్రచారములో నున్న ఆ దినములలో రాజులకు రమణులు పెక్కువల వలపు నే స్థములుగ నుండి యుండు. కనుక వేటూరి వారి నూత్నపరిశీలనము సముజస మని లేలచున్నది. బూతులబుంగ యను అపప్రథను గడించు కొన్న క్రీడాభిరామము ఏకశిలానగర సంఘ చరిత్రకు దర్శనముగ నున్న దని శ్రీ వేటూరి వారు తమ పీఠికలో వివరించి ఆ కావ్యము నకు చారిత్రకముగ స్థానమును గల్పించిరి. సంఘ జీవన విధానమును ఇంత సజీవముగను, కన్నులకు కట్టునట్లుగాను వర్ణించు కావ్యము క్రీడాభిరామమును మినహాయించినచో మఱి యొకటి లేదని నుడువఁ దగును. తన్నగర మందరి సంతలు, వివిధ వర్ణములకు చెందిన స్త్రీలవర్గములు, పైలారభటుల ప్రశంస—మొదలగు విషయము లిందు మచ్చటెంపఁ బడినవి. ఇంతొక విశేషము. అమూల్యతములుగ నున్న ఆదిలక్ష్మీ విలాసము, కామేశ్వరి చరిత్రము అను గ్రంథములకు పరిశీలించి శ్రీ శాస్త్రిగారు కామేశ్వరి కథను (చక్రల చరిత్రము) గూడ పీఠికలో వివరించిరి. ఇటుల నూతనాంశము లెన్నిటిలో ఆ పీఠిక ద్వారమున లోకమున కఱిగించిరి.

ఇటులనే హరవిలాసమున నుదాహరింపఁ బడిన దేశములను గురించి ఆ నూతనాంశము లను వివరించుచు శ్రీ శాస్త్రిగారు విలక్షణ పీఠికను సంతరించివారు. వాని నెల్ల పేర్కొనుట చరిత్ర చర్చకముగ నుండును. అన్నమాచార్య చరిత్ర పీఠికలో గూడ విజయనగర సమ్రాట్ల ప్రశంస నెఱపిరి. విజయనగర రాజ్యమునైకపితృత్వ, పుష్కరము గజపతులు సలిపిన దండయాత్రలను, తురుష్కులు జరిపిన దౌర్జన్యములను శ్రీ శాస్త్రిగారు పేర్కొని ఆ వాటి రాజకీయ, మత, సాంఘిక చరిత్రలను తెలియఁజేసిరి.

విజ్ఞానసిద్ధు లనఁదగుపీఠికలను సంతరించిన శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారు ప్రశంసార్హులు. కవి సమ్రాట్ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు నుడివినట్లుగా, “వేటూరివారి వ్యాఖ్యలును, పీఠికలు” దెనుఁగుం బాలంతికిన్ వేటులు రేగు గందవొడి వెట్టినపూతలు!”

ఆచార్యసత్తముడు

బృహద్రాక్షుడు నయనదోడ్డకరిరము, బ్రహ్మ
వర్చస్సు పరివేషముగాఁ జాట్టియున్న గంభీర
వదనము, కాంతముందరము లయిన దృంగంచల
ములు గలిగి యాసనమునకు నిండుగా బుద్ధభగ
వానునివలె శివ్యగణముచే బరివేష్టించఁబడి
యొండిన యలనాఁటి నాగురుమూర్తి నా
మృదయసీమలో నేటికిని నిలిచియు యున్నది.
అది నాతోలిదర్శనము. కళాకాలలో విద్యత్క
త్యులఁ జేరుటకై పోయినదిన మని!

‘నాయనా! మీయింటికి కేమి?’ అని
ప్రశ్నించిన దొక గంభీరవాణి.

‘తియ్యనజలవారండి’-అయినాకముగా నే
నంటిని

‘ఇంటిపేరు నిలుపుదవుగదా’

‘నిలుపును నండి’ తిరిగి యయాముకముగా నే
నేను బ్రత్యుత్తరించితిని.

వెంటనే వారిని బరివేష్టించి యొండిన శివ్య
గణ మంతయు గొల్లు మన్నది. నేను నివ్వఱ
పోయితిని. వెట్టిగా వారివైపు చూచితిని.
అప్పుడే మాకళాకాలపైకప్పుడైఁ గోతులు
కొన్ని యల్లరి చేయుచుండినవి. వా రా యల్లరిని
కాసిరి. ‘మీయింటిపేరు తియ్యనజలవారంటివి
కదా! అందుకని నీ రందఱును నవ్వుచున్నారు’
అనిరి. అప్పటికి నా కర్థ మయినది, నవ్వితిని.

‘ఇంటిపేరు నిలిపెద నంటిని. ఈ కోతుల
వలె నల్లరి చేయక యింటిపేరు నిలుపవలెను
కుమా’ యని పాచ్చరించిరి.

‘సరే’ అంటిని.

* * *

ఆనంతర్వరము మేము చదువుచుండిన ప్రవేశ
కత్త్యులొ గ్రాత్రగా నిరవపురు విద్యార్థినులు
చేరి. ప్రభాకరకాశ్రి గారికి కియే ప్రధాన
మయినట్లు తక్కిన డేదియుఁ బ్రధానము గాదు.
తనవిద్యార్థులు నచ్చియు కొవలయు నని వారి
యాశయము. శ్రీజనము విషయమున పెండులకొ
వారియొడఁగ కంఠ మెత్తి పోవును. వారున్న
చోటికి మే మందఱముఁ బాఠము నేర్వఁ బోయి
తిమి. కూర్చుంటిమి. కూర్చున్నదే తడవుగా
వారొకపద్యమును ప్రాసీనీనవలసిన దని మ
మ్మాడకండిరి.

‘లాంచీ పరాంగనల్ వరవి
లాగమనోహరరూపసంపదం
జాచినఁ జూడఁ డుత్తముఁడు,
చూచినఁ జూచును మధ్యముండు, తాఁ
జాచినఁ జూడకుండినను
జూచును సీమఁడు, వారిలోన నకా
జాచినఁ జూడకుండుగుణిఁ

జూచినచూపునఁ జూడు మంచికా!’

పద్యము ప్రాసీకొంటిమి. ‘ఈపద్యముఁ గంతస్థము
చేరేపు నాకప్పుఁ జెప్పవలయు’ ననిరి. ‘సరే’
యంటిమి.

‘ఇది త్రిపురాంతకుఁ డనుకవి రచించిన
యందితాశతకములోని పద్యము. ఈనాఁడు
మితరగతిలో నీయిరువురు విద్యార్థినులును జేరి
నాగు. మీరు సోదరిసోదరులవలె మెలఁగవల
యును’ అనిరి. మాకన్నులు చెమ్మిగిల్లినవి.

* * *

మంచి దస్తూరి యనిన శ్రీ కాశ్రి గారికి మద్దు
వచ్చును. మద్దు వచ్చుటయే కాదు. వా రట్టి
దస్తూరిని నిజమునకు మద్దు పెట్టుకొందురు.

‘అంద్రభాష యమృతి, మాంద్రాక్షరంబులు
ముచ్చ లాఁకునంద్రము త్రియములు
అంద్రదేశ మాయురారోగ్యవరకం
బాంద్రజాతి నీతి ననుచరించు.’

ఈపద్యమును వారు ప్రతివిద్యార్థి చేతను వర్ణ
జేయింతురు. గుండ్రము త్రియములంటి యక్షర
ములు వ్రాయుఁ డని ప్రబోధింతురు. అనలు
వారిది చక్కని దస్తూరి. అభిప్రాయార్థము
క్రొత్తపుస్తక మేదేసి వారికడకు వచ్చినచో
శ్రద్ధగా, గుండ్రని యక్షరములతో దానిపైఁ
దమచేరును వ్రాసికొనుటయందు వారికి ముచ్చట!

* * *

లేతవయసున నున్న విద్యార్థులు శృంగార
గ్రంథపఠనమువలనఁ దప్పుత్రోవలు పట్టుదు రని
వారి గట్టి విశ్వాసము. వారు ఖీతిక ప్రాసీ ప్రచు
రించినది గదా యని యభిమానముతో ప్రీతాభి
రామముఁ జూపవడఁబడి వారి యనుమతికై చీటి
వ్రాసికొని పోఁగా వారు దానిపై సంతకము
పెట్టువారు కారు. వివాహికు లయినవిద్యార్థులు
కొందఱుండెడివారు. వారికి యనుమతి లభిం
చెడిది. మేము బహుప్రయత్నమున ‘క్రిమినరీ’

చదువుచుండఁగా నాపుస్తకముఁ జదువుకొనుట కనుజ్ఞఁ బడసితిమి. అదియు నందలిపద్యములను దుర్వినియోగపఱుప మని వాగ్దానములు చేసిన మీఁదట !

* * *
పారిజాతాపహరణము చదువుచుంటిమి. అందులో—

క. కలకాల మొక్కగతిఁ బూ
సలలో దారంబుమాడ్కి సతిమదిలోనక
మెలఁగెడుపురుషుఁడు గలుగుట
తొలిజన్మము నోముఘలము తోయజ నేత్రా !

అనుపద్యముకడకు వచ్చితిమి. పద్యము సుగమముగా నే యున్నది. వ్యాఖ్యకు, వివరణమునకు నెట్టి యవసరమును లేదు. ముందునకుఁ బోవుచుంటిమి. వా రాఁగు మని గద్దించిరి. పద్యము తిరిగి చదువు మనరి. చదివినంత నే యిందులో దోష మున్నది. పూసలలో దారము - సతిమి లోనక బుఁడుఁడు-అని రెండుమూఁడుపాఠాలు దానినే తిరిగి తిరిగి చదివిరి. భిన్నవచన మను దోష మిందున్నది. పూసలలో దారంబుమాడ్కి సతిమదిలోనక మెలఁగెడు పురుషుఁడు అని కాని, పూసలలో దారంబు మాడ్కి సతుల మనములక మెలఁగెడు పురుషుఁడు అని కాని యుండవలయు ననిరి. ఆరెంటికోఁ గూడ సతుల మనములక మెలఁగెడు పురుషుఁడు - ప్రస్తుతము కాద. సత్యభామ పలుకుచున్న పలుకు లివి. కనుకఁ బూసలోన దారంబుమాడ్కి సతిమదిలోనక - అను తొలి సంస్కార మే సమంజస మనిరి. 'పూసలలో దారంబుమాడ్కి' నని సమాహారముగాఁ దీసికొని భావమును మాత్రమే కయికొని యర్థమును జెప్పుకొన రాదా' యంటిని. వారు నెవ్వి 'కుయుక్తులు పన్నవల' డనిరి. ఆ సంకల్పరము వారు విద్య త్వరిత్తుకుఁ బరిత్యజింపఁగ నుండిరి. ఈ పద్యములోని దోషమును గుర్తింపవలసిన దని వారు ప్రబంధముల ప్రశ్నప్రత్యుత్తరములో నొక ప్రశ్నమును గూడ నొసఁగిరి ! నే నడిగితిని. 'మితఁ దోచిన యొకానొకవిషయమునుగూర్చి పరిక్షలోఁ బ్రశ్నించుట ధర్మమా?' అని. వారు నన్నుఁ గేకలు వేసిరి. 'ఒకపద్యము నిచ్చి యందు దోష మున్న దని తెలిసి యదోష మేదో తెలిసికొనుఁ డని యడుగఁగాఁ దెలిసి

కొనఁజాలనివాఁడు లేపు పండితుఁడై యేమి తెలింగించును?' అనిరి.

* * *
పావులూరి గణితమును వారు పఠ్యమింపఁచుండిరి. అప్పుడు మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము తిరుపతిలో నుండినది. ఆచ్యటి పావులూరి గణితపుఁ బ్రతులను జూచి పుత్రికలు వ్రాసికొని వచ్చితిని. పాఠాంతరములు నేకరించితిని. మూలముతో సరిచూచి లెక్కలు కుదిర్చితిని, కొన్ని పట్టులు కుమర నే లేదు. అట్లు కుమరనిపట్ల నట్లే విడిచి ప్రశ్నార్థకచిహ్నముల నుంచితిని. నాపు వ్రాసి వారిముంగు పెట్టితిని. ప్రకీర్ణకగణితము నీ క్రిందిపద్యముఁ జూపితిని.

గీ. అష్టమాంశంబు మొదలుగా నర్థభాగ
మంత్యముగఁ గ్రమంబున కేవలమగుచున్న
సప్తగోదావరీసజములఁ నెచ్చి
ద్రాక్షారామధీమేశ్వరు లోక నాథు ?

గీ. పంచమాంశంబులోపలఁ బరగ నాటు
పుచ్చ కేవలము నిజవర్ధ మిచ్చ నరిగ
నాటు విజనసంబున నాడుమండ
నెన్ని యగునిగజములు మా కెఱుంగఁజెప్పుమ.
ప్రశ్నార్థకచిహ్న మున్నచోటుఁ జూపి 'వ్రాత ప్రతు లన్నిటను నీపాద మిట్లే కలదు. పాఠాంతరి మేదియుఁ గానరాలేదు. ఇది యిట్లే యుండుటకు గణభంగము, యతిభంగము. సంస్కరణము చేతఁ గాక ప్రశ్నార్థక చిహ్న ముతో నట్లే వదలితి' నంటిని. వా రాపద్యము నొకమాటు చదివిరి. మొగ మెత్తి నన్నుఁ జూచి యొకమాటు నెవ్విరి. 'కుమరలేదా?' యనిరి. 'కుమరలే దంటిని'. 'నేఁ గుదిర్చెదను. చూడుము' అని కలముఁ దీసికొని వా రాపాద మును బూరిగాఁ గొట్టివేచి యిట్లు వ్రాసిరి. 'డాకరేమి భీమేశ్వరు లోకనాథు' 'సంస్కరణమునకుఁ బాండిత్య మొక్కటిమాత్ర మున్నఁ జాలదు. బహువిషయపరిజ్ఞాన ముండవలయును. 'డాకరేమి' యనునది ద్రాక్షారామమునకుఁ జేరు. ఇదిగో 'చూడు' మని యొక్కజే శ్రీ జనుంతి రామయ్యపంతులుగారు ప్రకటించిన కాసన పద్యమంజరి యుండఁగా దానిఁ గొని యందలి కాసనములలో ద్రాక్షారామమునకు డాకరేమి యని యుండుటను జూపిరి. 'ఒక్కప్రతిలోఁ గూడ 'డాకరేమి' యని లేదేమి?' యని

ప్రశ్నించితిని. దాక శమి యనగా నేమో పాతకుల కర్తము కాదేమో యని యా ప్రతి విలేఖకులు 'దాక శమి' యనుచోట ద్రాక్ష రామ మనియే వ్రాసికొని యుందు రని వారు సమాధానము చెప్పిరి. ఆసవరిణి యెంత చక్కగా, ససిగాఁ గుదిరినది యని యిప్పటికీ నే నాశ్చర్యపడుచుండును.

* * *

కులతత్త్వముల విషయమై వారి దృక్పథ ముదారము. మేము వారి సన్నిధిని జనువుకొను చుండఁగా కృష్ణానుండల వాస్తవ్యుఁడు కాఁబోలు దాసి బసవయ్య యను హరిజన విద్యార్థి తాను విద్యత్పరీక్షకై చదువఁదలఁచి నట్లును, నందుకై సహాయము నర్థించుచుంటి ననియు శ్రీ శాస్త్రిగారి కొక యుత్తరము వ్రాసెను. అది చూచి శ్రీ శాస్త్రిగారు వెంటనే యాతని రమ్మని యుత్తరము వ్రాసిరి. ఆతఁడును బయలుదేరి వచ్చి శ్రీ శాస్త్రిగారి దర్శనమునకై వారి యింటికడకు వచ్చి దూరమున నే నిలుచుండి తనవిషయమై యెఱిఁగించెను. శాస్త్రిగారు రాత నిని దగ్గఱకు రమ్మనిరి. ఆతఁడు సంకోచించు చుండెను. అప్పుడు శాస్త్రిగారు నవ్వుచు "నీవు నాదగ్గఱకు రావచ్చును. రమ్మ!" అని తమ దగ్గఱఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని యతని సితిగతు లను విచారించిరి. పిదప నతనిని దమవెంటఁ బెట్టుకొని కళాశాలాధ్యక్షులకడకుఁ బోయి యాతనిని గళాశాలలోఁ జేర్చుకొనుటకు వీలగు నేమో చూడవలసినది యని యడిగిరి. కాని యిప్పటిదనుక నాకళాశాలలో హరిజనవిద్యార్థి యెవ్వఁడ ను జేర్చుకొనఁబడక పోవుటచే నాత

నిని జేర్చుకొనుటకు వీలులే దని అధ్యక్షులు తెలి పిరి. అంతఁ జేయునదిలేక శ్రీ శాస్త్రిగారు రావిష యము నాతనికిఁ బెలిపి తిరుపతిలోనే యున్న యొక హరిజనహాస్టలులో నతనిఁ జేర్చుప్రయ త్నముఁ జేసిరి. ఆనాఁడు రాత్రి యాతనిని దమ యింట నే తమప్రక్కనే కూర్చుండఁబెట్టుకొని మిక్కిలి యాప్యాయముగా నాతనితో మాట లాడుచు భోజనము చేసిరి.

* * *

వారి పాతప్రవచనపద్ధతి వింతతీరు కలది. చాదస్తముగా, తీర్థమునకుఁ దీర్థము, ప్రసాద మునకుఁ బ్రసాదముగా ప్రతిపదార్థములు, తాత్పర్యములు చెప్పుట వారి పద్ధతి కాదు. అది వారి కలవాటు లేదు. వారు చెప్పుపాతము రసవ్యాఖ్యానము. అవసరము అయినపట్టుల మూలముతోడి సంచాదము. మెదడునకుఁ దగి నంత మేరకై పెట్టునది వారితోడి సాహిత్యగోష్ఠి!

వారిలో మహాకొక్క విశేషము - ఎవరైన నేదైనఁ బద్యమునకుఁ గాని, పదమునకుఁ గాని యర్థము కుదురకయో, యన్వయము కుదురకయో యాచిక్కు విడఁదీయుటకై వారి నాశ్రయించి నచో దాని నెట్లైన సాధించి సరసార్థము సమ కూర్పవలయు నని శతసోరుట. ఇంచుమించు అది తమ కొక 'ఛాలెంజి'గా భావించి దానిఁ గుదుర్చుటకై వారు తపింతురు. అట్టి ఘట్టములు నేను స్వయముగా నెఱిగినవి యెన్నియో కలవు. అవి యెల్లఁ బేర్కొనుట కిటఁ దావు చాలదు.

—కోదండరామయ్య.

తొలితెలుగుకవయిత్రి

శ్రీమతి బాణగిరి రాజమ్మగారు.

శ్రీ ప్రభాకర కాశ్మీగారి తక్కిన సహిత్య యజ్ఞ మంతా ఒక యెత్తు. తాళ్ళపాక తిమ్మక్క వ్రాసిన 'సుభద్రా కల్యాణం' పాటను ప్రకటించి ఆమెను తొలి తెలుగు కవయిత్రిగా నిరూపించడ మొక యెత్తు.

పడతుల పాటలన్నా, పామరల పదాలన్నా పండితులకు గోత. దానిలోని కవితా మాధుర్యాన్ని గ్రహించి పరిగణించడం చాల ఉదారమైన పని. సరసమృదయులే అలాటి పనికి పూనుకుంటారు. అలాటి వారు శ్రీ కాశ్మీగారు.

శ్రీల పాటలు వేసకునే బున్నాయి. కాని వాటిని వ్రాసినవా రెవరో, పాడినవా రెవరో పేరు తెలియదు. ఇప్పటికి దొరకిన పాటలలో పేరు తెలిసినపాట సుభద్రా కల్యాణమే.

“అవనిలో తాళ్ళపాకాన్నయ్యగారి తరుణి తిమ్మక చెప్పే దాను సుభద్ర కల్యా. మనుపాట కడుమంచి తేట పలుకుల.....”

అని ఆమె స్పష్టంగా చెప్పకొన్నది గనుక ఎవరు దీనిని వ్రాసిందనే వివాదమే లేదు. అన్నమాచార్యుని వంటి పదకవితా పితామహుని పత్ని గనుక తిమ్మక్క శ్రుతపాండిత్యంతోనే ఇలాటి పాటలు కట్టి వుంటుంది. సందేహం అక్కర లేదు.

తిమ్మక్క తేట మాటలకు విజయ విలాస కర్త ముచ్చటపడి వుంటాను. కనుక దీనిని అనుసరించే కావ్యం వ్రాసినాడని అనలేము గాని ఈ పాటను తప్పక విని వుంటాడని నా నమ్మకం. వివకపోలే ఈ రెండిటికీ పోలికలు వుండి వుండవు. కొన్ని పోలికలను చూపుతాను.

సుభద్ర దొంగయతి వేమంలో వున్న

అర్జునుని కుశల ప్రశ్న చేసే ఘట్టం చాల నాజూకయినది.

1 “అయ్య మీ లే చేత మరసి చూచితిరా? ఎయ్యది మీ నామ? మెచ్చట నుంచుదురో? పరగ నిండ్రప్రసవట్టణమ్మనను బహుళ సంపదలతో బరగనున్నార ధీరమానులు కంటిసుతులో? వారు ఆరయ గడుసుఖులై యున్నవార ?

విజయవిలాసంలోని ఈపద్యం చూడండి. ఎంత పోలిక వుందో!

2 ‘క. మీ రింద్రప్రస్థముఁ గని నారా? పాండవులఁ జూచినారా? సుఖులై వారందఱు నొకచో నున్నారా? పీఠాగ్రగణ్యు నరు నెఱుంగుదురా?’ సుభద్ర అర్జునునికి ఏమయిందో, ఎక్కడ వున్నాడో అని దిగులుపడి అడుగగా, దొంగయతి యొక్క రెండ్రాలు కచ్చేటట్టు పలికే మంచి ఘట్టం.

3 “అమరగా బలికెను అతివతో నవుడు కోమలి యిద్దరము గోకర్ణవంశు కూడియే యుంటిమి కొన్నాళ్లు లచట భోజనమ్ములు శయనములు నొక్కచోలె చెలియ ! యుంటిమి మేము చెలికాండ్ర [వలెను

అతనికి నాకున అరమర లేదు అతనికి నా కైక్య మతివతో విసవె.’ దీనికి వృత్తరూప మనదగిన విజయవిలాసం పద్యం విందే.

4 ఉ. కొమలి యీ గతి న్నది ద గుల్మడఁ బల్కిన నవ్వినర్జర గ్రామణిమాను మీ రెచట గంటియొ యంటివి, కన్న మాత్రమే? ఏమని చెప్పకమ్మ నొక (తరువాయి 97 పుటలో)

1. సుభద్రా కల్యాణం, 29వ పుట. 2. విజయ విలాసం, ద్వితీయశ్వాసం, 168 వ పద్యం. 3. సుభద్రా కల్యాణం, 88 వ పుట 4. విజయవిలాసం ద్వితీయ శ్వాసం 168, 169 పద్యం.

శాస్త్రిగారిసరదాలు

శ్రీ కంభంపాటి సత్యనారాయణశ్రేష్ఠిగారు

—:—

మహాపురుషుల సరదాలు, అభిరుచులు, వినోదాలు కొంతగానే ఉంటాయి. వాటికి వారి జీవిత విధానానికి సంబంధం ఉన్నట్లు స్థూల దృష్టికి కనిపించదు. కాని అనంతసృష్టికి అత్యుత్తమరీ ఆనాథంగా ఏదో మాత్రం ఉండనే ఉంటుంది.

గాంధీమహాత్మునికి మేకలను పెంచడం సరదా. “మేకల పాడియను గోత మేదినీ నుమతి!” అని చిన్ననాడు వర్ణించిన పద్యం జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడు గాంధీజీ చర్యకు పద్యానికి తుదరచేమా-అని ప్రశ్నించుకుంటూ ఉంటాను. శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంసకు కూరగాయల బేరసారాలు చేయడం సరదా అట. కానీలు, దమ్మిడిలు లగాయతు లెక్కలు కట్టి కట్టి వనాలు చేసేవారట. జీవన్ముక్తుడైన ఆ మహనీయుని తదితర జీవితానికి ఈ బేరసారికి సంబంధం ఉందా? ఏమో! మరికొందరు గొప్పవారికి మెక్కలు పెంచడం, పాదులు త్రవ్వడం వినోదం. ఇట్లే మా గురువర్యులు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారికి కూడ కొన్ని సరదా లుండేవి.

చేతికర్రలు చికిరిపట్టి చేర్చి పెట్టకొనడం, ఇష్టులకు బహూకరించడం వారి సరదాలలో ఒకటి. రకరకాల కర్రలు వారివద్ద వుండేవి. అయినా మంచి కర్రచూస్తే మోజా. మామూలు కర్ర తెప్పించడం, ఉప్పుకాయితోతో రుద్దించి నున్నగా తయారు చేయించడం; నూనె పూసి కొన్నాళ్లు పడవేయడం, తర్వాత చేత పుచ్చుకుని దుమ్ము దులిపి మనసారా మొదలు నుంచి కొనవరకు తీడి బలంకొద్దీ జరిపించి భుజానికీ, మెడకూ తగిలించుకుని చూచి, ‘పరుగురినీ “ఏలా ఉంది? బాగుందా?” అని ప్రశ్నిస్తూ ఆనందించడం-వారికి పరిపాటి. వారి కర్రవిమర్శ చూస్తే, చికిత్సకు వచ్చే రోగుల రోగాలను ఉచ్చాటన చేస్తున్నారాఅన్నట్లు నాకు లోచింది.

అలాటిదే మరొకటి పెన్నిళ్లు చేర్చుకొనడం. రకరకాల పెన్నిళ్లు, రంగు రంగుల పెన్నిళ్లు-డ్రెరి పెన్నిళ్లవంటి వన్నవి మొదలు అడ్డూరైజ్ మెంట్ కోసం అంగళ్లలో పెట్టే

రూలుకర్రల లాంటివి వరకు వారివద్ద వుండేవి. వారు పెన్నిళ్లు చెక్కడం ఒక కళ, ఒక శాస్త్రం. ఉల్లాసంగా వున్నప్పుడు అన్నిరంగుల పెన్నిళ్లతోనూ వ్రాసేవారు. ఆ రంగు లన్ని చూచి, వీరు ప్రభాకరులు గదా, ఆ ప్రభాకరునికి వలె వీరికికూడ సప్తవర్ణాల కిరణాలు, గవ్వావ్యాలు కాబోలు ఇవి-అని అనుకునేవాడిని.

“ఏమోయ్! ముక్కులేని పంజేదో చెప్పూ చూద్దాం!” అన్నారు ఒకరోజు శాస్త్రిగారు. నాకు లోపలేదు. నే నేమైనా పండితుడినా. బేరసారాల మనిషిని గాని? “అనాసపండు కాదటయ్యా?” అన్నారు. “ఇది భామంతర క్షేమలే! నీకు తెలియదు” అని వివరించారు. ఇంతకూ వారికి ఆనాసపం డంటే మహాప్రీతి. రకరకాలుగా దానిపై గమ్మన్నులు చేసేవారు.

‘తక్కిన విషయాలలో’ పాండిత్యంవలెనే పాకశాస్త్రంలోనూ వారిది పై చేయే. రకరకాల వంటకాలను తెలుపుతూ వండే పద్ధతులను వినోదంగా చెప్పేవారు. కూరలు తరగడం వారి కరదా. ఏది బిళ్లలుగా తరగాలి, ఏది బద్దలుగా వుండాలి, ఏది పొడి పొడిగా తరగాలి అనేది ఒక శాస్త్ర చర్య. బచ్చలి కూరను గురించి వారు పొగడని రోజు లేదు. “నేయి అనే ఛత్రంతో బచ్చలి దొరగాదు వస్తున్నారు. రోగాలనే కాడిలారా పారిపొండి” అని అర్థం వచ్చే స్లోకం చదివేవారు. గోంగూర సంగతి వస్తే మెట్ట గోంగూర, మాగాణి గోంగూర, దనాసరి గోంగూర-దనాసరి నుంచి తెన్నానీర, భూగోళం చర్యలకు దిగిపోయేవారు.

అప్పుడప్పుడు ప్రసంగవశాత్తు ‘ఏ మోయ్ పెట్టి! నాలో నీవు రోజంతా కాలక్షేపం చేస్తే, నీ వ్యాపారంసంగతి ఏ మాత్రం? దాని సంగతి చూచుకో. “బంగారువంటి కోమటి సంగీతము చేత బేరసారము లుడిగె”-అన్న కథ అవుతుంది కుమారీ!” అని ఛాత్రులజే వారు. ‘మరేం పరవా లేదండీ. వ్యాపారం దానంతట అది పోగోతుంది’ అని జవాబు చెప్పే వాడిని. (తరువాయి 97 వ పుటలో)

అమ్మద్రితరచనలు :

: వీ లా వ తీ గ ణి త ము :

వల్లభార్యప్రణీతము
(గతసంచిక తరువాయి)

నీలవంబులచేత విహీనములుగఁ

జేయఁగాఁ బడ్డమాఁటికి శేష మెంత ?

$$\text{ఒడ్డు} - \frac{0}{8}, \frac{0}{2}, \frac{0}{3}, \frac{0}{2}, \frac{0}{2}$$

$$\text{సమహారాలుచేసి కూడఁగాను} \frac{0}{0}, \frac{0}{0},$$

$$\text{ఒడ్డు} - \frac{0}{8}, \frac{0}{2}, \frac{0}{3}, \frac{0}{2} \text{ ఇవి}$$

$$\text{కూఁటిలోఁ బుచ్చఁగాను} \frac{3}{2}, \frac{0}{0}$$

ఉదాహరణము—

క. పుట్టియు నల్లము మానెడు
గట్టిగ నాద్యుత్తరములు గా నీరాసుల్
పెట్టి యవి వెరసి యి నది
పుట్టులలోఁ బుచ్చి శేషము వెసం జెపుమా.

$$\text{ఒడ్డు} - \begin{array}{cccc} 0 & 2 & 4 & 2 \\ & 0 & 0 & 0 \\ & 4 & 20 & 0 \\ & 20 & 2 & 0 \\ & 0 & 2 & 20 \\ & 20 & 0 & 0 \end{array}$$

$$\text{అపగతాద్యశ్య యన్న నూత్రప్రకారము} \\ \text{కూడఁగాను} \frac{0}{3} \\ 0$$

ఈ రాసులు 20లో బుచ్చఁగాను 40 లో
పుచ్చిన 40 యిర.
ఒండెని

$$\begin{array}{ccc|c} 0 & 0 & 2 & 2 \\ 0 & 2 & 4 & 4 \\ 0 & 4 & 2 & 2 \\ 0 & - & 2 & - \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \end{array}$$

ఇవి భిన్న సంకలనవ్యవకలనములు.

ఇంక గుణకార భాగహారములకుం గరణ

నూత్రము.

క. భాగహారహారహారహార

భాగించిన భిన్నగుణకభాజకమునఁ జి

దాభాగములు గీడ్పఱచి యా

పై గణనావిధి ఘటించ భాగహార మ్మా.

ఉదాహరణము—

క. సగుణాంశరూపయుగళము

నగాంశయుక్తద్వయంబునం బెంచినఁ జా

ల్పగు నర్థంబు త్రిభాగము

న గుణించిన నేమి యగు జనప్రియచరితా !

$$\text{ఒడ్డు} - \begin{array}{cc} \text{గుణ్యము} & 0 \\ & 0 \end{array}$$

$$\text{గుణ్యము} 0 \text{ గుణకము} \frac{0}{3} \text{ గుణించిన } 2, \frac{0}{2};$$

ఉద్దేశ్యము—

గీ. అయిదు సుత్ర్యంశరూపద్వయంబుచేతఁ
ద్ర్యంశకముచేత మఱియు మడంశకంబు
పాలుగొని చెప్పమా యవనీల నామ్య
లాట విరుపయకాశండు హన్ మొంద.

$$\text{ఒడ్డు} - \text{భాజ్యము} 2 \text{ భాజకము} \frac{0}{3};$$

$$\text{భాజ్యము} \frac{0}{2}; \text{ భాజకము} \frac{0}{3}; \text{ లభ్యములు}$$

వరుసనె

$$\begin{array}{cc} 0 & 0 \\ 0 & 0 \\ 2 & 2 \end{array}$$

ఇవి భిన్నగుణకారభాగహారములు.

భిన్నవర్గ వర్గముల ఘన ఘనములంబులకుం

గరణనూత్రము—

క. ఒసరఁ గృతియందుఁ గృతులును

ఘనవిధి ఘనములును జేయఁగాఁ దశా. పోరః

బునకు లవంబునకును గృతి
ఘనపదములయందు వర్గఘనమాలంబుల్.

ఉదాహరణము—

క. పదశత్రయమున కిప్పుడు
ముదమున వర్గంబు దాన మాలము ఘనముకొ
వదలక యాఘనమున ఘన
పదమును సాధించి యెఱుకపఱుపుము

[మాటక.

ఒడ్డు— $3 \frac{1}{2}$, నవర్ణించిన $\frac{2}{2}$; దీని

వర్గపు $\frac{1}{2}$, దీని వర్గమాలము $\frac{2}{2}$;

ఇతి భిన్నవర్గాదినతుప్తయను.

ఇది భిన్నపరికర్మము.

కూన్యపరికర్మాప్తకంబునకుం గరణ
సూత్రము—మూడుపద్యములు.

క. ఖయ్యలాన రాశి యవికృత [గుణం
మయినను ఖగణంబు కూన్య మగు కూన్య
బయినట్టిరాశి శేషవి
ధి యున్నచోఁ బాడువకమ్మఁ దెలియఁగ

[వలయుక.

క. సున్న గుణ మైనచో మఱి
సున్న హరంబేని రాశి కూన్యముగా కం
దు న్నిర్వికార మగుచును
సున్నం బొగొన్నఁ జెల్లు కూన్యహరమునక.

క. కూన్యములు ఖవర్గాదులు [యగుక
కూన్యము సంగుణిత మయ్యె కూన్యంబు
కూన్యము శేషముతో సా
మాన్యం బై యుండు యుతిసమమున

[యంగక.

ఉదాహరణము రెండు పద్యములు—

క. అయి దేమి యయ్యె ఖయ్యతం
బయి ఖోనితమై ఖనిఘ్నమై ఖావాప్తం
బయి వేఱువేఱు చెల్ల మై
వియ్యె యొకొ సున్నతను వలయు విన

[వర్గాదుల్.

గీ. సున్న నైదింటఁ బెంచిన సున్నయందు
నైదు గూడినచో నేమి యయ్యె నింద్ర
సంఖ్య కూన్యంబుచేతఁ బెంచఁగ దళంబు
చేసి త్రిగుణించి ఖాప్తంబు నేయ నెంత ?
ఒడ్డు ౫ దీనిలో ౦ గూడిన ౫; ఒడ్డు
౫, దీనిలో ౦ సున్న పుచ్చిన ౫; ఒడ్డుగుణ్యము

౫, గుణకము ౦, గుణించిన ౦, ఒడ్డు భాజ్యము
౫; భాజకము ౦, భాగించిన లబ్ధము ౫,
ఒడ్డు ౦, వర్గపు ౦, ఒడ్డు ౦, వర్గమాలము
౦, ఒడ్డు ౦, ఘనము ౦, ఒడ్డు ౦, ఘనమాలము
౦; ఒడ్డు గుణ్యము ౦, గుణకము ౫, గుణించిన
౦; ఒడ్డు ౦, దీనిలో ౫ గూడిన ౫, ఒడ్డు
గుణ్యము ౧౮, గుణకము ౦, శేషము దానిలో

$\frac{1}{2}$, గుణకము 3, భాజకము ౦, లబ్ధము $\frac{2}{3}$.

ఇది కూన్యపరికర్మాప్తకము.

గద్య

ఇది శ్రీ పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య
ప్రబోధానంద శ్రీ చరణ సద్గురుచ్చాత్ర
హితసోత్ర కొదూరి యెఱుమామాత్య
పాత్ర రాఘవమారి పుత్ర కవిదేవేంద్ర
పరసామధేయ మజనవిధేయ సహజ ధైర్య
వల్ల భాగ్యప్రసీతం బైన వీలావతి యను పాటి
గణితంబునందుఁ బరికర్మగణితము సమాప్తము.
వ. అనంతరంబు ప్రక్షిప్తంబునందు విలోమపాటికిం
గరణసూత్రము. రెండు పద్యంబులు.

గీ. హరము గుణముగ గుణకంబు హరముగను
ధనము ఋణముగ ఋణముయ ధనముగాఁగఁ
గృతి పదంబుగ మూలంబు కృతిగ నిట్లు
దృశ్యమునయంగఁ జేతు సిద్ధించు రాశి.
గీ. స్వీయభాగసమేతవిష్కృతమైన
యట్టివృత్తంబునం దేని యంతకొన్వి
తోన హరము హరమై యుండు నంత
మకకృతము శేషవిధిఁ జెప్పినట్టియదియె.

ఉద్దేశము —

మ. త్రిగుణం బైన నిజత్రిపాద
మయి ధాత్రిభృత్పరిచ్చిన్నమై
స్వగుణాంతోనితమై స్వనిఘ్న
మయి...శరంబై తదం ?
బు గొనంగాఁ గడి సామజోన
యంతమై చాల్యుర దిగ్బాజితం
బగుచుకొ రెం డగు నెద్ది చెప్పఁదగు
నారా! రాశి రూపేర్పడక

ఒడ్డు గుణకము ౩, ధనము $\frac{3}{2}$, హరము

3, గుణము 3 $\frac{1}{3}$ వర్గపుల ఋణము ౫, ౫,

మూలభవము ౮, హారము ౧౦, దృశ్యము
రెండు, యథోక్తకరణాన వచ్చిన రాశి ౨౮.
ఇది విలోమజాతి.

ఇష్టకర్మంబునకుం గరణముక్తము—
గీ. కణగి యుద్దేశకోస్త (క్ర ?) మార్గమున నిష్ట
మరసి యుక్తోన మాహతం బాహృతముగఁ
జేసి దృష్టిప్రహతి దానిచే హరింపఁ
గానఁ బడె రాశి యిది యొప్పఁ (యిష్టక)
[గర్భ సయ్యో.

ఉద్దేశము—

గీ. పంచహతము స్వతిభాగోనితము దశ
భాజితంబు రాశిపాదదశతృ
తీయయుక్త మగుచు నేయది చెపు మష్ట
వష్టి యయ్యె గణకసమృతముగ.

ఒడ్డు— గుణకము ౫, స్వాంశము $\frac{1}{3}$,

హారము ౧౦. రాశ్యంశము ౧౪, ౧౨, ౧౩,
దృశ్యము ౬౮ ఇందును నిష్ట శి ౩, ఇది
పంచమహతము చేసిన ౧౫, స్వతిభాగము ౫,
దీనిచేత నూనితము ౧౦, దశభాజితము చేసిన
౧, కల్పితరాశి ౩, దీని పాదదశ తృతీయ
ములు ౩, $\frac{3}{2}$, $\frac{1}{2}$; — ఇవి సమచ్ఛ
దము చేసి తొల్లటి దశభాజితముతోఁ గూడిన
౧ $\frac{2}{3}$, దీనిచేత దృష్టహతి ౨౦౪ పాలు

గొన్న బుర్రరాశి ౪౮ వర్గములాలు వచ్చిన
ఉదాహరణమందును ఇష్టకర్మము పని చెయ్యదు.
రాశ్యంశయుతోన మైన యుదాహరణమందును
విలోమజాతి పని చెయ్యదు.

అంశజాత్యుదాహరణము—

ఉ. ¹ అంబుజరాశిలోపల ఉడంశ
పురాలయపంచమంశతు
ర్వంబుల బొమ్మలాట విరుపాధిపు
తొళడు హర్యజార్కపే
రంబులఁ బూస నేనె గురురాజ
పనాబ్జము శేషపద్యప
ట్కంబునఁ జేసె నర్చితముగా
సకలంబుజసంఖ్యఁ జెప్పమా.

ఒడ్డు $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$ దృశ్యము

౬, ఇష్టరాశి ౧, కల్పించి పూర్వరాశిం దెచ్చిన
రాశి ౧౨౦.

శేషజాత్యుదాహరణము—

గీ. ² నరసన కంద్రనందనుఁ డైన యచ్యుత
జేవరాయని కృపాదృష్టిజేసి
యందోలికామాధుఁ డగుచును నా బొమ్మ
లాట కాళఁడు వేడ్కు నర్థరాశి
లో నాత్మగురునాథుఁ డైనకుమారతా
తాచార్యవర్యున కర్థ మిచ్చె
ద్విజాలకు శేషతృతీయములో రెం డిది
శేషపాదము కవిశ్రేణి కొనుగె

గీ. స్నేహమునఁ దనచెలులకు శేషనవమ
భాగపంచక మంతయుఁ బంచిపెట్టెఁ
గవిమహేంద్రున కల్పించి మివినిట్టి
వేయునూట పదా తైఠ విత్తరాశి

$\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$

దృశ్యము ౧౧౧౬ ఇందు నొకటి యిష్టరాశిగాఁ
కల్పించి భాగాలు శేషమునఁ బుచ్చి తేఁగాను
 $\frac{1}{2}$, దీనిచేత దృష్టహతి ౧౧౧౬. పాలు

గొన్న ద్రవ్యమానము ౨౦౦౮౮. ఇది విలోమ
జాతిక్రమాన నైనా సిద్ధించును.

విశ్లేషజాత్యుదాహరణము—

మ. ³ అలియూధంబునఁ బంథమాం
శము వివారంబు నీపద్రుమం
బులకై యేగె శిలీంధ్ర
గంధములకై పోయెం ద్రిభాగంబు జా
దులకై తద్వివరప్రమాత మరిగెం
దోడ్చిన వేటొక్క పు
ష్పలిహం బాడుచు నుండె వేడ్కుఁ
జెపుమా సర్వారిసంఖ్యానముకొ.

ఒడ్డు $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ \times ౩ : $\frac{1}{4}$;

దృశ్యము ౧ అలియూధము ౧౫.

సంక్రమణ విషయ సంక్రమంబులకుం గరణ

1. 'అమలకమలరాశి' రిత్యాదిస్లోకమున కొంధికరణము. మూలములోని దుద్రునిఁ
బరిహరింపుట యందు విశేషము. 2. మూలములో లేదు. 3. 'పంచాంశోల్లిఖలాత్' ఇత్యాది
స్లోకమున కొంధికరణము. పుట ౮౧.

నూత్రము—

గీ. అంతగోనయుత్పాదకములైన నయులయు
రాశియుగ మగు నిదియె సంక్రమణ మింక
విషమసంక్రమణము రాశి వివరభక్త
వర్ణవివరంబు యుతిగఁ బూర్వంబునట్లు.

ఉదాహరణము—

క. ఏవాని యోగవియుతులు
భావింపఁగ భూమిదిశల చాటు ముల్
నీ వారాసులు చెప్పం
గావలయును బామ్యలాట కాళిఁడు

[మెచ్చుకొ.

ఒడ్డు—రాశి యోగము ౧౧, రాశ్యంత
రము ౨౫, ఇందు వచ్చినరాసులు ౩౮, ౬౩.

ఉద్దేశము—

క. రాసులకె యోగ మేనిమిది
రాసుల వర్ణద్వయాంతరము నన్ను రా
రాసులపరిమితి చెప్పము
కాళలనిధి బామ్యలాట కాళిఁడు మెచ్చుకొ.
రాశ్యంతరము ౮, వర్ణాంతరము ౪౦౦,
వచ్చినరాసులు ౨౧, ౨౯.

ఇవి సంక్రమావిషమసంక్రమణంబులు.

మూలజాతికిం గరణనూత్రము—

గీ. సగుణదళవర్ణమున దృశ్యము గనఁ బడము
గొని గుణార్థంబు క్రమమునఁ గూడి వుచ్చి
వర్ణపుగ నొనరించిన వచ్చు నంద
మొంద గుణశ్శుములలోన యు క్తరాశి.

గీ. మఱియు వారాశి భాగసమన్వితోన
మయ్యె నే భాగయొక్కొన మయ్యె నొకటి
మూలగుణము దృశ్యంబునఁ బాలు వుచ్చి
వానఁ బాగోవ్విక్త...లలయు రాశి.

మూలోపదృశ్యజాత్యుదాహరణము—

క. జలము వెలువడియె సారస
కులమూలదళంబు లేడు గొబ్బున శేపం
బులు కెం డెచట రమించుచు
నిలిచెం దత్సంఖ్య మొంత నిక్తము
చెపుమా.

ఒడ్డు— మూలగుణకము $\frac{2}{1}$, దృశ్యము $\frac{2}{1}$,

ఇందు గుణదళవర్ణపు $\frac{౪}{౧}$, $\frac{౯}{౬}$; ఇది దృశ్య

మూలో గూడఁగాను $\frac{౪}{౧}$, $\frac{౯}{౬}$; దీనిమూలము $\frac{౯}{౪}$,

ఇందున గుణార్థము $\frac{2}{౪}$ కూడిన ౪, వర్ణించిన

ప్రమాణం ౧౬.

యంతదృశ్యజాత్యుద్దేశము—

క. మేలుగ నేరాశిం దన
మూలంబులు లోమిద్దియును మోదంబున స
మ్యేలింప నూలయిరువది
నాలుగువగు లయ్యె నరసి వా కది చెపుమా.

ఒడ్డు— మూలగుణము ౯, దృశ్యము ౧౨౪౦.

యొ క్తప్రకారమున వచ్చినరాశి ౯౬౧.

భాగోనములోన దృశ్యజాత్యుద్దేశము—

చ. ¹ మదమున హంసయూధవదమల్

పది స్వర్ణది కప్తమాంశ మిం

పొడవఁగ మెట్టతామరలపాంతకు

దిగ్గన లేచిపోయె న

యొద్దకమునందు వెల్లడక యుండె

రమింపుచు హంస లాటు నె

మృది నెఱిఁగింపు హంసకులమానముఁ

గాళిఁడు సంతసింపఁగాక.

ఒడ్డు— భాజ్యము $\frac{౧}{౪}$, మూలగుణము ౦

౧౦, దృశ్యము ౬; మఱియు వారాశి భాగ
సమన్వితోన మన్ననూత్రక్రమమునఁ చెచ్చిన
హంసకులమానము ౧౪౪.

ఉద్దేశము—

మ. ² ఆనిలో బాదుఁ డిడుప్రజాస్త్రిమునఁ

బ్రత్యస్త్రప్రజం బాగె జ

య్యనఁ దన్మూలచతుష్టయంబున

రథాశ్వాసకముం జంపె శ

ల్యుని నాణమ్ముల నొంచి మూల బలవిల్లక

పుత్రముం గేతువుక

దునిమెం గగ్గనిఁ గూల్చెబద్ధాకటఁ దోడ్తో

నెన్ని యాబాణముల్.

$\frac{౧}{౧}$, మూలగుణము ౪, దృశ్యము ౧౦౦,

బా. మానము ౧౦౦.

1. 'యారం హంసకులశ్శ' యనుశ్లోకమున కాంధ్రీకరణము. చా. పుట ౧౧౯. 2. 'పాథః
కల్గవధాయ' యిత్యాదిశ్లోకమున కాంధ్రీకరణము. చా. పుట ౧౧౧.

భాగయంతమాలయంతదృశ్యజాత్యుద్దేశము
క. 1 పదునెనిమిది నిజపదములు

మదమన రాశిత్రిభాగమును గూడిన ని
య్యది యయ్యో నూటయిరువది
పదు లిపు డారాశి యెఱుకపఱుపుము

[మాకుకా.

ఒడ్డు— అంశము $\frac{1}{3}$ మాలగుణము ౧౮,

దృశ్యము ౧౨౦౦, ఇందుకు ౧ లో భాగము
గూడిన $\frac{3}{8}$, దీనిచేత మాలగుణమున్ను

దృశ్యమున్ను పాఠ వుచ్చి పూర్వపకా నం
దెచ్చినరాశి ౫౭౬.

ఇది మాలజాతి.

అంశమాలజాతికిం గరణమాత్రము.

క. పద మంశము నదియుం ద [ప్రా
త్నదగు దృశ్యములు లవహతంబులుగాఁ
గుడితవిధి సిద్ధఫలముం [యొక్క.
బదపడియంశంబు చూడఁ బాల్గొనవల
అంశమాలానదృశ్యజాత్యుద్దేశము.

గీ. 2 అలికులార్ధఫలము నఖిలనవాహంశ
కమును గూడి హలకములు సేరి
భ్రమరయుగము తగులుపడి యుండె
[దమ్మిలా
రాత్రి యెల్ల మధుకరింబు తెన్ని

ఒడ్డు— $\frac{1}{9}$, అ— $\frac{1}{2}$; మాలగుణము ౧౦,

దృశ్యము ౨, లభాశీకులమానము ౭౨.

అంశమాలయంతదృశ్యజాత్యుద్దేశము—

క. మదగజకులనవమద్యయ
పదదశకము గజకులార్ధభాగము రాశిం
గదియించి నూటపనునెని [యొక్క.
మీది యయ్యోను గజకులంబు మీలి యెంత

ఒడ్డు— భాజ్యము $\frac{1}{12}$, అంశ $\frac{1}{9}$,

మాలగుణము ౧౦, దృశ్యము ౧౧౮, సూత్ర
క్రమానం దెచ్చినగజకులమానము ౭౨.

ఇది అంశమాలజాతి.

గద్య

ఇది శ్రీ పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య
ప్రబోధానంద శ్రీచరణ గద్గురుచ్చాత్ర హరితస
గోత్ర కోడూరి యెఱుకయామాత్యపాత్ర
రాఘవనూరి పుత్ర కవిదేవేంద్రాపరనామధేయ
సుజనవిధేయ సహజధైర్య వల్లభార్యప్రణీతం
బ్రె సలీలావతి యనుపాటిగదీతంబునందుఁ బ్రకీర్ణ
కము సమాప్తము.

వ. అనంతరంబు త్రైరాశిక వ్యస్తత్రైరాశికం
బులకుం గరణమాత్రము—

క. ప్రమితేచ్ఛలు సమజాతులు
ప్రమాణమున ఫలగుణేచ్ఛ భాగించిన ల
బము ఫలము నిచ్చుకును వ్య
స్తమునందున విడువఱుపఁ జనుఁ బ్రమి
[తేచ్ఛకా.

ఉద్దేశము—

క. 3 సదశఫలద్యయమితమృగ
మద మిప్పుడు నిష్కృసప్తము కలుగిం
చెదవే యాహారణిఁ దొ [మయ్యొక్క.
మిగిలినిష్కృంబులకు నెంత మృగమద

ఒడ్డు— ప్రమాణరాశి $\frac{3}{2}$; సవర్ణించిన

౫; ఇచ్చారాశి $\frac{1}{12}$ లభఫలములు ౫౨ కర్మలు

ఉదాహరణము— [౨

క. 4 ఇల నర్వదిమూఁడుపలం
బుల జవ్వాదికి యుగాభ్రభూసంఖ్యము లీ
విలువను బాదద్వాదశ [బుల్.
పలంబులకు నెన్ని యాయబడు నిష్కృం

ఒడ్డు—

క. కల విలుదు రెండుదమ్మం
బులకును ముయ్యొఱుద్రోణములు
[ముద్గంబుల్.

విలువ వలయు డెబ్బది పణ
ములరాశిం జెప్ప మెన్నిమాలము అయ్యొక్క.
ప్రమాణరాశి యిచ్చారాశితోడను సమ
జాతిగా జేసేకోటకు ప్రమాణదమ్మలు పణాలు

1. 'యో రాశి రస్తాదశభి' రిత్యాదిష్టోకమున కొండ్రీకరణము. పుట ౧౧౮.
2. 'అలికులదశమాల' మనుష్టోకమున కొండ్రీకరణము. చూ పుట ౧౨౩.
3. 'కుంకుమస్య సదశం' ఇత్యాది ష్టోకమున కొండ్రీకరణము చూ. పుట ౧౨౪.
- 4 'ప్రకృష్టకర్పూర' ఇత్యాదిష్టోకమున కొండ్రీకరణము చూ. పుట ౧౨౫.

చేసిన 32. పలరాశి ద్రోణాలు ౧౮. ఇచ్చా
రాశి పణాలు 20. లబ్ధఖాళికలు ౨, ద్రోణ
ములు 2, అధికము ౧ ప్రశ్నములు ౨.

ఉద్దేశము—

సీ. ఆచ్యుత దేవరాయల వసంతశ్యామ

మునకు వచ్చినయగ్ని జనుల కిడిన

గూవిందుకై బామ్యలాట కాళవిధుండు

తాను దెప్పించినతండులములు

నలువదియేను పుట్టులమీదఁ బరుసెన

మందుముఁ బదియేను మానికలకు

నేడుము కుంచెఁడు నేడుసోలలును గి

ద్దంటికి విడు పుట్టెంటి లెక్క

గీ. నతని కరణము గొలిపించె నగరి బియ్య

మిడిన బేహరులకు నవి యెన్ని యయ్యెఁ

దెలిపి వడ్లకు సరి చూపవలయు మాకు

వెండియును రెండుచెఱఁగులతండులములు.

ఒడ్డు వ్రాసేలాగు—

2

౨౦ ఇది సవర్ణించిన ౫

౧

౪ సవర్ణించిన ప్రమాణరాశి $\frac{322}{౧౦2౪}$ }

2

౬

౧

౪

ఫలరాశి ౪ ౫ } ఇది సవర్ణించిన

౧ ౧ ౮

౨ ౦

౧ ౫

౧ ౬

౧౪౭౦3

3౨౦

ఇచ్చాఫలము— పుట్టు ౧౨౪. తూములు

౧౬౦.

ఇచ్చారాశి యిచ్చాఫలముగాఁ దెచ్చి సరి

చూపు నిమిత్తము క్రమ్యుల ఒడ్డు ప్ర ౧ ఫలరాశి

సవర్ణించి యపవర్ణించినది 322.

ఇచ్చారాశి ౧౨౪ }

౧౬

౨౦

ఇది సవర్ణించిన ౪—

సవర్ణించిన ౬ $\frac{౨}{౫}$ ౪; ఇచ్చాఫలము

బియ్యముపుట్టు ౪౫. తూములు ౧౮. మానికలు

౧౫. ప్రమాణరాశి ఇచ్చాఫలముగాఁ దెచ్చి

సరి చూచే నిమిత్తము క్రమ్యులను ఒడ్డు సవర్ణించి

సవర్ణించిన ప్రమాణరాశి

౧౪౭౦3

3౨౦

ఇచ్చారాశి ౧.

యభోక్తకరిణాన వచ్చిన యిచ్చాఫలము

బియ్యము తూములు 2; కుంచము ౧; సోలలు

2; గిద్ద ౧.

ఉద్దేశము—

సీ. మొగిఁ బ్రజారాజాంశయును నాల్గుపు టైన

రాజాకం బందుము ప్రజకు నేడ్డు

మామిదఁ బుట్టుకైన.....

నిరస వసుంధరాధ్వయనకు

నంటిను ప్ర- కిగు నటమిదఁ బుట్టికిఁ

బదిమానికలు మిషీపాలునకును

బ్రజ కేనుమానికల్ గ్రమ్యుల నది కొల్వ

నొదవుఁ బుట్టికి నల్లు ముపచయంబు

గీ. గోరి తూమునఁ గ్రమ్యులఁ గొల్పినట్టి

పుట్టి పిన్నతూమునఁ గొల వట్టుకొన్నఁ

బుట్టు రెం డగు నధికారిపురుషు లవియు

వెచ్చవెట్టిన నేగు...చ్చు నందు.

సీ. ఆరుల కవనరం లైనచో మనబామ్మ

లాట కాళఁడు దయ నాత్యభాగ

కలమరాసులు మూఁడు గొలిపించెఁ దొమ్మిది

మానలు తూము... నాల్గు... కి

తూములు తక్కుగాఁ దొమ్మిదియును నైదు

నిరువదిపుట్టును నివియుఁ గాక

పాలు పంపనియట్టికాలిరాసులు మఱి

యిన్నట్లు దెబ్బది యేడుపుట్టు.

గీ. నలుతుముం బదియేడు పుట్టులును నాలు

తూములను నిరసయును నద్భుతము గాఁ

నరవి నీరాసులకు సమాంశంబు లైన

కతములందు ఘటిల్లుపంటలు లిఖింపు.

ఒడ్డు— ౮

౧

౧౯

౨౦

2

౧౬

౪

౧

౧౯

౨౦

ఒండేని	౯	౨౩౩	౧౭
	౧	౧	౧
	౦౯	౪	౬
	౩౨౦	౨౦	౨౦
			౨
			౪

వ. రాచభాగము ఆయా గూడి పిన్నతూమున వ్రాసినపుట వ్రాసిన పుట్టున్న ౬ తూములు ౩ న్ను కంచాలు మూడున్న అయిన ప్రమాణరాశి—పుట్టికి వలరాశి కోరి తూమునపంట పుట్టు ౪. ఈలాగననే యామీదఁ బ్రమాణరాశి పుట్టు ౧, తూములు ౭, మానిక ౧, ఫలరాశి పుట్టు ౬, ఆమీద వ్రాయు ప్రమాణరాశి ౧ తూములు ౬ కు ౧, సో ౩, ఫలరాశి పుట్టి ౧, ప్రజారాజ భాగములు ఆయా గూడి వ్రాయునకు వ్రాసినపుట వ్రాసిన పిన్నతూమునఁ బ్రమాణరాశి పుట్టు ౧౧, తూములు ౧౫, మానలు ౨, ఫలరాశి కోరి తూమున పంట పుట్టు ౪, ఆమీద ప్రమాణరాశి పుట్టు ౧౬, తూములు ౧౪, మానికలు ౨, దీని ఫలరాశి పుట్టు ౬, ఆమీద ప్రమాణరాశి పుట్టు ౨, తూములు ౧౧, కంచాలు ౩, మానిక ౧, గిర్రెలు ౨, ఫలరాశి పుట్టి ౧ కి యీ ప్రమాణఫలరాసులవల్ల నున్న ఒండేని యిచ్చా సులవలనున్న తడఁబడక తెచ్చి పంట కోరి తూమున వరసనే పుట్టు ౬; రెండో పంట పుట్టు ౩, తూములు ౪, మాఁదోది పుట్టు ౧౪, నాలుగవది పుట్టు ౧౦౬; అయిదోది పుట్టు ౬, ఈప్రకారము తెలిసి యుక్తిమంతుఁ డైనవాఁడు పని గల తావుల యోజించుకునేది—

ఉదాహరణము—

గీ. మాఁటి కొక్కండుఁ దాఁ బడమూడు చేసి పండ్లు గొని యమ్మే మాఁడేసి పదియొ
[మాఁడు గవ్వలకు మామిడినిధానఁ గలిగెఁ బదియొ మూడు ద్రమ్యముల్ లాభంబు

[మాఁటి మొత్తం, ఒడ్డు— గవ్వప్రమాణము ౩, ఫలం ౧౩, ఇచ్చ ౧, ఇచ్చాఫలరాశి పండ్లు $\frac{౧౩}{౩}$; ఇది

మొత్తం తెలియదు.

ప్రమాణరాశి పండ్లు ౩, ఫలరాశి గవ్వలు ౧౩, ఇచ్చాఫలరాశి పండ్లు $\frac{౧౩}{౩}$ } ఇచ్చాఫల

గవ్వలు ౧౬౯; ఇది రెండవ ప్రైరాశికము. ఇందులో మొదలిగవ్వ యొకటి పుచ్చిన ప్రమాణరాశి ౧౬౦, ఫలరాశి మూలము గవ్వ, ఇచ్చాఫలరాశి లాభము ౯ గవ్వలు ద్రవ్యము ౧౩ కి—సమబాతికరించి పెట్టిన ౧౬౦—ఇచ్చా ఫలము మొదలి గవ్వలు ౯౩౬.

ఉదాహరణము—

క. ఏడు దివసంబులకుఁ బది

యే డాదాయముగ వెచ్చ మెనిమిది నాళ్లం దోడన పదు నెనిమిదిగా

మాడలు నూటిచ్చి చెప్పమా యెన్నాళ్లుకా, ఒడ్డు— ఆదాయముకు ప్రమాణరాశి దినాలు ౭, ఫలరాశి మాడలు ౧౭, ర కి ౧, ఇచ్చా ఫలము మాడలు ఆదాయము $\frac{౧౭}{౭}$ } ఒడ్డు—

వ్రాయునకు ప్రమాణరాశి దినాలు ౮, ఫలరాశి మాడలు ౧౮ ఇచ్చాఫలరాశి దినము ౧, ఇచ్చాఫలము వ్రాయు మాడలు $\frac{౯}{౮}$ } ఈవ్రాయు నాదాయములోఁ బుచ్చిన

శేషము $\frac{౫}{౮}$ } ఇది ప్రమాణరాశి ౭ ఫలరాశి

దినము ౧. ఇచ్చాఫలరాశి నిల్వమాడలు ౧౦౦; ఇచ్చాఫలం యేడు ౧, నెలలు ౬ దినాలు ౨౦. తక్కిన యెడలవనిలగున నేయుక్తి తెచ్చుకొనేది ఇది ప్రైరాశికము.

వ్యస్తప్రైరాశికలక్షణానకు నూత్రము—

గీ. ఏచట నిచ్చు దణుగు నేనియు ఫల మెక్కు కొండె యచ్చు దణుగుచుండె నేనిఁ దణుగుచుండు ఫలము ప్రైరాశికవ్యస్త భావ మచట ననువుపణుపవలయు.

వ. అది యెట్లునె—

గీ. జవములకును యవనీతిఁ జేసి విలువ? గాంచునెడ వన్నె పెంబడిఁ గనక మెక్కు నపుడు రాసులు భాగించు నచట వలయుఁ బ్రకటముగ వ్యస్త ప్రైరాశికక్రమంబు.

ఉదాహరణము—

గీ. నిమ్మముల్ నాలుగెన్నిదులు మాడకవరి

యాటవానికి వెన్ని యగు రెండుదుక్కులు
దున్నినయట్టి యెద్దనకు విలువఁ
గావింప నాల్గుటంకము లయ్యెనే దుక్కు
లాలు దున్నిన దాని కయ్యె వెన్ని
దశవర్ణ జాంబూనదం బొక పలిమెఁడు
వలయునోఁ బదియేను వన్నెపనీడి
గీ. యెంత యాయవలయు నిరసయుఁ

[మామనఁ

బట్టి కొలువ నైగుపుట్టు లైన
కొల్చురాశి యైదుకుంచాలకూమన
నేపు మీలి కొలువ నెన్ని యయ్యె.

ఒడ్డు— ౧౬, ౩౨, ౨౦౩ లబ్ధము ౨౫,
ఒడ్డు ౨, ౪, ౬ లబ్ధము ౬, ఒడ్డు ౧౦, ౧,
౧౫ లబ్ధము—ఒడ్డు ౩, ౫, ౫. లబ్ధము ౩.

గీ. మాఁడుపిడియలోఁకు మున్నూటయరువది
యొక్క బారక్రొవి యరయుఁ బడ్డ
నాల్గుపిడియలోఁకునకు నెంత లెక్క నే
యంగ వచ్చుఁ గాళహస్తి మెచ్చు.

ఒడ్డు— ప్రమా ౩, ఫలము ౩౬౧, ఇచ్చ ౩,
వ్యస్త ప్రాశికనూత్రాన వచ్చిన యిచ్చా
ఫలము ౨౭౦

ఇది వ్యస్త ప్రాశికము.

పంచరాశికములకుం గరణనూత్రము-

క. వితర.....చేదకముల
నితరేతరభిత్తులందు నిడి.....రాశ్యా
హతి యరసి యల్పరాశ్యా
హతిచే గొనఁ బంచరాశికొదుల ఫలముల్.

ఉద్దేశము—

గీ. వడ్డి నూటికి నెల కైదు వన్నె లేని
యబ్బమున కెన్ని యగుఁ బదియాజీటికిని
గాలవృద్ధులచేఁ దెమ్మ మూలధనము
మూలవృద్ధులచేఁ దెమ్మ కాలమితము.

ఒడ్డు ౧ } ౧౨ } లబ్ధవృద్ధి ౪౮
౧౦౦ } ౧౬ } ౫,
౫

కాలనయనార్థము క్రమ్యుల ఒడ్డు

౧ } ౧౦ } ౬ }
౧౦౦ } }
౫ } ౪ } ౮ }

లబ్ధమాసాలు ౧౨, మూలధనానయనార్థము
క్రమ్యుల ఒడ్డు.
౧౩౦ } ౧౨ }
౫ } ౦ }
 } ౪౮ } లబ్ధమాసధనము ౧౬.
 } ౫ }

క. నలువదిన్నాళ్లకు నూటికిఁ

బాలుపుగఁ బంచమసహిత బాణములు

చ లవటిక త్రిమానం [వచ్చినఁ బం ?
బుల కర్థాన్వితక రాంగముల కెంత యగున్.

ఒడ్డు— ౪౦ } ౯౬ } లబ్ధవృద్ధి ౩ }
౧౦౦ } ౧౨౬ } ౧ }
౨౬ } ౦ } ౪ }
 } ౪౦ } ౫ }

ఉద్దేశము-

చ. మునిగిజితాక్షివర్ణ మగుముప్పదిచ్చిన్నము

[లెత్తుకొంచనం

బునకు దళాధికాష్టగుఁముల్ నెల చెప్పిన

[రెండుమాడ లె

తైన మితవర్ణహేమమున కెన్నిగు రూకలు

[నన్నె విల్యలం

దనరఁగ నెత్తు మూల్యకులనంబు లనెన్నియొ

[యెన్ని చెప్పుమా.

ముప్పది చిన్నము లనఁ గాను మూడుమాడల-

ఒడ్డు— ౧౪ } ౧౨ } లబ్ధరూకలు ౨౨
౩ } ౨ }
౩౩ } ౨ }
౨ } ౦ }

తొల్లిజ్ఞానార్థము- ౧౪

౧౨ } ౧౨ } లబ్ధతొల్పము
౩ } ౦ } ౨
౩౩ } ౨౨ }
౨ } ౨ }

వర్ణజ్ఞానార్థము-

౧౫ } ౦ } లబ్ధవర్ణము
౩ } ౧౨ } ౧౨
౩౩ } ౨ }
౨ } ౨ }

ఇది పంచరాశికము.

(సశేషము)

171 సర్వోదయ

1. "మీ మంత్రమును వారము" మీ వికచాంబుజపత్రలోచనా!"

మహిళల మనస్సును వర్ణించడంలో తిమ్మక్కదే ప్రేమయి. శ్రీల మనస్సు శ్రీరే బాగా గ్రహించగల రమణుంటాను.

ద్రావీడ స్వయంగా శుభద్రాక్షుల పెండ్లి సన్నాహం చేసి, పడకటింటి సింగారం చేసి తర్వాత పడిన అశేదన, సమాధానం ఎంత వాస్తవంగా వర్ణిస్తుంది తిమ్మక్క!

1 "తలపోసే మనసులో తాళంగ లేక యేమి వస్తువులైన నియమమ్య గాని ప్రాణేకు నిచ్చి మరి బ్రతుకింగ రా! అభిలాంధకోటి బ్రహ్మాండనామకని చెల్లెలు గనక నే నొల్ల ననరారు అది గాక సభలోన ఆ కారవలకు మానభంగము కల్లు హీనకాలమున మానభన మొగగిన మాహాత్మ్యకాలి అటువంటి శ్రీకృష్ణు కనుగు చెల్లెలట అని తలపోసితా అతిశయమొందిన."

అజ్ఞుని చేరబోయే శుభద్ర ప్రేమం ఆనాటి అందచందాను, సంప్రదాయాన్ని మనకు తెలుపుతుంది. శుభద్రను...

"పన్నెట పూనంబు బాగుగా నార్చి తబిబోసి కట్టించె భవళిత స్త్రీమ్యు విగనకట్టలగాలి వీచి యీ దెవల పొసగి గా తడియార్చి పోలి శిగము ధూపవాసనలలో దులిపి యంగిరి

1. శుభద్రాకల్యాణం, 4 న పుట.
2. శుభద్రాకల్యాణం, పుట 51.

(88 వ పుట తరువాత)

కోజా రాత్రి చాల పొద్దు పోయేవరకు వారి పన్నె ధానంలోనే గడచి పోయేది. 'ఇక వెళ్లు. నిద్రపో. నేను పడుకుంటాను' అనే వారు. నిద్రంటే వారికి మహాసరదా. నాల్గవ నిమిషావకు గురక విసిపించేది. ఏమిటి ఆశ్చర్యం? పగలంతా పని తీరిక లేదు. కోగా యై రాయిడి. ఎన్ని వ్యాకృతులు? ఎంత వ్యాకులత? అయినా ఇంతటి శుఖనిద్ర రాకడం ఎలా? — అనే సందేహం చాల కాలం ఉండేది. కాని లోకమాన్య బాల గంగాధర తిలక్ జీవితం చదివిన తర్వాత కాకా సందేహం నివృత్తి అయింది. లోక

శ్రీరమ్మలూ కా శుభమణులు శాలిపెండెను గూర్చి ఘనతతోడుతను అంచల దిద్ద నా యతివ శుభద్ర తకుకు మించినదిదండలపై నెలవంకతాయితో నెటి పుట్ట గట్టే శ్రీకారములతోడ చెలంగడు చెవుల కమలాక్షి పంజాల కమ్మలే పెట్టే సామ్యు లన్నిటిమీద శోభిల్లునట్టి మూడుపేలుం జేయు ముక్కట పెట్టే కుంకుమ గంధము గూర్చి నాయించి గోవకమురి బూచి కొమరాలి మేన."

ఈవేషంతో వున్న శుభద్ర లేపాక్షి చిత్ర కాలలోని రాణినిగ్రహంకరి కనిపించుమా?

తిమ్మక్క అస్థులకు కర్కశ్య నిష్ఠుడు. విజయవిలాసంలోని అస్తమనరై ఎక్కడికక్కడే కొరవజేదనలతో ప్రాశస్త్యిత్రూప మైన తీర్థ యాత్రను మరచిపోయేవాడు కాదు. తిమ్మక్క తన కథను శుభద్రాక్షి సమాగమంతో ముగించి కథాకథనచాతుర్యం గూపించి.

శ్రీల నోట్లో నడిగిన ఈ పాటను ఆదరించి ప్రకటించిన కాస్మిగారికి ఆంధ్రమహిళాలోకం కృతజ్ఞమై వుంటుంది. కాస్మిగారి మార్గాననే తప్పని శ్రీలపాటలను వాటి అందచందాలు తెలుపుతూ ప్రకటించడం అవకరం.

మాన్యనికీ ద్వీపాంతరవాసశిక్ష విధించినపుడు ఆయనను బర్మాకు తీసుకొని వెళ్లారు. ఆయన రైలెక్కి కూర్చున్న పదినిమిషాలతో గాధనిద్ర పట్టిందట. గుర్రు విసిపించిందట. కాపలా వున్న బ్రిటిష్ పోలీసు అధికారులు ఆశ్చర్యకర్తలై రట. ద్వీపాంతర వాస శిక్ష పొందిన ఈ వ్యక్తికి నిద్ర ఎలా పట్టిందని. అదే లోకమాన్యని నిర్మలత్వం, నిర్వికార త్వం. కాశ్మీగాయ మాడ అట్టి శీతప్రజ్ఞలే! కాశ్మీగాయ చెన్నేపురికి విచ్చేసినప్పు డెలా నా యింటిని పూనం చేసేవారు. వారి రెండవ మూడవ వర్ధంతి నా యింటనే జరిగింది. వారి దివ్యసంక్తుతికి పాపాంగ ప్రణామాలు.

ప రి శో ధ న

ఆగస్టు-సెప్టెంబరు 1954

శుభదానములు

ప్రొత్తిస్థానం :

భాషా సేవక సమితి,

2/588, వైక్రాష్ట్ర రోడ్,

తిరువల్లిక్కేరి, మద్రాసు-5.

పరిశోధన

(సారస్వత ద్వితీయ పత్రిక)

H. Gopal Krishna Rao M. A.
Lecturer in History
Nizam College, Hyderabad

జయ : శరత్తు

4

అనుక్రమణిక

-[*]-

విషయం

పుట.

మనవి మాటలు	1
తుర్తప్ప త్రవ్వించిన కాల్య—శ్రీమతి బాణగిరి రాజమ్మగారు	...		2
పోతన కవిత్వపటుత్వం—శ్రీ తాపీ ధర్మారావుగారు	...		3
నిఘంటువుకెక్కని నన్నయపదాలు—శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావుగారు			6
ద్విపద భారతము—శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మగారు	...		9
కాళిదాసుని దేశాటనము—శ్రీ కజ్జి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు			13
తెలుగు పలుకుబళ్ల పుట్టుక—శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు			17
పాత్రలతీర్పులో ముక్కుతిమ్మననేర్పు : రామభద్రునిశయ్యలో			
ఒయ్యారం—శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులుగారు			21
తమిళవాఙ్మయపరిచయం—శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణశర్మగారు	...		26
శ్రుతులు ఇరవైరెండే!—శ్రీ విస్సా అప్పారావుగారు	...		34
అముక్తమాల్యద : ప్రక్షిప్తాలు—శ్రీ దేవరపల్లి వేంకటకృష్ణారెడ్డిగారు			38
కావ్యాలంకారసంగ్రహం, రసమంజరి, చంద్రాలోకం—			
శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు	...		41
మొదటగేయశాసనం—శ్రీ టేకుమళ్ల కామేశ్వరరావుగారు			56
లీలావతీగణితము—వల్ల భార్యుడు	...		59

